

Πολυτεχνείο Κρήτης
Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
Ερευνητική εργασία
Ακαδημαϊκό έτος: 2015-16

ΑΣΤΙΚΟ ΠΡΑΣΙΝΟ ΚΑΙ ΠΑΡΚΑ **Η ευρωπαϊκή και η ελληνική εμπειρία** **και η δυνατότητα υιοθέτησης** **καλών πρακτικών**

Εμμανουέλα Μαρίνη

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Δέσποινα Διμέλλη
Χανιά, Ιανουάριος 2016

Πολυτεχνείο Κρήτης
Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
Ερευνητική εργασία
Ακαδημαϊκό έτος: 2015-16

ΑΣΤΙΚΟ ΠΡΑΣΙΝΟ ΚΑΙ ΠΑΡΚΑ

**Η ευρωπαϊκή και η ελληνική εμπειρία
και η δυνατότητα υιοθέτησης
καλών πρακτικών**

Εμμανουέλα Μαρίνη

**Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Δέσποινα Διμέλλη
Επιτροπή: Νικόλαος Σκουτέλης, Αλέξιος Τζομπανάκης**

Χανιά, Ιανουάριος 2016

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου κα. Δέσποινα Διμέλλη για την καθοδήγηση, το ενδιαφέρον και τις πολύτιμες υποδείξεις της καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της ερευνητικής μου εργασίας. Ακόμη, ευχαριστώ μέσα από την καρδιά μου την οικογένεια μου για τη στήριξη και τις θυσίες τους όλα αυτά τα χρόνια, τον Νίκο για την κατανόηση, την υπομονή και την βοήθεια του σε κάθε δύσκολη στιγμή καθώς και τις φίλες μου Λουίζα, Διονυσία και Αριάδνη για τις συμβουλές και τη συμπαράσταση τους όλους αυτούς τους μήνες. Σας ευχαριστώ...

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΚΡΩΝΥΜΙΩΝ	7
ABSTRACT	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
<u>ΠΡΩΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΧΩΡΩΝ ΠΡΑΣΙΝΟΥ</u> ..	15
1.1 Ελεύθεροι Χώροι στις Πόλεις	17
1.2 Κατηγορίες Χώρων Πρασίνου στις Πόλεις	18
1.2.1 Φυσικά Υδάτινα Στοιχεία	19
1.2.2 Περιαστικό Πράσινο	21
1.2.3 Ειδικές Περιπτώσεις Ελεύθερων Χώρων	22
1. Αρχαιολογικοί Χώροι	23
2. Στρατόπεδα	25
3. Κοιμητήρια	25
4. Περιβάλλοντες Χώροι Δημοσίων Κτιρίων και Εγκαταστάσεων	25
5. ΧΥΤΑ, Μεταλλεία, Λατομεία	26
1.2.4 Αστικοί Κοινόχρηστοι Χώροι Πρασίνου	27
Α) Πάρκα	30
Α. 1) Εθνικά Πάρκα	30
Α. 2) Πάρκα Ειδικού Προορισμού	32
Α. 3) Μητροπολιτικά πάρκα	33
Α. 4) Πάρκα πόλης	34
Α. 5) Πάρκα γειτονιάς-συνοικίας	35
Α. 6) Πάρκα τσέπης	36
Β) Άλση	37
Γ) Κήποι	39
Δ) Δεντροστοιχίες	40

1.2.5	Ιδιωτικοί Ελεύθεροι Χώροι Πρασίνου.....	41
1.2.6	Αστικοί Κοινόχρηστοι Χώροι που συμβάλλουν στους Χώρους Πρασίνου	43
A)	Αστικοί Κοινόχρηστοι Χώροι Κυκλοφορίας	43
A. 1)	Οδοί.....	43
A. 2)	Πεζόδρομοι	44
B)	Αστικοί Κοινόχρηστοι Χώροι Συνάθροισης-Αναψυχής.....	45
B. 1)	Πλατείες	45
B. 2)	Παιδικές χαρές	46
1.3	Οφέλη από τους Χώρους Πρασίνου στο Αστικό Περιβάλλον.....	48
1.3.1	Περιβαλλοντικά οφέλη	48
1.3.2	Κοινωνικά οφέλη.....	57
1.3.3	Οικονομικά οφέλη.....	59
1.4	Ιστορική Εξέλιξη των Χώρων Πρασίνου	61
1.4.1	Τα πρώτα χρόνια της δημιουργίας τους	61
1.4.2	Προβιομηχανική εποχή	62
1.4.3	Βιομηχανική επανάσταση	66
1.4.4	Μεταβιομηχανική εποχή.....	67
1.4.5	Α' Παγκόσμιος Πόλεμος	70
1.4.6	Μεσοπόλεμος.....	72
1.4.7	Β' Παγκόσμιος Πόλεμος	74
1.4.8	1950-2000	76
1.4.9	Ο 21ος αιώνας.....	77

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΤΟ ΠΡΑΣΙΝΟ ΣΤΙΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ: Ο Θεσμός της Πράσινης Πρωτεύουσας της Ευρώπης .....

2.1	Στοκχόλμη	86
2.1.1	Περίπτωση 1: Långholmen Park.....	90
2.2	Αμβούργο	92

2.2.1 Περίπτωση 2: Planten un Blomen Park.....	98
2.3 Βιτόρια-Γκαστέις.....	101
2.3.1 Περίπτωση 3: Olarizu Park	105
2.4 Ναντ.....	108
2.4.1 Περίπτωση 4: Parc de Procé.....	112
2.5 Κοπεγχάγη	115
2.5.1 Περίπτωση 5: Fælledparken.....	120
2.6 Μπρίστολ.....	123
2.6.1 Περίπτωση 6: Netham Park.....	128
2.7 Συμπεράσματα	132

ΤΡΙΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΤΟ ΠΡΑΣΙΝΟ ΣΤΟ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟ ΤΗΣ

ΑΘΗΝΑΣ	141
3.1 Υφιστάμενη κατάσταση των χώρων πρασίνου στις ελληνικές πόλεις	143
3.2 Σύντομη ιστορική εξέλιξη των χώρων πρασίνου	145
3.3 Υφιστάμενοι χώροι πρασίνου	157
3.4 Η κατανομή των χώρων πρασίνου	163
3.5 Θεσμικά εργαλεία για τη διασφάλιση χώρων πρασίνου	165
3.6 Προβλήματα, προτάσεις και προοπτικές εξέλιξης των χώρων πρασίνου	169
3.6.1 Προβλήματα των χώρων πρασίνου	170
3.6.2 Προτάσεις για τους χώρους πρασίνου	173

ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΑΣΤΙΚΑ ΠΑΡΚΑ ΣΤΟ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟ ΤΗΣ

ΑΘΗΝΑΣ	177
4.1 Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί-Ιλισός.....	182
4.1.1 Γενικά χαρακτηριστικά.....	182
4.1.2 Ιστορική εξέλιξη	184
4.1.3 Βασικές αρχές σχεδιασμού της πρότασης.....	196

4.1.4 Υφιστάμενες χρήσεις περιοχής	207
4.1.5 Προτεινόμενες χρήσεις περιοχής.....	209
4.1.6 Προσβασιμότητα.....	213
4.1.7 Ιδιοκτησιακό καθεστώς - Φορέας διαχείρισης	220
4.1.8 Σημερινή κατάσταση - Προβλήματα περιοχής	223
4.2 Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης	
«Αντώνης Τρίτσης»	225
4.2.1 Γενικά χαρακτηριστικά	225
4.2.2 Ιστορική εξέλιξη	227
4.2.3 Βασικές αρχές σχεδιασμού	234
4.2.4 Χρήσεις εντός του πάρκου	239
4.2.5 Δραστηριότητες εντός του πάρκου.....	241
4.2.6 Χρήσεις περιμετρικά του πάρκου	245
4.2.7 Προσβασιμότητα.....	246
4.2.8 Ιδιοκτησιακό καθεστώς - Φορέας διαχείρισης	249
4.2.9 Σημερινή κατάσταση - Προβλήματα περιοχής	250
4.2.10 Προτάσεις.....	251
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	254
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	260
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	271

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΚΡΩΝΥΜΙΩΝ

ΑΟΟΑ	Αυτόνομος Οικοδομικός Συνεταιρισμός Αξιοματικών
ΓΕΩΤ.Ε.Ε.	Γεωτεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος
ΓΟΚ	Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός
ΓΠΑ	Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
ΓΠΣ	Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο
ΕΛ.ΑΣ.	Ελληνική Αστυνομία
ΕΛΙΑ	Ελληνικό Λογοτεχνικό Ιστορικό Αρχείο
ΕΜΠ	Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
ΕΟΕ	Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΠΕ	Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων
ΕΠΟ	Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία
ΕΡΤ	Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση
ΕΥΠ	Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών
ΖΕΑ	Ζώνη Ελεγχόμενης Ανάπτυξης
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΙΙΒΕΑΑ	Ίδρυμα Ιατροβιολογικών Ερευνών της Ακαδημίας Αθηνών
ΚΕΔ	Κτηματική Εταιρεία Δημοσίου
Κ.Ε.ΙΠΠ.	Κέντρο Εκπαίδευσης Ιππασίας
ΚΤΕΟ	Κέντρο Τεχνικού Ελέγχου Οχημάτων
ΚΥΠ	Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών
ΜΜΜ	Μέσα Μαζικής Μεταφοράς
Ν. ή ν.	Νόμος
ΟΛΠ	Οργανισμός Λιμένος Πειραιώς
ΟΡΣΑ	Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας
ΟΤΑ	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
ΠΥ.ΒΑ.	Πύργου Βασιλίσης
ΡΣΑ	Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας
ΣΔ	Συντελεστής Δόμησης
Υ.Α.	Υπουργική Απόφαση
Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.	Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων
ΥΕΝΕΔ	Υπηρεσίας Ενημερώσεως Ενόπλων Δυνάμεων
ΦΕΚ	Φύλλα Εφημερίδας Κυβερνήσεως
ΧΥΤΑ	Χώρος Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων
WWF	World Wide Fund for nature/Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση

ABSTRACT

The present paper examines the role of urban green areas that giving emphasis on city parks through examples at European and national level. The purpose of the research is to examine the elements which contribute to the proper functioning and development of green areas in cities and consequently their parks. It investigates the best practices of some cities and their potential adoption by the Greek cities which are facing significant problems and deficiencies. Specifically, the paper examines some cases of cities and parks in which best practices have been applied on the entire green networks of the cities and in representative parks. In these examples the green areas are according to the standards for sustainability, the population of the cities, they are easily accessible by all the residents and the urban parks have increased numbers of visitors. In the third section the paper addresses the issue of green areas development in the Greek urban centers in which significant deficiencies are noted. In order to comprehend the extension of this problem in Greece, the paper examines the situation of the capital as of the most problematic area as far as green areas are concerned. Through the case studies of the chosen parks of Athens the paper investigates the problems and the difficulties regarding the implementation of the occasionally made proposals. The paper establishes the importance of green areas planning which can ensure the improved quality of life of the city's inhabitants. In the section of the conclusions the paper examines the possibility of best practices that have been applied to other European cities adoption by Greece in order to achieve the best exploitation of these spaces in the urban fabric.

"The measure of any great civilization is its cities and a measure of a city's greatness is to be found in the quality of its public spaces, its parks and squares"

John Ruskin

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι χώροι πρασίνου άρχισαν να αναπτύσσονται από την πρώτη στιγμή που ο άνθρωπος μετακινήθηκε από την ύπαιθρο και σχηματίστηκαν σταδιακά οι πρώτες πόλεις. Ο άνθρωπος απομακρύνθηκε από την φύση και είχε την ανάγκη να μεταφέρει ένα κομμάτι αυτής στην καθημερινότητα του. Έτσι, παράλληλα με τον σχεδιασμό των πρώτων πόλεων αναπτύχθηκαν και οι πρώτοι χώροι πρασίνου (πάρκα και κήποι) που ακολουθούσαν τα εκάστοτε πολεοδομικά πρότυπα. Η βιομηχανική εποχή, αποτέλεσε την μαύρη περίοδο για την πορεία εξέλιξης των χώρων πρασίνου καθώς το πράσινο μετατράπηκε σε εργοστάσια, κατοικίες, γραφεία και δρόμους. Τα επόμενα χρόνια, μεταβιομηχανικά, έγινε αντιληπτή η υποβάθμιση του περιβάλλοντος και σταδιακά συνειδητοποιήθηκε η μεγάλη αξία των χώρων πρασίνου με αποτέλεσμα να πραγματοποιηθούν πολλές προτάσεις και σημαντικές προσπάθειες ένταξης τους στις πόλεις.

Στις μέρες μας, επικρατεί έντονα το φαινόμενο της αστικοποίησης με το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού να βρίσκεται πλέον συγκεντρωμένο στα αστικά κέντρα ενώ οι ρυθμοί ανάπτυξης αυξάνονται ολοένα και περισσότερο. Η αύξηση αυτή συνεπάγεται την μεγιστοποίηση της αναγκαιότητας για χώρους πρασίνου εντός του αστικού ιστού, καθώς κρίνεται απαραίτητη η εύκολη προσέγγιση τους από όλους τους κατοίκους για καθημερινή χρήση. Παρόλα αυτά, σήμερα επικρατεί η τάση ενδυνάμωσης της ανοικοδόμησης πολλές φορές εις βάρος των ελεύθερων χώρων της πόλης και ιδιαίτερα των χώρων πρασίνου. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα σημαντική μείωση των αστικών χώρων πρασίνου η

οποία επιδρά αρνητικά, με εμφανείς επιπτώσεις στο αστικό περιβάλλον και τις συνθήκες ζωής των κατοίκων της πόλης.

Στο ποσοστό των χώρων πρασίνου της πόλης πολύ σημαντικό ρόλο παίζουν τα πάρκα λόγω της έκτασης τους. Τα υφιστάμενα όμως πάρκα συνήθως δεν επαρκούν για την κάλυψη των αναγκών όλων των κατοίκων των πόλεων ενώ ορισμένα έχουν εγκαταλειφθεί και παραμένουν ανεκμετάλλευτα. Άμεση λύση στο παραπάνω πρόβλημα αποτελεί η αξιοποίηση όλων των ανεκμετάλλευστων εκτάσεων των πόλεων και η απόδοση τους σε πάρκα. Η υλοποίηση μίας τέτοιας δράσης, θα βελτίωνε δραστικά την υπάρχουσα κατάσταση και θα συνέβαλε στην αύξηση του πρασίνου της πόλης. Στο εξωτερικό προωθείται η ανάπτυξη τέτοιων δράσεων, ενώ στην Ελλάδα παρά το γεγονός ότι γίνονται πολλές προτάσεις, είναι λίγες οι φορές που φτάνουν στο στάδιο της υλοποίησης.

Στόχος της παρούσας ερευνητικής εργασίας είναι η ανάδειξη της σημασίας του αστικού πρασίνου και πιο συγκεκριμένα η συμβολή των μεγάλων αστικών πάρκων ως τμήμα του πρασίνου της πόλης μέσα από παραδείγματα σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, καθώς και ο εντοπισμός των καλών πρακτικών που εφαρμόζουν ορισμένες πόλεις και η υιοθέτηση τους από τις ελληνικές πόλεις που υστερούν στον τομέα του πρασίνου και των πάρκων.

Πρωταρχικό ερέθισμα στην επιλογή του συγκεκριμένου θέματος της εργασίας αποτέλεσε η ανάγκη που παρουσιάζουν οι σύγχρονες μεγαλουπόλεις για ελεύθερους χώρους και ιδιαίτερα για χώρους πρασίνου. Βιωματικά, μεγάλη επιρροή άσκησε η συνειδητοποίηση της επιτακτικής ανάγκης των κατοίκων των όμορων περιοχών του Πάρκου Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτσης» για την κάλυψη των αναγκών τους σε αναψυχή, αθλητισμό,

περίπατο και κοινωνική επαφή. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε πηγή προβληματισμού για το πως μπορεί να βελτιωθεί η υπάρχουσα κατάσταση, μέσα στο ευρύτερο κλίμα υποβάθμισης των περιοχών αυτών και σε συνδυασμό με το χαμηλό βιοτικό επίπεδο που επικρατεί.

Η εργασία διακρίνεται σε τέσσερις ενότητες. Στην πρώτη ενότητα πραγματοποιείται προσέγγιση της έννοιας των ελεύθερων χώρων και των χώρων πρασίνου καθώς και μία προσπάθεια κατηγοριοποίησης των χώρων πρασίνου ως προς το μέγεθος και το ποσοστό συμβολής τους στο πράσινο της πόλης. Ακόμη, αναλύονται τα περιβαλλοντικά, κοινωνικά και οικονομικά οφέλη που προσφέρουν με σκοπό την βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων. Η ενότητα αυτή κλείνει με μία σύντομη ιστορική αναφορά στην εξέλιξη των χώρων πρασίνου από τα πρώτα χρόνια της δημιουργίας τους έως σήμερα. Στην συνέχεια, στη δεύτερη ενότητα, γίνεται εκτενής αναφορά στις καλές πρακτικές που εφαρμόζονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο μέσα από παραδείγματα πόλεων, εστιάζοντας τόσο στο πράσινο στο σύνολο της πόλης όσο και σε χαρακτηριστικά παραδείγματα αστικών πάρκων τα οποία αναλύονται λεπτομερώς. Στην τρίτη ενότητα, η εργασία επικεντρώνεται στον ελλαδικό χώρο και δίνεται βάρος στο λεκανοπέδιο της Αθήνας, το οποίο αποτελεί την πλέον προβληματική περιοχή στον τομέα των χώρων πρασίνου, με σημαντικότερο μειονέκτημα τα ιδιαίτερα χαμηλά ποσοστά πρασίνου ανά κάτοικο. Τέλος, στη τελευταία ενότητα, επιλέγονται δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα μεγάλων αστικών πάρκων της Αθήνας και αναλύονται λεπτομερώς από την πολεοδομική τους σκοπιά. Η εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση των συμπερασμάτων στα οποία οδήγησε η έρευνα αυτή.

Μεθοδολογία

Αρχικά πραγματοποιήθηκε μία πρώτη συγκέντρωση βασικών πληροφοριών προς μελέτη η οποία συνέβαλε στην έναρξη της συγγραφής της εργασίας ενώ ταυτόχρονα διαμορφώθηκε ο κύριος σκελετός ανάπτυξης του θέματος. Μετέπειτα, με βασικό άξονα τον σκελετό της εργασίας, ο οποίος καθ' όλη την διάρκεια εκπόνησης της έρευνας δέχθηκε μικρές τροποποιήσεις, συνεχίστηκε η συλλογή περαιτέρω πληροφοριών με παράλληλη συγγραφή της εργασίας. Μετά την ολοκλήρωση του κύριου μέρους της εργασίας έγινε η διεξαγωγή των συμπερασμάτων. Ο λόγος για τον οποίο η συγγραφή πραγματοποιήθηκε ταυτόχρονα με την λήψη πληροφοριών ήταν ο αποσπασματικός χαρακτήρας των πηγών που είχε ως αποτέλεσμα τη συγκέντρωση τμημάτων από πολλές διαφορετικές πηγές και την ορθή σύνδεση αυτών, πράγμα που δυσχέρανε την εκπόνηση της εργασίας. Τα ευρήματα προέκυψαν κατά κύριο λόγο από το διαδίκτυο μέσω εντοπισμού διαφόρων σχετικών βιβλίων, άρθρων, κειμένων, μελετών, περιοδικών αλλά και κάποιων ιστοσελίδων.

ΠΡΩΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΧΩΡΩΝ

ΠΡΑΣΙΝΟΥ

1.1 Ελεύθεροι Χώροι στις Πόλεις

«Ο ανοιχτός χώρος είναι βασικό τμήμα της αστικής κληρονομιάς, δομικό στοιχείο της αισθητικής και αρχιτεκτονικής μορφής μιας πόλης, παίζει σημαντικό εκπαιδευτικό ρόλο, είναι οικολογικά αξιόλογος, είναι σημαντικός για την κοινωνική αλληλεπίδραση και την ενίσχυση της κοινωνικής ανάπτυξης, στηρίζει οικονομικούς στόχους και δραστηριότητες».¹

Council of Europe, 1986

Ο αστικός ιστός αποτελείται από το δομημένο και τον αδόμητο χώρο. Το δομημένο περιβάλλον του αστικού ιστού απαρτίζεται από το σύνολο των κτιρίων ενώ αδόμητο περιβάλλον αποτελούν όλα τα κενά τμήματα μιας πόλης, τα οποία λειτουργούν ως απαραίτητο συμπλήρωμα των κτιρίων.² Τα κενά αυτά τμήματα χαρακτηρίζονται ως ελεύθεροι χώροι της πόλης ή διαφορετικά αστικοί υπαίθριοι χώροι. Οι βασικότεροι αστικοί υπαίθριοι χώροι είναι οι δρόμοι, οι πεζόδρομοι, τα πεζοδρόμια, οι πλατείες, οι κήποι και τα πάρκα. Ακόμη, ελεύθεροι χώροι της πόλης αποτελούν οι νησίδες κυκλοφορίας, τα οικόπεδα, οι αυλές των σπιτιών, τα προαύλια των δημόσιων κτιρίων, οι χώροι στάθμευσης, οι παιδικές χαρές, οι εγκαταλελειμμένοι χώροι³, τα νεκροταφεία, οι χωματερές, τα δάση, τα άλση, οι ανοιχτές αθλητικές εγκαταστάσεις, οι ανοιχτοί αρχαιολογικοί χώροι, τα στρατόπεδα, οι καλλιέργειες, καθώς και οποιοδήποτε υδάτινο στοιχείο όπως λίμνες, ποτάμια, ρέματα και παραλίες.

---

¹ Λιονάτου Μαρία Δ., *Αρχιτεκτονική τοπίου και δίκτυα πρασίνου στα σύγχρονα αστικά κέντρα: Δυνατότητες και προοπτικές - μεθοδολογία και εφαρμογή: Το παράδειγμα της Λάρισας*, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 2008, σελ. 25

² Αραβαντινός Αθανάσιος, *Πολεοδομικός σχεδιασμός για μία βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα, 2007, σελ. 536

³ Όπως είναι τα αεροδρόμια, τα ΧΥΤΑ, τα μεταλλεία και τα λατομεία.

Οι ελεύθεροι χώροι, λόγω των ποικίλων χαρακτηριστικών που διαθέτουν, χωρίζονται σε κατηγορίες για την καλύτερη κατανόηση τους. Μπορούν να ταξινομηθούν σύμφωνα με:

- α) την σημασία τους για την πόλη σε τοπικούς, υπερτοπικούς και μητροπολιτικούς
- β) το ιδιοκτησιακό τους καθεστώς σε δημόσιους και ιδιωτικούς
- γ) την χρήση τους σε κοινόχρηστους και μη κοινόχρηστους
- δ) την τοποθεσία τους σε σχέση με την πόλη σε αστικούς και περιαστικούς
- ε) και τέλος, με τη λειτουργία τους σε χώρους συνάθροισης, άθλησης, περιπάτου, κυκλοφορίας, πολιτισμού και χώρους πρασίνου.⁴

Τα παραπάνω κριτήρια μπορούν να συνδυαστούν δημιουργώντας επιμέρους κατηγορίες ελεύθερων χώρων. Από τις προαναφερόμενες κατηγορίες ελεύθερων χώρων, η εργασία θα επικεντρωθεί στη συνέχεια στους χώρους πρασίνου της πόλης.

1.2 Κατηγορίες Χώρων Πρασίνου στις Πόλεις

Στο σύνολο των ελεύθερων χώρων είναι αισθητή η συμμετοχή του πρασίνου άλλοτε περισσότερο, με την πλήρη φυτοκάλυψη των χώρων, και άλλοτε λιγότερο, με την μορφή της δεντροστοιχίας. Το πράσινο σε μία πόλη διακρίνεται ανάλογα με την προέλευση του σε αυτοφυές και ανθρωπογενές, με τον χαρακτήρα του σε αστικό, αγροτικό και δασικό και με το ύψος της βλάστησης σε χαμηλό και ψηλό πράσινο.⁵ Δύο μεγάλες κατηγορίες των χώρων πρασίνου σύμφωνα με το ιδιοκτησιακό καθεστώς αποτελούν οι αστικοί

---

⁴ Μπελαβίλας Νίκος & Βαταβάλη Φερενίκη, *Πράσινο και ελεύθεροι χώροι στην πόλη, Οδηγός για το περιβάλλον*, WWF Ελλάς, Αθήνα, 2009, σελ. 17

⁵ Μπελαβίλας Νίκος & Βαταβάλη Φερενίκη, *Πράσινο και ελεύθεροι χώροι στην πόλη, Οδηγός για το περιβάλλον*, WWF Ελλάς, Αθήνα, 2009, σελ. 18

κοινόχρηστοι χώροι πρασίνου και οι ιδιωτικοί ελεύθεροι χώροι πρασίνου. Υπάρχουν, όμως, και άλλες κατηγορίες αστικών ελεύθερων χώρων με ειδικές ρυθμίσεις όπως είναι τα στρατόπεδα, οι αρχαιολογικοί χώροι, τα κοιμητήρια, οι περιβάλλοντες χώροι δημόσιων κτιρίων και εγκαταστάσεων, που συμβάλλουν εξίσου στο ποσοστό πρασίνου της πόλης. Τέλος, ακόμα μία μεγάλη κατηγορία πρασίνου αποτελεί το περιαστικό πράσινο καθώς και η βλάστηση των υδάτινων στοιχείων μίας πόλης. Είναι γνωστό ότι, δεν υφίσταται κοινό σύστημα ταξινόμησης των χώρων πρασίνου διεθνώς. Οι τρόποι ταξινόμησης συσχετίζονται με το μέγεθος, την χρήση, τη λειτουργία, την θέση κ.α.⁶ Παρακάτω, πραγματοποιείται μία προσπάθεια ταξινόμησης των διαφόρων χώρων πρασίνου, με κριτήριο το μέγεθος τους και το ποσοστό συμβολής τους σε πράσινο στην πόλη.⁷

1.2.1. Φυσικά Υδάτινα Στοιχεία

Τα φυσικά υδάτινα στοιχεία είναι κοινόχρηστες, δημόσιες, προστατευόμενες εκτάσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν τις ακτές και το βυθό της θάλασσας αλλά και τις όχθες των λιμνών (εικ. 1.1 και 1.2), των ποταμών (εικ. 1.3, 1.4 και 1.5) και των ρεμάτων (εικ. 1.6 και 1.7). Συγκεκριμένα, η βλάστηση που αναπτύσσεται στις όχθες των υδάτινων στοιχείων που βρίσκονται εντός μίας πόλης σε συνδυασμό με την πανίδα σχηματίζουν αξιόλογους βιότοπους με σπουδαία οικολογική και αισθητική αξία.⁸ Ταυτόχρονα λειτουργούν

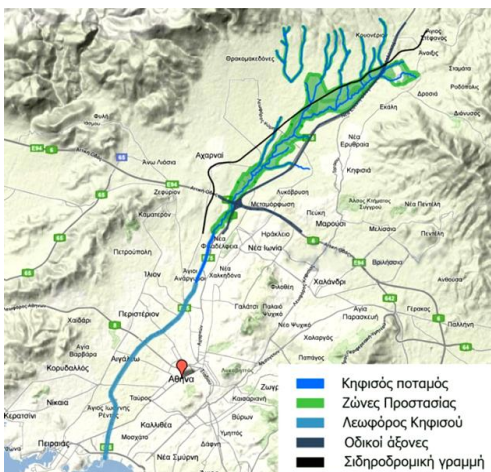
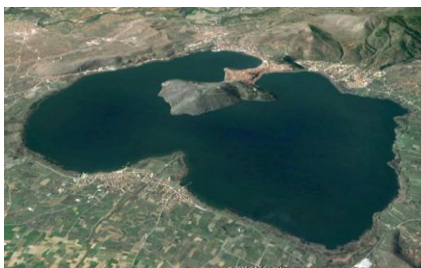
---

⁶ Bayram Cemil Bilgili & Ercan Gökyer, «Urban Green Space System Planning», Hankiri Karatekin University & Bartın University, Turkey, p. 112, *Landscape Planning* (edited by Murat Ozgavuz), publishing InTech, 2012

⁷ Μπελαβίλας Νίκος & Βαταβάλη Φερενίκη, *Πράσινο και ελεύθεροι χώροι στην πόλη, Οδηγός για το περιβάλλον*, WWF Ελλάς, Αθήνα, 2009

⁸ Αραβαντινός Αθανάσιος, *Πολεοδομικός σχεδιασμός για μία βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα, 2007, σελ. 535

ως «φυσικά αντιπλημμυρικά έργα» και αποτελούν σημαντική προσφορά πρασίνου μέσα στην πόλη.

Εικ. 1.1 (πάνω αριστερά): Λίμνη Ορεσιτιάδα⁹, Καστοριά, τρισδιάστατη απεικόνιση
Εικ. 1.2 (πάνω δεξιά): Άποψη της πόλης της Καστοριάς
Εικ. 1.3 (αριστερά): Κηφισός ποταμός¹⁰, Λεκανοπέδιο Αθηνών, Χάρτης απεικόνισης του ποταμού

⁹ Η λίμνη Ορεσιτιάδα απλώνεται γύρω από την πόλη της Καστοριάς, έχει έκταση περίπου 28 τ.χλμ. και μέγιστο βάθος περίπου 9 μέτρα. Αποτελεί σημαντικό φυσικό οικοσύστημα και είναι η μοναδική φυσική λίμνη της Ελλάδας στην οποία υπάρχουν σημαντικής έκτασης παρόχθια δάση υδρόφιλων δέντρων. Έχει χαρακτηριστεί ως τόπος ιδιαίτερου κάλλους από το Υπουργείο Πολιτισμού (1974) και έχει προταθεί για ένταξη στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο "Natura 2000".

¹⁰ Ο Κηφισός ποταμός είναι ο μεγαλύτερος ποταμός της Αττικής με μήκος περίπου 30 χλμ. Πηγάζει κυρίως από την Πάρνηθα και την Πεντέλη, συλλέγει όμως ύδατα και από το όρος Αιγάλεω καθώς και από μέρος του Υμηττού, και εκβάλλει στον Φαληρικό όρμο. Αποτελεί φυσικό ποτάμιο οικοσύστημα και διακρίνεται από πλούσια βλάστηση ιδιαίτερα στα βόρεια τμήματά του.

Εικ. 1.4 (αριστερά): Άποψη Κηφισού πάνω από εθνική οδό Αθηνών-Λαμίας

Εικ. 1.5 (δεξιά): Άποψη Κηφισού

Εικ. 1.6 (αριστερά): Ρέμα Περισσού (Ποδονίφτης)¹¹, Αθήνα, τρισδιάστατη απεικόνιση

Εικ. 1.7 (δεξιά): Άποψη ρέματος Περισσού

1.2.2 Περιαστικό Πράσινο

Περιαστικό χώρο πρασίνου αποτελεί το σύνολο της βλάστησης που βρίσκεται γύρω από την πόλη όπως αυτή διαμορφώθηκε από τις επεμβάσεις λόγω της οικιστικής επέκτασης. Σύμφωνα με την δασική νομοθεσία, οι εκτάσεις του περιαστικού πρασίνου είναι ελεύθερες και δημόσιες και καλύπτονται κυρίως από φυσική αλλά

---

¹¹ Το ρέμα Περισσού εκτείνεται κατά μήκος της οδού Περισσού κοντά στις οδούς Αγίων Αναργύρων και Χαλκίδος. Έχει έκταση περίπου 4 στρέμματα και αποτελεί το σύνορο μεταξύ του Δήμου Νέας Χαλκηδόνος και Αθηναίων. Στις όχθες του παρατηρείται πυκνή βλάστηση, δέντρα και θάμνοι.

και τεχνητή δασική βλάστηση.¹² Το περιαστικό πράσινο περιλαμβάνει δασικές, γεωργικές ή χέρσες εκτάσεις και ορεινούς όγκους, όπως για παράδειγμα είναι τα δάση (εικ. 1.8 και 1.9), τα λιβάδια, οι βοσκότοποι και οι καλλιέργειες.

Εικ. 1.8 (αριστερά): Δάσος Σέιχ Σου,¹³ Θεσσαλονίκη,¹⁴ Χάρτης περιοχής

Εικ. 1.9 (δεξιά): Πανοραμική άποψη δάσους Σέιχ Σου

1.2.3 Ειδικές Περιπτώσεις Ελεύθερων Χώρων

Στον αστικό ιστό υπάρχουν τεράστιες εκτάσεις οι οποίες είναι εγκαταλελειμμένες ή αναξιοποίητες και υπάγονται σε ειδικό καθεστώς ρυθμίσεων λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους. Τέτοιοι ελεύθεροι χώροι για μία πόλη είναι τα πρώην στρατόπεδα, τα λατομεία, τα νεκροταφεία, οι αρχαιολογικοί χώροι, τα παλιά αεροδρόμια, οι βιομηχανικές περιοχές και πολλά άλλα. Η φύτευση και η επανάχρηση αυτών των ερειπωμένων αστικών κενών θα μπορούσε να λειτουργήσει ως ένας νέος πολύτιμος πνεύμονας

---

¹² Περιαστικό πράσινο κατά την έννοια της δασικής νομοθεσίας είναι η πέριξ του σχεδίου πόλεων και οικιστικών περιοχών δημόσια έκταση που φέρει ή που προορίζεται να φέρει φυσική ή τεχνητή δασική βλάστηση.

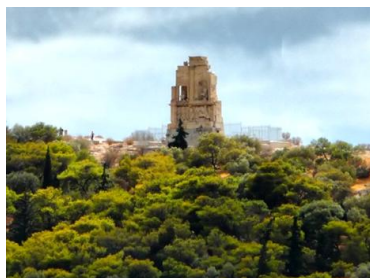
¹³ Σέιχ Σου: το «νερό του Σεΐχη», το δάσος απέκτησε την ονομασία την Τουρκοκρατία και οφείλεται σ' ένα νεκρικό μουσουλμανικό μνημείο (τουρμπέ) και στο κτίσμα της πηγής.

¹⁴ Το Σέιχ Σου είναι περιαστικό δάσος στην Θεσσαλονίκη και δημιουργήθηκε την δεκαετία του '30 με σκοπό την αναβάθμιση της περιοχής. Εκτείνεται στους λόφους που περιβάλλουν την πόλη και συγκεκριμένα καταλαμβάνει τις νότιες και νοτιοδυτικές πλαγιές του όρους Χορτιάτη μέχρι και το δρόμο Επταπυργίου-Ασβεστοχωρίου. Η έκταση του φτάνει τα 30.000 στρέμματα και αποτελείται κυρίως από κωνοφόρα είδη.

πρασίνου για μία περιοχή που έχει σημαντικές ελλείψεις σε αστικούς χώρους πρασίνου, όπως συμβαίνει στην Ελλάδα. Παρακάτω γίνεται αναφορά σε ορισμένα παραδείγματα αυτών των περιπτώσεων, όπως είναι:

1. Αρχαιολογικοί Χώροι

Οι αρχαιολογικοί χώροι (παράδειγμα εικ. 1.10 και 1.11) αποτελούν σημαντικό τμήμα ελεύθερων χώρων με ιδιαίτερη ιστορική και πολιτιστική αξία. Αποτελούν μεγάλους χώρους πρασίνου, με ύψος βλάστησης μέτριο ή υψηλό, φυσικά ή τεχνητά διαμορφωμένα, παρά το γεγονός ότι η πρόσβαση σε αυτούς τους χώρους δεν είναι πάντοτε ελεύθερη.

Εικ. 1.10 (αριστερά): Λόφος Φιλοπάππου¹⁵, Αθήνα, Πανοραμική άποψη

Εικ. 1.11 (δεξιά): Το μνημείο Φιλοπάππου

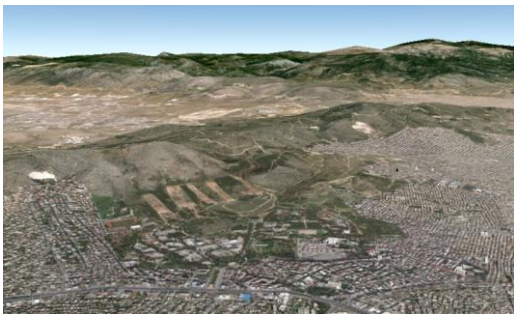
2. Στρατόπεδα

Για την κάλυψη των αναγκών του στρατού, έχουν παραχωρηθεί μεγάλες δημόσιες εκτάσεις με σκοπό την χρήση τους ως στρατόπεδα. Τα στρατόπεδα έχουν περιορισμένη δόμηση, με ανεξάρτητες κτιριολογικές εγκαταστάσεις μεγάλης ιστορικής ή

---

¹⁵ Ο λόφος Φιλοπάππου (Μουσών) βρίσκεται νοτιοδυτικά της Ακρόπολης και αποτελεί τον νοτιότερο μεγάλο χώρο πρασίνου της Αθήνας. Στην κορυφή του λόφου βρίσκεται το μνημείο του Φιλοπάππου το οποίο κατασκευάστηκε την Ρωμαϊκή περίοδο.

αρχιτεκτονικής αξίας, και αποτελούν χώρους συνήθως με ψηλή βλάστηση.¹⁶ Η μετατροπή των ήδη εγκαταλελειμμένων στρατοπέδων σε χώρους πρασίνου θα μπορούσε να συμβάλλει σημαντικά στο πράσινο της πόλης (εικ. 1.12, 1.13 και 1.14).

Εικ. 1.12: Πρώην στρατόπεδα (ΚΕΒΟΠ-ΚΕΔΒ) Χαϊδαρίου¹⁷, Αττική, τρισδιάστατη απεικόνιση περιοχής

Εικ. 1.13 (αριστερά): Πάρκο Νεολαίας Χαϊδαρίου

Εικ. 1.14 (δεξιά): Πάρκο Ιστορικής Μνήμης Και Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης

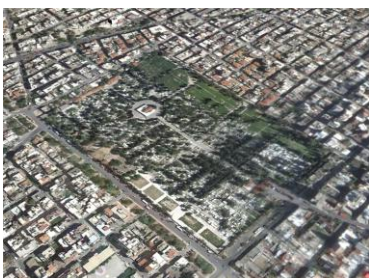
---

¹⁶ Μπελαβίλας Νίκος & Βαταβάλη Φερενίκη, *Πράσινο και ελεύθεροι χώροι στην πόλη, Οδηγός για το περιβάλλον*, WWF Ελλάς, Αθήνα, 2009, σελ. 42

¹⁷ Τα πρώην στρατόπεδα (ΚΕΒΟΠ- ΚΕΔΒ) Χαϊδαρίου έχουν έκταση 3.500 στρέμματα και βρίσκονται στις υπώρειες του Ποικίλου Όρους, το οποίο αποτελεί τμήμα του Όρους Αιγάλεω. Το μεγαλύτερο μέρος τους (2.600 στρέμματα) βρίσκεται σε ορεινό όγκο και ταυτόχρονα αποτελεί δασική έκταση. Το μεγαλύτερο τμήμα του Πάρκου Νεολαίας Χαϊδαρίου και του Πάρκου Ιστορικής Μνήμης Και Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης προέρχονται από την παραχώρηση του πρώην στρατοπέδου. Τα Στρατόπεδα διατηρούσαν το όνομα «Καραϊσκάκη Α΄ και Β΄» διότι στην περιοχή αυτή ο Γ. Καραϊσκάκης έδωσε μάχη με τον Κιουταχί.

3. Κοιμητήρια

Τα κοιμητήρια είναι χώροι για την ταφή των νεκρών στους οποίους συνυπάρχουν στοιχεία πρασίνου. Το ύψος της βλάστησης διαφοροποιείται σε Ελλάδα και εξωτερικό. Στο εξωτερικό τα κοιμητήρια έχουν κυρίως χαμηλή βλάστηση ενώ στη Ελλάδα συναντώνται ψηλά δέντρα (παράδειγμα εικ. 1.15 και 1.16).

Εικ. 1.15 (αριστερά): Νεκροταφείο της Ανάστασης Κερατσινίου¹⁸, Αττική, τρισδιάστατη απεικόνιση

Εικ. 1.16 (δεξιά): Γενική άποψη νεκροταφείου της Ανάστασης

4. Περιβάλλοντες Χώροι Δημοσίων Κτιρίων και Εγκαταστάσεων

Σε πολλά δημόσια κτίρια, όπως είναι για παράδειγμα τα νοσοκομεία, τα γραφεία, τα σχολεία, τα πανεπιστήμια (εικ. 1.17 και 1.18), οι αθλητικές εγκαταστάσεις, οι εκκλησίες και άλλα, οι περιβάλλοντες χώροι είναι πολύ συχνά διαμορφωμένοι με πράσινο σε μεγάλο βαθμό.

---

¹⁸ Το Νεκροταφείο της Ανάστασης βρίσκεται στο κέντρο του Κερατσινίου και περικλείεται από τις οδούς Μουσών, Πλάτωνος, Πλαστήρα, 25ης Μαρτίου. Έχει έκταση 90 στρέμματα και ο δήμος το διεκδικεί για να το μετατρέψει σε χώρο πρασίνου.

Εικ. 1.17: Πανοραμική άποψη Πανεπιστημιούπολης Πατρών¹⁹, Αχαΐα

Εικ. 1.18: Άποψη Πανεπιστημιούπολης Πατρών

5. ΧΥΤΑ, Μεταλλεία, Λατομεία

Τα ΧΥΤΑ²⁰ (εικ. 1.19, 1.20 και 1.21), τα μεταλλεία και τα λατομεία είναι τεράστιες εκτάσεις οι οποίες συμπεριλαμβάνονται στους ελεύθερους χώρους μίας πόλης. Στην περίπτωση διακοπής της λειτουργίας τους, όμως, δύναται οι χώροι αυτοί να αποτελέσουν σημαντικούς πνεύμονες πρασίνου αν εφαρμοστεί κατάλληλο σχέδιο αξιοποίησής τους.

---

¹⁹ Η Πανεπιστημιούπολη της Πάτρας απλώνεται στην περιοχή του Ρίου και έχει έκταση 4,5 km². Ξεχωρίζει για την χλωρίδα της και διασφαλίζει την επαφή των φοιτητών με το φυσικό περιβάλλον.

²⁰ Χώρος Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων

Εικ. 1.19: Χωματερή Άνω Λιτσίων και ο νέος ΧΥΤΑ Φυλής, Αττική, Χάρτης της της ευρύτερης περιοχής των ΧΥΤΑ

Εικ. 1.20 (αριστερά): Αεροφωτογραφία του νέου ΧΥΤΑ Φυλής²¹

Εικ. 1.21 (δεξιά): Το ημιτελές τοπίο του παλαιού ΧΥΤΑ, οι επιχωματώσεις και οι προσπάθειες αναδάσωσης του, 2009

1.2.4. Αστικοί Κοινόχρηστοι Χώροι Πρασίνου

Οι κοινόχρηστοι χώροι είναι ζωτικής σημασίας για τα μεγάλα αστικά κέντρα. Τέτοιοι χώροι μέσα στην πόλη είναι οι δρόμοι, οι πεζόδρομοι, οι πλατείες, τα πάρκα, τα άλση, οι κήποι και γενικά οι

²¹ Ο νέος ΧΥΤΑ της Φυλής γειτνιάζει άμεσα με τον χώρο της παλιάς χωματερής, ο οποίος είναι πλέον πράσινος μετά την αποκατάστασή του όπως αυτή αποφασίστηκε στα πλαίσια του προγράμματος «Αττική SOS», το 1996.

προοριζόμενοι για κοινή χρήση ελεύθεροι χώροι. Κοινόχρηστος χώρος πρασίνου, ως υποκατηγορία των κοινόχρηστων χώρων, νοείται κάθε ελεύθερος χώρος με κύριο συστατικό στοιχείο το πράσινο, με φυσική ή τεχνητή βλάστηση, καθώς και κάθε άλλος ελεύθερος χώρος που δύναται να φυτευτεί τουλάχιστον στο μεγαλύτερο μέρος του.²² Με τον όρο «αστικό πράσινο» χαρακτηρίζονται οι χώροι του αστικού ιστού οι οποίοι σχεδιάστηκαν εξ αρχής ή κατά την διαδικασία ανάπτυξης της πόλης, διατηρήθηκαν χωρίς κτίρια και φιλοξενούν κάποια μορφή βλάστησης.²³ Οι αστικοί κοινόχρηστοι χώροι πρασίνου, επομένως, είναι χώροι που βρίσκονται εντός της πόλης και η παρουσία της βλάστησης τους, είτε πρόκειται για φυσική είτε για τεχνητή, γίνεται άμεσα αισθητή.

Στο άρθρο 5 της Υ.Α. 10788/5.3.2004, «Έγκριση πολεοδομικών σταθεροτύπων και ανώτατα όρια πυκνοτήτων που εφαρμόζονται κατά την εκπόνηση των γενικών πολεοδομικών σχεδίων, των σχεδίων χωρικής και οικιστικής οργάνωσης «ανοικτής πόλης» και των πολεοδομικών μελετών» (ΦΕΚ 285 Δ'), αναφέρεται ότι οι αστικοί χώροι πρασίνου χωρίζονται σε:

- *Ελεύθεροι Χώροι Πολεοδομικής Ενότητας. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν: - νησίδες πρασίνου (green rockets) 0,01 - 01 Ha χωρίς άλλη χρήση. Παίζουν ρόλο κυρίως στην ορθολογική οριστικοποίηση του σχεδιασμού και στη δημιουργία «ανοιγμάτων» στον δομημένο ιστό.*

---

²² Το αστικό πράσινο και η διαχείρισή τους από τους ΟΤΑ, 2009

²³ Κασσιός Κ., *Σχεδιασμός και διαχείριση του αστικού και περιαστικού πρασίνου της Αθήνας*, Ένα μέλλον για την Αθήνα. Σε αναζήτηση πολιτικών αστικής επανοργάνωσης του πολεοδομικού συγκροτήματος της πρωτεύουσας, επιμέλεια Στ. Τσέση, 2003, σ. 385 – 393

- Πλατείες 0,1-0,5 Ηα, με ή χωρίς εξοπλισμό. Το πράσινο δεν είναι το κύριο χαρακτηριστικό τους. Χρησιμοποιούνται κυρίως σαν χώροι κοινωνικής επαφής και αναψυχής (η χρήση αναψυκτηρίων είναι συμβατή).

- Παιδικές χαρές - γωνιές (μικρής κλίμακας) μπορεί να αφορούν σε τμήματα πεζοδρόμων (woonerf).

- Πάρκο Πολεοδομικής Ενότητας - Γειτονιάς 0,5 -1,5 Ηα εκτός του πρασίνου που είναι το κύριο χαρακτηριστικό του μπορεί να περιλαμβάνει δραστηριότητες ενεργητικής αναψυχής, όπως μικρές αθλητικές εγκαταστάσεις, παιδικές χαρές, χώρους παιχνιδιού (το πάρκο είναι δυνατόν να καλύπτει τις ανάγκες και πέραν της μιας πολεοδομικής ενότητας - γειτονιάς).

- Ελεύθεροι Χώροι Πόλης / Οικισμού

- Πάρκο Πόλης / Οικισμού

Κύριες κατηγορίες των αστικών κοινόχρηστων χώρων πρασίνου αποτελούν τα πάρκα, τα άλση καθώς και οι κήποι. Τα πάρκα και τα άλση όμως αποτελούν το μεγαλύτερο τμήμα των αστικών υπαίθριων χώρων πρασίνου, έχουν σπουδαία οικολογική αξία και για τον λόγο αυτό προστατεύονται από τη δασική νομοθεσία. Τα πάρκα και τα άλση είναι κοινόχρηστες εκτάσεις οι οποίες καλύπτονται από φυσική ή τεχνητή βλάστηση (άρθρο 3 του ν. 998/78). Παρόλα αυτά, διαφοροποιούνται ως προς τον τρόπο διαμόρφωσης της βλάστησής τους. Τα πάρκα είναι οι εκτάσεις εντός των πόλεων ή των οικιστικών εν γένει περιοχών, που καλύπτονται από (φυσική ή τεχνητή) βλάστηση με κηποτεχνικές διαμορφώσεις, ενώ άλση είναι οι καθαρές εκτάσεις πρασίνου εντός των πόλεων ή οικιστικών περιοχών, χωρίς κηποτεχνικές

διαμορφώσεις.²⁴ Παρακάτω περιγράφονται αναλυτικά όλες οι κατηγορίες των αστικών κοινόχρηστων χώρων πρασίνου.

A) Πάρκα

Τα πάρκα μπορούν να διακριθούν σε διαφορετικές κατηγορίες ανάλογα με την απόσταση τους από την κατοικία, τον τρόπο πρόσβασης σε αυτά και από το μέγεθος τους και τη σημασία τους για την πόλη. Στα πάρκα που απευθύνονται στο επίπεδο της πόλης, η ακτίνα εξυπηρέτησης είναι μεγάλη και η πρόσβαση σε αυτά επιτυγχάνεται με μεταφορικό μέσο. Αντίθετα, στα πάρκα που απευθύνονται στο επίπεδο γειτονιάς, η ακτίνα εξυπηρέτησης είναι μικρότερη και η προσιτότητα είναι απαραίτητο να είναι άμεση, δηλαδή να επιτυγχάνεται με τα πόδια.²⁵ Σύμφωνα με την έκταση τους και την συμμετοχή τους στο πράσινο της πόλης τα πάρκα διακρίνονται σε: Εθνικά Πάρκα, Πάρκα Ειδικού Προορισμού, Μητροπολιτικά Πάρκα, Πάρκα Πόλης, Πάρκα Γειτονιάς-Συνοικίας και Πάρκα Τσέπης.

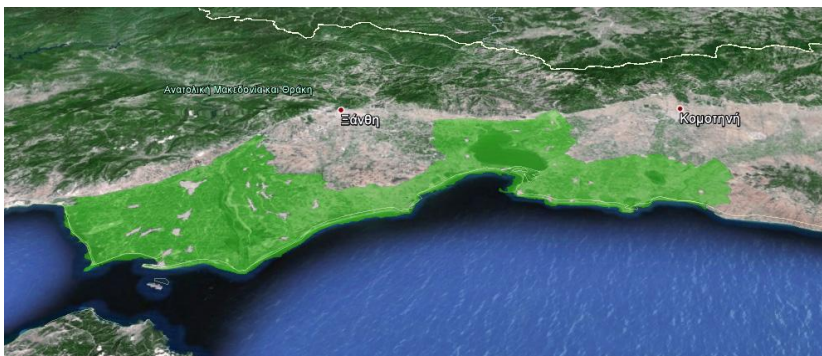
A. 1) Εθνικά Πάρκα

Τα εθνικά πάρκα (εικ. 1.22, 1.23, 1.24 και 1.25) είναι μεγάλες εκτάσεις γης, χερσαίες, υδάτινες ή μικτές, ιδιαίτερης περιβαλλοντικής αξίας, στις οποίες συνήθως απουσιάζει η επέμβαση του ανθρώπινου παράγοντα και δεν εντάσσονται στον οικιστικό ιστό. Όταν το μεγαλύτερο τμήμα του εθνικού πάρκου είναι δασική έκταση χαρακτηρίζεται ως εθνικός δρυμός ενώ όταν είναι θαλάσσια έκταση χαρακτηρίζεται θαλάσσιο πάρκο.

---

²⁴ Βλ. υπ' αρ. πρωτ. οικ. 87991/3814/20.3.2008 ερμηνευτική εγκύκλιο του Υφυπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

²⁵ Αραβαντινός Αθανάσιος & Κοσμάκη Πολυξένη, *Υπαίθριοι χώροι στην πόλη*, ΕΜΠ, Αθήνα, 1988, σελ. 100

Εικ. 1.22: Εθνικό Πάρκο Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης²⁶, τρισδιάστατη απεικόνιση Εθνικού Πάρκου

Εικ. 1.23 (αριστερά): Παραποτάμιο Δάσος Νέστου «Κοτζά-Ορμάν»

Εικ. 1.24 (δεξιά): Λίμνη Βιστωνίδα

Εικ. 1.25: Λίμνη Ισμαρίδα

²⁶ Το Εθνικό Πάρκο Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης ιδρύθηκε το 2008 και αποτελείται από τις προστατευόμενες περιοχές των υδροτόπων του Δέλτα Νέστου, της Λίμνης Βιστωνίδας, της Λίμνης Ισμαρίδας και της ευρύτερης περιοχής τους. Η συνολική του έκταση, χερσαία και υδάτινη, είναι περίπου 930.000 στρέμματα.

A. 2) Πάρκα Ειδικού Προορισμού

Πάρκα ειδικού προορισμού χαρακτηρίζονται τα πάρκα που αποσκοπούν στην προστασία της άγριας πανίδας και της βιοποικιλότητας. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι ζωολογικοί κήποι (εικ. 1.26 και 1.27).

Εικ. 1.26: Αττικό Ζωολογικό Πάρκο, ²⁷ Σπάτα Αττικής, τρισδιάστατη απεικόνιση πάρκου

Εικ. 1.27: Άποψη Αττικού Ζωολογικού πάρκου

---

²⁷ Το Αττικό Ζωολογικό Πάρκο βρίσκεται στα Σπάτα και ξεκίνησε την λειτουργία του τον Μάιο του 2000. Η συνολική του έκταση αγγίζει τα 200 στρέμματα ενώ φιλοξενεί πάνω από 2.000 ζώα. Αποτελεί το μοναδικό ζωολογικό πάρκο στην Ελλάδα μέχρι σήμερα και στοχεύει στην ευαισθητοποίηση του κοινού για την προστασία των ζώων και του περιβάλλοντος.

A. 3) Μητροπολιτικά Πάρκα

Ο όρος «μητροπολιτικά πάρκα» (εικ. 1.28, 1.29 και 1.30) αναφέρεται σε διαδημοτικούς κοινόχρηστους χώρους πρασίνου ή σε μεγάλες διαδημοτικές εκτάσεις που απευθύνονται σε όλους τους κατοίκους της πόλης. Η δημιουργία τους συνήθως οφείλεται στην κατάργηση άλλων χρήσεων.²⁸

Εικ. 1.28: Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί,²⁹ πανοραμική άποψη από τον Υμηττό

Εικ. 1.29 & 1.30: Πάρκο Γουδί (Χώρος 49 στρεμμάτων)³⁰

²⁸ WWF, *Αστικό Πράσινο: η ανάσα της πόλης χάνεται*, 2004, σελ. 3

²⁹ Η προβλεπόμενη έκταση για την δημιουργία του Μητροπολιτικού Πάρκου στο Γουδί βρίσκεται στα όρια των δήμων Αθηναίων, Ζωγράφου και Παπάγου. Δεν έχει υλοποιηθεί ακόμα.

³⁰ Το Πάρκο Γουδί βρίσκεται εντός της ευρύτερης έκτασης που προορίζεται για το Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί και αποτελεί έναν οργανωμένο υπερτοπικό χώρο αναψυχής και αθλοπαιδιών. Παλαιότερα φιλοξενούσε τις εγκαταστάσεις του στρατοπέδου «Γουδί».

A. 4) Πάρκα Πόλης

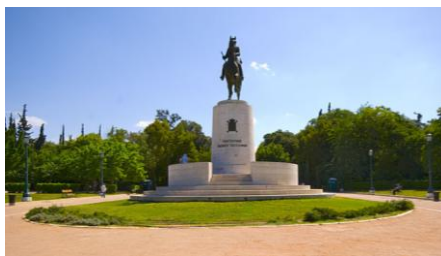
Τα πάρκα πόλης (εικ. 1.31, 1.32 και 1.33) αποτελούν μεγάλες εκτάσεις χώρων πρασίνου αστικού επιπέδου. Απευθύνονται σε δύο ή περισσότερες γειτονιές και η πρόσβαση επιτυγχάνεται συνθηθέστερα με την βοήθεια μεταφορικού μέσου και όχι με τα πόδια λόγω της μεγάλης ακτίνας εξυπηρέτησης. Αποτελούν ζωτικούς πυρήνες για τα πυκνοκατοικημένα κέντρα των πόλεων και καλύπτουν τις ανάγκες πολλών επισκεπτών καθημερινά.

Εικ. 1.31: Πεδίο του Άρεως³¹, Αττική, τρισδιάστατη απεικόνιση περιοχής

Εικ. 1.32 (αριστερά): Άποψη Πεδίου του Άρεως

Εικ. 1.33 (δεξιά): Άποψη Πεδίου του Άρεως-Άγαλμα Βασιλέως Κωνσταντίνου

³¹ Το Πεδίο του Άρεως βρίσκεται στο κέντρο της Αθήνας και σχεδιάστηκε το 1934 ως ένδειξη τιμής για τους ήρωες της επανάστασης του 1821. Οριοθετείται από τις οδούς Μαυρομματαίων, Ευελπίδων, Πριγκηποννήσων και από τη λεωφόρο Αλεξάνδρας και έχει έκταση 230 στρέμματα.

A. 5) Πάρκα Γειτονιάς-Συνοικίας

Το πάρκο γειτονιάς έχει τοπικό χαρακτήρα καλύπτοντας τις ανάγκες συνήθως μίας γειτονιάς. Αποτελεί μία ανάσα πρασίνου ενώ συχνά τοποθετούνται μικρές αθλητικές εγκαταστάσεις, παιδικές χαρές, χώροι παιχνιδιού και άλλες εγκαταστάσεις. Η πρόσβαση στα πάρκα αυτά επιτυγχάνεται με τα πόδια και η ακτίνα εξυπηρέτησης δεν ξεπερνά τα 600 μ.

Εικ. 1.34: Κεντρικό Πάρκο Καλλιθέας³², Αττική, τρισδιάστατη απεικόνιση περιοχής

Εικ. 1.35 (αριστερά): Άποψη πάρκου Καλλιθέας

Εικ. 1.36 (δεξιά): Λεπτομέρεια πάρκου Καλλιθέας

³² Το Κεντρικό Πάρκο της Καλλιθέας βρίσκεται δίπλα στην πλατεία Δαβάκη και περικλείεται από τις οδούς Ματζαριωτάκη, Σιβιτανίδου και Γρυπάρη καθώς και από τη λεωφόρο Ελ. Βενιζέλου (Θησέως). Έχει έκταση 10 περίπου στρέμματα και διαθέτει εγκαταστάσεις για ανάπαυση και αναψυχή.

A. 6) Πάρκα Τσέπης

Τα πάρκα τσέπης (rocket parks) αποτελούν υπαίθριους χώρους πρασίνου μικρής κλίμακας και προκύπτουν από την αξιοποίηση των αστικών κενών των πόλεων (εικ. 1.37, 1.38 και 1.39). Συχνά, αναπτύσσονται σε κενά οικοπέδα, σε επαφή με το δρόμο ή ακόμα και στο εσωτερικό των οικοδομικών τετραγώνων. Η έκτασή τους είναι μικρότερη των 3.000 τ.μ. και μπορούν να είναι είτε δημόσια είτε ιδιωτική περιουσία. Την φροντίδα των φυτεύσεων, και σε ορισμένες περιπτώσεις τη διαμόρφωση, αναλαμβάνουν πολλές φορές οι ίδιοι οι κάτοικοι της περιοχής. Η ιδέα των πάρκων τσέπης είναι περισσότερο αναπτυγμένη στο εξωτερικό.

Εικ. 1.37: Πάρκο Ναυαρίνου & Ζωοδόχου Πηγής³³, Αττική, τρισδιάστατη απεικόνιση περιοχής

---

³³ Το αυτοδιαχειριζόμενο Πάρκο Ναυαρίνου & Ζωοδόχου Πηγής βρίσκεται στο κέντρο της Αθήνας στα Εξάρχεια και έχει έκταση 1.500 τ.μ. Η δημιουργία του ξεκίνησε τον Μάρτιο του 2009, με πρωτοβουλία των κατοίκων των Εξαρχείων, στο οικοδομικό τετράγωνο μεταξύ των

Εικ. 1.38 (αριστερά): Γενική άποψη πάρκου Ναυαρίνου & Ζωοδόχου Πηγής

Εικ. 1.39 (δεξιά): Λεπτομέρεια πάρκου Ναυαρίνου & Ζωοδόχου Πηγής

Β) Άλση

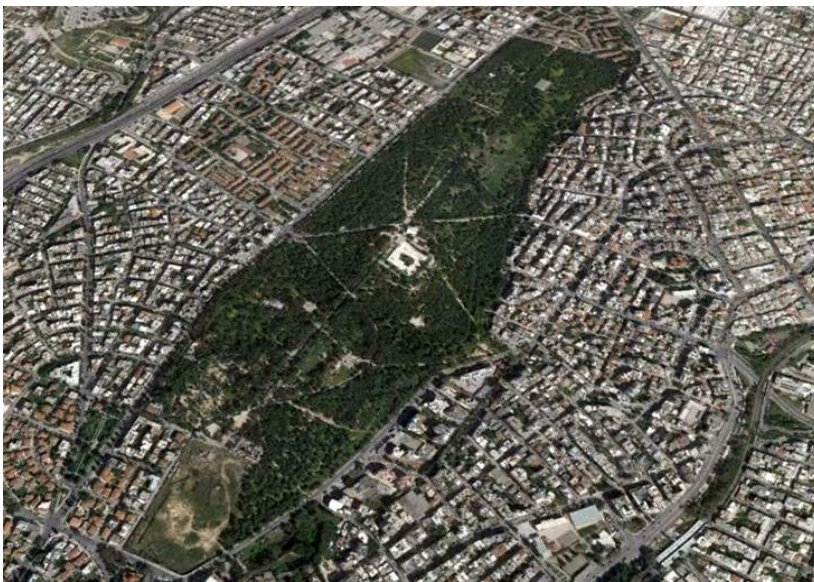
Άλσος (εικ. 1.40, 1.41 και 1.42) χαρακτηρίζεται ο κοινόχρηστος αστικός χώρος πρασίνου ο οποίος καλύπτεται από βλάστηση χωρίς κηποτεχνικές διαμορφώσεις με καθαρά ελεύθερη διάταξη πρασίνου.³⁴ Τα άλση βρίσκονται συνήθως σε αστικές και προαστιακές περιοχές και αποτελούν παλιότερες αναδασώσεις στις παρυφές των οικισμών όπου με την οικιστική ανάπτυξη εντάχθηκαν σταδιακά στον αστικό ιστό.

οδών Χαριλάου Τρικούπη, Ναυαρίνου, Ζωοδόχου Πηγής και Διδότου. Ο χώρος αυτός μέχρι τότε λειτουργούσε ως ιδιωτικός χώρος στάθμευσης.

³⁴ Βλ. υπ' αρ. πρωτ. οικ. 87991/3814/20.3.2008 ερμηνευτική εγκύκλιο του Υφυπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

Εικ. 1.40: Άλσος Νέας Φιλαδέλφειας³⁵, Αττική, τρισδιάστατη απεικόνιση περιοχής

Εικ. 1.41 (πάνω αριστερά): Άποψη άλσους Νέας Φιλαδέλφειας

Εικ. 1.42 (πάνω δεξιά): Άποψη τεχνητής λίμνης άλσους Νέας Φιλαδέλφειας

³⁵ Το Άλσος Νέας Φιλαδέλφειας ανήκει στον ομώνυμο δήμο και έχει έκταση 480 στρέμματα. Το 1914 πραγματοποιήθηκε η πρώτη δεντροφύτευση του άλσους και πέρασε από διάφορα στάδια έως ότου διαμορφωθεί η σημερινή του μορφή. Διαθέτει μεγάλη ποικιλία δέντρων και φυτών. Στο διάστημα 1955-1997 εντός του άλσους λειτούργησε ζωολογικός κήπος με άγρια ζώα.

Γ) Κήποι

Οι κήποι (εικ. 1.43, 1.44) είναι έκτασεις πρασίνου μέσα στην πόλη, φυτεμένες με μεγάλη ποικιλία πυκνής βλάστησης και ξεχωρίζουν για την κηποτεχνική και την ιστορική τους αξία. Σε ορισμένες περιπτώσεις φιλοξενούν και πλούσια ορνιθοπανίδα. Στην Ευρώπη υπάρχουν παλιοί και νέοι βοτανικοί κήποι καθώς και παλιοί ανακτορικοί κήποι οι οποίοι σήμερα έχουν γίνει δημόσιοι και είναι ανοικτοί για τους επισκέπτες. Παλαιότερα, ο χαρακτηρισμός μίας έκτασης ως κήπος αναφερόταν σε δημόσιες εκτάσεις σε αντίθεση με σήμερα που ο χαρακτηρισμός αυτός επικρατεί κυρίως για ιδιωτικούς χώρους πρασίνου.

Εικ. 1.43: Δημοτικός Κήπος Χανίων³⁶, Χανιά Αεροφωτογραφία κήπου

---

³⁶ Ο Δημοτικός Κήπος Χανίων αποτελεί ένα σημαντικό κέντρο αναψυχής για τους κατοίκους της περιοχής. Σχεδιάστηκε το 1870 σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά κηποτεχνικά πρότυπα και διαθέτει κυρίως αιθαλή δέντρα. Στο παρελθόν αποτελούσε αμώδη έκταση ως συνέχεια του σταδίου.

Εικ. 1.44: Άποψη δημοτικού κήπου Χανίων

Δ) Δεντροστοιχίες

Δεντροστοιχία (εικ. 1.45 και 1.46) είναι μία σειρά από δέντρα τα οποία είναι διατεταγμένα συνήθως κατά μήκος ενός δρόμου ή ενός πεζόδρομου. Σε πολλές περιπτώσεις, συναντάμε δεντροστοιχίες και εντός ενός πάρκου ή ενός άλσους. Υπάρχουν, ακόμη, περιπτώσεις δεντροστοιχιών που χρήζουν ιδιαίτερη προστασία.

Εικ. 1.45: Δεντροστοιχίες της μεγάλης λεωφόρου, πόλη της Κω³⁷

³⁷ Η πόλη της Κω ξεχωρίζει για τις δεντροστοιχίες στους δρόμους της, οι οποίες δημιουργήθηκαν από τους Ιταλούς πριν από 70 χρόνια. Διατηρούνται σε πολύ καλή

Εικ. 1.46: Άποψη της μεγάλης λεωφόρου με τους φοίνικες, Κάστρο της Νερατζιάς³⁸

1.2.5 Ιδιωτικοί Ελεύθεροι Χώροι Πρασίνου

Οι ιδιωτικοί ελεύθεροι χώροι μία πόλης παίζουν ιδιαίτερο ρόλο για την διαμόρφωση της ταυτότητας της. Στους ιδιωτικούς ελεύθερους χώρους πρασίνου περιλαμβάνονται μικρές ή μεγάλες αδόμητες εκτάσεις πρασίνου, που ανήκουν σε ιδιώτες όπως για παράδειγμα: αυλές, κήποι, ακάλυπτοι, πρασιές, στοές, μεγάλα κτήματα (εικ. 1.47, 1.48 και 1.49) ακόμα και ολόκληρα αδόμητα οικόπεδα. Είναι χώροι ζωτικής σημασίας ειδικά για τα πυκνοδομημένα αστικά συγκροτήματα λόγω της θέσης, της έκτασης και του χαρακτήρα τους. Στους ιδιωτικούς χώρους πρασίνου συμπεριλαμβάνονται τα φυτεμένα δώματα (εικ. 1.50) καθώς και το «κινητό» πράσινο (γλάστρες – ζαρντινιέρες).

κατάσταση και το πλήθος των δέντρων ξεπερνά τις 11.500. Παρατηρείται εναλλαγή του είδους των δέντρων από περιοχή σε περιοχή και από δρόμο σε δρόμο.

³⁸ Κατασκευάστηκε στα τέλη του 14^{ου} αι. π.Χ. από Ιωαννίτες Ιππότες

Εικ. 1.47: Κτήμα Συγγρού³⁹, Μαρούσι Αττικής, τρισδιάστατη απεικόνιση περιοχής

Εικ. 1.48 (αριστερά): Πύργος Συγγρού

Εικ. 1.49 (δεξιά): Άποψη κτήματος Συγγρού

---

³⁹ Το κτήμα Συγγρού βρίσκεται στην Λεωφόρο Κηφισίας στα όρια των δήμων Κηφισίας, Αμαρουσίου και Μελισσίων. Αποτελεί κληροδότημα της Ιφιγένειας Μαυροκορδάτου-Συγγρού, συζύγου του Ανδρέα Συγγρού (πιθανολογείται ότι αγοράστηκε από τον Ανδρέα Συγγρό γύρω στο 1875) και η έκταση του είναι περίπου 1.100 στρέμματα. Σήμερα, διαχειρίζεται από το Ινστιτούτο Γεωπονικών Επιστημών (Ι.Γ.Ε.) το οποίο λειτουργεί από το 1901.

Εικ. 1.50: Η πράσινη ταράτσα του νέου κτιρίου γραφείων στο Νέο Σταθμό Εμπορευματοκιβωτίων (Ν. ΣΕΜΠΟ) ΟΛΠ ΑΕ

1.2.6 Αστικοί Κοινόχρηστοι Χώροι που συμβάλλουν στους Χώρους Πρασίνου

A) Αστικοί Κοινόχρηστοι Χώροι Κυκλοφορίας

Οι αστικοί κοινόχρηστοι χώροι κυκλοφορίας τόσο των οχημάτων όσο και των πεζών αποτελούνται από τους δρόμους και τους πεζόδρομους. Παρόλο που το μεγαλύτερο τμήμα τους καλύπτεται από σκληρές επιφάνειες, παρατηρείται αξιόλογη συνεισφορά στο πράσινο της πόλης. Έτσι, οι χώροι κυκλοφορίας παίζουν συμπληρωματικό ρόλο στους αστικούς κοινόχρηστους χώρους πρασίνου.

A. 1) Οδοί

Στο πλάι των δρόμων, στο πεζοδρόμιο, συνηθίζεται να υπάρχουν δεντροστοιχίες και φυτεύσεις (εικ. 1.53). Συχνά, και οι διαχωριστικές νησίδες (εικ. 1.51 και 1.52) φιλοξενούν κάποιου είδους φύτευση.

Εικ. 1.51 (πάνω αριστερά):
Αεροφωτογραφία, Νησίδα Γεωργίου
Παπανδρέου, Ζωγράφου

Εικ. 1.52 (πάνω δεξιά): Άποψη Νησίδας
Γεωργίου Παπανδρέου, Ζωγράφου

Εικ. 1.53: Οδός Ηρώων Πολυτεχνείου, Χανιά

A. 2) Πεζόδρομοι

Στους πεζόδρομους μπορούν να υπάρχουν δέντρα, φυτεύσεις, μικρά καθιστικά, στέγαστρα, χώροι παιχνιδιού και άλλες διαμορφώσεις (εικ. 1.54).

Εικ. 1.54: Πεζόδρομος Χαριλάου Τρικούπη, Αγρίνιο

B) Αστικοί Κοινόχρηστοι Χώροι Συνάθροισης-Αναψυχής

B. 1) Πλατείες

Οι πλατείες θεωρούνται σημαντικοί τόποι συνάθροισης για τα κέντρα των πόλεων αλλά και τις γειτονιές. Οι χώροι αυτοί είναι συνήθως επίπεδοι, αποτελούμενοι από σκληρές επιφάνειες και εξυπηρετούν μεγάλο πλήθος για συγκεντρώσεις και διάφορες εκδηλώσεις. Οι πλατείες όμως δεν κατατάσσονται στην κατηγορία των χώρων πρασίνου, διότι η φυτοκάλυψή τους δεν είναι υποχρεωτική. Σε ορισμένες περιπτώσεις, καλύπτονται από οργανωμένη βλάστηση (εικ. 1.55 και 1.56) με διαμορφώσεις και άλλες φορές η βλάστηση είναι ανύπαρκτη.⁴⁰

---

⁴⁰ Μπελαβίλας Νίκος & Βαταβάλη Φερενίκη, *Πράσινο και ελεύθεροι χώροι στην πόλη, Οδηγός για το περιβάλλον*, WWF Ελλάς, Αθήνα, 2009, σελ. 23

Εικ. 1.55 (αριστερά): Πλατεία Αριστοτέλους, Θεσσαλονίκη

Εικ. 1.56 (δεξιά): Πλατεία Δημοκρατίας, Περιστερί, Αττική

Β. 2) Παιδικές χαρές

Οι παιδικές χαρές αποτελούν ελεύθερους κοινόχρηστους χώρους ειδικά σχεδιασμένους για την ψυχαγωγία των μικρών παιδιών. Περιλαμβάνουν εξοπλισμούς και κατασκευές για παιχνίδι και συχνά υπάρχει πρόβλεψη για διαμόρφωση πρασίνου (εικ. 1.57 και 1.58).

Εικ. 1.57 (αριστερά): Παιδική χαρά Πικιώνη Φιλοθέης, Β.Π Αττικής

Εικ. 1.58 (δεξιά): Παιδική χαρά Αλίμου, Ν.Π. Αττικής

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΕΙΔΗ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ
Φυσικά Υδάτινα Στοιχεία	Ποτάμια Ρέματα Λίμνες	
Περιαστικό Πράσινο	Δασικές εκτάσεις Λιβάδια Βοσκότοποι Καλλιέργιες	
Ειδικές Περιπτώσεις Ελεύθερων Χώρων	Αρχαιολογικοί χώροι Στρατόπεδα Κοιμητήρια Περιβάλλοντες χώροι δημοσίων κτιρίων και εγκαταστάσεων ΧΥΤΑ, μεταλλεία, λατομεία	
Αστικοί Κοινόχρηστοι Χώροι Πρασίνου	Πάρκα Άλση Κήποι Δεντροστοιχίες	
Ιδιωτικοί Ελεύθεροι Χώροι Πρασίνου	Αυλές Ιδιωτικοί Κήποι Ακάλυπτοι Πρασιές Στοές Κτήματα Αδόμητα Οικόπεδα Φυτεμένα Δώματα	
Αστικοί Κοινόχρηστοι Χώροι Κυκλοφορίας	Οδοί Πεζόδρομοι	
Αστικοί Κοινόχρηστοι Χώροι Συνάθροισης-Αναψυχής	Πλατείες Παιδικές χαρές	

Πίνακας 1.1: Συγκεντρωτικός πίνακας ταξινόμησης χώρων πρασίνου

1.3 Οφέλη από τους Χώρους Πρασίνου στο Αστικό Περιβάλλον

Η ύπαρξη αστικών χώρων πρασίνου, ειδικότερα μεγάλης έκτασης όπως είναι τα πάρκα, παίζει σημαντικό ρόλο στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των κατοίκων της πόλης και την ανάπτυξη ενός λειτουργικού αστικού περιβάλλοντος. Τα οφέλη είναι πολλά και παρακάτω γίνεται καταγραφή των σημαντικότερων ζητημάτων σε περιβαλλοντικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο.

1.3.1 Περιβαλλοντικά οφέλη

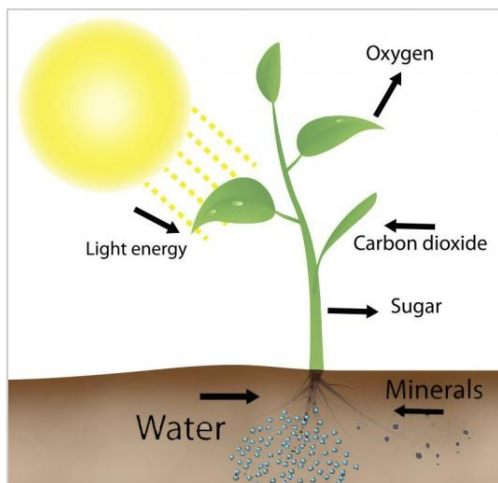
Οι χώροι πρασίνου στην πόλη δημιουργούν ένα ευνοϊκό κλίμα περιβαλλοντικών συνθηκών και συμβάλλουν σταδιακά στη ρύθμιση πολλών ζητημάτων. Το σπουδαιότερο όφελος για το περιβάλλον είναι η ανανέωση του ατμοσφαιρικού αέρα μέσω της παραγωγής οξυγόνου. Μία επιφάνεια φυλλώματος 25 m^2 καλύπτει τις ανάγκες ενός ανθρώπου σε οξυγόνο για μία ολόκληρη μέρα. Τα φύλλα των δέντρων και της βλάστησης δεσμεύουν διοξείδιο του άνθρακα (CO_2) και με την διαδικασία της φωτοσύνθεσης (εικ.1.59) το μετατρέπουν σε οξυγόνο (O_2), το οποίο απελευθερώνεται στο περιβάλλον.⁴¹ Η απελευθέρωση του οξυγόνου παρατηρείται κατά τη διάρκεια της ημέρας, ενώ κατά την διάρκεια της νύχτας απελευθερώνεται διοξείδιο του άνθρακα με την διαδικασία της αναπνοής. Παρόλα αυτά, η τελική ποσότητα οξυγόνου που απελευθερώνεται είναι μεγαλύτερη από αυτήν του διοξειδίου του άνθρακα. Χαρακτηριστικά, το Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών και

---

⁴¹ Με την φωτοσύνθεση, η ενέργεια του ηλιακού φωτός δεσμεύεται και χρησιμοποιείται για τη μετατροπή του διοξειδίου του άνθρακα και του νερού σε οξυγόνο και σε ενεργειακά πλούσιες οργανικές ενώσεις, κυρίως υδατάνθρακες.

Η αντίδραση της φωτοσύνθεσης είναι: $6\text{CO}_2 + 6\text{H}_2\text{O} + \text{ενέργεια} \rightarrow \text{C}_6\text{H}_{12}\text{O}_6 + 6\text{O}_2$

Εξοικονόμησης Ενέργειας αναφέρει ότι μία έκταση πρασίνου 10.000 m² με δέντρα, θάμνους και χλόη, παράγει μέσα σε 12 ώρες 600 kg οξυγόνου (O₂) και δεσμεύει 900 kg διοξειδίου του άνθρακα (CO₂), με τους μηχανισμούς της φωτοσύνθεσης και διαπνοής.⁴²

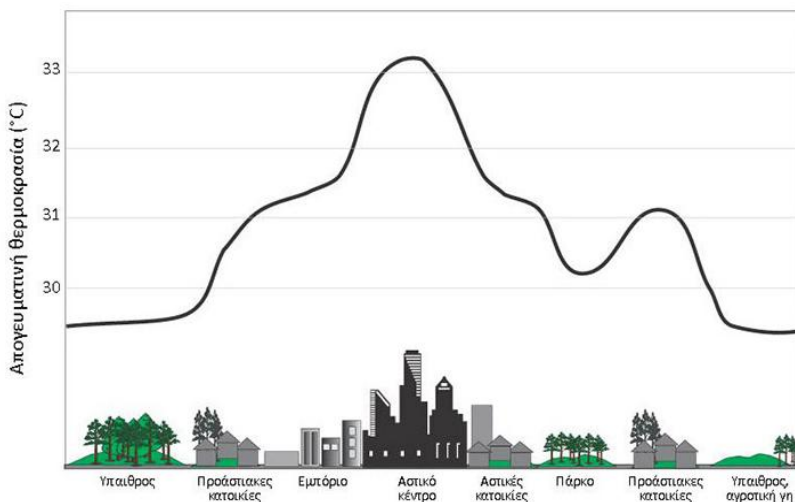

Εικ. 1.59: Διαδικασία φωτοσύνθεσης

Ακόμη, οι χώροι πρασίνου επηρεάζουν αισθητά το μικροκλίμα μιας περιοχής. Μειώνουν σημαντικά τη θερμοκρασία του περιβάλλοντος και υπό κατάλληλες συνθήκες μπορούν να μειώσουν τη θερμοκρασία κατά 5 βαθμούς (εικ. 1.60).

---

⁴² <http://www.anelixi.org/>

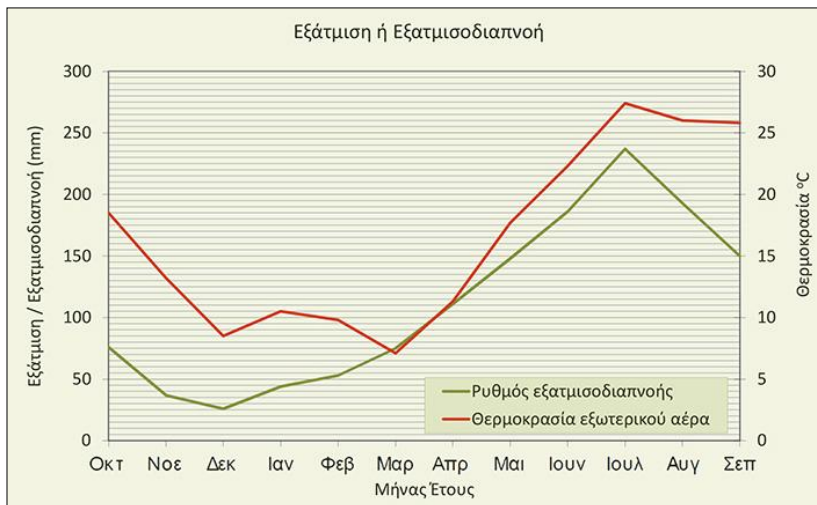
Εικ. 1.60: Σχηματική απεικόνιση του φαινομένου της αστικής θερμικής νήσου⁴³

Τα δέντρα, μέσω της απορρόφησης νερού από το έδαφος και στη συνέχεια μέσω της διαδικασίας της εξάτμισης-διαπνοής (εικ. 1.62)⁴⁴, ψύχουν το περιβάλλον. Ένα δέντρο με επάρκεια νερού, διοχετεύει καθημερινά στην ατμόσφαιρα μέχρι 400 λίτρα νερό με μορφή υδρατμών.⁴⁵ Παρατηρείται ότι η αύξηση του ρυθμού της διαπνοής είναι ανάλογη της αύξησης της θερμοκρασίας του αέρα του περιβάλλοντος (εικ. 1.61). Γίνεται, επομένως, κατανοητό πόσο χρήσιμο είναι το πράσινο για την θερινή περίοδο και ειδικά για τους καύσωνες.

⁴³ «Φαινόμενο Αστικής Θερμικής Νήσου» ονομάζεται η διαφορά της θερμοκρασίας της πόλης από αυτήν της υπαίθρου στον ίδιο τόπο. Στη δημιουργία του φαινομένου αυτού, συμβάλλουν τα φαινόμενα της θερμοκρασιακής αναστροφής και του θερμοκηπίου στην αστική ατμόσφαιρα. Πηγή: <http://www.anelixi.org/>

⁴⁴ Η διαπνοή είναι η φυσιολογική διεργασία των φυτών, με την οποία πραγματοποιείται στα φυλλώματα τους, η μετατροπή του νερού σε υδρατμούς. Πηγή: <http://www.anelixi.org/>

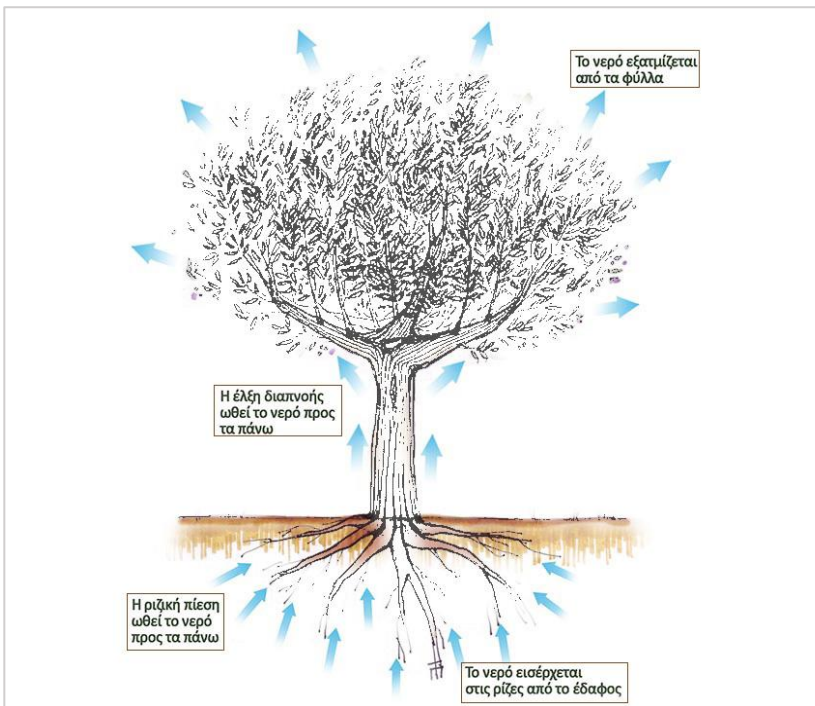
⁴⁵ Kramer and Kozlowski, 1979, Πηγή: Ελευθεριάδης Α. & Ματζίρης Ε., *Αστικό πράσινο: Οφέλη, προβλήματα, σχεδιασμός, διαχείριση*, Απρίλιος 2013

Εικ. 1.61: Μεταβολή της θερμοκρασίας εξατμοδιαπνοής συνάρτηση του χρόνου

Επιπλέον, το φύλλωμα των δέντρων έχει την ιδιότητα να προσφέρει σκιά και την αίσθηση της δροσιάς. Αυτό συμβαίνει διότι τα φύλλα των δέντρων δεσμεύουν μεγάλο μέρος της ηλιακής ακτινοβολίας πριν αυτή φτάσει στην επιφάνεια του εδάφους. Η ηλιακή ακτινοβολία καταναλώνεται από τα φυτά για την επίτευξη των μηχανισμών της φωτοσύνθεσης, της εξάτμισης και της διαπνοής. Με τον τρόπο αυτό, αφαιρούν θερμότητα από το περιβάλλον και το ψύχουν, ιδιαίτερα κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Κατά τη διάρκεια μίας καλοκαιρινής ημέρας, παρατηρείται ότι επικρατεί χαμηλότερη θερμοκρασία του αέρα από 5 έως 8 °C μεταξύ δενδροφυτευμένων αστικών περιοχών και τμημάτων της πόλης χωρίς φύτευση.⁴⁶ Αλλά και την χειμερινή περίοδο, τα δέντρα με την κατάλληλη πυκνότητα, διατηρούν τη θερμοκρασία του αέρα υψηλότερη, καθώς το φύλλωμα τους εμποδίζει την αποβολή θερμότητας που έχει απορροφηθεί προς τον ουρανό.

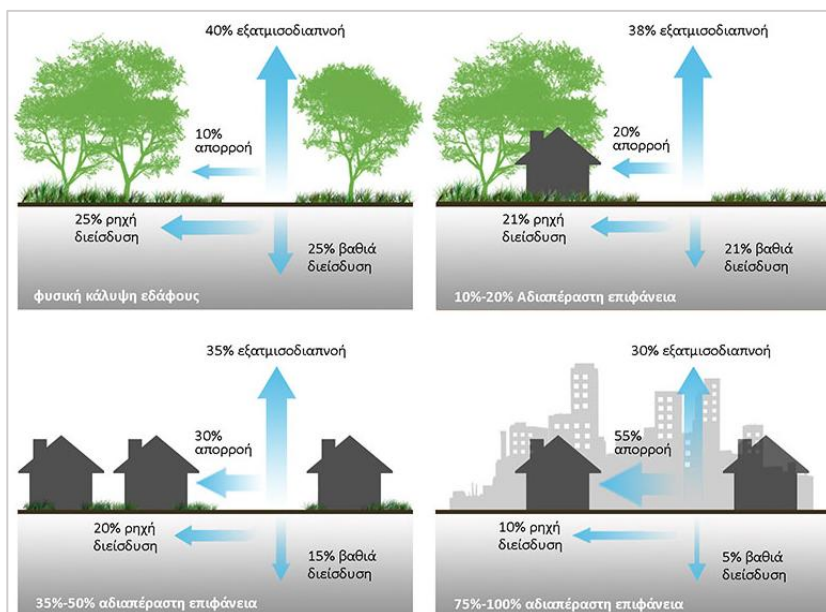
⁴⁶ Τζανακάκη, 2011. Πηγή: <http://www.anelixi.org/>

Εικ. 1.62: Σχηματική αναπαράσταση της διαδικασίας εξατμισο-διαπνοής ενός δέντρου

Τα φυτά συγκρατούν και εμπλουτίζουν τον υδροφόρο ορίζοντα σε περίπτωση βροχόπτωσης και μειώνουν τον κίνδυνο των πλημμύρων. Τα όμβρια ύδατα συγκρατούνται στα φύλλα των δέντρων και εξατμίζονται ή απορροφούνται στο έδαφος από την βλάστηση και διεισδύουν στο χώμα με την βοήθεια των ριζών, όπου εκεί αποθηκεύονται και εμπλουτίζουν τον υδροφόρο ορίζοντα. Η απουσία πράσινων χώρων, όμως, οδηγεί συχνά σε πλημμύρες διότι τα όμβρια ύδατα ρέουν με μεγάλη ταχύτητα επιφανειακά και καταλήγουν σε αγωγούς της αποχέτευσης με αποτέλεσμα την μη ενίσχυση του υδροφόρου ορίζοντα. Τα φυτά, ακόμη, ρυθμίζουν την υγρασία του περιβάλλοντος. Στην περίπτωση

του ξηρού περιβάλλοντος, αυξάνουν την υγρασία του αέρα μέσω της εξάτμισης-διαπνοής ενώ αντίστοιχα σε υγρό περιβάλλον ελαττώνουν την υγρασία του αέρα με την δρόσο.⁴⁷ Επιπλέον, τα δέντρα δημιουργούν συνθήκες σκιασμού και κατ' επέκταση μειώνουν την εξάτμιση του νερού από το έδαφος.

Εικ. 1.63: Σχέση μεταξύ κάλυψης του εδάφους και επιφανειακής απορροής

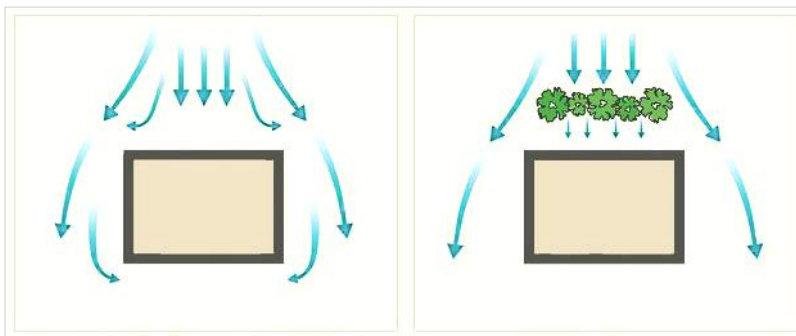
Σύμφωνα με την εικόνα 1.63, διαπιστώνεται ότι η βλάστηση συνεργεί στη μείωση του ποσοστού της απορροής του νερού και παράλληλα αυξάνει τον ρυθμό της διείσδυσής του στο έδαφος. Το φύλλωμα της βλάστησης εκτός του ότι απελευθερώνει οξυγόνο στο περιβάλλον, βελτιώνει και με άλλους τρόπους την ποιότητα του

⁴⁷ Η δρόσος είναι το φυσικό φαινόμενο κατά το οποίο οι υπάρχοντες υδρατμοί στην ατμόσφαιρα πλησίον του εδάφους συμπυκνώνονται σε μεγάλες σταγόνες νερού που καλύπτουν κάθε αντικείμενο. Πηγή: Βικιπαίδεια

αέρα της ατμόσφαιρας. Εγκλωβίζει την σκόνη που συναντάμε στην ατμόσφαιρα, με την βοήθεια του αέρα αλλά και του υψηλού επιπέδου της υγρασίας των φυλλωμάτων, και ύστερα την απομακρύνει με την βροχή. Επίσης, τα φυτά και τα δέντρα έχουν την ικανότητα να συγκρατούν βασικούς αέριους ρύπους που προέρχονται από οξείδια του άνθρακα, του αζώτου και του θείου και με τον τρόπο αυτό φιλτράρουν τον αέρα της ατμόσφαιρας. Τα δέντρα μπορούν να συγκρατήσουν μέχρι και το 75% της ρύπανσης που προέρχεται από τη σκόνη και τον καπνό.⁴⁸

Τα δέντρα και η βλάστηση αποτελούν ασπίδα προστασίας από τη μεγάλη ταχύτητα του ανέμου αφού μπαίνουν εμπόδιο στην κίνησή του. Όσο μεγαλύτερο ύψος και πυκνότητα παρουσιάζει η βλάστηση τόσο καλύτερη γίνεται η αντιανεμική προστασία του (εικ. 1.64 και 1.65).

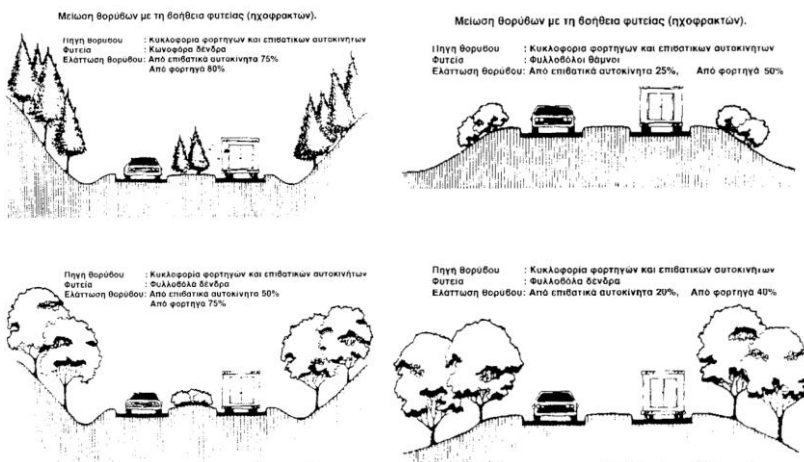
Εικ. 1.64: Τα δέντρα λειτουργούν ως ανεμοφράκτης (Κάτοψη)

⁴⁸ Hodge, 1995. Πηγή: Ελευθεριάδης Α. & Ματζίρης Ε., *Αστικό πράσινο: Οφέλη, προβλήματα, σχεδιασμός, διαχείριση*, Απρίλιος 2013

Εικ. 1.65: Κίνηση ανέμου γύρω από φυσικό ανεμοφράχτη (Τομή)

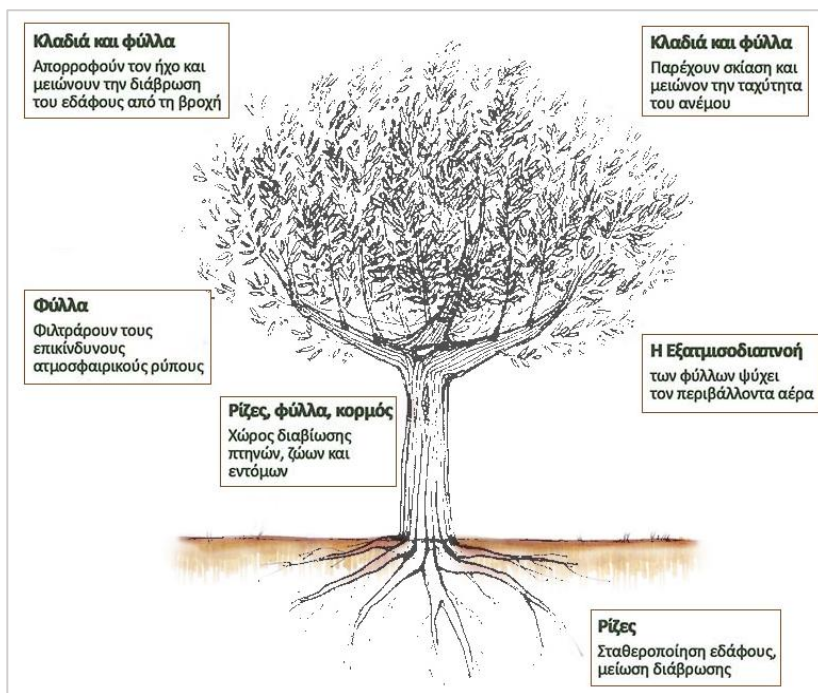
Οι χώροι πρασίνου συντελούν στην μείωση της ηχορύπανσης (εικ. 1.66) διότι απορροφούν τους έντονους θορύβους της πόλης όπως τους θορύβους που προέρχονται από τους αυτοκινητόδρομους, τα εργοστάσια, τις αυλές των σχολείων και τις σιδηροδρομικές γραμμές. Τα φυτά συμβάλλουν στη διαδικασία αυτή με τους μηχανισμούς της απορρόφησης, ανάκλασης και διάχυσης του ήχου. Συγκεκριμένα, κάθε τετραγωνικό μέτρο πρασίνου μειώνει το θόρυβο κατά 0,17 ντεσιμπέλ⁴⁹.

Εικ. 1.66: Μείωση θορύβων με την βοήθεια της βλάστησης

⁴⁹ Harris and Dines, 1998, Samara and Tsitsoni, 2010. Πηγή: Ελευθεριάδης Α. & Ματζιρης Ε., Αστικό πράσινο: Οφέλη, προβλήματα, σχεδιασμός, διαχείριση, Απρίλιος 2013

Επιπροσθέτως, τα δέντρα και γενικά η βλάστηση η οποία διαθέτει σχετικά μεγάλες ρίζες συγκρατούν το έδαφος και με τον τρόπο αυτό μειώνεται ο κίνδυνος των κατολισθήσεων και των διαβρώσεων σε ορεινούς όγκους, σε πάρκα και σε άλλους ελεύθερους χώρους σε αστικές και περιαστικές περιοχές (εικ. 1.67). Έτσι, λιγοστεύει και ο κίνδυνος να φράξουν οι αγωγοί και τα φρεάτια.

Εικ. 1.67: Βασικές λειτουργίες των δέντρων που επιδρούν στο αστικό περιβάλλον

Τέλος, οι πράσινοι χώροι διατηρούν και προστατεύουν την βιοποικιλότητα εντός της αστικής ζώνης. Αποτελούν, λοιπόν, ένα καταφύγιο για πολλά είδη χλωρίδας και πανίδας λόγω των ευνοϊκών συνθηκών για την ύπαρξη και την ανάπτυξη τους. Ο

άνθρωπος της πόλης έρχεται σταδιακά κοντά στην φύση, αποκαθίσταται εξισορρόπηση μεταξύ του κτισμένου και άκτιστου περιβάλλοντος και δίνεται μία ανάσα βελτίωσης για την ζωή των αστών.

1.3.2 Κοινωνικά οφέλη

Εκτός από τα περιβαλλοντικά οφέλη, οι πράσινοι χώροι εντός του αστικού ιστού προσφέρουν πολλά πλεονεκτήματα στο σύνολο της κοινωνίας. Οι έντονοι ρυθμοί της καθημερινότητας των κατοίκων των πόλεων, προκαλούν την ανάγκη για δημιουργική αξιοποίηση του ελάχιστου ελεύθερου χρόνου που τους απομένει μέσω των δραστηριοτήτων στους χώρους πρασίνου. Έτσι, παρατηρείται υψηλή συγκέντρωση επισκεπτών καθημερινά με σκοπό τη σωματική και πνευματική χαλάρωση καθώς και την άθληση (εικ. 1.68 και 1.70), την αναψυχή και την κοινωνική επαφή. Οι παραπάνω ενέργειες επιτυγχάνονται με το περπάτημα (εικ. 1.69), την ανάπαυση, την παρατήρηση, τη συζήτηση, το παιχνίδι (εικ. 1.71) και άλλες δραστηριότητες που προσφέρουν οι εγκαταστάσεις ενός πάρκου. Οι κοινωνικές σχέσεις των κατοίκων ενδυναμώνουν και αναβαθμίζονται μέσω της συζήτησης (εικ. 1.72).

Εικ. 1.68 (αριστερά): Μαζική άθληση σε πάρκο

Εικ. 1.69 (δεξιά): Περπάτημα στο πάρκο

Εικ. 1.70 (αριστερά): Άλλες δραστηριότητες στο πάρκο

Εικ. 1.71 (πάνω δεξιά): Παιχνίδι στο πάρκο

Εικ. 1.72 (κάτω δεξιά): Συζήτηση ηλικιωμένων σε πάρκο

Επιπροσθέτως, τα μεγάλα αστικά πάρκα συνηθίζεται να φιλοξενούν στο χώρο τους διάφορες εκδηλώσεις (εικ. 1.73, 1.74 και 1.75) που αφορούν την πόλη όπως μπορεί να είναι μία συναυλία ή μία θεατρική παράσταση. Από την άλλη, ένα αστικό πάρκο έχει και εκπαιδευτικό χαρακτήρα αφού πολλές φορές γίνεται αντικείμενο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης μέσω των προγραμμάτων που οργανώνονται με σκοπό την ενημέρωση του κοινού για περιβαλλοντικά θέματα και καλλιέργειες. Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό το γεγονός ότι η παρουσία του πρασίνου στην πόλη επιδρά θετικά τόσο στην σωματική όσο και στην ψυχική υγεία των κατοίκων. Κοινωνικές μελέτες έχουν αποδείξει ότι σε πόλεις ή σε περιοχές πόλεων χωρίς βλάστηση, η βία και η εγκληματικότητα των κατοίκων είναι αυξημένη, ενώ παράλληλα εμφανίζονται και

αυξημένα ποσοστά αυτοκτονιών.⁵⁰ Τέλος, ένας χώρος πρασίνου μπορεί να χρησιμεύσει ως σημείο διαφυγής σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης όπως για παράδειγμα σε έναν σεισμό.

Εικ. 1.73 & 1.74: Πολιτιστικές εκδηλώσεις σε πάρκο

Εικ. 1.75: Πολιτιστικές εκδηλώσεις σε πάρκο

1.3.3 Οικονομικά οφέλη

Ιδιαίτερη είναι η συνεισφορά των χώρων πρασίνου στην οικονομία μιας περιοχής. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρείται εξοικονόμηση ενέργειας για παράδειγμα με την μείωση ή την κατάργηση των κλιματιστικών εγκαταστάσεων.⁵¹ Τα δέντρα που βρίσκονται σε

---

⁵⁰ Κασσιός Κ., καθηγητής ΕΜΠ, *Ημερίδα : ποιότητα της ατμόσφαιρας στις αστικές περιοχές- νέα δεδομένα και προοπτικές*, 18/3/2005

⁵¹ Αραβαντινός Αθ. & Κοσμάκη Π., Υπαίθριοι χώροι στην πόλη

κατάλληλες θέσεις κοντά σε κατοικίες μπορούν να εμποδίσουν τον κρύο αέρα να φτάνει στα σπίτια το χειμώνα, ενώ το καλοκαίρι δημιουργούν σκιά και την αίσθηση της δροσιάς και με τον τρόπο αυτό ελαττώνουν τις δαπάνες μία κατοικίας σε θέρμανση και ψύξη. Αναφέρεται ότι, *ένα ώριμο δένδρο, κατά τη διάρκεια της αναπνοής και της διαπνοής, καταναλώνει 230.000 Kcal/ημέρα ενέργεια θερμοκρασίας, η οποία αντιστοιχεί με 5 κλιματιστικά συνεχούς λειτουργίας.*⁵² Συγκεκριμένα, σε μελέτη που πραγματοποιήθηκε στο Σικάγο, διαπιστώθηκε ότι η αύξηση των δεντροφυτεύσεων κατά 10%, απέδωσε μείωση της ενέργειας που καταναλώνεται για θέρμανση και ψύξη από 5 έως 10%.⁵³ Από την άλλη, η παρουσία πρασίνου σε μία περιοχή είναι παράγοντας που αυξάνει άμεσα την ελκυστικότητα και την επισκεψιμότητα της. Μία τέτοια περιοχή κεντρίζει το ενδιαφέρον τόσο των μόνιμων κατοίκων όσο και των τουριστών αλλά και των επενδυτών με σκοπό τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων.⁵⁴ Άρα, αυξάνονται παράλληλα ο τουρισμός αλλά και τα κέρδη της περιοχής μέσω της αύξησης του εμπορίου. Κατ' επέκταση, αυξάνεται η αξία και η ζήτηση των ιδιοκτησιών που βρίσκονται κοντά στο αστικό πράσινο⁵⁵. Ακόμη, δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας μέσω της άσκησης της δασοπονίας, της καλλιέργειας της γης, της κηποτεχνίας και των νέων επιχειρήσεων εντός της πόλης. Ταυτόχρονα, αυξάνεται η παραγωγικότητα των

---

⁵² Αστεριάδη Β., *Η σύγχρονη πόλη στο κατώφλι του 21ου αιώνα*, the newcity.gr, <http://www.newscity.gr/urban-green/53-syxronh-polh.html>

⁵³ Bayram Cemil Bilgili & Ercan Gökyer, «Urban Green Space System Planning», Hankırı Karatekin University & Bartın University, Turkey, p. 117, *Landscape Planning* (edited by Murat Ozyavuz), publisher InTech, 2012

⁵⁴ Bayram Cemil Bilgili & Ercan Gökyer, «Urban Green Space System Planning», Hankırı Karatekin University & Bartın University, Turkey, p. 108, *Landscape Planning* (edited by Murat Ozyavuz), publisher InTech, 2012

⁵⁵ Bayram Cemil Bilgili & Ercan Gökyer, «Urban Green Space System Planning», Hankırı Karatekin University & Bartın University, Turkey, p. 108, *Landscape Planning* (edited by Murat Ozyavuz), publisher InTech, 2012

εργαζομένων που εργάζονται κοντά σε αστικό πάρκο λόγω της βελτίωσης του περιβάλλοντος εργασίας και της καλύτερης αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου τους.

1.4 Ιστορική Εξέλιξη των Χώρων Πρασίνου

Οι αδόμητοι υπαίθριοι χώροι και κατ' επέκταση οι χώροι πρασίνου, έπαιξαν καθοριστικό ρόλο και συσχετίστηκαν άμεσα με την πολεοδομική οργάνωση και την εξέλιξη των πόλεων από το παρελθόν έως σήμερα. Τα πολεοδομικά πρότυπα κάθε εποχής διαμορφώθηκαν σύμφωνα με τις ανάγκες των αστών και τις συνθήκες που επικρατούσαν. Συνεπώς, η δομή μίας πόλης ήταν απόρροια της ιστορίας, του πολιτισμού καθώς και των κοινωνικών δομών της εκάστοτε κοινωνίας. Οι χώροι πρασίνου ακολούθησαν τα πολεοδομικά αυτά πρότυπα και προσδιόρισαν την τελική εικόνα της κάθε πόλης.

1.4.1 Τα πρώτα χρόνια της δημιουργίας τους

Η διάκριση μεταξύ πόλης και υπαίθρου ξεκίνησε πριν από 5 με 6 χιλιάδες χρόνια με την μόνιμη εγκατάσταση πληθυσμού στην Μεσοποταμία⁵⁶, την Αίγυπτο⁵⁷, την Ινδία και την Κίνα.⁵⁸ Με παρόμοια λογική ακολούθησαν μεταγενέστερα η ελληνική και ρωμαϊκή πόλη. Στην Αρχαϊκή και Κλασσική Ελληνική ή Μεσαιωνική

---

⁵⁶ Η Μεσοποταμία αποτέλεσε τον πρώτο μεγάλο πολιτισμό που συγκέντρωσε τους γύρω αγροτικούς πληθυσμούς στα πρώτα μεγάλα αστικά κέντρα. Ανέδειξε τους θρυλικούς κρεμαστούς κήπους της Βαβυλώνας ενώ κατά τον 6ο αιώνα έκανε την εμφάνιση του το πράσινο αστικό τοπίο με τον παραδοσιακό περσικό κήπο.

⁵⁷ Δημιουργήθηκαν γεωμετρικοί και συμμετρικοί κήποι κατά μήκος του Νείλου, οι οποίοι σχημάτιζαν ένα τεράστιο τοπίο αρδευόμενης αγροκαλλιέργειας.

⁵⁸ Ανδρικοπούλου Ελένη, Γιαννακού Αθηνά, Καυκαλάς Γρηγόρης και Πιτσιάβα-Λατινοπούλου Μάγδα, Πόλη και Πολεοδομικές Πρακτικές για την βιώσιμη αστική ανάπτυξη, Αθήνα, 2007, σελ. 30

πόλη, τα δίκτυα υπαίθριων χώρων ήταν σχεδιασμένα «οργανικά»⁵⁹ εξαιτίας της μικρής κλίμακας της πόλης και διότι η αυτονομία της ήταν ιδιαίτερα τονισμένη. Από την άλλη, στη Ρωμαϊκή⁶⁰ πόλη παρατηρείται αξονικότητα και αυστηρά ιεραρχημένα δίκτυα, λόγω της μεγάλης κλίμακας και της ισχυρής κεντρικής της εξουσίας.⁶¹

Βασική κατηγορία των υπαίθριων χώρων πρασίνου αποτελούν από το παρελθόν οι κήποι και τα πάρκα. Οι κήποι πρωτοεμφανίστηκαν στις αναπτυγμένες αγροτικές κοινωνίες της Ασίας και έμοιαζαν με αγρούς. Οι πρώτοι κήποι και τα πρώτα πάρκα ήταν κατά κύριο λόγο ιδιωτικοί χώροι και δεν ήταν ενταγμένοι στον ιστό της πόλης. Αποτελούσαν προνόμιο της εύπορης τάξης και αναπτύχθηκαν γύρω από κτίρια και συνήθως γύρω από ναούς.⁶² Στη μεσαιωνική περίοδο, η ευρωπαϊκή πόλη χαρακτηρίζεται από παντελή απουσία πρασίνου, οι κήποι περιορίζονται στα μοναστήρια ενώ με την άνοδο στην εξουσία ισχυρών βασιλείων⁶³ και αυτοκρατοριών κάνουν την εμφάνιση τους τα μεγάλα πάρκα.⁶⁴ Χρησιμοποιούνται ως χώροι κυνηγιού αλλά και για διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις. Ακόμη, ήταν περιφραγμένοι χώροι και απευθύνονταν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα. Από τον 16^ο αιώνα και έπειτα, εξελίχθηκαν σε όμορφα διαμορφωμένους χώρους γύρω από τα αρχοντικά.

1.4.2 Προβιομηχανική εποχή

Στην προβιομηχανική εποχή, οι κοινωνίες χαρακτηρίζονταν κυρίως από την αγροτική δραστηριότητα και το πράσινο ήταν έντονα

---

⁵⁹ Ιπποδάμειο σύστημα

⁶⁰ Στην αρχαία Ρώμη, συναντάμε βίλες- επαύλεις (villas), με τοιχογραφίες που απεικόνιζαν κήπους στο εσωτερικό τους και καλλιεργημένα κτήματα στην γύρω περιοχή.

⁶¹ Αραβαντινός & Κοσμάκη, Υπαίθριοι χώροι στην πόλη, Αθήνα, 1988, σελ. 21

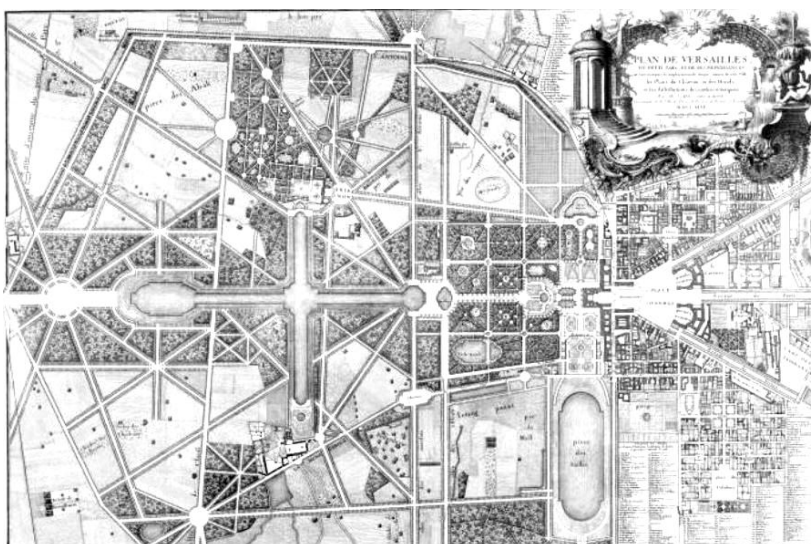
⁶² Αραβαντινός & Κοσμάκη, Υπαίθριοι χώροι στην πόλη, Αθήνα, 1988, σελ. 23

⁶³ Π.χ. Βασιλείς της Ανατολής όπως είναι οι Ασσύριοι

⁶⁴ Όπως της Κινεζικής, της Ιαπωνικής, της Βρετανικής και της Γαλλικής αυτοκρατορίας

ανεπτυγμένο έξω από τα όρια των οικισμών κυρίως για αμυντικούς λόγους. Η πυκνή δόμηση και τα στενά περάσματα εντός των πόλεων ήταν απαραίτητα διότι με τον τρόπο αυτό καθιστούσαν την μέγιστη δυνατή προστασία από τους εχθρούς.

Δημόσια πάρκα και κήποι δημιουργήθηκαν ήδη από τις αρχές του 17^{ου} αιώνα στην Γαλλία (γαλλικοί κήποι μπαρόκ). Βασικό χαρακτηριστικό τους ήταν η αυστηρή και συμμετρική διάταξη όπου η κατοικία αποτελούσε μέρος του κήπου με έντονο το στοιχείο του νερού.⁶⁵ Κατά τον 18^ο αιώνα, επαναπροσδιορίστηκε η ιδέα της έννοιας της φύσης και εκφράστηκε μέσα από το πρότυπο των Βερσαλλιών (εικ. 1.76 και 1.77).

Εικ. 1.76: Κάτοψη των Βερσαλλιών (περίπου το 1680)

⁶⁵ Τερκενλή Θεανώ Σ., Το πολιτισμικό τοπίο: Γεωγραφικές προσεγγίσεις, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1996, σελ. 64

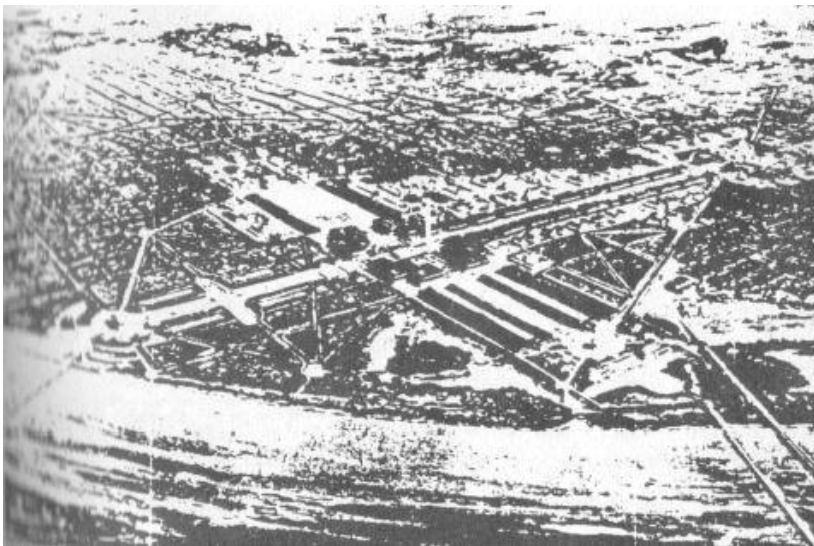
Το νέο αυτό πρότυπο πολεοδομικής οργάνωσης χαρακτηριζόταν από επιμήκεις άξονες, οικοδομικά τετράγωνα-παρτέρια, διαγώνιους άξονες και ακτινωτά σχήματα. Στη νεοκλασική πόλη των Βερσαλλιών, οι φυτεύσεις περιγράφουν τα γεωμετρικά σχήματα και τους άξονες (βουλεβάρτα) που λειτουργούν ως διαδρομές για περίπατο.

Εικ. 1.77: Σύγχρονη άποψη των Βερσαλλιών

Την ίδια περίοδο στην Β. Αμερική παρατηρούνται προσπάθειες ένταξης δημόσιων χώρων πρασίνου με την ίδρυση νέων πόλεων, μικρών σε μέγεθος, οι οποίες ήταν εξαρτημένες από την αγροτική καλλιέργεια. Στο κέντρο της πόλης, στην τομή των δύο κύριων αξόνων, τοποθετείται μία τετράγωνη πλατεία με χαμηλό πράσινο ενώ στα επιμέρους κέντρα των γειτονιών κατανέμονται μικρότερες πλατείες-πάρκα (π.χ. Φιλαδέλφεια και Σαβάννα). Με την ίδρυση του νέου αμερικανικού κράτους (1776), το μέγεθος και η σημασία κάποιων πόλεων μεγεθύνεται, επικρατούν οι διαγώνιοι άξονες στις πόλεις και τοποθετούνται μεγάλες πλατείες-πάρκα στο κέντρο των

πόλεων, για παράδειγμα στην Ουάσινγκτον (εικ. 1.78 και 1.79). Βέβαια πολύ σύντομα, η πρόβλεψη για πράσινους χώρους εγκαταλείπεται λόγω της αύξησης των αξιών της γης και της οικονομικής ανάπτυξης.

Εικ. 1.78: Άποψη Ουάσινγκτον, 18^{ος} αιώνας

Εικ. 1.79: Σημερινή άποψη Ουάσινγκτον

1.4.3 Βιομηχανική επανάσταση

Με τη βιομηχανική επανάσταση⁶⁶, οι άνθρωποι μετακινήθηκαν από τις αγροτικές περιοχές στις πόλεις προς αναζήτηση καλύτερων συνθηκών ζωής. Οι πόλεις, τότε, αναπτύχθηκαν ραγδαία και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μεγαλώσει η απόσταση της κατοικίας από την ύπαιθρο και το πράσινο. Ειδικά για όσους εργάζονταν στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα η απόσταση ήταν απαγορευτική. Οι πόλεις έχαναν με ταχύ ρυθμό τους υπαίθριους χώρους, οι οποίοι κατακερματίζονταν και μετατρέπονταν σε εργοστάσια, λαϊκές κατοικίες, γραφεία και δρόμους για τα καινούρια μέσα μεταφοράς. Τόσο τα πάρκα όσο και η αγροτική ύπαιθρος αποτελούσαν πλέον πολυτέλεια για τις μεγάλες λαϊκές μάζες εξαιτίας της απόστασης. Μετατράπηκαν σε χώρους για τις εύπορες τάξεις και τους διανοούμενους. Συμπερασματικά, με την έκρηξη της βιομηχανικής επανάστασης ο άνθρωπος απομακρύνθηκε πλήρως από την φύση.

Το 1833 δημιουργείται το πρώτο βικτωριανό πάρκο στο Preston της Αγγλίας. Αρκετά από τα δημόσια πάρκα της βικτωριανής εποχής⁶⁷ αποτελούσαν έργα φιλανθρωπίας πλούσιων γαιοκτημόνων και βιομηχάνων προς την τοπική κοινωνία και κυρίως την εργατική τάξη ενώ αργότερα χρησιμοποιήθηκαν ως μέσο προβολής από τους επενδυτές. Αργότερα, ακολούθησε η κατασκευή και άλλων πάρκων στις περισσότερο πυκνοκατοικημένες βιομηχανικές πόλεις της Αγγλίας.

Κατά τη διάρκεια της βιομηχανικής επανάστασης, επομένως, η φύση υποβαθμίστηκε εξαιτίας της μαζικής αστικοποίησης. Πολλές

---

⁶⁶ Στην Ευρώπη γύρω στα μέσα του 18^{ου} αιώνα

⁶⁷ Η βικτωριανή εποχή στη βρετανική ιστορία ήταν η περίοδος βασιλείας της βασίλισσας Βικτωρίας από το 1837 έως το 1901, όπου η βασίλισσα πέθανε.

φορές μάλιστα, η ανάγκη για τη βελτίωση των συνθηκών υγιεινής της πόλης, οδηγούσε στην εκ των υστέρων ένταξη πάρκων στις ήδη προβληματικές πόλεις. Τα χρόνια μετά τη βιομηχανική επανάσταση, κρίνεται λοιπόν αναγκαίο, οι ελεύθεροι χώροι και ιδιαίτερα οι χώροι πρασίνου, να πλησιάζουν και πάλι τον άνθρωπο, την κατοικία του και τον χώρο εργασίας του.

1.4.4 Μεταβιομηχανική εποχή

Κατά τον 19^ο αιώνα, λοιπόν, οι αστικοί υπαίθριοι χώροι αυξάνονται και δημιουργούνται πολλά δημόσια αστικά πάρκα.⁶⁸ Το πάρκο από ιδιωτική χρήση αποκτά μία νέα σημασία ως δημόσιος χώρος για την υγιεινή και την αναψυχή των κατοίκων. Αρχικά, αναπτύσσεται στις παρυφές των πόλεων και μετέπειτα ενσωματώνεται στον αστικό ιστό.⁶⁹ Τα πάρκα εκείνης της περιόδου λειτουργούσαν σαν μία κερδοφόρα επιχείρηση αποτελούμενη από ιδιωτικές κατοικίες υψηλού κόστους και δημόσιο χώρο αναψυχής. Αργότερα, προστέθηκαν και οι αθλητικές δραστηριότητες για την προσέλκυση περισσότερου κόσμου. Η μορφή των πάρκων ακολουθούσε ακανόνιστο ή γεωμετρικό σχήμα με καμπύλους δρόμους, μεγάλες επιφάνειες γρασιδιού, λίμνες, λόφους, κλπ. στα πρότυπα της αγγλικής σχολής κηποτεχνίας. Ακόμη, η κίνηση εντός του πάρκου διαχωριζόταν από αυτήν της πόλης. Υπήρχε ένας περιφερειακός δρόμος που διέτρεχε το σύνολο της έκτασης και ένας κεντρικός δρόμος περιπάτου.

Οι σχεδιαστές των πρώτων πάρκων ήταν μεγάλοι πολεοδόμοι της εποχής εκείνης (John Nash, Joseph Paxton, Frederick Law Olmsted).

---

⁶⁸ Τερκενλή Θεανώ Σ., Το πολιτισμικό τοπίο: Γεωγραφικές προσεγγίσεις, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1996, σελ. 64

⁶⁹ Αραβαντινός & Κοσμάκη, Υπαίθριοι χώροι στην πόλη, Αθήνα, 1988, σελ. 60

Το πάρκο θεωρείται αναπόσπαστο κομμάτι του σχεδίου των αγγλικών πόλεων και σύντομα υιοθετείται από άλλες μεγάλες ευρωπαϊκές (π.χ. Βιέννη) και αμερικανικές πόλεις. Στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα άρχισε η ανάπτυξη της επιστήμης της οικολογίας και αυξήθηκε το ενδιαφέρον για την προστασία της φύσης και η ανάγκη για την αξιοποίηση των φυσικών πόρων στον αστικό χώρο.⁷⁰ Οι λόγοι αυτοί οδήγησαν τελικά στην δημιουργία του κινήματος των πάρκων (Urban Park Movement).⁷¹

Το Κίνημα των Πάρκων⁷² είναι ένα ρεύμα που αναπτύχθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες στα μέσα του 19^{ου} αιώνα ως αποτέλεσμα της έντονης αστικοποίησης αλλά και της απομάκρυνσης των ανθρώπων από την φύση. Την περίοδο εκείνη, δημιουργήθηκαν στο εσωτερικό των πόλεων μεγάλες εκτάσεις πρασίνου, οι οποίες θύμιζαν δάσος. Εμπνευστής του κινήματος αυτού ήταν ο Frederick Law Olmsted. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εκείνης της εποχής (1857) και έργο του εμπνευστή του κινήματος αποτελεί το Central Park της Νέας Υόρκης (εικ 1.80 και 1.81). Ο F.L. Olmsted σχεδίασε πάρκα και συστήματα πάρκων (park systems) για τις μεγαλύτερες πόλεις της Αμερικής συνδέοντας τις περιοχές κατοικίας με την εξοχή. Το κίνημα αυτό, σταδιακά εξαπλώθηκε σε όλο τον κόσμο.

Ο Frederick Law Olmsted μαζί με τον J.Nolen δημιούργησαν μία νέα τάση η οποία στόχευε στην εξασφάλιση ενός συστήματος πρασίνου και στη σύνδεση της πόλης με τα νέα προάστια. Το πράσινο εισερχόταν από τα προάστια στην πόλη με την μορφή

---

⁷⁰ Peter Shirley, *The Urban Park*, 2005, p. 77

⁷¹ Loures, Santos & Panagopoulos, *Urban Parks and Sustainable City Planning - The Case of Portimão*, Portugal, 2007, p. 171

⁷² Μπελαβίλας & Βαταβάλη, *Πράσινο και ελεύθεροι χώροι στην πόλη*, Οδηγός για το περιβάλλον, WWF Ελλάς, Αθήνα, 2009

βουλεβάρτων και ακτινωτών λεωφόρων με συνεχείς λωρίδες πάρκων εκατέρωθεν (parkways).

Εικ. 1.80: Το αρχικό σχέδιο του Olmsted για το Central Park της Νέας Υόρκης (1858)

Εικ. 1.81: Πανοραμική άποψη Central Park, σήμερα

Από την άλλη, την ίδια περίοδο επικρατούσε και μία δεύτερη τάση, αυτή του L. Entant που είχε νεοκλασική κατεύθυνση και αντλούσε

ιδέες από το παράδειγμα του επανασχεδιασμού της Ουάσινγκτον. Το κίνημα αυτό επικράτησε με την ονομασία "κίνηση για τον εξωραϊσμό των πόλεων".

1.4.5 Α' Παγκόσμιος Πόλεμος

Η ύπαρξη πάρκων δεν αποτέλεσε παράγοντα σταθερότητας για το μέλλον των πόλεων και οι κάτοικοι σύντομα άρχισαν να τις εγκαταλείπουν για τα προάστια. Τότε, ο σχεδιασμός των πόλεων στράφηκε προς μία νέα κατεύθυνση αυτή της δημιουργίας των κηπουπόλεων (εικ. 1.82, 1.83 και 1.84). Το κίνημα της Κηπούπολης (Garden City) αναπτύχθηκε και εφαρμόστηκε στην Αγγλία από τον Ebenezer Howard⁷³ (1850-1928). Ο Howard προσπάθησε να αποφύγει τα αρνητικά στοιχεία της αστικής ζωής (συνωστισμός) και να συνδυάσει τα θετικά στοιχεία της πόλης (αναψυχή, ευκαιρίες απασχόλησης, υψηλούς μισθούς) και της υπαίθρου (άνεση χώρου, καθαρό περιβάλλον, φθηνά ενοίκια). Στο θεωρητικό αυτό μοντέλο, η κηπούπολη είναι αυτόνομη από τη μητρόπολη και η εργασία συνδυάζεται με την κατοικία. Η οικονομία βασίζεται στην καλλιέργεια της γης και η βιομηχανική παραγωγή είναι περιορισμένη. Κυριαρχεί ένα κεντρικό πάρκο στο κέντρο της πόλης όπου και συγκεντρώνονται δημόσιες χρήσεις, στους δρόμους υπάρχουν δεντροφυτεύσεις, οι κατοικίες έχουν κήπους και συνδέονται με το κέντρο της πόλης. Εν τέλει, όμως, η ιδέα της κηπούπολης δεν κατόρθωσε να διαχειριστεί την κρίση των βιομηχανικών πόλεων και οι εφαρμογές της (εικ. 1.85 και 1.86) αφορούσαν κυρίως τα σχεδιασμένα προάστια για τη στέγαση των

---

⁷³ Την ιδέα της Κηπούπολης παρουσιάζει αναλυτικά στο βιβλίο του *"To-Morrow: A Peaceful Path to Real Reform"* το οποίο κυκλοφόρησε το 1898 και επανεκδόθηκε το 1902 με τίτλο *"Garden Cities of To-Morrow"*.

**THE
THREE MAGNETS.**

Nº I.

TOWN

- CLOSING OPPORTUNITIES OF SOCIAL OPPORTUNITY.
- ISOLATION OF CROWDS. PLANNED AMUSEMENT.
- DISTANCE FROM WORK. HIGH WAGES.
- HIGH RENTS FOR WORK. HIGH PRICES. CHANCES OF UNEMPLOYMENT.
- EXCESSIVE HOURLY WAGES. LACK OF DRAINAGE.
- FOGS & DRUGGISTS. HORRORS OF CITY STREETS. NO PUBLIC SPIRIT. NO PROGRESS.
- FOUL AIR. MURKY SKY. POLLUTED RIVERS. CROWDED VILLAGES.
- SLEWS & SLUMS. LACK OF SOCIETY. STAGNANT FUTURE.

COUNTRY

- LACK OF SOCIETY. STAGNANT FUTURE.
- HANDS OUT OF WORK. LAND LONG IDE.
- TRESPASSERS. FIRE. NOT IN LOW RENTS.
- LONG HOURS. LOW WAGES. FRESH AIR. SUNSHINE.
- LACK OF AMUSEMENT. ABUNDANCE OF MATTER.
- BRIDGE REFORM.

TOWN-COUNTRY

- BEAUTY OF NATURE. SOCIAL OPPORTUNITY.
- RIVERS AND PARKS OF EASY ACCESS.
- LOW RENTS. HIGH WAGES.
- LOW RATES. PLenty TO DO.
- LOW PRICES. NO SWEATING.
- FIELD FOR ENTERPRISE. FLOW OF CAPITAL.
- PURE AIR AND WATER. GOOD DRAINAGE.
- BRIGHT HOMES & GARDENS. NO SMOKE. NO SLUMS.
- FREEDOM.
- CO-OPERATION.

THE PEOPLE
WHERE WILL THEY GO?

THE THREE MAGNETS

DIACRAM

ILLUSTRATING CORRECT PRINCIPLE OF A CITY'S GROWTH - OPEN COUNTRY EVER NEAR AT HAND AND RAPID COMMUNICATION BETWEEN OFF-SHOOTS

COUNTRY

GARDEN CITY

POPULATION 25,000

COUNTRY

CENTRAL CITY

POPULATION 50,000

COUNTRY

CONCORD

POPULATION 20,000

COUNTRY

INTER-MUNICIPAL HIGH ROAD

INTER-MUNICIPAL RAILROAD

POPULATION 15,000

POPULATION 10,000

POPULATION 5,000

POPULATION 2,500

POPULATION 1,250

POPULATION 625

POPULATION 312

POPULATION 156

POPULATION 78

POPULATION 39

POPULATION 19

POPULATION 9

POPULATION 4

POPULATION 2

POPULATION 1

POPULATION 0.5

POPULATION 0.25

POPULATION 0.125

POPULATION 0.0625

POPULATION 0.03125

POPULATION 0.015625

POPULATION 0.0078125

POPULATION 0.00390625

POPULATION 0.001953125

POPULATION 0.0009765625

POPULATION 0.00048828125

POPULATION 0.000244140625

POPULATION 0.0001220703125

POPULATION 0.00006103515625

POPULATION 0.000030517578125

POPULATION 0.0000152587890625

POPULATION 0.00000762939453125

POPULATION 0.000003814697265625

POPULATION 0.0000019073486328125

POPULATION 0.00000095367431640625

POPULATION 0.000000476837158203125

POPULATION 0.0000002384185791015625

POPULATION 0.00000011920928955078125

POPULATION 0.000000059604644775390625

POPULATION 0.0000000298023223876953125

POPULATION 0.00000001490116119384765625

POPULATION 0.000000007450580596923828125

POPULATION 0.0000000037252902984619140625

POPULATION 0.00000000186264514923095703125

POPULATION 0.000000000931322574615478515625

POPULATION 0.0000000004656612873077392578125

POPULATION 0.00000000023283064365386962890625

POPULATION 0.000000000116415321826934814453125

POPULATION 0.0000000000582076609134674072265625

POPULATION 0.00000000002910383045673370361328125

POPULATION 0.000000000014551915228366851806640625

POPULATION 0.0000000000072759576141834259033203125

POPULATION 0.00000000000363797880709171295166015625

POPULATION 0.000000000001818989403545856475830078125

POPULATION 0.0000000000009094947017729282379150390625

POPULATION 0.00000000000045474735088646411895751953125

POPULATION 0.000000000000227373675443232059478759765625

POPULATION 0.0000000000001136868377216160297393798828125

POPULATION 0.00000000000005684341886080801486968994140625

POPULATION 0.000000000000028421709430404007434844970703125

POPULATION 0.0000000000000142108547152020037174224853515625

POPULATION 0.00000000000000710542735760100185871124267578125

POPULATION 0.000000000000003552713678800500929355621337890625

POPULATION 0.0000000000000017763568394002504646778106689453125

POPULATION 0.00000000000000088817841970012523233890533447265625

POPULATION 0.000000000000000444089209850062616169452667236328125

POPULATION 0.0000000000000002220446049250313080847263336181640625

POPULATION 0.00000000000000011102230246251565404236316680908203125

POPULATION 0.000000000000000055511151231257827021181583340541015625

POPULATION 0.0000000000000000277555756156289135105907916702705078125

POPULATION 0.00000000000000001387778780781445675529539583513525390625

POPULATION 0.000000000000000006938893903907228377647697917567626953125

POPULATION 0.0000000000000000034694469519536141888238489587838134765625

POPULATION 0.00000000000000000173472347597680709441192447939190673828125

POPULATION 0.000000000000000000867361737988403547205962239695953369140625

POPULATION 0.0000000000000000004336808689942017736029811198479766845703125

POPULATION 0.00000000000000000021684043449710088680149055992398834228515625

POPULATION 0.000000000000000000108420217248550443400745279961994171142578125

POPULATION 0.0000000000000000000542101086242752217003726399809970855712890625

POPULATION 0.00000000000000000002710505431213761085018631999049854278564453125

POPULATION 0.000000000000000000013552527156068805425093159995249271392822265625

POPULATION 0.0000000000000000000067762635780344027125465799976246356964111328125

POPULATION 0.00000000000000000000338813178901720135627328999881231784820556640625

POPULATION 0.000000000000000000001694065894508600678136644999406158924102783203125

POPULATION 0.0000000000000000000008470329472543003390683224999703094620511416015625

POPULATION 0.00000000000000000000042351647362715016953416124998515473102557080078125

POPULATION 0.000000000000000000000211758236813575084767080624992577365512785400390625

POPULATION 0.0000000000000000000001058791184067875423835403124962886827563927001953125

POPULATION 0.0000000000000000000000529395592033937711

Εικ. 1.85 (αριστερά): Letchworth Garden City⁷⁴, Ebenezer Howard

Εικ. 1.86 (δεξιά): Letchworth Garden City, σημερινή άποψη

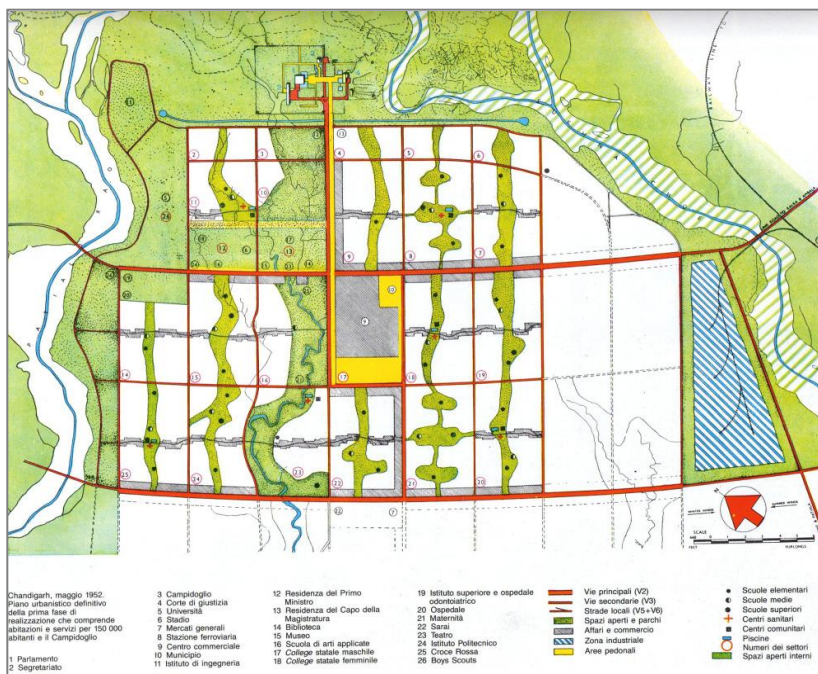
Λίγο αργότερα το ενδιαφέρον στράφηκε στην επεξεργασία των επί μέρους μονάδων γειτονιάς και των οικοδομικών τετραγώνων τους. Μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1914-1918), οι Cl. Stein και H. Wright εισάγουν στην Β. Αμερική τον τύπο του ευρύτερου οικοδομικού τετραγώνου το οποίο περιλαμβάνει στο εσωτερικό τους υπαίθριους κοινόχρηστους χώρους και πράσινο. Παρόλα αυτά, πολλές ευρωπαϊκές πόλεις, ιδιαιτέρως η Γερμανία και η Γαλλία, ανοικοδόμησαν τις πόλεις τους σύμφωνα με τον πολεοδομικό σχεδιασμό του Howard.

1.4.6 Μεσοπόλεμος

Στη δεκαετία του 1920, δημιουργήθηκε η ιδέα της «λειτουργικής πόλης» από τους ιδρυτές του μοντέρνου κινήματος CIAM. Πρόκειται για μία ομάδα αρχιτεκτόνων και πολεοδόμων, η οποία το 1933 διατύπωσε τις ιδέες της σε ένα κείμενο, την Χάρτα της Αθήνας. Προσπάθησαν να δώσουν μία λύση στα αστικά προβλήματα με τον διαχωρισμό σε λειτουργικές ζώνες, τις πράσινες ζώνες, την αραιή δόμηση και τα ψηλά κτίρια. Οι ιδέες του CIAM επηρέασαν την πολεοδομία ως την δεκαετία του 1960 καθώς

⁷⁴ Αποτέλεσε το πρώτο παράδειγμα βρετανικής κηπούπολης και ξεκίνησε το 1903.

και τις παρεμβάσεις μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του μοντέρνου κινήματος αποτελεί η νέα ινδική πόλη Chandigarh που δημιουργήθηκε το 1950 από τον Le Corbusier (εικ. 1.87).

Εικ. 1.87: Το βασικό γενικό πολεοδομικό σχέδιο της Chandigarh

Στην περίοδο του μεσοπολέμου γενικότερα, παρατηρείται υποβάθμιση και κατακερματισμός του δημόσιου υπαίθριου χώρου στις υφιστάμενες πόλεις. Τα προάστια εξαπλώθηκαν έως την ύπαιθρο και αυξήθηκε σημαντικά η χρήση του αυτοκινήτου. Κυριαρχούν πολύ ψηλά και πανταχόθεν ελεύθερα κτίρια με στενούς πράσινους διαδρόμους μεταξύ τους, τα οποία διέσπασαν την σχέση των ανθρώπων με τους υπαίθριους χώρους. Οι

ελεύθερες επιφάνειες που σχεδιάστηκαν για τον άνθρωπο από το μοντέρνο κίνημα δεν είχαν καμία λειτουργικότητα και παρέμειναν χώροι κενής χρήσης (εικ. 1.88).

Εικ. 1.88: Η πρόταση του Le Corbusier για την “Ville Radieuse”, μια “σύγχρονη πόλη”, το 1922 στο Salon d’ Automne του Παρισιού⁷⁵

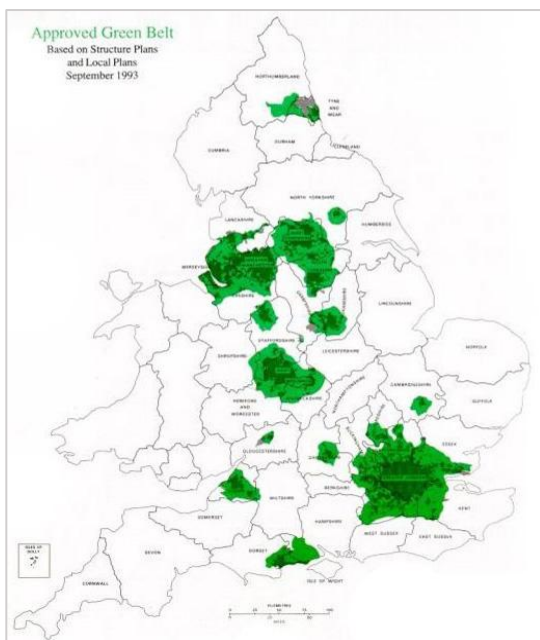
1.4.7 Β' Παγκόσμιος Πόλεμος

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1939-1945), εξαιτίας των μεγάλων καταστροφών, ιδρύονται νέες πόλεις περιμετρικά από τη κεντρική πόλη και σε μία απόσταση από αυτή. Μεγαλύτερη έμφαση φυσικά δόθηκε στις κατεστραμμένες πόλεις των αναπτυσσόμενων χωρών. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της περιόδου εκείνης παραμένει ο σεβασμός στην ιστορία και την ταυτότητα των κατεστραμμένων

---

⁷⁵ Η “Ville Radieuse” είναι ένα σχέδιο του Le Corbusier για την πόλη του μέλλοντος το οποίο δεν υλοποιήθηκε. Σχεδιάστηκε με την προοπτική δημιουργίας μιας κοινωνίας με καλύτερες συνθήκες ζωής για τους κατοίκους της, με αποτελεσματικά μέσα μεταφοράς καθώς και πολλούς χώρους πρασίνου και άφθονο φως.

πόλεων. Ως προς τη διαμόρφωση του αστικού χώρου, δημιουργήθηκαν νέες τάσεις και βρέθηκαν νέες λύσεις δόμησης για την κατοικία και τις άλλες χρήσεις της πόλης.⁷⁶ Επειδή αυξήθηκε η ανάγκη για την προστασία της ανεξέλεγκτης εξάπλωσης των πόλεων, αναπτύχθηκαν στην Ευρώπη οι «πράσινες ζώνες - Green Belts» (εικ. 1.89) οι οποίες οριοθέτησαν την περιοχή της πόλης με την απαγόρευση της ανοικοδόμησης. Οι πόλεις επεκτάθηκαν με την κατάλληλη πυκνότητα που θα ευνοούσε την ύπαρξη και την ανάπτυξη των ελεύθερων χώρων. Παράλληλα με την επέκταση, δόθηκε μεγάλη σημασία στην αναδιάρθρωση των περιοχών ώστε ο ελεύθερος χώρος να διεισδύσει μέσα σε αυτές.

Εικ. 1.89: «Πράσινες ζώνες» στο Ηνωμένο Βασίλειο

⁷⁶ Αραβαντινός & Κοσμάκη, Υπαίθριοι χώροι στην πόλη, Αθήνα, 1988, σελ. 96

Όμως, εν τέλει η ιδέα της «πράσινης ζώνης» δεν κατόρθωσε να λειτουργήσει για όλες τις πόλεις που το εφάρμοσαν και οδήγησε σε επεκτάσεις της πόλης έξω από αυτήν.

1.4.8 1950-2000

Μετά το 1950, παρατηρείται ραγδαία αύξηση του παγκόσμιου αστικού πληθυσμού. Η παγκόσμια κοινωνία έγινε περισσότερο διεθνής και αυξήθηκε σημαντικά με τις μεγαλύτερες μεταβολές πληθυσμού να συμβαίνουν στην Ασία, την Λατινική Αμερική και την Αφρική.

Στις αρχές τις δεκαετίας του 1960, δημιουργείται στις ΗΠΑ το στυλ του μεταμοντερνισμού το οποίο εξαπλώνεται και στην Ευρώπη μέσα στην δεκαετία του 1970. Ο μεταμοντερνισμός καθιερώνει το δικαίωμα στην χρήση του δημόσιου χώρου και την απόλαυση του ελεύθερου χώρου της πόλης, κατ' επέκταση και του πρασίνου, μέσα από την μετακίνηση και την καθημερινή ζωή.⁷⁷

Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών '50 με '80, πραγματοποιούνται διάφορες αναπλάσεις σε αστικούς υπαίθριους χώρους ευρωπαϊκών πόλεων, στους οποίους παρατηρείται ανάμιξη χρήσεων γης και τοποθετούνται εγκαταστάσεις κοινωνικής υποδομής.⁷⁸ Με τον τρόπο αυτό, οι υπαίθριοι χώροι έχουν πιο έντονη κίνηση κατά την διάρκεια της ημέρας. Τα επόμενα χρόνια ο σχεδιασμός στράφηκε προς την προστασία του περιβάλλοντος.

---

⁷⁷ Τερκενλή Θεανώ Σ., Το πολιτισμικό τοπίο: Γεωγραφικές προσεγγίσεις, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1996, σελ. 73

⁷⁸ Γλαντζή Άννα & Ράμφου Βασιλική, Αστικοί πράσινοι χώροι: ιστορική διερεύνηση της εξέλιξής τους και εισαγωγή στην έννοια της βιωσιμότητας, ΕΜΠ, 2012, σελ. 24

1.4.9 Ο 21ος αιώνας

Η έντονη αστικοποίηση εξακολουθεί όμως να δημιουργεί πολλά προβλήματα στις σύγχρονες πόλεις του 21^{ου} αιώνα λόγω της αδυναμίας των προηγούμενων πολεοδομικών πρακτικών. Ως προς τους υπαίθριους χώρους και χώρους πρασίνου επικρατεί ανεπάρκεια λόγω της καταπάτησης και της οικοπεδοποίησης των αδόμητων χώρων και του κατακερματισμού των χώρων πρασίνου.⁷⁹ Με το έντονο φαινόμενο της αστικοποίησης δημιουργείται, επομένως, η ανάγκη για χώρους πρασίνου και μεγάλα αστικά πάρκα. Η λύση στα παραπάνω προβλήματα, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, δόθηκε με τη δημιουργία μίας νέας πολιτικής του «στρατηγικού σχεδιασμού»⁸⁰, ο οποίος ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της παγκοσμιοποίησης.

Κύριος σκοπός του σχεδιασμού των ευρωπαϊκών πόλεων του 21^{ου} αιώνα είναι η διατήρηση των ιστορικών κέντρων των πόλεων και η προστασία του περιβάλλοντος. Για τον λόγο αυτό, πραγματοποιούνται αναπλάσεις σε μεμονωμένα τμήματα της πόλης βελτιώνοντας την μικροκλίμακα του χώρου. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα μεγάλα πάρκα και οι φυσικές περιοχές της πόλης οργανώνονται σε δίκτυα και τα μεγάλα αστικά κενά μετατρέπονται σε χώρους πρασίνου εξασφαλίζοντας έτσι τις κατάλληλες συνθήκες βιωσιμότητας στη πόλη.⁸¹ Όλες οι παραπάνω ενέργειες έχουν

---

⁷⁹ Λιονάτου, Αρχιτεκτονική τοπίου και δίκτυα πρασίνου στα σύγχρονα αστικά κέντρα: Δυνατότητες και προοπτικές - μεθοδολογία και εφαρμογή: Το παράδειγμα της Λάρισας, Θεσσαλονίκη, 2008, σελ. 13

⁸⁰ Ο «στρατηγικός σχεδιασμός» είναι ένα αποτελεσματικό πρόγραμμα για την αναδιοργάνωση των πόλεων, όπου διοικεί και διαχειρίζεται μεγάλα ιδιωτικά έργα και προγράμματα.

⁸¹ Γλαντζή Άννα & Ράμφου Βασιλική, Αστικοί πράσινοι χώροι: ιστορική διερεύνηση της εξέλιξής τους και εισαγωγή στην έννοια της βιωσιμότητας, ΕΜΠ, 2012, σελ. 25

απώτερο σκοπό την βελτίωση των συνθηκών της ζωής των κατοίκων των πόλεων.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΠΡΑΣΙΝΟΥ
Προβιομηχανική εποχή	πράσινο έξω από τους οικισμούς - αμυντικοί λόγοι, αγροτικές καλλιέργειες, μεγάλα πάρκα για αυτοκράτορες και βασιλιάδες - τόποι κυνηγιού, πρώιμα πάρκα και κήποι
Βιομηχανική επανάσταση	μετακίνηση του ανθρώπου από την ύπαιθρο στην πόλη, απομάκρυνση του ανθρώπου από την φύση, μετατροπή χώρων πρασίνου σε εργοστάσια, κατοικίες και δρόμους
Μεταβιομηχανική εποχή	δημόσιοι χώροι για την αναψυχή και την υγιεινή των κατοίκων, πάρκα – κερδοφόρες επιχειρήσεις, αύξηση τιμών γης, Κίνημα των Πάρκων
Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος	Κίνημα της Κηπούπολης του Howard, επεξεργασία της μονάδας γειτονιάς
Μεσοπόλεμος	μοντέρνο κίνημα, υποβάθμιση υπαίθριου χώρου, ψηλά κτίρια
Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος	καταστροφές πόλεων - ίδρυση νέων πόλεων, «πράσινες ζώνες» - οριοθέτηση της περιοχής της πόλης
1950-2000	ραγδαία αύξηση του πληθυσμού των πόλεων, στροφή προς την προστασία του περιβάλλοντος, μεταμοντερνισμός
21^{ος} αιώνας	ανεπάρκεια σε χώρους πρασίνου, «στρατηγικός σχεδιασμός», δίκτυα πρασίνου

Πίνακας 1.2: Συγκεντρωτικός πίνακας ιστορικής εξέλιξης των χώρων πρασίνου

Συμπερασματικά, οι χώροι πρασίνου προέκυψαν από την στιγμή που ο άνθρωπος πήρε την απόφαση να εγκαταλείψει την ύπαιθρο και να σχηματίσει πόλεις. Η ξαφνική αυτή συγκέντρωση του πληθυσμού στις πόλεις δημιούργησε σταδιακά την ανάγκη για χώρους πρασίνου εντός του αστικού ιστού με σκοπό την βελτίωση των συνθηκών της ζωής των αστών. Εδώ και αιώνες, λοιπόν, κύριο μέλημα στις πολεοδομικές μελέτες και τα σχέδια αποτελεί η

δημιουργία δικτύων υπαίθριων χώρων και χώρων πρασίνου.⁸² Η αύξηση του πληθυσμού των πόλεων στις μέρες μας, αυξάνει ολοένα και περισσότερο την ανάγκη για πράσινο στις πόλεις το οποίο πρέπει να είναι ορθά κατανομημένο ώστε να προσεγγίζεται εύκολα από όλους τους κατοίκους για καθημερινή χρήση.

Παρακάτω, η εργασία επικεντρώνεται στους χώρους πρασίνου των ευρωπαϊκών πόλεων και αναφέρονται ορισμένα παραδείγματα πόλεων που αποτελούν πρότυπα για τις υπόλοιπες διότι ακολουθούν καλές πρακτικές που στοχεύουν στη βελτίωση της ζωής των κατοίκων τους. Στα παραδείγματα, θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη του ευρύτερου πρασίνου της πόλης, στο δίκτυο πρασίνου του κέντρου της πόλης και θα αναφερθεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αστικού πάρκου, το οποίο θα αναλυθεί λεπτομερώς. Αφετηρία για την επιλογή των πόλεων αποτέλεσε ο θεσμός της Ευρωπαϊκής Πράσινης Πρωτεύουσας, με τον οποίο από το 2010 και ύστερα βραβεύονται ετησίως οι πόλεις που εφαρμόζουν τις βέλτιστες πρακτικές και αποτελούν θετική επιρροή για άλλες πόλεις.

---

⁸² Αραβαντινός & Κοσμάκη, Υπαίθριοι χώροι στην πόλη, Αθήνα, 1988, σελ. 21

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΤΟ ΠΡΑΣΙΝΟ ΣΤΙΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ

ΠΟΛΕΙΣ: Ο Θεσμός της Πράσινης

Πρωτεύουσας της Ευρώπης

Ο θεσμός της Ευρωπαϊκής Πράσινης Πρωτεύουσας ιδρύθηκε με πρωτοβουλία δεκαπέντε ευρωπαϊκών πόλεων⁸³ και της ένωσης των εσθονικών πόλεων, στο Ταλίν της Εσθονίας τον Μάιο του 2006. Στόχος του θεσμού είναι η αναγνώριση και η επιβράβευση των πόλεων που καταβάλουν σημαντική προσπάθεια για να βελτιώσουν το αστικό περιβάλλον και να αναπτύξουν βιώσιμους χώρους διαβίωσης για τους αυξανόμενους αστικούς πληθυσμούς. Απώτερος σκοπός είναι η ανταλλαγή ιδεών και ευκαιριών μέσω της προβολής των επιτευγμάτων και των καινοτομιών των πόλεων. Η θέσπιση αυτού του βραβείου αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία δεδομένου ότι η Ευρώπη σήμερα είναι ως επί το πλείστον αστική κοινωνία, με δύο στους τρεις Ευρωπαίους να ζουν σε πόλεις και κωμοπόλεις.

Κυρίαρχο μέλημα του θεσμού αποτελεί επίσης η ευαισθητοποίηση των πολιτών τόσο της νικήτριας πόλης όσο και ολόκληρης της Ευρώπης σε περιβαλλοντικά ζητήματα. Μέσω της ευαισθητοποίησης, λοιπόν, θα εξασφαλιστεί ένα υγιές περιβάλλον διαβίωσης, θα βελτιωθεί η ποιότητα ζωής των κατοίκων και θα ελαττωθούν οι επιβλαβείς επιδράσεις τους στο παγκόσμιο περιβάλλον μέσω της εφαρμογής καλών πρακτικών.

Κάθε χρόνο, από το 2010 μέχρι σήμερα, μία ευρωπαϊκή πόλη ανακηρύσσεται πράσινη πρωτεύουσα από μια ομάδα εμπειρογνομώνων. Η πόλη που βραβεύεται θα πρέπει να έχει επιδείξει μια σταθερή και συνεπή πορεία στην επίτευξη υψηλών περιβαλλοντικών προτύπων και να έχει δεσμευτεί με διαρκείς και φιλόδοξους στόχους για την περαιτέρω βελτίωση του περιβάλλοντος και την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης. Ακόμη,

---

⁸³ Ταλίν, Ελσίνκι, Ρίγα, Βίλνιους, Βερολίνο, Βαρσοβία, Μαδρίτη, Λιουμπλιάνα, Πράγα, Βιέννη, Κιέλο, Κότκα, Ντάρτφορντ, Τάρτου και Γλασκώβη.

θα πρέπει να λειτουργήσει ως πρότυπο και να προωθήσει τις βέλτιστες πρακτικές της σε όλες τις άλλες ευρωπαϊκές πόλεις.

*«Οι φιναλίστ και οι νικητές του Βραβείου της Ευρωπαϊκής Πράσινης Πρωτεύουσας αποτελούν πολύτιμα παραδείγματα για το πως ο σεβασμός για το περιβάλλον, η καλή ποιότητα ζωής και η οικονομική ανάπτυξη μπορούν όλα μαζί να συνδυαστούν με επιτυχία».*⁸⁴

Επίτροπος της ΕΕ για το Περιβάλλον, Janez Potočnik

Η επιλογή της πόλης πραγματοποιείται με βάση τους παρακάτω δώδεκα περιβαλλοντικούς δείκτες:

- τη συμβολή στην κλιματική αλλαγή,
- τα τοπικά μέσα μεταφοράς,
- τις αστικές πράσινες περιοχές που ενσωματώνουν την αειφόρο χρήση της γης,
- τη φύση και τη βιοποικιλότητα,
- την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα,
- την ποιότητα του ακουστικού περιβάλλοντος,
- τη παραγωγή και τη διαχείριση των αποβλήτων,
- τη διαχείριση των υδάτων,
- την επεξεργασία των λυμάτων,
- την οικολογική καινοτομία και τη βιώσιμη απασχόληση,
- την ενεργειακή απόδοση και, τέλος,
- την ολοκληρωμένη περιβαλλοντική διαχείριση.

Το 2010 βραβεύτηκε η Στοκχόλμη (Σουηδία), το 2011 το Αμβούργο (Γερμανία), το 2012 η Βιτόρια-Γκαστές (Ισπανία), το 2013 η Ναντ (Γαλλία), το 2014 η Κοπεγχάγη (Δανία) και το 2015 το Μπρίστολ

---

⁸⁴ <http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/about-the-award/index.html>

(Αγγλία). Τέλος, για το 2016 βραβεύτηκε η Λιουμπλιάνα (Σλοβενία) ενώ πρόσφατα ανακοινώθηκε πως νικήτρια πόλη για το 2017 είναι το Έσσεν (Γερμανία).

Στην παρούσα εργασία, με αφορμή τις βέλτιστες πρακτικές που έχουν εφαρμοστεί από τις νικήτριες πόλεις, πραγματοποιείται μία προσπάθεια ανάγνωσης και ανάλυσης του πράσινου δικτύου των πόλεων που βραβεύτηκαν στο χρονικό διάστημα 2010-2015 (εικ. 2.1). Για κάθε μία από τις πόλεις αυτές, έχει επιλεγεί ένα χαρακτηριστικό αστικό πάρκο για ανάλυση και σχολιασμό. Η επιλογή των επιμέρους πάρκων βασίστηκε σε ορισμένα κριτήρια όπως είναι το μέγεθος τους, η θέση τους μέσα στην πόλη, το ενδιαφέρον που παρουσιάζουν μορφολογικά, ο αριθμός των επισκεπτών που δέχονται, οι χρήσεις που φιλοξενούν καθώς και ο τρόπος που εντάσσονται στον ιστό της πόλης.

Εικ. 2.1: Χάρτης με τις Ευρωπαϊκές Πράσινες Πρωτεύουσες (2010-2015)

2.1 Στοκχόλμη

Η Στοκχόλμη (εικ. 2.2) είναι η πρωτεύουσα και η μεγαλύτερη πόλη της Σουηδίας με πληθυσμό 917.297 στο κέντρο της⁸⁵ και έκταση 209 τ.χλμ.⁸⁶ Βρίσκεται στην ανατολική ακτή της χώρας και συνδέει την λίμνη Μέλαρεν με την Βαλτική Θάλασσα.

Εικ. 2.2: Άποψη Στοκχόλμης

Το όνομα της σημαίνει "πόλη ανάμεσα σε γέφυρες". Αποτελείται από 11 δήμους ενώ αναπτύσσεται πάνω σε 14 νησιά και περιβάλλεται από την ηπειρωτική χώρα.⁸⁷ Η πόλη ενώνεται με 53 γέφυρες συνολικά και ξεχωρίζει για τις μεγάλες υδάτινες εκτάσεις

---

⁸⁵ Η ευρύτερη περιοχή της Στοκχόλμης έχει πληθυσμό 1.630.738 κατοίκους.

⁸⁶ Συμπεριλαμβανομένων των 21 τ.χλμ. νερού

⁸⁷ *Stockholm – The First European Green Capital*, Stockholm's Five Year Report, p. 4

με τα καθαρά νερά αλλά και το πολύ πράσινο. Σήμερα, αποτελεί σημαντικό πόλο έλξης για τους τουρίστες με περίπου 10.000.000 επισκέπτες ετησίως.

Η Στοκχόλμη διαθέτει ένα καλά οργανωμένο σύστημα δημόσιας συγκοινωνίας. Ως προς το οδικό δίκτυο, αξίζει να σημειωθεί ότι κοντά σε πυκνοκατοικημένες περιοχές και σε πράσινο δεν υπάρχουν μεγάλοι αυτοκινητόδρομοι. Από την άλλη, ο σχεδιασμός της πόλης ευνοεί ιδιαίτερα τους πεζούς καθώς η πλειονότητα των τουριστικών προορισμών προσεγγίζεται εύκολα με τα πόδια.

Σημαντική είναι η συνεισφορά του υδάτινου στοιχείου, με το 10% της έκτασης της Στοκχόλμης να αποτελείται από νερό. Εκτός από την λίμνη Μέλαρεν υπάρχουν άλλες 12 μικρότερες λίμνες οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν για κολύμπι, πικ-νικ, κωπηλασία και άλλες ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Η πόλη διαθέτει πολλές παραλίες εκ των οποίων οι 24 έχουν χαρακτηριστεί επίσημα παραλίες της Στοκχόλμης.

Το πράσινο εισχωρεί μέσα στην πόλη με την μορφή των πράσινων σφηνών (εικ. 2.3). Παλιότερα, αυτές οι σφήνες πρασίνου αποτελούσαν ιδιοκτησίες ευγενών και λειτουργούσαν ως βασιλικά πάρκα. Η δομή της πόλης βασίστηκε στην ιδέα ότι ανάμεσα στις πράσινες σφήνες θα αναπτυχθούν οι οικισμοί και όλες οι ζώνες κυκλοφορίας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η εξάπλωση του αστικού ιστού να μοιάζει σχηματικά με αστέρι. Οι πράσινες σφήνες συνδέουν τις αγροτικές περιοχές της υπαίθρου με το κέντρο της πόλης.⁸⁸ Λόγω της δομής της πόλης, οι περισσότεροι κάτοικοι έχουν άμεση πρόσβαση στο πράσινο της πόλης και στα μέσα μεταφοράς.

---

⁸⁸ COST, 2005, p. 287

Εικ. 2.3: Χάρτης του δικτύου πρασίνου της Στοκχόλμης

Η Στοκχόλμη χαρακτηρίζεται από μεγάλα ποσοστά πρασίνου με αναλογία 86 τ.μ ανά κάτοικο και αποτελείται σε ποσοστό 40% από πάρκα και χώρους αναψυχής (εικ. 2.4). Στην πόλη υπάρχουν 1.000 πάρκα⁸⁹, 7 φυσικά καταφύγια εντός της πόλης και πάνω από 200 σε ολόκληρη την έκταση της περιοχής, ένα εθνικό πάρκο⁹⁰ και 12.000 δέντρα στο κέντρο της πόλης.⁹¹

Εικ. 2.4: Χάρτης του πρασίνου του κέντρου της Στοκχόλμης

---

⁸⁹ Δηλαδή το 30% της πόλης.

⁹⁰ Το Royal National City Park (Eco Park) αναγνωρίζεται ως το πρώτο εθνικό αστικό πάρκο του κόσμου έχει έκταση 6.671 στρέμματα.

⁹¹ *Stockholm - European Green Capital 2010*, φυλλάδιο: Stockholm as European Green Capital, European Green Capital, European Commission, p. 16

Αξίζει να σημειωθεί ότι πάνω από το 90% του πληθυσμού ζει σε απόσταση 300μ. από κάποιο χώρο πρασίνου.⁹² Τα πάρκα υποστηρίζουν πολλές λειτουργίες και η θέση του πρασίνου έχει μεγάλη σημασία για την σωστή λειτουργία και την ισορροπία του οικοσυστήματος έως το κέντρο της πόλης.

Οι πολεοδόμοι προσπαθούν να προωθήσουν την αστική ανάπτυξη και ταυτόχρονα να διατηρήσουν την προσελκυσσιμότητα της πόλης. Συγκεκριμένα, για τη διατήρηση του πρασίνου, ασκούνται πολιτικές πιέσεις για την μέγιστη δυνατή αξιοποίηση του, ιδιαίτερα στις περιοχές που χρήζουν ανάπλασης. Επίσης, υφίσταται οργανωμένο πρόγραμμα δράσης για την ανάπτυξη των πάρκων και του πρασίνου (από το 2003), το οποίο παρέχει οδηγίες για τον σχεδιασμό και την διαχείρισή τους.

2.1.1 Περίπτωση 1: Långholmen Park

Το πάρκο Långholmen είναι ένα ολόκληρο νησί στο κέντρο της πόλης και παρουσιάζει ενδιαφέρον διότι διασχίζεται από μία γιγάντια γέφυρα, η οποία χωρίζει εγκάρσια το πάρκο σε δύο τμήματα. Το καταπράσινο αυτό καταφύγιο είναι από τις μεγαλύτερες

εκτάσεις πρασίνου στη Στοκχόλμη με έκταση 360 στρέμματα.⁹³ Φιλοξενεί 125 κατοίκους και μέχρι το 1975 λειτουργούσε ως φυλακή. Από το 1989 και έπειτα η φυλακή (εικ. 2.5, σημείο 2) μετατράπηκε σε ξενώνα και το πρώην νοσοκομείο των φυλακών σε εστιατόριο και μπαρ. Διαθέτει μία μεγάλη διαμορφωμένη έκταση

---

⁹² *Stockholm - European Green Capital 2010*, φυλλάδιο: Stockholm as European Green Capital, European Green Capital, European Commission, p. 21

⁹³ Το μήκος νησιού είναι 1382 μ. και το πλάτος 405 μ.

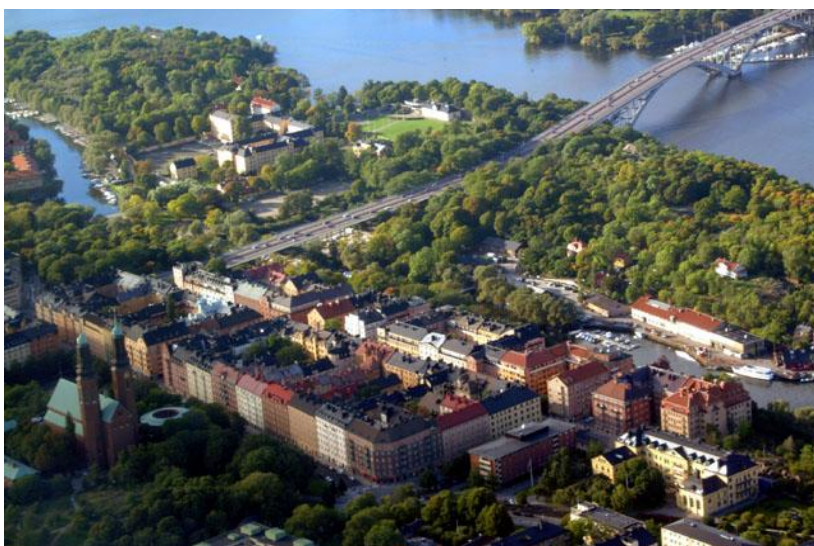
Εικ. 2.5: Σχέδιο κύριων χρήσεων του πάρκου Långholmen

κήπου, οργανωμένο δίκτυο μονοπατιών, αρκετά ιδιωτικά κτίρια - συμπεριλαμβανομένων αρκετών κατοικιών, εργαστηρίων καλλιτεχνών, ενός σχολείου, υπαίθριων σκηνών και ενός μικρού μουσείου με ένα καφέ. Στο νησί λειτουργεί μέχρι και σήμερα ένα παλιό ναυπηγείο ενώ έχουν χτιστεί ακόμη ένα αμφιθέατρο και διάφορα κιόσκια-περίπτερα.

Η μεγάλη γέφυρα ή αλλιώς Δυτική Γέφυρα (εικ. 2.5, σημείο 6) αποτελεί ένα μεγάλο αυτοκινητόδρομο που περνάει πάνω από το πάρκο με αποτέλεσμα να το διχοτομεί. Η Δυτική γέφυρα εξασφαλίζει μόνο την πρόσβαση των πεζών στο πάρκο. Η οδική πρόσβαση στο νησί μπορεί να επιτευχθεί μέσω δύο μικρότερων γεφυρών που βρίσκονται στα νοτιο-ανατολικά και στα νοτιο-δυτικά του.

Το πάρκο παρέχει υποδομές για περίπατο, πικ-νικ, κολύμπι στις παραλίες και άλλες ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Παρόλα αυτά, το πάρκο έχει μικρότερη επισκεψιμότητα σε σχέση με άλλα πάρκα στο

εσωτερικό τμήμα της πόλης. Σημαντικό ρόλο παίζει αναμφισβήτητα η Δυτική Γέφυρα (εικ. 2.6), διότι επιδρά αρνητικά στην εικόνα και το περιβάλλον του πάρκου εξαιτίας της έντονης κυκλοφορίας των οχημάτων που την διασχίζουν. Τέλος, το πάρκο Långholmen εξυπηρετείται από 3 γραμμές λεωφορείων που βρίσκονται σε κοντινή απόσταση καθώς και από έναν υπόγειο σταθμό μετρό (10 λεπτά με τα πόδια).⁹⁴

Εικ. 2.6: Άποψη πάρκου Långholmen

2.2 Αμβούργο

Το Αμβούργο (εικ. 2.7) είναι η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Γερμανίας με πληθυσμό 1.742.707 κατοίκους στο κέντρο της (σύμφωνα με την απογραφή του 2013).⁹⁵ Είναι ένα από τα 16

---

⁹⁴ <http://langholmen.com/en/om-langholmen/hitta-hit/>

⁹⁵ Η ευρύτερη μητροπολιτική περιοχή του Αμβούργου έχει πληθυσμό περίπου 5.000.000 κατοίκους.

ομόσπονδα κρατίδια της Γερμανίας, αποτελείται από 7 δημοτικά διαμερίσματα και έχει έκταση 755,24 τ.χλμ. Παρόλο που το Αμβούργο δεν είναι παραθαλάσσια πόλη, αποτελεί το μεγαλύτερο λιμάνι της Βόρειας Γερμανίας και το τρίτο μεγαλύτερο λιμάνι της Ευρώπης. Διασχίζεται από τον ποταμό Έλβα (Elbe) ο οποίος εκβάλλει στη Βόρεια Θάλασσα. Αποτελεί σημαντικό οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο ολόκληρης της Βόρειας Γερμανίας.⁹⁶

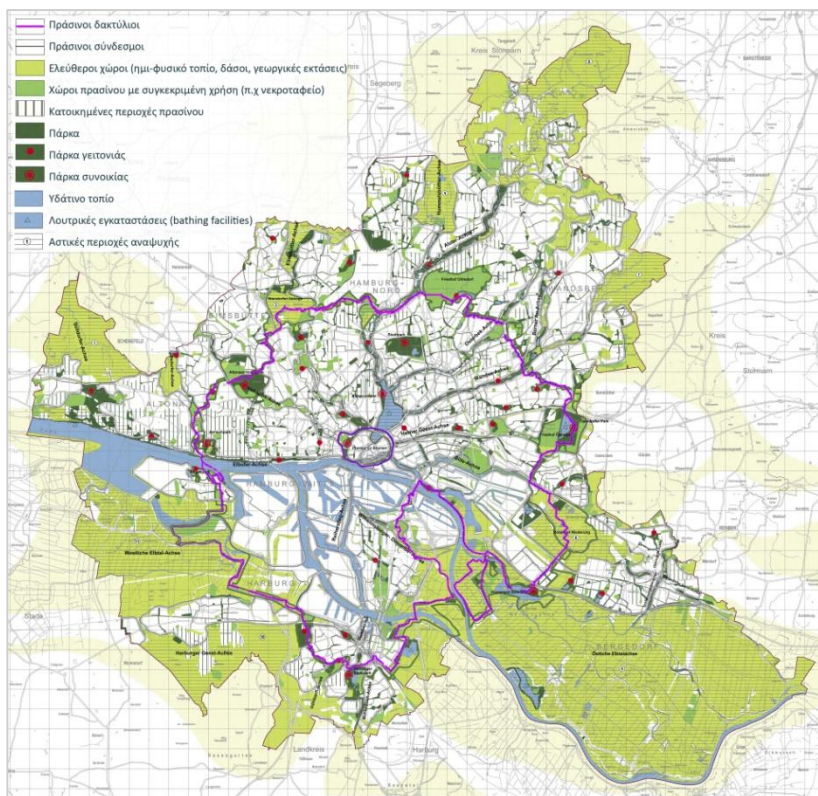

Εικ. 2.7: Άποψη Αμβούργου

---

⁹⁶ <https://el.wikipedia.org/wiki/Αμβούργο>

Για την αντιμετώπιση του κατακερματισμού των αδόμητων χώρων της πόλης αναπτύχθηκε ένα δίκτυο πρασίνου (εικ. 2.10)⁹⁷, το οποίο βασίζεται σε ένα σύστημα ελεύθερων χώρων που συνδέονται μεταξύ τους μέσω φαρδιών ζωνών πρασίνου. Δομικά του στοιχεία αποτελούν οι άξονες ελεύθερων χώρων και οι δακτύλιοι πρασίνου, οι οποίοι ενώνουν τους άξονες εγκάρσια (εικ. 2.9).⁹⁸

Εικ. 2.8: Χάρτης του Πράσινου Δικτύου του Αμβούργου

⁹⁷ Grünes Netz Hamburg (Πράσινο Δίκτυο Αμβούργου)

⁹⁸ Γιαννάκη Σοφία, «Αμβούργο: Πώς ένα δίκτυο πρασίνου προστατεύει την αστική βιοποικιλότητα», ηλεκτρονικό περιοδικό ΜΟΝΥΜΕΝΤΑ, Νοέμβριος 2008

Ο πρώτος δακτύλιος έχει πορεία παράλληλη με τα όρια του αστικού κέντρου. Ο δεύτερος δακτύλιος έχει μεγαλύτερη διάμετρο από τον πρώτο και ακολουθεί τα περίχωρα της πυκνοκατοικημένης πόλης (σε νότο και βορρά), ενσωματώνοντας μεγάλα πάρκα, λίμνες και λωρίδες πρασίνου (εικ 2.8). Από την άλλη, οι άξονες διευκολύνουν την προσέγγιση των αγροτικών περιοχών που βρίσκονται έξω από την πόλη.⁹⁹ Οριοθετήθηκαν με βάση τις αδόμητες εκτάσεις που αποτελούν το φυσικό τοπίο της πόλης όπως είναι τα δάση, οι αγροί και τα βοσκοτόπια.

Εικ. 2.9 και 2.10: Διαγράμματα δικτύου πρασίνου του Αμβούργου

Στόχος του δικτύου της πόλης είναι η σύνδεση των πάρκων, των χώρων αναψυχής και αθλητισμού, των παιδικών χαρών, ακόμη και των κοιμητηρίων, προκειμένου οι κάτοικοι να μετακινούνται από το κέντρο της πόλης στα προάστια, είτε με τα πόδια είτε με το ποδήλατο μέσω της δημιουργίας ενός δικτύου πεζόδρομων και ποδηλατοδρόμων, δίχως να έρχονται αντιμέτωποι με την κυκλοφορία οχημάτων.¹⁰⁰ Αρκετοί ελεύθεροι χώροι και χώροι πρασίνου έχουν χωροθετηθεί κοντά σε κατοικίες όπως διακρίνεται και στο χάρτη της εικόνας 2.8.

⁹⁹ Hamburg, Winner 2011, European Green Capital, Green Cities - Fit for life, European Commission, p. 6

¹⁰⁰ Hamburg, Winner 2011, European Green Capital, Green Cities - Fit for life, European Commission, p. 6

Οι κυριότερες κατηγορίες ελεύθερων χώρων που συνθέτουν τους άξονες είναι: τα 120 πάρκα της πόλης, οι 35.000 μικροί ιδιωτικοί κήποι, τα μεγάλα κοιμητήρια, οι γεωργικές καλλιέργειες στα περίχωρα, οι δασικές εκτάσεις, τα ποτάμια, οι λίμνες καθώς και πάνω από 215.000 δέντρα στους δρόμους.

Το Αμβούργο παρουσιάζει υψηλά ποσοστά πρασίνου σε σύγκριση με άλλες πόλεις αντίστοιχου μεγέθους, συγκεκριμένα 39 τ.μ ανά κάτοικο. Όσον αφορά τα δημόσια πάρκα αντιστοιχούν 17 τ.μ. πρασίνου ανά κάτοικο. Πάνω από το 16,7% της πόλης καλύπτεται από δάση, χώρους πρασίνου και χώρους αναψυχής.¹⁰¹ Πιο συγκεκριμένα, η πόλη διαθέτει 47.000 στρέμματα δασικής έκτασης και 30.000 στρέμματα κρατικά πάρκα εκ των οποίων τα 14.600 στρέμματα είναι εθνικά πάρκα.¹⁰² Περίπου ένα εκατομμύριο άνθρωποι κάθε εβδομάδα χρησιμοποιούν τα δημόσια πάρκα για χαλάρωση και ψυχαγωγία ενώ η πόλη δέχεται 4.700.000 επισκέπτες το χρόνο. Το 89% του πληθυσμού ζει σε απόσταση έως 300 μέτρα από κάποιο χώρο πρασίνου.¹⁰³

Η πόλη καλύπτεται από νερό σε ποσοστό μεγαλύτερο του 8% και συχνά χαρακτηρίζεται ως η πόλη "πάνω στο νερό". Έχουν δημιουργηθεί πολλοί πεζόδρομοι δίπλα στο νερό οι οποίοι αποτελούν σήμερα σημαντικούς ανοικτούς χώρους για τους κατοίκους της πόλης.¹⁰⁴

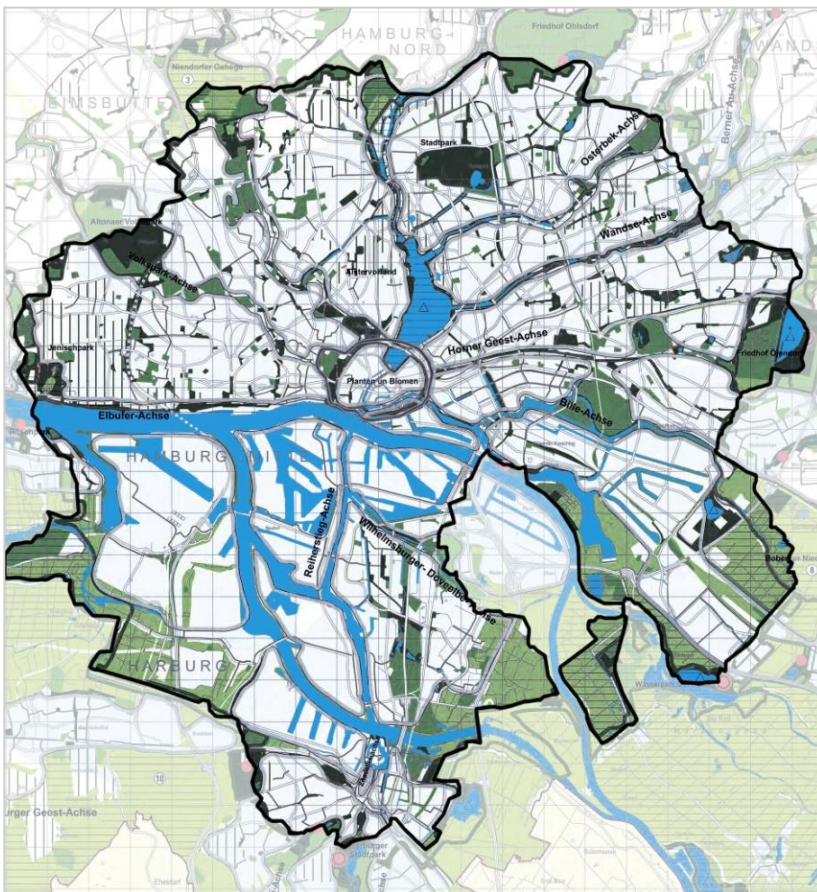
¹⁰¹ Hamburg, Winner 2011, European Green Capital, Green Cities - Fit for life, European Commission, p. 7

¹⁰² Hamburg, Winner 2011, European Green Capital, Green Cities - Fit for life, European Commission, p. 3

¹⁰³ Hamburg, Winner 2011, European Green Capital, Green Cities - Fit for life, European Commission, p. 7

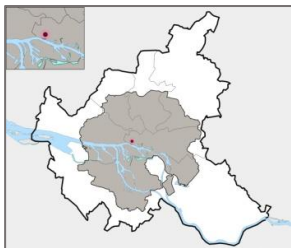
¹⁰⁴ Hamburg, Winner 2011, European Green Capital, Green Cities - Fit for life, European Commission, p. 3

Πολλές φορές, το νερό είναι σημαντικό στοιχείο των πάρκων ή αποτελεί σύνορο τους (εικ. 2.11).¹⁰⁵

Εικ. 2.11: Χάρτης του πρασίνου του κέντρου του Αμβούργου

¹⁰⁵ European Green Capital Application, Hamburg, Section 3

2.2.1 Περίπτωση 2: Pflanzen un Blumen Park

Το πάρκο Pflanzen un Blumen (εικ. 2.14) επιλέχθηκε διότι βρίσκεται στο κέντρο του Αμβούργου¹⁰⁶, στην γειτονιά Saint Pauli¹⁰⁷, και έχει έκταση 450 στρέμματα.

Είναι προσβάσιμο από όλες τις πλευρές του - συνολικά 23 είσοδοι - και περιβάλλεται από εμπορικούς δρόμους (εικ. 2.12). Περιέχει μεγάλες αλλά και μικρές λίμνες, ρυάκια, πολλά μονοπάτια, θεματικούς κήπους όπως είναι ο Ιαπωνικός και ο βοτανικός κήπος, και ένα θερμοκήπιο. Το πάρκο διαθέτει καλά οργανωμένες παιδικές χαρές, εστιατόρια, καφετέριες και περίπτερα (κιόσκια) τα οποία είναι διάσπαρτα σε όλο το πάρκο καθώς και κτίρια γραφείων για το προσωπικό. Άλλες σημαντικές χρήσεις εντός του πάρκου είναι το Συνεδριακό Κέντρο (Congress Center Hamburg), το Μουσείο του Αμβούργου, ένα δικαστήριο, ένα αστυνομικό τμήμα, η Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου του Αμβούργου και άλλα δημόσια κτίρια. Το πάρκο λειτουργεί σαν "αυλή" για όλα αυτά τα δημόσια κτίρια που βρίσκονται στην περίμετρό του. Παράλληλα φιλοξενεί διάφορες δραστηριότητες (π.χ. πίστα για skateboard) και εκδηλώσεις όπως για παράδειγμα συναυλίες και θεατρικές παραστάσεις. Ακόμη, υπάρχουν αρκετά παγκάκια και τραπέζια σε διάφορα μέρη του πάρκου αλλά και δημόσιες τουαλέτες σε 7 σημεία (εικ. 2.13).

Το Pflanzen un Blumen εξυπηρετείται από δύο σταθμούς δημόσιας συγκοινωνίας, το σιδηροδρομικό σταθμό Dammtor και το σταθμό

---

¹⁰⁶ Εντός του πρώτου πράσινου δακτύλιου του Αμβούργου

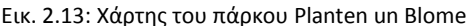
¹⁰⁷ Το Saint Pauli έχει πληθυσμό 27.612 κατοίκους

του μετρό στο Stephansplatz, οι οποίοι βρίσκονται βορειο-ανατολικά του (εικ. 2.12). Ακόμη, σε πολύ μικρή απόσταση από το πάρκο βρίσκονται άλλοι 4 σταθμοί του μετρό καθώς και 7 στάσεις λεωφορείων περιμετρικά (εικ. 2.13).

Εικ. 2.12: Χάρτης της ευρύτερης περιοχής

Εικ. 2.14: Αεροφωτογραφία του πάρκου Planten un Blumen

2.3 Βιτόρια-Γκαστέις

Η Βιτόρια-Γκαστέις (εικ. 2.15) είναι η πρωτεύουσα της ιστορικής επαρχίας Άλαβα και της αυτόνομης κοινότητας της Χώρας των Βάσκων στη βόρεια Ισπανία.¹⁰⁸ Με έκταση 276,8 τ.χλμ. στο σύνολο της και πληθυσμό 242.082 κατοίκους (2014) είναι η δεύτερη μεγαλύτερη βασκική πόλη, μετά το Μπιλμπάο, και η 18η μεγαλύτερη πόλη στην Ισπανία. Βρίσκεται στις όχθες του ποταμού Zadorra, ενός παραποτάμου του Έβρου, σε υψόμετρο 525 μέτρων. Η πόλη έχει αναπτυχθεί σε τρεις ομόκεντρους κύκλους γύρω από την αρχική μεσαιωνική πόλη, η οποία είναι κτισμένη πάνω σε ένα λόφο (εικ. 2.17, δαχτυλίδια ανάπτυξης της πόλης). Το κέντρο της πόλης περιβάλλεται από γεωργικές εκτάσεις και φυσική βλάστηση, με τα βουνά και τα δάση να σχηματίζουν το τρίτο δαχτυλίδι.¹⁰⁹

---

¹⁰⁸ <https://el.wikipedia.org/wiki/Βιτόρια-Γκαστέις>

¹⁰⁹ *Vitoria-Gasteiz, Winner 2012, European Green Capital, Green Cities - Fit for life*, European Commission

Εικ. 2.15: Άποψη της Βιτόρια-Γκαστέις

Οι μισές διαδρομές εντός της πόλης μπορούν να πραγματοποιηθούν με τα πόδια λόγω των κοντινών αποστάσεων.¹¹⁰ Σήμερα, το 7% των μετακινήσεων γίνονται με ποδήλατο.¹¹¹ Σημαντικό είναι το γεγονός ότι, περίπου το 81% του πληθυσμού ζει σε απόσταση 1.500 μέτρα από το κέντρο της πόλης και το 95% έχει πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες όπως η εκπαίδευση, η υγεία και οι πολιτιστικές εγκαταστάσεις σε ακτίνα 500μ. Τέλος, οι μετακινήσεις με αυτοκίνητο αποτελούν μόνο το 28,3% των μετακινήσεων μέσα στην πόλη.

Η Βιτόρια-Γκαστέις αποτελεί μία από τις πιο πράσινες πόλεις της Ισπανίας με ποσοστό πρασίνου 42,12 τ.μ. ανά κάτοικο.¹¹² Είναι

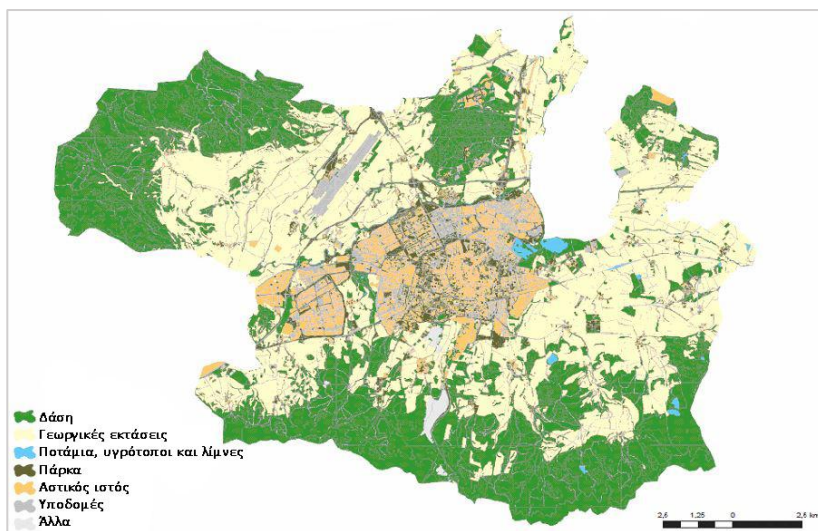
---

¹¹⁰ Η Βιτόρια-Γκαστέις θεωρείται μεσαίου μεγέθους πόλη.

¹¹¹ <http://gr.euronews.com/2012/12/18/vitoria-gasteiz-is-spain-s-green-pioneer/>

¹¹² *Vitoria-Gasteiz, Winner 2012, European Green Capital, Green Cities - Fit for life*, European Commission

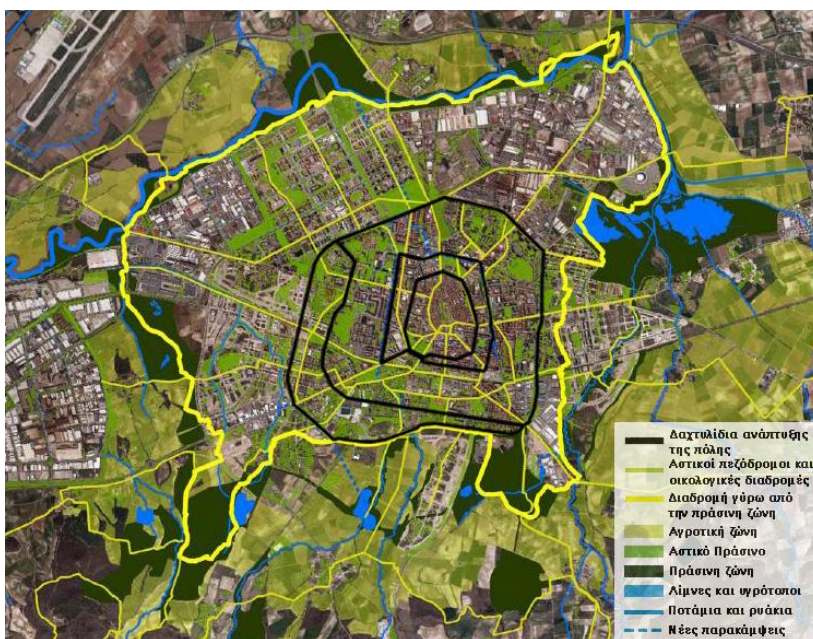
εξίσου πράσινη τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό τμήμα της πόλης (εικ. 2.16 και 2.17). Αποτελείται από 10.000 στρέμματα με πάρκα και χώρους πρασίνου εκ των οποίων τα 3.700 στρέμματα είναι αποκλειστικά πάρκα. Διαθέτει 1.091 στρέμματα με δημόσιους κήπους, δηλαδή το 32.67% του αστικού χώρου, και 113.310 στρέμματα δασικής έκτασης. Κατά μήκος των δρόμων της και στους κήπους της καταγράφηκαν πάνω από 130.000 δέντρα. Οι περισσότεροι χώροι πρασίνου της πόλης έχουν την μορφή μικρών αστικών κήπων. Οι κάτοικοι της πόλης έχουν τουλάχιστον ένα πάρκο ή ένα δημόσιο κήπο σε απόσταση μικρότερη των 300 μέτρων από την κατοικία τους.¹¹³

Εικ. 2.16: Χάρτης της ευρύτερης περιοχής της Βιτόρια-Γκαστέις

¹¹³ <http://www.ispania.gr/eidhseis/genikes/1999-2010-11-09-10-28-37>

Γύρω από την πόλη υπάρχει μία πράσινη ζώνη (εικ. 2.17) η οποία συνδέει την πόλη με την ύπαιθρο, έχει έκταση 6.130 στρέμματα και δέχεται 600.000 επισκέπτες το χρόνο. Αποτελεί μία στενή, ασύμμετρη, ημι-φυσική πράσινη περιοχή. Η ζώνη αυτή σχηματίζεται από έξι μεγάλα προαστιακά πάρκα¹¹⁴ (εικ. 2.18). Τα πάρκα αυτά περιβάλλουν το κέντρο και συνδέονται από ένα δίκτυο πεζόδρομων μήκους 33 χλμ. και ένα δίκτυο ποδηλατοδρόμων μήκους 90 χλμ., φέρνοντας τη φύση στο κέντρο της πόλης. Ακόμη, στην πόλη υπάρχει δίκτυο με κήπους ενώ τα βουνά της πόλης αποτελούν το φυσικό τοπίο της πόλης.

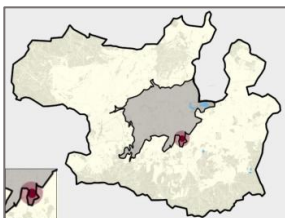
Εικ. 2.17: Το πράσινο δίκτυο στο κέντρο της Βιτόρια-Γκαστέις

¹¹⁴ Zabalgana, Zadorra, Salburua, Errekaleor, Olarizu και Armentia.

Εικ. 2.18: Η Πράσινη Ζώνη της Βιτόρια-Γκαστέις

Στόχος του σχεδιασμού της Βιτόρια-Γκαστέις είναι η βελτίωση και η ανάπτυξη μέσω της προώθησης της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, της κατάρτισης αλλά και της έρευνας. Με πρωτοβουλίες για ευαισθητοποίηση των πολιτών, πάνω από 88.000 άτομα συνηθίζουν να παίρνουν μέρος σε δραστηριότητες που σχετίζονται με τη πράσινη ζώνη και γενικότερα το πράσινο της πόλης.

2.3.1 Περίπτωση 3: Olarizu Park

Το πάρκο Olarizu (εικ. 2.19) βρίσκεται νοτιο-ανατολικά της πράσινης ζώνης της Vitoria-Gasteiz. Είναι ένα από τα μεγάλα πάρκα του δακτυλίου με έκταση 600

στρέμματα. Διαφέρει όμως από τα υπόλοιπα πάρκα της πράσινης ζώνης διότι είναι λιγότερο φυσικό. Βασικός στόχος της δημιουργίας του είναι να αποτελέσει ένα τυπικό αστικό πάρκο και για τον λόγο αυτό επιλέχθηκε για ανάλυση.¹¹⁵

Εικ. 2.19: Πανοραμική άποψη του πάρκου Olarizu

Έχει αναπτυχθεί κυρίως για χρήση από το κοινό, για περιβαλλοντική εκπαίδευση και διάφορες εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Είναι ένα εξαιρετικά πολυσύχναστο μέρος που δύναται να αξιοποιηθεί από τους επισκέπτες για περίπατο και ανάπαυση στα σημεία όπου έχει προβλεφθεί. Το πάρκο διατρέχει ένα δίκτυο από μονοπάτια τα οποία συνδέουν την πόλη με τα κοντινά χωριά και τα γύρω βουνά. Διαθέτει μία λίμνη, ένα λόφο με υψόμετρο 709 μ., λιβάδια, πολλούς κήπους και καλλιέργειες. Επιπλέον, υπάρχουν και κάποιες κτιριακές εγκαταστάσεις όπως είναι το Κέντρο Περιβαλλοντικής Μελέτης (CEA)¹¹⁶, το οποίο διαθέτει εκθεσιακό χώρο, αίθουσες συνεδριάσεων και διδασκαλίας και θεματική βιβλιοθήκη. Στην περιοχή όπου βρίσκονται τα περιβόλια, νοτιοδυτικά του πάρκου (εικ. 2.20), υπάρχει ένα βιοκλιματικό κτίριο για τις ανάγκες των χρηστών των κήπων, το

---

¹¹⁵ Στην παρούσα εργασία δεν επιλέχθηκε κάποιο πάρκο από το εσωτερικό τμήμα της Βιτόρια-Γκαστέις διότι τα πάρκα στο κέντρο της πόλης έχουν αρκετά μικρό μέγεθος σε σύγκριση με τα πάρκα των υπόλοιπων πόλεων που αναλύονται στην εργασία.

¹¹⁶ Centro de Estudios Ambientales. Στεγάζεται στο κτίριο Casa de la Dehesa.

οποίο στεγάζει ένα μικρό γραφείο πληροφοριών και ένα μετεωρολογικό σταθμό. Ακόμη, στο σημείο αυτό βρίσκεται μία λίμνη, ένα γυάλινο θερμοκήπιο χτισμένο με βιοκλιματικά κριτήρια που φιλοξενεί συλλογές από διάφορα φυτά, θερμοκήπια και ένα δασικό φυτώριο. Τέλος, στα βόρεια όρια του πάρκου υπάρχουν βιομηχανικά κτίρια, κτίρια εκπαίδευσης, αθλητικές εγκαταστάσεις και γήπεδα.

Εικ. 2.20: Χάρτης του πάρκου Olarizu

Η πρόσβαση στο πάρκο πραγματοποιείται εύκολα από τους πεζούς από τους δρόμους που το περικλείουν ενώ εξυπηρετείται από 4 στάσεις λεωφορείων σε απόσταση περίπου 20 λεπτά από αυτό με τα πόδια. Εντός του πάρκου υπάρχει ποδηλατόδρομος και 3 χώροι στάθμευσης (εικ. 2.20).

2.4 Ναντ

Η Νάντ (εικ. 2.21) βρίσκεται στη συμβολή των ποταμών Loire¹¹⁷, Erdre και Sèvre, 55 χλμ. από την ακτή του Ατλαντικού, δυτικά της Γαλλίας.¹¹⁸ Είναι η έκτη μεγαλύτερη πόλη της Γαλλίας με πληθυσμό 602.923 κατοίκους (2012)¹¹⁹ στην ευρύτερη περιοχή και έκταση 534,9 τ.χλμ. Αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα λιμάνια της Γαλλίας και απαρτίζεται από 24 δήμους.

Εικ. 2.21: Πανοραμική άποψη της Ναντ, το νησί île de Nantes¹²⁰

Ήταν μία σημαντική βιομηχανική πόλη μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980 όταν σταμάτησαν να λειτουργούν τα ναυπηγεία της.

---

¹¹⁷ Ο ποταμός Loire (Λίγηρας) είναι ο μεγαλύτερος ποταμός της Γαλλίας και συνδέει την Ναντ με το λιμάνι της Saint-Nazaire στον Ατλαντικό.

¹¹⁸ *Nantes - European Green Capital 2013*, European Commission, p. 13, Πηγή: http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2011/04/ENV-12-003_Nantes_EN_WebRes.pdf

¹¹⁹ https://fr.wikipedia.org/wiki/Nantes_M%C3%A9tropole

¹²⁰ Αποτελεί έργο ανάπλασης των εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών εγκαταστάσεων στο κέντρο της πόλης.

Σήμερα η πόλη προσελκύει πάνω από ένα εκατομμύριο επισκέπτες ετησίως.

Οι κάτοικοι της Ναντ κάνουν περίπου 2 εκατομμύρια ταξίδια ημερησίως και το 15% αυτών γίνονται με τη χρήση της δημόσιας συγκοινωνίας.¹²¹ Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ναντ ήταν η πρώτη γαλλική πόλη που επανέφερε το 1985 το ηλεκτρικό τραμ. Επίσης, υπάρχουν 485 χλμ. ποδηλατοδρόμων στο σύνολο της πόλης, εκ των οποίων η πιο σημαντική τουριστική διαδρομή είναι αυτή κατά μήκος του Λίγηρα. Ακόμη, στις όχθες του ποταμού Λίγηρα φιλοξενούνται διάφορες πολιτιστικές δραστηριότητες και θαλάσσια σπορ.

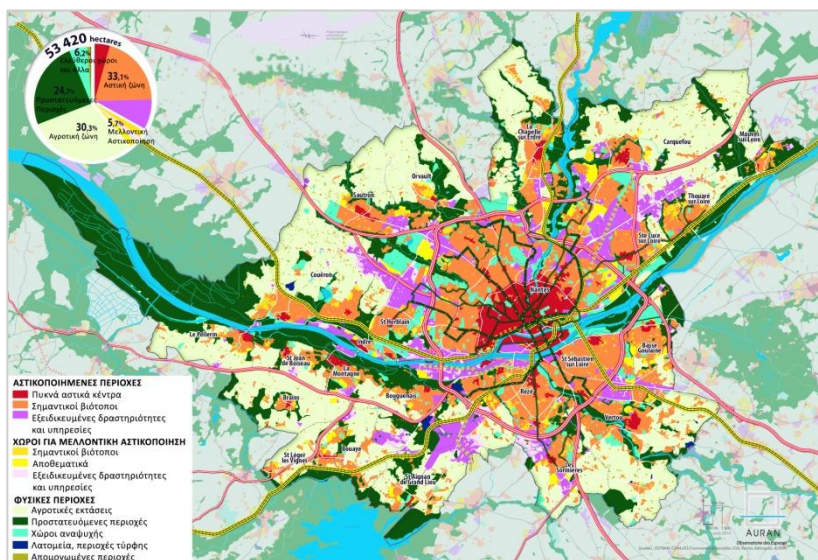
Στην πόλη γίνεται έντονα αντιληπτό το στοιχείο του νερού λόγω του μεγέθους των ποταμών που την διασχίζουν (εικ. 2.22). Καλύπτεται συνολικά με 27 τ.χλμ νερό ενώ υπάρχουν 250 χλμ. υδάτινων διαδρομών από ποτάμια και ρέματα που συνδέουν την πόλη με την ύπαιθρο. Επιπλέον, διαθέτει συνολικά 95.000 στρέμματα υδροτόπων. Ακόμη, ανάμεσα στο δίκτυο του νερού υπάρχουν πράσινοι διάδρομοι καθώς και ένα δίκτυο περιπάτων έκτασης 53 χλμ. πλάι στους ποταμούς (εικ. 2.23).

Η Ναντ είναι μία πράσινη πόλη με ποσοστά που αγγίζουν τα 57 τ.μ. ανά κάτοικο. Το δίκτυο πρασίνου αποτελείται κυρίως από πράσινους διάδρομους κατά μήκος των υδάτινων διαδρομών, το οποίο εισχωρεί έως το κέντρο της πόλης. Συνολικά, διαθέτει 155.000 στρέμματα φυσικούς χώρους πρασίνου (τα 95.000 είναι οι

---

¹²¹ Είναι η τρίτη στη σειρά γαλλική πόλη, μετά το Παρίσι και την Λυών, σε πλήθος ταξιδιών με τη χρήση των μέσων μαζικής μεταφοράς ανά έτος ανά χρήστη.

υγρότοποι) και γεωργικές εκτάσεις¹²². Δηλαδή, το 60% της έκτασης της πόλης είναι είτε γεωργική είτε φυσική έκταση ή επίσημα χαρακτηρισμένος χώρος πρασίνου.

Εικ. 2.22: Χάρτης της ευρύτερης περιοχής της Ναντ

Διατηρεί 10.500 στρέμματα από δημόσιους χώρους πρασίνου με 100 κήπους, πάρκα και πλατείες (το 15% της έκτασης της πόλης), 100.000 δέντρα καθώς και 4 περιοχές του δικτύου Natura. Η πόλη ενθαρρύνει πρακτικές έτσι ώστε το πράσινο που την περιβάλλει να εισχωρήσει μέχρι το κέντρο της και να έρθουν οι κάτοικοί της πιο κοντά στην φύση. Το δίκτυο πρασίνου της Ναντ έχει ακτίνα εξυπηρέτησης μικρότερη από 300 μ.

¹²² Nantes European Green Capital, Nantes Presentation part 1, Πηγή: <http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2011/04/nantespresentationpart1.pdf>

Εικ. 2.23: Χάρτης του δικτύου πρασίνου της Ναντ

Γενικός στόχος για την πόλη είναι η οργάνωση της σε μικρές αποστάσεις και η χωρική ισορροπία ανάμεσα στο σπίτι, την εργασία, τα καταστήματα και την αναψυχή. Τέλος, μεγάλη έμφαση

δίνεται στις προστατευόμενες περιοχές πρασίνου της πόλης και για τον λόγο αυτό έχουν δημιουργηθεί προγράμματα, όπως είναι το «αστικό δάσος», το οποίο προστατεύει ορισμένες δασικές εκτάσεις από την παράνομη οικοδόμηση.

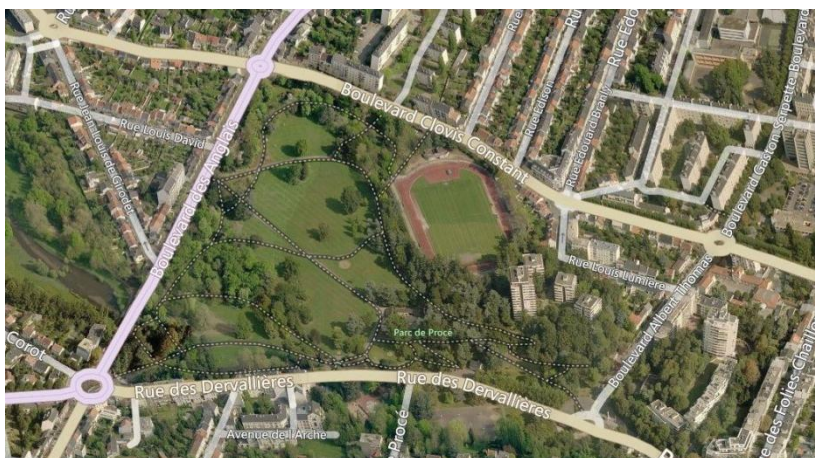
2.4.1 Περίπτωση 4: Parc de Procé

Το Parc de Procé επιλέχθηκε γιατί είναι ένα από τα μεγάλα πάρκα που βρίσκονται σε περιοχή κατοικίας κεντρικά της Ναντ με έντονη επισκεψιμότητα. Σχεδιάστηκε το 1866 από τον αρχιτέκτονα τοπίου Dominique Noisette σύμφωνα με τους κανόνες του "αγγλικού κήπου". Βρίσκεται στα δυτικά της Ναντ και έχει έκταση 120 στρέμματα. Αρχικά, η έκταση του πάρκου άνηκε στους ιδιοκτήτες του αρχοντικού¹²³ που βρίσκεται εντός του, η οποία αργότερα διαμορφώθηκε ως πάρκο. Το μεγαλύτερο μέρος του πάρκου καταλαμβάνει τις πράσινες βόρειες πλαγιές της κοιλάδας του Chézine, παραποτάμου του Λίγηρα, ο οποίος αποτελεί το νοτιοδυτικό όριο του πάρκου. Ακόμη, όρια του πάρκου αποτελούν και οι λεωφόροι που βρίσκονται περιμετρικά του (εικ. 2.24).

Το Parc de Procé συνδυάζει τα φυσικά στοιχεία που υπάρχουν στην περιοχή όπως είναι το νερό και ο βράχος. Περιλαμβάνει κυρίως μεγάλες εκτάσεις με γκαζόν και είναι εύκολα προσβάσιμο για το κοινό. Είναι κατάλληλο για περίπατο, τρέξιμο και παιχνίδι. Προσφέρει δωρεάν στους επισκέπτες ομπρέλες, ξαπλώστρες και επιτραπέζια παιχνίδια στις εισόδους (εικ. 2.25).

---

¹²³ Το αρχοντικό του Procé (Le manoir de Procé) χτίστηκε το 1789.

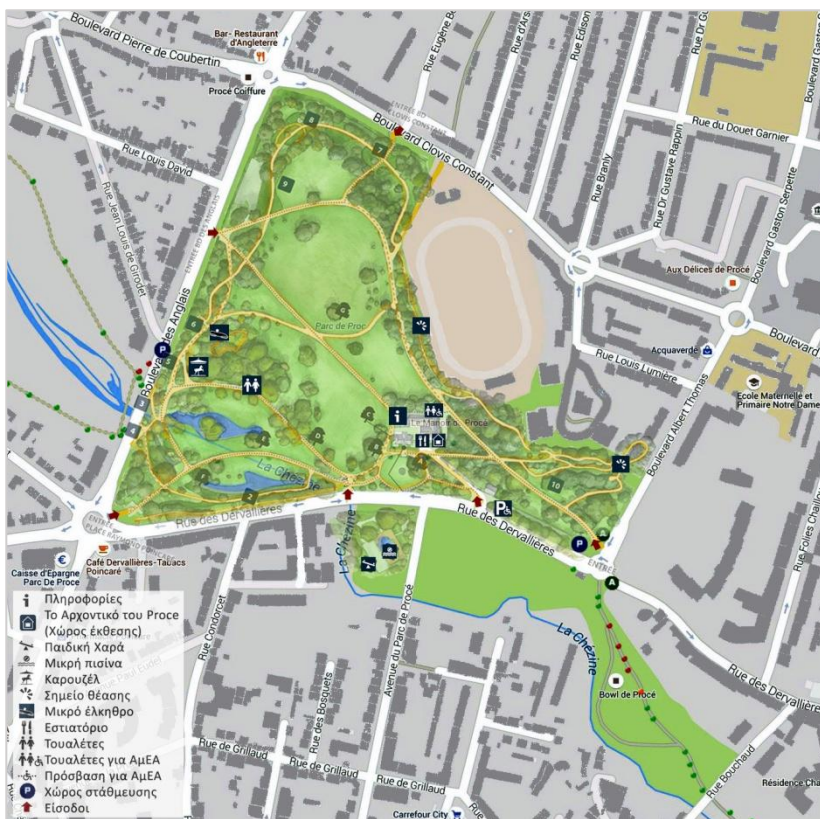

Εικ. 2.24: Αεροφωτογραφία του πάρκου Procé

Σε κεντρικό σημείο στο πάρκο, στο παλιό αρχοντικό, λειτουργεί ένα καφέ-εστιατόριο και εκθεσιακός χώρος. Ακόμη, διαθέτει μια μεγάλη παιδική χαρά, χώρο για σκέιτμπορντ και είναι διακοσμημένο με αγάλματα. Στα βορειοανατολικά όρια του πάρκου λειτουργεί ένα στάδιο και οι κτιριακές αθλητικές εγκαταστάσεις του. Περιμετρικά του πάρκου υπάρχουν κατοικίες, λίγοι χώροι εστίασης και υπηρεσίες. Στα ανατολικά του πάρκου υπάρχει ιδιωτικό νηπιαγωγείο και δημοτικό σχολείο. Βορειοανατολικά του πάρκου υφίσταται και δημόσια εκπαίδευση με δύο δημοτικά σχολεία και ένα γυμνάσιο. Το Parc de Procé εξυπηρετείται από έξι εισόδους, μία βόρεια, μία δυτική, μία στη νοτιοδυτική γωνία της πλατείας Raymond Poincaré, δύο νότιες και μία στη νοτιοανατολική γωνία της πλατείας Paul Doumer (εικ. 2.24). Εξυπηρετείται από 4 γραμμές λεωφορείων (2 στάσεις περιμετρικά του πάρκου) αλλά βρίσκεται σε απόσταση από τη

γραμμή του τραμ.¹²⁴ Το πάρκο σήμερα φιλοξενεί 850.000 επισκέπτες ετησίως.¹²⁵

Εικ. 2.25: Χάρτης του πάρκου Procé

¹²⁴ Στην Ναντ δεν υπάρχει γραμμή μετρό.

¹²⁵ <http://www.jardins.nantes.fr/N/Jardin/Parcs-Jardins/Plus/36/Parc-de-Proce.asp>

2.5 Κοπεγχάγη

Η Κοπεγχάγη (εικ. 2.26) είναι η πρωτεύουσα και η πιο πυκνοκατοικημένη πόλη της Δανίας με πληθυσμό 583.348 κατοίκους¹²⁶ και έκταση 88,25 τ.χλμ. στο κέντρο της. Βρίσκεται στο ανατολικό άκρο της χώρας, στην ανατολική ακτή του Zealand¹²⁷, 164 χλμ. ανατολικά της Odense¹²⁸ και 28 χλμ. βορειοδυτικά του Malmö της Σουηδίας.¹²⁹

Εικ. 2.26: Πανοραμική άποψη Κοπεγχάγης, οι 5 λίμνες

Η ονομασία της σημαίνει «λιμάνι των εμπορών», καθώς βρίσκεται σε στρατηγική θέση, στην είσοδο της Βαλτικής Θάλασσας, και υπήρξε ένα σημαντικό περιφερειακό κέντρο για αιώνες.

---

¹²⁶ Σύμφωνα με την απογραφή του Ιανουαρίου του 2015. Ο πληθυσμός της μητροπολιτικής περιοχής ανέρχεται στους 1.918.239 κατοίκους.

¹²⁷ Το Zealand (Σγιέλαν) είναι το μεγαλύτερο νησί της Δανίας και κατοικεί περίπου το 45% του πληθυσμού της Δανίας.

¹²⁸ Το Odense (Οντενσε) είναι η τρίτη μεγαλύτερη πόλη στη Δανία.

¹²⁹ <https://en.wikipedia.org/wiki/Copenhagen>

Η Κοπεγχάγη συγκεντρώνει πάνω από 700.000 επισκέπτες κάθε χρόνο.

Περιβάλλεται από νερό, πολλά πάρκα και χώρους πρασίνου και αποτελείται από 10 διαμερίσματα. Αποτελεί το πολιτιστικό, οικονομικό και διοικητικό κέντρο της Δανίας αλλά και ένα από τα σημαντικότερα οικονομικά κέντρα της Βόρειας Ευρώπης λόγω του Χρηματιστηρίου της. Σημαντικό ρόλο για την πόλη έπαιξε η σύνδεσή της με την Σουηδική πόλη Malmö το 1999, μέσω της γέφυρας Øresund. Έχει ψηφιστεί δύο φορές ως η πιο βιώσιμη πόλη στον κόσμο από το περιοδικό Monocle (2008 και 2013).¹³⁰

Η Κοπεγχάγη έχει περίπου 92 χλμ. ακτογραμμή και 14,7 χλμ. από ανοιχτές υδάτινες εκτάσεις. Διαθέτει τρεις παραλίες, με περίπου 8 χλμ. αμμώδεις εκτάσεις, σε απόσταση 30 λεπτών με το ποδήλατο από το κέντρο της πόλης. Οι παραλίες της συμπληρώνονται από λουτρικές εγκαταστάσεις στο λιμάνι, κατά μήκος της προκυμαίας. Τα σημεία αυτά αποτελούν σημαντικό πόλο έλξης τόσο για τους κατοίκους όσο και για τους επισκέπτες.

Για την μετακίνηση εντός της πόλης, το ποδήλατο αποτελεί ισότιμο μεταφορικό όχημα με το αυτοκίνητο. Το 36% των εργαζομένων που μετακινούνται καθημερινά καθώς και το 55% των πολιτών πηγαίνουν στη δουλειά ή το σχολείο/κολέγιο με το ποδήλατο. Η ιδιοκτησία αυτοκινήτου ανέρχεται σε 234 αυτοκίνητα ανά 1000 κατοίκους ενώ στην υπόλοιπη χώρα το ποσοστό αυξάνεται σε 399 αυτοκίνητα ανά 1000 κατοίκους. Επίσης, περισσότερο από το 50% των κατοίκων ζει σε ακτίνα 1 χλμ. από κάποιο σταθμό τρένου και το

---

¹³⁰ *Copenhagen, Winner 2014, European Green Capital, Green Cities - Fit for life*, European Commission, Πηγή: http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2012/07/Copenhagen-Short-Leaflet_Web.pdf

25% ζει σε απόσταση 500 μέτρων από αυτούς.¹³¹ Η πόλη διαθέτει συνολικά 359 χλμ. ποδηλατοδρόμων και ένα καλά οργανωμένο δίκτυο μέσων μαζικής μεταφοράς, το οποίο δίνει την δυνατότητα στους κατοίκους για μετακινήσεις φιλικές προς το περιβάλλον. Μάλιστα, το 2008, εμπειρογνώμονες σε θέματα μεταφορών ονόμασαν το αστικό σύστημα τρένων της πόλης ως «το καλύτερο μετρο στον κόσμο».¹³²

Το πράσινο της ευρύτερης περιοχής της Κοπεγχάγης έχει διαμορφωθεί σύμφωνα με την εθνική οδηγία σχεδιασμού της πόλης, το "Finger Plan" (εικ. 2.27). Κεντρική ιδέα του σχεδιασμού αποτελεί το ανθρώπινο χέρι, του οποίου η παλάμη αντιπροσωπεύει το ιστορικό κέντρο και τα πέντε δάκτυλα τις μελλοντικές προαστιακές αναπτύξεις κατά μήκος υφιστάμενων κυρίων οδικών αρτηριών.¹³³ Βάσει του σχεδίου, οι περιοχές μεταξύ των δακτύλων προορίζονται ως ανοικτοί χώροι, πρέπει να διατηρηθούν ως πράσινες σφήνες και είναι σημαντικοί χώροι αναψυχής για όλη την περιοχή.

Οι χώροι πρασίνου της Κοπεγχάγης αντιπροσωπεύουν το 25% της συνολικής έκτασης της με αναλογία πρασίνου 42,4 τ.μ. ανά κάτοικο.¹³⁴ Αποτελούνται από κήπους, μικρά και μεγάλα πάρκα, φυσικές περιοχές, allotment (μικρές εκτάσεις γης νοικιασμένες σε ιδιώτες/κλήροι), αθλητικές εγκαταστάσεις και νεκροταφεία. Υπάρχουν ακόμη πολλές υδάτινες εκτάσεις και λίμνες που

---

¹³¹ Ερμogenous Παναγιώτης Ν., «Κοπεγχάγη – Η πιο πράσινη πόλη της Ευρώπης εξομολογείται», κυπριακό ηλεκτρονικό περιοδικό cy-arch, Απρίλιος 2015

¹³² <http://www.citybranding.gr/2014/02/2014.html>

¹³³ Ερμogenous Παναγιώτης Ν., «Κοπεγχάγη – Η πιο πράσινη πόλη της Ευρώπης εξομολογείται», κυπριακό ηλεκτρονικό περιοδικό cy-arch, Απρίλιος 2015

¹³⁴ *Copenhagen, Winner 2014, European Green Capital, Green Cities - Fit for life*, European Commission, Πηγή: http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2012/07/Copenhagen-Short-Leaflet_Web.pdf

συμπληρώνουν τους παραπάνω χώρους. Εντός των δημοτικών συνόρων, έχουν καταγραφεί 22.600 στρέμματα πρασίνου, τα οποία είναι προσβάσιμα από το κοινό, εκ των οποίων τα 2.000 στρέμματα είναι λίμνες, ποτάμια, ρέματα και κανάλια νερού (εικ. 2.28). Το 96% των κατοίκων ζουν σε απόσταση 300 μ. από ένα χώρο αναψυχής, χώρο πρασίνου ή κάποια έκταση με νερό.¹³⁵

Εικ. 2.27: Χάρτης πρασίνου Κοπεγχάγης, το σχέδιο "Finger Plan"

¹³⁵ *Copenhagen, Winner 2014, European Green Capital, Green Cities - Fit for life*, European Commission, Πηγή: http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2012/07/Copenhagen-Short-Leaflet_Web.pdf

Εικ. 2.28: Το πράσινο δίκτυο στο κέντρο της Κοπεγχάγης

Στην Κοπεγχάγη, σημειώνεται ήδη αστική ανάπτυξη μέσα σε βιομηχανικές ζώνες για τις οποίες έχει αναπτυχθεί σχέδιο δράσης και μέσα στα επόμενα 25 με 30 χρόνια θα μετατραπούν σε περιοχές νέων κατοικιών και εμπορικές ζώνες. Ακόμη, κατά την τελευταία δεκαετία, ο δήμος έχει ετοιμάσει μια σειρά από σχέδια και δράσεις για να προστατεύσει, να βελτιώσει και να αναπτύξει τα πάρκα και τις φυσικές περιοχές της πόλης. Τέτοια προγράμματα

είναι το "Eco-metropolis", το "Park Policy" και το "Pocket parks, trees and other green areas".¹³⁶

Ακόμη, μέχρι το 2025 αναμένεται σημαντική αύξηση του πληθυσμού κατά 100.000 κατοίκους. Παρόλα αυτά, έχουν προβλεφθεί μέτρα για την διασφάλιση των υπαρχόντων χώρων πρασίνου, την επέκταση αλλά και την αύξηση τους. Πρόκειται, λοιπόν, να ενταχθούν νέοι χώροι πρασίνου σε πυκνοκατοικημένες περιοχές μέσω της δημιουργίας πάρκων τσέπης, να προστεθούν νέοι κήποι εντός της πόλης και να πραγματοποιηθούν δεντροφυτεύσεις.

Η επιτυχία της Κοπεγχάγης στηρίζεται στον προγραμματισμό και τη συμμετοχή του κοινού σε κάθε στάδιο και διαδικασία. Στόχος της είναι η δημιουργία μίας καλύτερης ζωής για όλους τους πολίτες. Για την επίτευξη των στόχων της, ενημερώνει τον κόσμο σχετικά με τις πολιτικές και τις στρατηγικές της, και συνεργάζεται με επιχειρήσεις, ερευνητικά ιδρύματα και άλλους διοικητικούς οργανισμούς. Τέλος, ως προς τους χώρους πρασίνου δεσμεύεται για τη μελλοντική βελτίωση της ποιότητάς τους.

2.5.1 Περίπτωση 5: Fælledparken

Το πάρκο Fælledparken (εικ. 2.29) δημιουργήθηκε το χρονικό διάστημα 1908-1914 από τον αρχιτέκτονα τοπίου Edvard Glæsel.¹³⁷ Είναι το μεγαλύτερο πάρκο της Κοπεγχάγης με έκταση 580 στρέμματα. Έχει την μεγαλύτερη

¹³⁶ *Green Urban Areas incorporating Sustainable Land Use*, Copenhagen Application, Section 3, Πηγή: http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2012/07/Section-3-green-urban-areas_Copenhagen.pdf

¹³⁷ <https://en.wikipedia.org/wiki/F%C3%A6lledparken>

επισκεψιμότητα με 11 εκατομμύρια επισκέπτες κάθε χρόνο.¹³⁸ Το 2009, πραγματοποιήθηκε ανακαίνιση η οποία περιελάμβανε δημιουργία γηπέδων, μια νέα παιδική χαρά, μία πλατεία για χορό στο βορειοδυτικό άκρο του πάρκου (Dansepladsen) και ένα Skatepark (εικ. 2.30).

Εικ. 2.29: Πανοραμική άποψη πάρκου

Εικ. 2.30: Το skatepark

Βασικά χαρακτηριστικά του πάρκου αποτελούν η λίμνη στα δυτικά, οι επίπεδες εκτάσεις γρασιδιού κεντρικά του πάρκου και τα δέντρα που το περιβάλλουν. Περιλαμβάνει μονοπάτι μήκους 3,5 χλμ. και πλάτους 6 μ. για περπάτημα ή για τρέξιμο.¹³⁹ Εντός του πάρκου (εικ. 2.31) υπάρχουν πολλές παιδικές χαρές (fælledbadet) και ειδικά διαμορφωμένος χώρος για παιδιά στον οποίο διδάσκονται οι κανόνες κυκλοφορίας για την μετακίνηση με ποδήλατο στην πόλη (Trafiklegerpladsen). Ακόμη, υπάρχουν χώροι για άσκηση και αθλητικές εγκαταστάσεις στα βορειο-ανατολικά όπως το γήπεδο ποδοσφαίρου και άλλα μικρότερα γήπεδα μπάσκετ, δισκοβολίας, σφαιροβολίας και άλλα. Στο πάρκο λειτουργεί επίσης και ένα καφέ (Cafe Pavillon). Το Fælledparken φιλοξενεί πολλές

---

¹³⁸ *Copenhagen, Winner 2014, European Green Capital, Green Cities - Fit for life*, European Commission, Πηγή: http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2012/07/Copenhagen-Short-Leaflet_Web.pdf

¹³⁹ <http://www.kk.dk/artikel/f%C3%A6lledparken-1>

δραστηριότητες και συχνά χρησιμοποιείται για γιορτές, συναυλίες και εκδηλώσεις.¹⁴⁰

Εικ. 2.31: Χάρτης του πάρκου Fælledparken

Περιμετρικά του πάρκου υπάρχουν πολλές σημαντικές χρήσεις όπως είναι ανατολικά το Εθνικό Στάδιο (Parken) και το Στάδιο Østerbro, νοτιοδυτικά το Εθνικό Κέντρο Τραύματος (Rigshospitalet), δυτικά η Πανεπιστημιούπολη καθώς και οι κοινωνικές κατοικίες

¹⁴⁰ Στο παρελθόν έχουν πραγματοποιηθεί αγώνες με παλιά ιστορικά αυτοκίνητα.

στα ανατολικά του. Επιπλέον, στα νότια όρια βρίσκεται το Niels Bohr Institute (Ερευνητικό Ινστιτούτο του Πανεπιστημίου της Κοπεγχάγης). Επίσης, στην περίμετρό του υφίστανται αρκετοί χώροι εστίασης, υπηρεσίες και κτίρια εκπαίδευσης. Αξίζει να αναφερθεί ότι κατασκευάζεται σταθμός μετρό στα νότια όρια του και εξυπηρετείται από 12 στάσεις λεωφορείων.

2.6 Μπρίστολ

Το Μπρίστολ (εικ. 2.32) είναι μία ιστορική πόλη της νοτιοδυτικής Αγγλίας, έχει πληθυσμό 442.500 κατοίκους (2015) στο κέντρο της¹⁴¹ και έκταση 110 τ.χλμ.¹⁴² Είναι η έκτη πιο πυκνοκατοικημένη πόλη της Αγγλίας και η όγδοη του Ηνωμένου Βασιλείου¹⁴³. Βρίσκεται στις εκβολές του ποταμού Σέβερν (Severn), κοντά στη συμβολή του ποταμού Αvon. Περιβάλλεται από τα πιο γραφικά τοπία της Αγγλίας, τους λόφους Mendip και το Cotswolds¹⁴⁴. Μέχρι τις αρχές του 21ου αιώνα, η πόλη είχε γίνει ένα σημαντικό οικονομικό κέντρο και ένας κόμβος υψηλής τεχνολογίας. Το 2014, χαρακτηρίστηκε ως το καλύτερο μέρος για να ζει κάποιος στο Ηνωμένο Βασίλειο (εφημερίδα Sunday Times). Το Μπρίστολ προσελκύει περίπου 9.000.000 επισκέπτες ετησίως.

Ένα βασικό χαρακτηριστικό της πόλης αποτελούν οι πλωτές οδοί. Τα ποτάμια Frome και Avon περνάνε μέσα από το κέντρο της πόλης μέσω του λιμανιού (Floating Harbour) στο φαράγγι του Avon (Avon Gorge). Το Μπρίστολ διαθέτει 6 χλμ. ακτογραμμής στην εκβολή του

---

¹⁴¹ Η μητροπολιτική περιοχή έχει πληθυσμό περίπου 1.000.000 κατοίκους.

¹⁴² <https://en.wikipedia.org/wiki/Bristol>

¹⁴³ <http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/winning-cities/2015-bristol/index.html>

¹⁴⁴ Περιοχή Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους

ποταμού Severn, η οποία προστατεύεται από διεθνείς οργανισμούς.

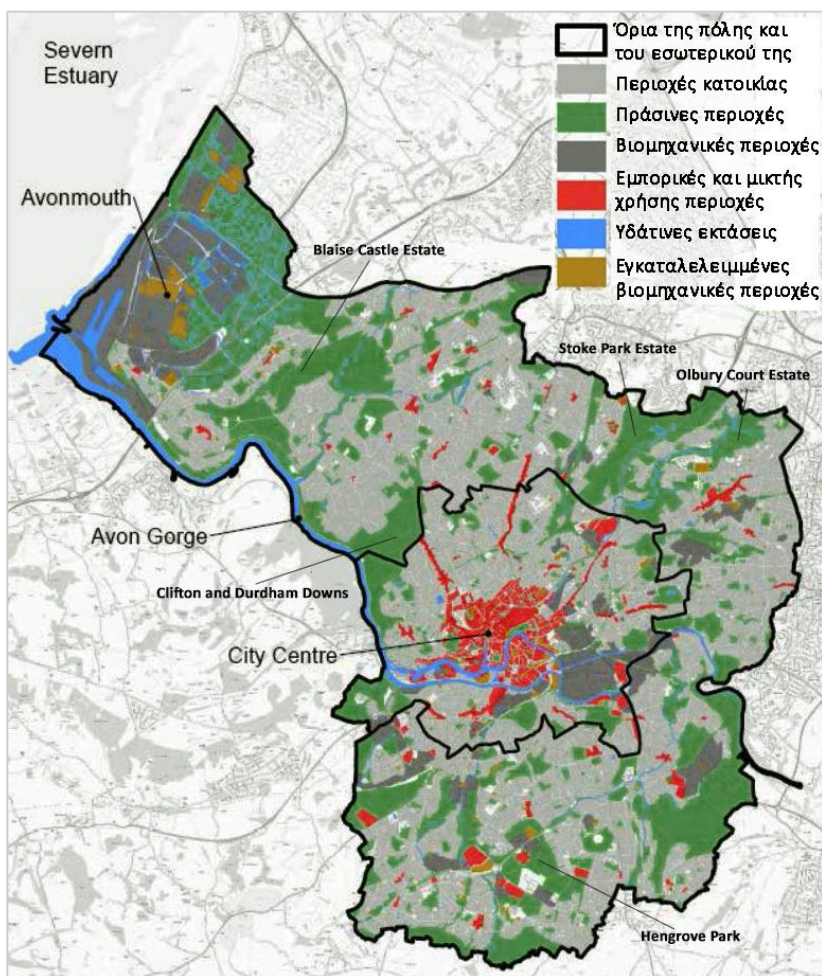

Εικ. 2.32: Εναέρια άποψη του Μπρίστολ, ποταμός Αβον

Τα τελευταία χρόνια έχει διπλασιαστεί ο αριθμός των ποδηλατών και το δίκτυο των ποδηλατοδρόμων ολόκληρης της πόλης φτάνει τα 299 χλμ. Η πόλη στοχεύει μέσα στα επόμενα χρόνια να αυξήσει ακόμα περισσότερο τη χρήση ποδηλάτου. Αξίζει να αναφερθεί πως το 1/5 των πολιτών πηγαίνουν στην δουλειά τους με τα πόδια και το 76% των πολιτών είναι σε απόσταση περίπου 300 μ. από κάποιο δημόσιο μέσο μεταφοράς. Τέλος, μόλις το 25% των κατοίκων χρησιμοποιεί το αυτοκίνητο για να μετακινηθεί προς την δουλειά για διαδρομές κάτω των 5 χλμ.

Στο κέντρο της πόλης παρατηρείται υψηλή αστική πυκνότητα, αυξημένη συγκέντρωση εμπορικών χρήσεων και μικρότερες εκτάσεις χώρων πρασίνου σε σύγκριση με τα περίχωρα (εικ. 2.33).

Στα προάστια η κύρια χρήση είναι η κατοικία και υπάρχουν σημαντικά ποσά πράσινων χώρων. Επιπλέον, στο εσωτερικό τμήμα της πόλης υπάρχουν 380 στρέμματα εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών περιοχών (εικ. 2.33).

Εικ. 2.33: Χάρτης της ευρύτερης περιοχής του Μπρίστολ

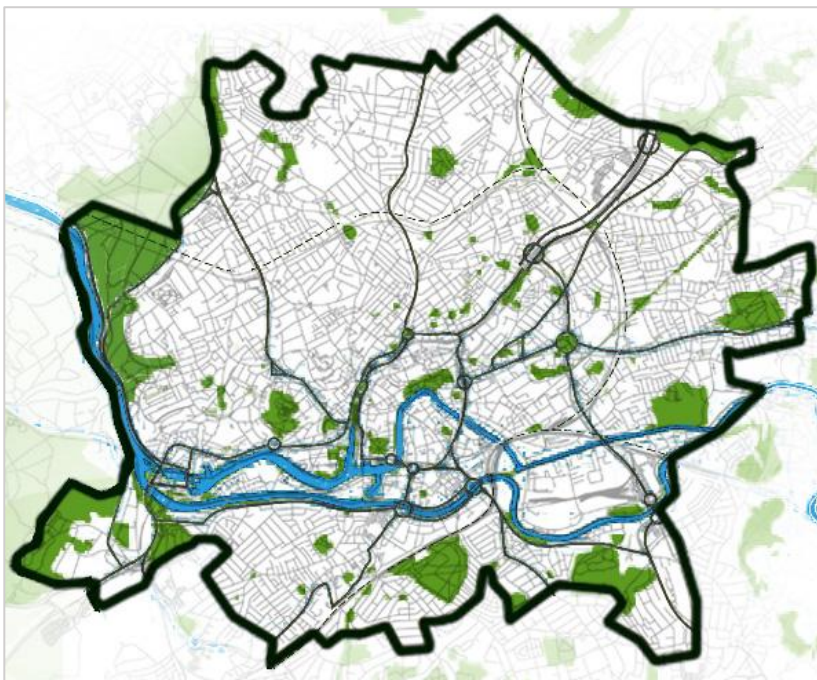
Κατά τη διάρκεια των τελευταίων 10 ετών, το 98% των επιχειρήσεων που αναπτύσσονται και το 94% των νέων κατοικιών εντάσσονται σε πρώην βιομηχανικές περιοχές. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω των εσωτερικών έργων ανάπλασης της πόλης, τα οποία προνοούν παράλληλα για την προστασία του πρασίνου.

Το ποσοστό πρασίνου του Μπρίστολ αγγίζει τα 38 τ.μ. ανά κάτοικο. Το 34% της έκτασης της πόλης αποτελείται από πράσινο και υδάτινες εκτάσεις. Διαθέτει τέσσερα αγροκτήματα πόλης, οκτώ προστατευόμενες φυσικές περιοχές και πάνω από 400 πάρκα. Ακόμη, η πόλη διαθέτει συνολικά 19.000 στρέμματα από δημόσια πάρκα και χώρους πρασίνου και 18.500 στρέμματα από ελεύθερους χώρους και χώρους αναψυχής. Το κέντρο της πόλης έχει παρόμοιο ποσοστό δημόσιων πάρκων και νερού σε σχέση με την ευρύτερη περιοχή του Μπρίστολ. Το ποσοστό των ιδιωτικών χώρων πρασίνου, όμως, είναι μικρότερο, λόγω της συμπαγούς ανάπτυξης της πόλης (εικ. 2.34).

Το Μπρίστολ διαθέτει 8 μεγάλους χώρους πρασίνου και πάρκα (εικ. 2.34).¹⁴⁵ Στα πάρκα παρατηρείται μεγάλη επισκεψιμότητα, με το 83% του πληθυσμού να τα επισκέπτεται ετησίως, δηλαδή 25 εκατομμύρια επισκέψεις συνολικά. Πάνω από το 90% του πληθυσμού ζει σε απόσταση 300 μ. από κάποιο πάρκο ή πλωτή οδό, ενώ το 88% ζει σε απόσταση 300 μ. από κάποιο χώρο πρασίνου.

---

¹⁴⁵ Ashton Court Estate - Long Ashton, Blaise Castle Estate - Lawrence Weston, Kings Weston Estate - Kingweston, Oldbury Court Estate - Fishponds, Stoke Park Estate - Stapleton, Hengrove Park - Hengrove, Queen Square - Central Bristol και The Downs - Durdham Down

Εικ. 2.34: Χάρτης πρασίνου στο κέντρο του Μπρίστολ

Λόγω της οικιστικής ανάπτυξης έχουν γίνει προβλέψεις για νέους χώρους πρασίνου τόσο στο εσωτερικό της πόλης όσο και στα περίχωρα. Για την προστασία της πόλης από την αστική διάχυση δημιουργήθηκε ζώνη πρασίνου. Ακόμη, έχουν πραγματοποιηθεί ενέργειες για την προστασία και την ενίσχυση των πράσινων διαδρομών και των πράσινων περιοχών, όπως είναι τα ποτάμια, οι διάδρομοι της άγριας φύσης και τα πάρκα που ξεπερνούν τα όρια της πόλης.

Έχει τεθεί στόχος, το 27% της συνολικής έκτασης της πόλης να αποτελέσει μέρος του δικτύου της άγριας φύσης και για τον λόγο αυτό γίνονται προσπάθειες να εντοπιστούν άμεσα κενά μέσα στην

πόλη. Το Μπρίστολ έχει δεσμευτεί για την υλοποίηση 47 έργων, τα οποία συσχετίζονται κυρίως με την βελτίωση της πρόσβασης στους χώρους πρασίνου αλλά και την ποιότητα τους, συμπεριλαμβανομένων των παιδικών χαρών της πόλης. Για την επίτευξη των παραπάνω επιδιώξεων γίνεται αναγκαία η συμμετοχή των πολιτών σε διάφορες "πράσινες" δραστηριότητες που στοχεύουν στην βελτίωση της ποιότητας της ζωής. Υπολογίζεται ότι περίπου 50.000 κάτοικοι συμμετέχουν ενεργά σε αυτές.

2.6.1 Περίπτωση 6: Netham Park

Το Netham Park παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον διότι αποτελεί μία πρώην βιομηχανική περιοχή (εικ. 2.35) η οποία μετατράπηκε μεταγενέστερα σε πάρκο.¹⁴⁶ Το σημερινό πάρκο βρίσκεται 1,7 χλμ. ανατολικά του κέντρου του Μπρίστολ¹⁴⁷ και έχει έκταση περίπου 160 στρέμματα.¹⁴⁸ Οι παραπάνω λόγοι αποτελούν και τα κριτήρια επιλογής του πάρκου αυτού για ανάλυση.

Παλαιότερα, στη θέση του σημερινού πάρκου, λειτουργούσαν εργοστασιακές εγκαταστάσεις με χημικά και χώρος υγειονομικής ταφής των μολυσμένων βιομηχανικών αποβλήτων (1927-1949). Από το 1950, όπου τη διαχείριση του πάρκου ανέλαβε το Δημοτικό Συμβούλιο του Μπρίστολ¹⁴⁹, τα βιομηχανικά κτίρια κατεδαφίστηκαν και δημιουργήθηκαν κάποια αθλητικά γήπεδα.

---

¹⁴⁶ Bristol City Council, *Bristol's Parks and Green Strategy*, Φεβρουάριος 2008, σελ. 22

¹⁴⁷ Bristol City Council, *Parks And Estates A Management Plan For Netham Park 2010-2020*, p.17

¹⁴⁸ Bristol City Council, *Parks And Estates A Management Plan For Netham Park 2010-2020*, p.17

¹⁴⁹ Bristol City Council, *Parks And Estates A Management Plan For Netham Park 2010-2020*, p.18

Επειδή όμως η περιοχή σταδιακά υποβαθμίστηκε αποφασίστηκε να ληφθούν δραστικότερα μέτρα.¹⁵⁰ Έπειτα από μία προσπάθεια τουλάχιστον 10 χρόνων, ο χώρος σήμερα¹⁵¹ εξελίχθηκε σε ένα σημαντικό υπαίθριο αθλητικό κέντρο και ένα μεγάλο πάρκο (εικ. 2.36).¹⁵²

Εικ. 2.35: Θέα από το κανάλι προς το πάρκο Netham όταν αυτό αποτελούσε βιομηχανική περιοχή

Βασικό χαρακτηριστικό του πάρκου είναι οι μεγάλες εκτάσεις γρασιδιού οι οποίες αποτελούν συγχρόνως και γήπεδα. Με την βοήθεια χρηματοδότησης, δημιουργήθηκε ένα περίπτερο πληροφοριών κεντρικά στο πάρκο το οποίο φιλοξενεί ακόμη αποδυτήρια, ένα καφέ, μία αίθουσα εκδηλώσεων, δημόσιες

---

¹⁵⁰ Οι συζητήσεις για την πορεία και το μέλλον της περιοχής του σημερινού πάρκου ξεκίνησαν το 2001, ενώ το 2003 δημιουργήθηκε το σχέδιο του πάρκου, το οποίο δέχτηκε πολλές μετατροπές.

¹⁵¹ Το 90% του σχεδίου έχει ήδη εφαρμοστεί.

¹⁵² Bristol City Council, *Bristol's Parks and Green Strategy*, Φεβρουάριος 2008, σελ. 22

τουαλέτες και τα γραφεία του προσωπικού. Επιπλέον, βελτιώθηκαν τα υπάρχοντα γήπεδα και διαμορφώθηκε ένας χώρος για κρίκετ που αξιοποιείται κυρίως από τα μέλη του κρίκετ της πακιστανικής κοινότητας του Μπρίστολ. Πρόσφατα δημιουργήθηκε μία παιδική χαρά και ξεχωριστός χώρος για τους εφήβους.

Εικ. 2.36: Σημερινή άποψη του πάρκου Netham

Το Netham Park περιβάλλεται βόρεια, ανατολικά και δυτικά από περιοχές κατοικίας ενώ νοτιο-ανατολικά και νοτιοδυτικά υφίσταται βιομηχανική ζώνη. Νότιο όριο του πάρκου αποτελεί το κανάλι

τροφοδοσίας νερού. Είναι προσβάσιμο από τις περιμετρικές οδούς και η κεντρική είσοδος του είναι στο βορρά. Διαθέτει ακόμα 5 δευτερεύουσες εισόδους (εικ. 2.37).

Εικ. 2.37: Χάρτης του πάρκου Netham

Βρίσκεται σε απόσταση περίπου 1,6 χλμ από ένα μεγάλο σταθμό τρένου (Bristol Temple Meads) και εξυπηρετείται από ακόμη 2 κοντινούς σταθμούς τρένου και 4 γραμμές λεωφορείου. Τέλος, το 2010 πήρε το Βραβείο της Πράσινης Σημαίας (Green Flag Award).¹⁵³

¹⁵³ Το Green Flag Award αναγνωρίζει και επιβραβεύει τα καλύτερα πάρκα και χώρους πρασίνου στην Αγγλία και την Ουαλία.

2.7 Συμπεράσματα

Στην ενότητα αυτή, μελετήθηκαν οι νικήτριες πόλεις του θεσμού της Ευρωπαϊκής Πράσινης Πρωτεύουσας το χρονικό διάστημα 2010-2015. Οι νικήτριες πόλεις είναι το Αμβούργο, η Στοκχόλμη, η Κοπεγχάγη, το Μπρίστολ και η Ναντ, οι οποίες είναι μεγάλου μεγέθους πόλεις της βορειο-δυτικής Ευρώπης.¹⁵⁴ Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η Βιτόρια-Γκαστές της Ισπανίας, η οποία είναι μεσαίου μεγέθους πόλη. Το Αμβούργο, η Στοκχόλμη και η Κοπεγχάγη έχουν πληθυσμό πάνω από 1.000.000 κατοίκους, ακολουθούν το Μπρίστολ, η Ναντ και τέλος η Βιτόρια-Γκαστές με πληθυσμό πολύ λιγότερο από 500.000 κατοίκους. Όλες οι πόλεις παρουσιάζουν υψηλή επισκεψιμότητα (πίνακας 2.1), ιδιαίτερα η Στοκχόλμη, το Μπρίστολ και το Αμβούργο, εκτός από την Βιτόρια-Γκαστές πράγμα που δικαιολογείται λόγω του μεγέθους της.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα σε όλες τις πόλεις αποτελεί η υψηλή αναλογία πρασίνου ανά κάτοικο (πίνακας 2.1), με την Στοκχόλμη να εμφανίζει το μέγιστο ποσοστό των 86 τ.μ. ανά κάτοικο και το Μπρίστολ το ελάχιστο των 38 τ.μ. ανά κάτοικο. Επιπροσθέτως, παρουσιάζουν μεγάλα ποσοστά πρασίνου τα οποία κυμαίνονται από 17% μέχρι και 40% της συνολικής έκτασης της πόλης. Σε όλες τις πόλεις γίνεται αισθητή η παρουσία του υδάτινου στοιχείου άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο. Η Στοκχόλμη και η Κοπεγχάγη είναι παραθαλάσσιες πόλεις ενώ το Αμβούργο και η Ναντ, παρόλο που δεν είναι παραθαλάσσιες πόλεις, αποτελούν σημαντικά λιμάνια. Ακόμη, το Αμβούργο, η Ναντ καθώς και το Μπρίστολ διασχίζονται από ποταμούς ενώ η Βιτόρια-Γκαστές βρίσκεται στις όχθες ποταμού.

---

¹⁵⁴ Η Στοκχόλμη και η Κοπεγχάγη είναι πρωτεύουσες χωρών.

Ως προς τα δίκτυα και συστήματα πρασίνου επικρατούν τρεις διαφορετικές δομές: οι πράσινες σφήνες, οι πράσινες ζώνες ή δακτύλιοι και οι πράσινοι διάδρομοι (πίνακας 2.1). Με πράσινες σφήνες είναι δομημένες η Στοκχόλμη και η Κοπεγχάγη και με περιμετρική πράσινη ζώνη η Βιτόρια-Γκαστέις και το Μπρίστολ. Πράσινες διαδρομές κατά μήκος των υδάτινων διαδρομών συναντάμε στην Ναντ ενώ πράσινες διαδρομές συνδυάζει και το Μπρίστολ. Τέλος, το Αμβούργο συνδυάζει τους πράσινους δακτύλιους με τους άξονες ελεύθερων χώρων, οι οποίοι συνδέουν τους ελεύθερους χώρους της πόλης με φαρδιές ζώνες πρασίνου.

Βασικό χαρακτηριστικό των παραπάνω συστημάτων πρασίνου είναι η σύνδεση της υπαίθρου με το κέντρο της πόλης, όπως συμβαίνει στην Στοκχόλμη και τη Βιτόρια-Γκαστέις. Ακόμη, γίνεται σημαντική προσπάθεια οι χώροι πρασίνου να προσεγγίζονται εύκολα από τους περισσότερους κατοίκους κυρίως με τα πόδια. Για το λόγο αυτό, σε όλα τα παραδείγματα των πόλεων, περίπου το 90% των αστών ζει σε απόσταση μικρότερη των 300 μ. από κάποιο χώρο πρασίνου.

Πλεονέκτημα των έξι πόλεων αποτελεί το καλά οργανωμένο σύστημα δημόσιων συγκοινωνιών, στο οποίο δίνεται μεγάλη έμφαση στην εύκολη προσέγγιση των ΜΜΜ από τις περιοχές κατοικίας, ιδιαίτερα με τα πόδια. Γενικότερος στόχος όμως των πόλεων, είναι να προσεγγίζονται οι περισσότεροι προορισμοί εντός της πόλης, κατ' επέκταση και οι χώροι πρασίνου, είτε με τα πόδια είτε με το ποδήλατο, όπως για παράδειγμα στη Βιτόρια-Γκαστέις. Έτσι, πέρα από το καλό σύστημα δημόσιων συγκοινωνιών (π.χ. Στοκχόλμη), έχουν αναπτυχτεί και συνεχίζουν να διαμορφώνονται δίκτυα πεζοδρόμων αλλά και ποδηλατοδρόμων για την ευκολότερη μετακίνηση τόσο στο κέντρο της πόλης όσο και από το κέντρο της

πόλης στα προάστια (π.χ. Αμβούργο). Γίνεται, επομένως, μία προσπάθεια οργάνωσης των πόλεων σε μικρές αποστάσεις (π.χ. Ναντ) και ταυτόχρονα περιορισμός της χρήσης των αυτοκινήτων (π.χ. Κοπεγχάγη).

Κοινός στόχος των πόλεων είναι η προστασία και η διατήρηση του πρασίνου της πόλης. Για το λόγο αυτό, σε κάποιες περιπτώσεις έχει αναπτυχθεί οργανωμένο πρόγραμμα δράσης για τον σχεδιασμό και την διαχείριση των χώρων πρασίνου (Στοκχόλμη, Ναντ, Κοπεγχάγη) και σε κάποιες άλλες προωθείται η περιβαλλοντική εκπαίδευση για την ευαισθητοποίηση των πολιτών σε σχετικά θέματα (Βιτόρια-Γκαστές). Από την άλλη, η Κοπεγχάγη και το Μπρίστολ προωθούν την ανάπτυξη νέων περιοχών κατοικίας σε πρώην βιομηχανικές ζώνες, για την μέγιστη αξιοποίηση των μεγάλων αστικών κενών και την δημιουργία νέων χώρων πρασίνου.

Όλα τα παραπάνω επιτυγχάνονται μέσω καλού προγραμματισμού, σχεδιασμού και πρόβλεψης για την πορεία και την εξέλιξη της κάθε πόλης ξεχωριστά. Οι πόλεις δεσμεύονται ως προς την υλοποίηση προγραμμάτων και δράσεων που σχετίζονται με τη βελτίωση, την ανάπτυξη και την αύξηση των χώρων πρασίνου. Σημαντικός παράγοντας στην επίτευξη των παραπάνω αποτελούν οι ίδιοι οι κάτοικοι της πόλης που αναλαμβάνουν δράση και συμμετέχουν ενεργά στην διαδικασία αυτή, αφού έχει προηγηθεί η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση τους από την πολιτεία.

	ΣΤΟΚΧΟΛΜΗ	ΑΜΒΟΥΡΓΟ	ΒΙΤΟΡΙΑ-ΓΚΑΣΤΕΙΣ	ΝΑΝΤ	ΚΟΠΕΓΧΑΓΗ	ΜΠΡΙΣΤΟΛ
Τοποθεσία	Σουηδία	Γερμανία	Ισπανία	Γαλλία	Δανία	Αγγλία
Μέγεθος πόλης	Μεγάλη πόλη και πρωτεύουσα	Μεγάλη πόλη	Μεσαίου μεγέθους πόλη	Μεγάλη πόλη	Μεγάλη πόλη και πρωτεύουσα	Μεγάλη πόλη
Πληθυσμός	>1.000.000 κατοίκους	>1.000.000 κατοίκους	<500.000 κατοίκους	<1.000.000 κατοίκους	>1.000.000 κατοίκους	≈1.000.000 κατοίκους
Επισκεψιμότητα (ετησίως)	>5.000.000 επισκέπτες	≈5.000.000 επισκέπτες	<1.000.000 επισκέπτες	>1.000.000 επισκέπτες	≈1.000.000 επισκέπτες	>5.000.000 επισκέπτες
Αναλογία πρασίνου	86 τ.μ./κάτοικο	39 τ.μ./κάτοικο	42,12 τ.μ./κάτοικο	57 τ.μ./κάτοικο	42,4 τ.μ./κάτοικο	38 τ.μ./κάτοικο
Σχέση με το υδάτινο στοιχείο	Βρίσκεται σε ακτή - αναπτύσσεται πάνω σε 14 νησιά, 10% νερό	Μεγάλο λιμάνι της Ευρώπης - διασχίζεται από ποταμό, 8% νερό	Βρίσκεται στις όχθες ποταμού	Βρίσκεται στη συμβολή τριών ποταμών - μεγάλο λιμάνι	Περιβάλλεται από νερό - βρίσκεται σε ακτή	Σε εκβολή ποταμού - σε συμβολή ποταμού, πλωτές οδοί
Δίκτυο πρασίνου	Πράσινες σφήνες - ανάμεσα στις πράσινες σφήνες αναπτύσσονται οι οικισμοί και οι ζώνες κυκλοφορίας	Άξονες ελεύθερων χώρων και δακτύλιοι πρασίνου - οι ελεύθεροι χώροι συνδέονται με φαρδιές ζώνες πρασίνου	Πράσινη ζώνη περιμετρικά - σύνδεση της πόλης με την ύπαιθρο- αποτελείται από έξι μεγάλα προαστιακά πάρκα	Πράσινοι διάδρομοι κατά μήκος των υδάτινων διαδρομών	Πράσινες σφήνες - οι περιοχές μεταξύ των δακτύλων του "finger plan" προορίζονται για ανοικτοί χώροι (πράσινες σφήνες)	Πράσινη ζώνη (για τον περιορισμό της αστικής διάχυσης) και πράσινοι διάδρομοι
Χαρακτηριστικά πρασίνου	Σύνδεση της υπαίθρου με το κέντρο της πόλης, το 90% του πληθυσμού ζει σε απόσταση 300μ. από κάποιο χώρο πρασίνου	Πράσινο κοντά στις κατοικίες, σύνδεση πρασίνου και χώρων αναψυχής για την μετακίνηση των κατοίκων με τα πόδια ή το ποδήλατο	Ένα πάρκο ή ένας δημόσιος κήπος σε απόσταση μικρότερη των 300 μέτρων από την κατοικία τους	Δίκτυο πρασίνου με ακτίνα εξυπηρέτησης μικρότερη από 300 μ.	Το 96% των κατοίκων ζουν σε απόσταση 300 μ. από ένα χώρο αναψυχής, χώρο πρασίνου ή κάποια έκταση με νερό	Πάνω από το 90% του πληθυσμού ζει σε απόσταση 300 μ. από κάποιο πάρκο ή πλωτή οδό - το 88% ζει σε απόσταση 300 μ. από κάποιο χώρο πρασίνου
Ποσοστά (%) πρασίνου σε σχέση με τη συνολική έκταση της πόλης	40% πάρκα και χώροι αναψυχής	16,7% δάση, χώροι πρασίνου και χώροι αναψυχής	32.67% κήποι	60% γεωργικές, φυσικές εκτάσεις και χώροι πρασίνου (15%)	25% πράσινοι χώροι	34% χώροι πρασίνου και υδάτινες εκτάσεις
Το πράσινο σε αριθμούς	1.000 πάρκα εντός και περιμετρικά της πόλης, 12.000 δέντρα	120 πάρκα, 215.000 δέντρα, 47.000 στρέμματα δασικής έκτασης, 30.000 στρέμματα κρατικά πάρκα	10.000 στρέμματα πάρκα και χώροι πρασίνου, 130.000 δέντρα, 1.091 στρέμματα δημόσιοι κήποι, 113.310 στρέμματα δασική έκταση περιμετρικά της πόλης	100 κήποι, πάρκα και πλατείες, 100.000 δέντρα, 10.500 στρέμματα δημόσιοι χώροι πρασίνου, 60.000 στρέμματα φυσικοί χώροι πρασίνου και γεωργικές εκτάσεις	20.600 στρέμματα πρασίνου	400 πάρκα, 19.000 στρέμματα δημόσια πάρκα και χώροι πρασίνου

Πίνακας 2.1: Συγκεντρωτικός πίνακας περιπτώσεων μελέτης πόλεων

Για κάθε μία από τις παραπάνω πόλεις επιλέχθηκε ένα πάρκο προς ανάλυση. Αυτά είναι το Långholmen Park (Στοκχόλμη, Σουηδία), το Planten un Blomen Park (Αμβούργο, Γερμανία), το Olarizu Park (Βιτόρια-Γκαστές, Ισπανία), το Parc de Procé (Ναντ, Γαλλία), το Fælledparken (Κοπεγχάγη, Δανία) και το Netham Park (Μπρίστολ, Αγγλία). Τα παραπάνω πάρκα επιλέχθηκαν για την καλή λειτουργία τους ως χώροι πρασίνου μέσα στον αστικό ιστό και διότι παρουσιάζουν έντονη επισκεψιμότητα (πίνακας 2.2).

Τα πάρκα βρίσκονται στο κέντρο της πόλης, με εξαίρεση το πάρκο Olarizu που βρίσκεται σε μικρή απόσταση από το κέντρο της Βιτόρια-Γκαστές, πάνω στην περιμετρική πράσινη ζώνη. Η έκταση των πάρκων κυμαίνεται από 120 στρέμματα (Parc de Procé) έως 600 στρέμματα (Olarizu).¹⁵⁵ Παρατηρήθηκε ότι, η επισκεψιμότητα των πάρκων επηρεάζεται άμεσα από την δυνατότητα προσέγγισης τους από όλες τις πλευρές τόσο με τα ΜΜΜ όσο και με τα πόδια (πίνακας 2.2). Επομένως, όσο πιο εύκολη είναι η προσβασιμότητα τόσο πιο υψηλή είναι και η επισκεψιμότητα του πάρκου.

Από την άλλη σημαντικό ρόλο παίζουν και οι χρήσεις, τόσο στο εσωτερικό τμήμα του πάρκου όσο και περιμετρικά του. Η εικόνα του πάρκου και η προτίμηση του από το κοινό συσχετίζεται άμεσα με τις χρήσεις. Από τη διερεύνηση που πραγματοποιήθηκε, διαπιστώθηκε ότι το πάρκο λειτουργεί καλύτερα όταν οι χρήσεις είναι διάσπαρτες σε όλη την έκταση του όπως συμβαίνει στην περίπτωση του Planten un Blomen Park. Η προσελκυσσιμότητα του, ακόμη, αυξάνεται όταν οι χρήσεις είναι δημόσιες, δεν απευθύνονται σε συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων και μπορούν

---

¹⁵⁵ Αξίζει να σημειωθεί ότι στις πόλεις που μελετήθηκαν, δεν εντοπίστηκαν αστικά πάρκα με μεγαλύτερες εκτάσεις.

να αξιοποιηθούν από όλους τους κατοίκους ελεύθερα. Αυτό συμβαίνει για παράδειγμα με τις εγκαταστάσεις αναψυχής που βρίσκονται εντός του πάρκου (περιπτώσεις Planten un Blomen Park, Parc de Procé) καθώς και με τις αθλητικές εγκαταστάσεις (περιπτώσεις Fælledparken, Netham Park).

Επιπλέον, διαπιστώνεται ότι η ύπαρξη υπερτοπικών κοινωφελών χρήσεων περιμετρικά των πάρκων συμβάλλει δραστικά στην αύξηση της επισκεψιμότητάς τους. Επομένως, όσο περισσότερες χρήσεις και λειτουργίες περιλαμβάνει η γύρω περιοχή, πέρα της χρήσης της κατοικίας, τόσο περισσότερο ευνοείται το πάρκο αφού αξιοποιείται από περισσότερο κόσμο (περιπτώσεις Planten un Blomen Park, Parc de Procé, Fælledparken).

Ύστερα από την ανάλυση του πρασίνου στις παραπάνω ευρωπαϊκές πόλεις, στην επόμενη ενότητα, η εργασία επικεντρώνεται στον ελληνικό χώρο και συγκεκριμένα στην περίπτωση του λεκανοπέδιου της Αθήνας. Αρχικά, πραγματοποιείται μία σύντομη αναφορά στην υφιστάμενη κατάσταση των χώρων πρασίνου στις Ελληνικές πόλεις και έπειτα ακολουθεί η λεπτομερής ανάλυση της κατάστασης που επικρατεί στο λεκανοπέδιο, μιας και είναι από τις πλέον προβληματικές περιπτώσεις σε επίπεδο χώρων πρασίνου. Γίνεται μία σύντομη ιστορική αναφορά στην εξέλιξη των χώρων πρασίνου του λεκανοπεδίου και καταγράφονται οι υφιστάμενοι χώροι σε αστικό και περιαστικό επίπεδο. Στην συνέχεια σχολιάζονται τα θεσμικά εργαλεία που διασφαλίζουν χώρους πρασίνου και αναλύονται τα προβλήματα που αντιμετωπίζονται σήμερα στην κατεύθυνση αυτή. Τέλος, αναφέρονται ορισμένες προτάσεις που θα μπορούσαν να αποτελέσουν σημαντικές προοπτικές στην εξέλιξη των χώρων πρασίνου.

Πάρκα	LÅNGHOLMEN	PLANTEN UN BLOMEN	OLARIZU	PARC DE PROCE	FÆLLEDPARKEN	NETHAM
Σκαριφήματα						
Πόλη	Στοκχόλμη, Σουηδία	Αμβούργο, Γερμανία	Βιτόρια-Γκαστέις, Ισπανία	Ναντ, Γαλλία	Κοπεγχάγη, Δανία	Μπρίστολ, Αγγλία
Θέση	κέντρο της πόλης	κέντρο της πόλης	2 χλμ νότια της πόλης-πράσινη ζώνη	κέντρο της πόλης	κέντρο της πόλης	1,7 χλμ. ανατολικά του κέντρου
Επισκεψιμότητα	χαμηλή	υψηλή	μέτρια	υψηλή	υψηλή	μέτρια
Φορέας διαχείρισης	-	δημόσιο	-	δημόσιο	-	δημόσιο
Έκταση	360 στρέμματα	450 στρέμματα	600 στρέμματα	120 στρέμματα	580 στρέμματα	160 στρέμματα
Χρήσεις εντός του πάρκου	ξενοδοχείο, πολιτισμός, εστίαση, κατοικία παλιό ναυπηγείο	εστίαση, αναψυχή, αυλές δημόσιων κτιρίων, εγκαταστάσεις αναψυχής, γραφεία	υπηρεσίες, γραφεία, εκπαίδευση, εκπαιδευτικές δραστηριότητες	εστίαση, πολιτισμός, εγκαταστάσεις αναψυχής	εστίαση, εγκαταστάσεις αναψυχής, αθλητικές εγκαταστάσεις, ψυχαγωγικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες	αθλητικές εγκαταστάσεις, εγκαταστάσεις αναψυχής, εστίαση
Χρήσεις περιμετρικά του πάρκου	κατοικία	εμπόριο, πολιτισμός, εκπαίδευση, γραφεία, διοίκηση, εστίαση	αθλητικές εγκαταστάσεις, γήπεδα, βιομηχανικά κτίρια, εκπαίδευση	αθλητικές εγκαταστάσεις, εκπαίδευση, κατοικίες, εστίαση, υπηρεσίες	αθλητικές εγκαταστάσεις, υγεία-πρόνοια, εκπαίδευση, κατοικία	κατοικία, βιομηχανική ζώνη, υπηρεσίες, καλλιέργειες
Προσβασιμότητα	Δύσκολη με τα πόδια Μέτρια με MMM	Εύκολη με τα πόδια Εύκολη με MMM	Εύκολη με τα πόδια Εύκολη με MMM	Μέτρια με τα πόδια Δύσκολη με MMM	Εύκολη με τα πόδια Εύκολη με MMM	Εύκολη με τα πόδια Μέτρια με MMM

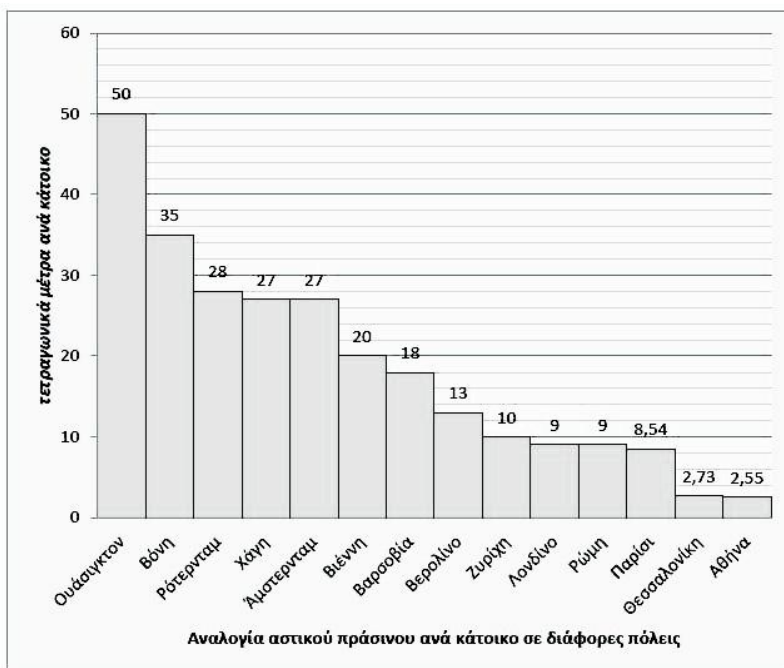
Πίνακας 2.2: Συγκεντρτικός πίνακας περιπτώσεων μελέτης πάρκων

ΤΡΙΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

**ΤΟ ΠΡΑΣΙΝΟ ΣΤΟ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟ ΤΗΣ
ΑΘΗΝΑΣ**

3.1 Υφιστάμενη κατάσταση των χώρων πρασίνου στις ελληνικές πόλεις

Η Ελλάδα παρουσιάζει σημαντική έλλειψη χώρων πρασίνου στις πόλεις της (διάγραμμα 3.1) και κατέχει τη χαμηλότερη θέση σε αναλογία αστικού πρασίνου κατά κεφαλήν σε ολόκληρη την Ευρώπη. Οι ελάχιστοι χώροι πρασίνου που διαθέτει είναι κατακερματισμένοι και δεν υπάρχει καλή σύνδεση μεταξύ τους ώστε να σχηματίζουν δίκτυα πρασίνου.

Διάγραμμα 3.1: Αναλογία αστικού πρασίνου σε διάφορες πόλεις¹⁵⁶

¹⁵⁶ Η απαιτούμενη επιφάνεια πρασίνου ανά κάτοικο αυξάνεται με την αύξηση του πληθυσμιακού μεγέθους της πόλης. Να σημειωθεί ότι οι ελληνικές πόλεις είναι πολύ μικρότερες σε μέγεθος από τις πόλεις που συγκρίνονται.

Τα οικοδομικά έργα και τα έργα οδοποιίας από δημόσιους φορείς και ιδιώτες υπερτερούν έναντι των ελεύθερων χώρων. Σημαντικές εκτάσεις ελεύθερων χώρων πρασίνου όπως είναι τα πάρκα και τα περιαστικά δάση έρχονται στα χέρια των ιδιωτών. Συχνά, καταστρέφονται εσκεμμένα χώροι πρασίνου για τη δημιουργία ιδιωτικών και δημόσιων έργων καθώς και χώρων στάθμευσης.¹⁵⁷ Οι εκτεταμένες πυρκαγιές, των τελευταίων κυρίως χρόνων, προκαλούν μεγάλες καταστροφές στα δάση. Ακόμη, δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο της σταδιακής αλλαγής της χρήσης των χώρων πρασίνου με την εγκατάσταση κτιριακών υποδομών για εμπορικούς και ψυχαγωγικούς σκοπούς. Οι αρμόδιοι φορείς δεν διαθέτουν ή δεν έχουν να διαθέσουν τους αναγκαίους οικονομικούς πόρους για την δημιουργία νέων πράσινων χώρων στις πόλεις. Από τη άλλη, η πολεοδομική πολιτική που επικρατεί επικεντρώνεται κυρίως στην επέκταση των υπαρχόντων εγκεκριμένων πολεοδομικών σχεδίων με την ένταξη περιοχών που έχουν δομηθεί ή έχουν οικοπεδοποιηθεί παράνομα εις βάρος των ελεύθερων χώρων.¹⁵⁸

Απόρροια όλων των παραπάνω είναι σήμερα να αντιμετωπίζονται σοβαρά προβλήματα και ελλείψεις σε χώρους πρασίνου στις ελληνικές πόλεις τόσο λόγω της στάσης των αρμόδιων αρχών όσο και των ίδιων των πολιτών. Ενώ οι μικρότερες ελληνικές πόλεις παρουσιάζουν ικανοποιητικό ποσοστό πρασίνου δεν συμβαίνει το ίδιο στις μεγαλουπόλεις. Η κατάσταση που επικρατεί είναι δυσμενέστερη με μεγάλη διαφορά στις μεγαλουπόλεις όπως είναι η Αθήνα, η Θεσσαλονίκη, η Πάτρα και το Ηράκλειο (διάγραμμα

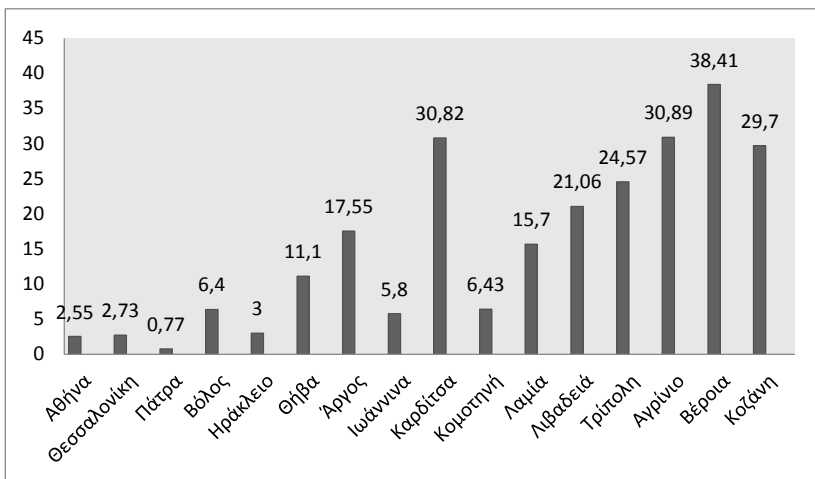
---

¹⁵⁷ ΓΕΩΤΕΕ, Αστικό πράσινο της Αθήνας

¹⁵⁸ Ευαγγελίδου Μάρω, Θεσμικά εργαλεία 'πολιτικής γης' για την εξασφάλιση κοινόχρηστων χώρων πρασίνου στον αστικό ιστό», Δεκέμβριος 2007

3.2). Παρακάτω, ακολουθεί μία προσπάθεια περιγραφής της κατάστασης που επικρατεί σε σχέση με τους χώρους πρασίνου στο λεκανοπέδιο της Αθήνας.

Διάγραμμα 3.2: Ποσοστό πρασίνου ανά κάτοικο σε ελληνικές πόλεις (2010)

3.2 Σύνοψη ιστορική εξέλιξη των χώρων πρασίνου

Το Λεκανοπέδιο της Αθήνας (εικ. 3.1) είναι η πεδινή έκταση η οποία περικλείεται από τα όρη Αιγάλεω στα δυτικά, Ποικίλο στα βορειοδυτικά, Πάρνηθα στα βόρεια, Πεντέλη στα βορειοανατολικά και Υμητό στα ανατολικά. Η έκταση αυτή αποτελεί το κεντρικό πυρήνα της Αττικής και ταυτόχρονα την πιο πυκνοκατοικημένη περιοχή της Ελλάδας στην οποία αναπτύχθηκε το πολεοδομικό συγκρότημα της Αθήνας.

Εικ. 3.1: Λεκανοπέδιο Αθηνών

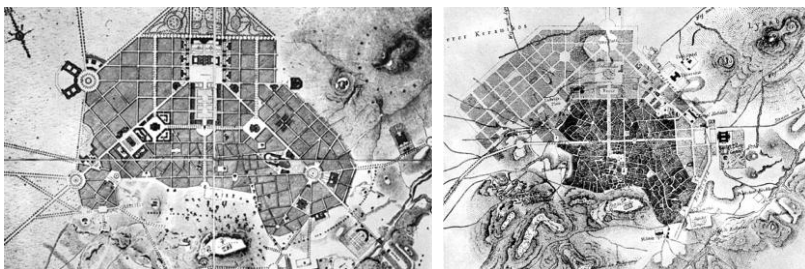
Στις αρχές του 19ου αιώνα, η Αθήνα έμοιαζε με ερημωμένη πόλη εξαιτίας της μακρόχρονης πολιορκίας της Ακρόπολης μέχρι την λήξη του απελευθερωτικού αγώνα του ελληνικού έθνους το 1821.¹⁵⁹ Το 1831, ο πληθυσμός της Αθήνας ανερχόταν στους 4.000 κατοίκους, ενώ το 1834, με την ίδρυση του νέου ελληνικού κράτους και της Αθήνας ως νέας πρωτεύουσας, ο πληθυσμός έφτασε τους 8.000 κατοίκους. Η εικόνα της Αθήνας ήταν τρομακτική με σωρούς από ερείπια χωρίς δρόμους και κήπους. Το πρώτο πολεοδομικό σχέδιο (εικ. 3.2) πραγματοποιήθηκε από τους Κλεάνθη και Σάουμπερτ (1833), με σχέδιο¹⁶⁰ που προέβλεπε επέκταση της πόλης για 45.000 κατοίκους. Το σχέδιο αυτό, τροποποιήθηκε ένα χρόνο αργότερα από τον Leo von Klenze (εικ. 3.3). Παρόλο που υπήρχε πρόβλεψη για τη δημιουργία πολλών χώρων πρασίνου και

---

¹⁵⁹ Μαρμαράς Εμμανουήλ Β., *Για την Αρχιτεκτονική και την Πολεοδομία της Αθήνας*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2012, σελ.15

¹⁶⁰ Το σχέδιο βασίστηκε στις πολεοδομικές αρχές που επικρατούσαν στις νεοκλασικές κηπουπόλεις του πρώιμου 19ου αιώνα.

βουλεβάρτων, πραγματοποιήθηκαν ελάχιστοι υπαίθριοι δημόσιοι χώροι.¹⁶¹

Εικ. 3.2 (αριστερά): Η πολεοδομική πρόταση των Κλεάνθη-Schubert για την πόλη των Αθηνών του 1833

Εικ. 3.3 (δεξιά): Το πολεοδομικό σχέδιο του Klenze του 1834 (αναθεώρηση της πρότασης Κλεάνθη-Schubert)

Από τους πρώτους τεχνητούς δημόσιους κήπους είναι ο Εθνικός κήπος¹⁶² (εικ. 3.4, 3.5, 3.6 και 3.7) με έκταση 158 στρέμματα. Ξεκίνησε να κατασκευάζεται το 1836 επί βασιλείας Όθωνος πίσω από τα τότε ανάκτορα ως όραμα της βασίλισσας Αμαλίας για την δημιουργία ενός «βασιλικού κήπου». Ακόμη, την περίοδο της βασιλείας του Όθωνα (1831-1863), δημιουργήθηκαν και άλλοι σημαντικοί πνεύμονες πρασίνου όπως είναι ο κήπος του Λαού (σημερινή πλατεία Κοτζιά), ο κήπος των Μουσών (σημερινή πλατεία Συντάγματος) και ο κήπος του Θησείου καθώς και ορισμένοι μικρότεροι κήποι στον περιβάλλοντα χώρο κάποιων κτιρίων (Δημοτικό Νοσοκομείο, Πανεπιστήμιο). Όμως, η χρήση τους σταδιακά τροποποιήθηκε και σε ορισμένες περιπτώσεις καλύφθηκαν πλήρως από τσιμέντο.¹⁶³

¹⁶¹ Δανιήλ Μαρία, *Οι κήποι της Αθήνας στην εποχή του Όθωνα (1834-1862)*, Ιούλιος 2011

¹⁶² Το 1923 ο κήπος χαρακτηρίστηκε δημόσιος ενώ το 1927 με Νομοθετικό Διάταγμα ονομάστηκε «Εθνικός Κήπος».

¹⁶³ Δανιήλ Μαρία, *Οι κήποι της Αθήνας στην εποχή του Όθωνα (1834-1862)*, Ιούλιος 2011

Εικ. 3.4 (πάνω αριστερά): Κεντρική είσοδος Εθνικού Κήπου

Εικ. 3.5 (πάνω δεξιά): Καρτ ποστάλ, Εθνικός Κήπος

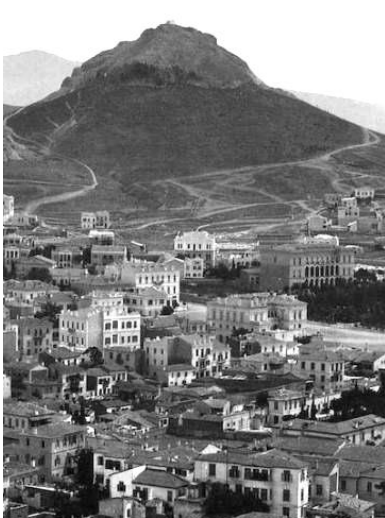
Εικ. 3.6 και 3.7 (κάτω αριστερά και δεξιά αντίστοιχα): Αποσπάσματα σχεδίων

Την εποχή του Γεωργίου του Α' (1863-1914), πραγματοποιήθηκαν πολλές επεκτάσεις στην Αθήνα με κύριο σκοπό την κάλυψη ιδιωτικών συμφερόντων ενώ δεν υπήρχαν σκέψεις για θεσμοθέτηση νέων κήπων. Οι προτάσεις για το πράσινο επικεντρώνονταν στην δεντροφύτευση των υφιστάμενων χώρων πρασίνου ενώ δημιουργήθηκαν ελάχιστοι νέοι κήποι για την συμπλήρωση ορισμένων δημόσιων κτιρίων.¹⁶⁴ Εκείνα τα χρόνια, πραγματοποιήθηκαν δεντροφυτεύσεις στους "γυμνούς" λόφους της τότε Αθήνας από τους πρώτους Έλληνες δασολόγους¹⁶⁵ όπως

¹⁶⁴ Δανιήλ Μαρία, *Οι κήποι της Αθήνας στην εποχή του Γεωργίου Α' (1863-1914)*, Ιανουάριος 2012

¹⁶⁵ Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του πρασίνου της Αθήνας έπαιξε η σύσταση της Φιλοδασικής Ένωσης το 1899.

στον λόφο του Λυκαβηττού (εικ. 3.8 και 3.9), στον λόφο του Φιλοπάππου, στα Τουρκοβούνια, στον λόφο των Νυμφών και της Πύκνας.¹⁶⁶

Εικ. 3.8 (αριστερά): Ο Λυκαβηττός το 1862

Εικ. 3.9 (δεξιά): Τα «Πευκάκια» στο Λυκαβηττό το έτος 1890 - τα πρώτα ίχνη πρασίνου στο γυμνό βουνό

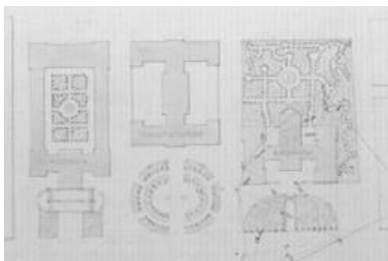
Ακόμη, δεντροφυτεύτηκαν ο κήπος του Θησείου καθώς και το σημερινό άλσος Ιλισίων, το άλσος του Παγκρατίου και της Αναλήψεως.¹⁶⁷ Την ίδια εποχή, δημιουργήθηκε ο κήπος του Ζαπτείου ως συνέχεια του τότε «Βασιλικού κήπου» (Εθνικός Κήπος). Άλλοι κήποι της περιόδου αυτής γύρω από σημαντικά κτίρια είναι οι κήποι της Τριλογίας των Αθηνών¹⁶⁸ (εικ. 3.10, 3.11

¹⁶⁶ Εμπόδιο στις προσπάθειες αναδάσωσης των δασολόγων στάθηκαν πολλές φορές οι κτηνοτρόφοι της Αττικής, οι οποίοι συχνά κατέστρεφαν ή προέβαιναν σε εμπρησμό για να δημιουργήσουν βοσκότοπους.

¹⁶⁷ Γλαντζή Άννα & Ράμφου Βασιλική, *Αστικοί πράσινοι χώροι: ιστορική διερεύνηση της εξέλιξής τους και εισαγωγή στην έννοια της βιωσιμότητας*, ΕΜΠ, 2012, σελ. 64

¹⁶⁸ Βιβλιοθήκη, Πανεπιστήμιο και Ακαδημία

και 3.12), ο κήπος του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, ο κήπος του Δημοτικού Θεάτρου, ο Κήπος μπροστά από το θεραπευτήριο «Ευαγγελισμός», ο κήπος του Δημοτικού Νοσοκομείου (ΕΛΠΙΣ), ο κήπος των ανακτόρων διαδόχου Κωνσταντίνου, ο κήπος του Βουλευτηρίου (Παλαιάς Βουλής) και ο κήπος του Βρεφοκομείου (σημερινή πλατεία Ελευθερίας).¹⁶⁹

Εικ. 3.10 (πάνω αριστερά): Σχέδια κήπων Τριλογίας 1880

Εικ. 3.11 (πάνω δεξιά): «Νεοκλασική Τριλογία», Ακαδημία-Πανεπιστήμιο-Βιβλιοθήκη παλιά

Εικ. 3.12 (κάτω): Η Τριλογία σήμερα, πανοραμική άποψη

Στις αρχές του 20ου αιώνα, ο πληθυσμός της Αθήνας είχε ήδη φτάσει τις 200.000. Με τους Βαλκανικούς Πόλεμους (1912-1913), η ελληνική επικράτεια σχεδόν διπλασιάστηκε και το έργο του Ελευθέριου Βενιζέλου έφερε την πόλη πιο κοντά στα ευρωπαϊκά πρότυπα. Το 1910 ξεκίνησε μια συστηματική προσπάθεια για το σχεδιασμό του πολεοδομικού συγκροτήματος της Αθήνας. Κάποια

¹⁶⁹ Δανιήλ Μαρία, *Οι κήποι της Αθήνας στην εποχή του Γεωργίου Α' (1863-1914)*, Ιανουάριος 2012

βήματα για την επιτυχία του σχεδιασμού ήταν η ίδρυση του Υπουργείου Συγκοινωνίας το 1914, η έναρξη λειτουργίας της Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών το 1917, η σύσταση του Ανώτατου Τεχνικού Συμβουλίου το 1919, η εισαγωγή του οπλισμένου σκυροδέματος στην οικοδομική πρακτική και το διάταγμα του 1919 που ευνοούσε τα πολυώροφα κτίρια κατοικίας.¹⁷⁰

Με την Μικρασιατική καταστροφή το 1922, πραγματοποιήθηκε η πρώτη μεγάλη πληθυσμιακή αλλαγή με την εγκατάσταση 350.000 προσφύγων στην Αθήνα και την περιφέρεια της.¹⁷¹ Για την επίλυση του προσφυγικού ζητήματος έγινε μαζική χορήγηση οικοδομικών αδειών ενώ εκμεταλλεύτηκαν στο έπακρο την κάλυψη των οικοπέδων για να δημιουργηθούν νέοι οικισμοί οι οποίοι σε ορισμένες περιπτώσεις θύμιζαν κηπούπολη.¹⁷² Εξαιτίας της άμεσης ανάγκης για οικοδομήσιμες εκτάσεις, οικοπεδοποιήθηκαν αρκετοί ελεύθεροι χώροι και σημαντικοί χώροι πρασίνου, όπως είναι ο λόφος Σκουζέ και η όχθη του Ιλισού. Το 1934 γίνεται η σύσταση της Ανώτατης Πολεοδομικής Επιτροπής *"για την προστασία της δημόσιας αισθητικής των Αθηνών"*,¹⁷³ η οποία διαμορφώνει το άλσος του Πεδίου του Άρεως (εικ. 3.13 και 3.14).¹⁷⁴ Εξίσου σημαντικές ήταν και οι διαμορφώσεις που πραγματοποιήθηκαν στο άλσος Παγκρατίου (εικ. 3.15) και στην ζώνη της Φωκίωνος Νέγρη (εικ. 3.16). Οι κήποι αυτοί δεν συσχείζονταν με κάποιο κτίριο ή

---

¹⁷⁰ <https://www.cityofathens.gr/episkeptes/aksiotheata/arxitektoniki>

¹⁷¹ Τσούνης Γρηγόρης, *Το Φυσικό Περιβάλλον της Αθήνας*, σελ. 6

¹⁷² Η αγγλική ιδέα της κηπούπολης βρίσκει ευνοϊκό πεδίο εφαρμογής στα βόρεια και νότια προάστια της Αθήνας, το Ψυχικό, τη Φιλοθέη, τη Νέα Σμύρνη, το Π. Φάληρο κ.ά

¹⁷³ Γλαντζή Άννα & Ράμφου Βασιλική, *Αστικοί πράσινοι χώροι: ιστορική διερεύνηση της εξέλιξής τους και εισαγωγή στην έννοια της βιωσιμότητας*, ΕΜΠ, 2012, σελ. 68

¹⁷⁴ Το Πεδίο του Άρεως χρησιμοποιείται ως χώρος αναψυχής από την εποχή του Όθωνα, εντάχθηκε στο Σχέδιο Πόλεως ως κοινόχρηστος χώρος το 1887 ενώ κηρύχθηκε δασωτέα έκταση το 1902.

μνημείο αλλά δημιουργήθηκαν για περίπατο, αναψυχή, άθληση και κοινωνικές συναθροίσεις.

Εικ. 3.13 (αριστερά): Άποψη του άλσους Πεδίων του Άρεως

Εικ. 3.14 (δεξιά): Αεροφωτογραφία του Πεδίου του Άρεως (1938)

Εικ. 3.15 (αριστερά): Πανοραμική άποψη άλσος Παγκρατίου

Εικ. 3.16 (δεξιά): Φωκίωνος Νέγρη (1964)

Η δεύτερη πληθυσμιακή αύξηση (πίνακας 3.1) υπολογίζεται μετά το 1940 διότι ο κόσμος μετακινήθηκε προς την Αθήνα για να αποφύγει τον κίνδυνο των κατακτητών.¹⁷⁵ Μετά το πέρας του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου (1939-1945) και του Εμφύλιου Πολέμου (1946-1949), συνεχίστηκαν αναγκαστικές ή "αυθόρμητες" πληθυσμιακές μετακινήσεις, συνήθως μαζικές ενώ παράλληλα ξεκίνησε και το φαινόμενο της αστυφιλίας.¹⁷⁶ Δεν γίνεται καμία

¹⁷⁵ Τσουνής Γρηγόρης, *Το Φυσικό Περιβάλλον της Αθήνας*, σελ. 6

¹⁷⁶ Μαρμαράς Εμμανουήλ Β., *Για την Αρχιτεκτονική και την Πολεοδομία της Αθήνας*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2012, σελ. 178-179

πρόβλεψη για τη περιβαλλοντική διάσταση της νέας μορφής δόμησης που θα ακολουθηθεί με αποτέλεσμα οι χώροι πρασίνου σταδιακά να μειώνονται και ο ρόλος τους να υποβαθμίζεται.

Μετά τη δεκαετία του 1950, λοιπόν, ο αστικός ιστός της Αθήνας εξαπλώθηκε ραγδαία (εικ. 3.20) για την εξυπηρέτηση των στεγαστικών αναγκών που προέκυψαν λόγω της απότομης αύξησης πληθυσμού (πίνακας 3.1). Η ανάπτυξη όμως πραγματοποιήθηκε δίχως συγκεκριμένο σχεδιασμό και κάποια πρόβλεψη για το μέλλον της πόλης.¹⁷⁷ Παρατηρήθηκε σημαντική μείωση των χώρων αστικού πρασίνου στο λεκανοπέδιο της Αθήνας (διάγραμμα 3.3). Η οικοδομική δραστηριότητα αυξήθηκε σημαντικά και πολλές πολυκατοικίες χτίστηκαν τόσο στο κέντρο όσο και στα προάστια της Αθήνας περιορίζοντας οριστικά την αγροτική γη. Αναπτύχθηκε η πολιτική της αντιπαροχής και δημιουργήθηκε η ανάγκη για την μέγιστη δυνατή αξιοποίηση των οικοπέδων σε κάλυψη αλλά και σε ύψος.¹⁷⁸ Η αυθαίρετη δόμηση κατέλαβε τις δασικές εκτάσεις που υπήρχαν στους πρόποδες των γύρω βουνών και πλησίασε ορεινά σημεία με κλίση απαγορευτική για δόμηση. Παράλληλα, στις παραδοσιακές ζώνες υψηλού πρασίνου και των δασών δημιουργήθηκαν μονοκατοικίες υψηλού εισοδήματος, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της αξίας της γης.¹⁷⁹ Ακόμη, αναπτύχθηκαν ανεξέλεγκτα τεράστιες εκτάσεις στο παραλιακό μέτωπο του Σαρωνικού κόλπου ως περιοχές κατοικίας για παραθερισμό, αλλοιώνοντας με τον τρόπο αυτό την παράκτια εικόνα της πόλης. Τέλος, παρατηρήθηκαν σημαντικές μετατροπές

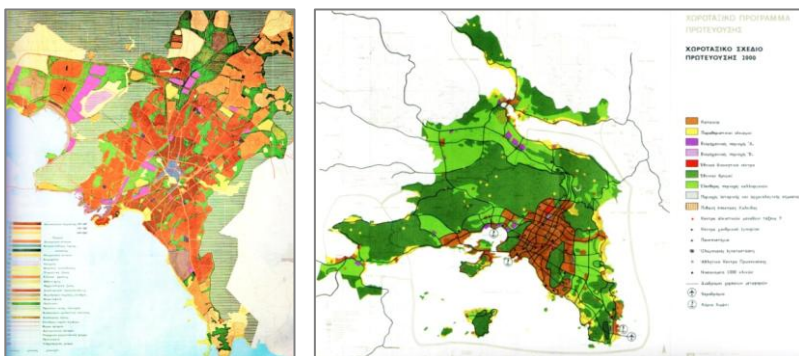
¹⁷⁷ Ντούρος Γιώργος, *Αστικό - Περιαστικό Πράσινο*, Μάρτιος 2001

¹⁷⁸ Κουκλάδας Σωκράτης Α., *Αξιολόγηση του Αστικού και Περιαστικού Πρασίνου - Περίπτωση του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Αθηνών*, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 55

¹⁷⁹ Τέτοιες περιοχές είναι η Κηφισιά και η Εκάλη στις υπώρειες της Πεντέλης, η Βαρυμπόμπη στις υπώρειες της Πάρνηθας και ο Χολαργός και η Αγία Παρασκευή στις υπώρειες του Υμηττού.

στις χρήσεις γης με την εγκατάσταση μεταποιητικών και εμπορικών δραστηριοτήτων στις παρυφές του πυκνοδομημένου αστικού ιστού κατά μήκος των κύριων υπερτοπικών οδικών αξόνων.¹⁸⁰

Για την αντιμετώπιση του φαινομένου της αύξησης του πληθυσμού και της επέκτασης της Αθήνας έγιναν πολλές μελέτες και σχέδια. Το 1962 εκπονείται το πρώτο ρυθμιστικό σχέδιο για την Αθήνα από τον πολεοδόμο Προκόπη Βασιλειάδη (εικ. 3.17). Βασική αρχή του σχεδιασμού αποτέλεσε η εξασφάλιση της πολυκεντρικότητας και η αποκέντρωση. Το 1971 αποφασίστηκε η αναθεώρηση του σχεδίου και εκπονήθηκαν μελέτες για το πράσινο και τους ελεύθερους χώρους. Το 1976 συντάχθηκε νέο σχέδιο από τον Κωνσταντίνο Δοξιάδη (εικ. 3.18), το οποίο βασίστηκε στην θεωρία ότι θα υπάρξει αλματώδης αύξηση του πληθυσμού έως το 2000. Στο σχέδιο του Δοξιάδη πραγματοποιήθηκε κατάταξη των φυσικών περιοχών ανάλογα με τον απαραίτητο βαθμό προστασίας.

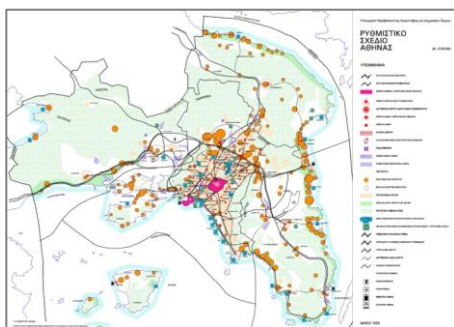
Εικ. 3.17 (αριστερά): Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθηνών 1965, Σχέδιο Βασιλειάδη, Λεκανοπέδιο Αθηνών και Θριάσιο Πεδίο

Εικ. 3.18 (δεξιά): Χωροταξικό Σχέδιο Πρωτεύουσας 2000, γραφείο Δοξιάδη-Σύμβουλοι για ανάπτυξη και οικιστική Ε.Π.Ε.

¹⁸⁰ Αραβαντινός Αθανάσιος, Πολεοδομικός σχεδιασμός για μία βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα, 2007, σελ. 258

Το 1979 διαμορφώθηκε το τρίτο ρυθμιστικό σχέδιο για την Αθήνα, το «Σχέδιο Πλαίσιο Πρωτεύουσα 2000».

Παρά τις προσπάθειες οργανωμένου σχεδιασμού της επέκτασης της Αθήνας, το φαινόμενο της αυθαίρετης δόμησης συνεχίστηκε.¹⁸¹ Στις αρχές της δεκαετίας του '80 όμως, με την είσοδο της χώρας στην τότε ΕΟΚ, στρέφεται το ενδιαφέρον προς τη βιώσιμη ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος. Στην τάση αυτή συνέβαλε τόσο η κάμψη του φαινομένου της αστυφιλίας όσο και η δημογραφική σταθερότητα που κράτησε μέχρι και την δεκαετία του '90. Το 1985 εγκρίθηκε το ρυθμιστικό σχέδιο της Αθήνας (Ρ.Σ.Α. '83) το οποίο βασίστηκε στις ιδέες των προηγούμενων ρυθμιστικών σχεδίων (εικ. 3.19).¹⁸² Το νέο αυτό σχέδιο ανάμεσα στους στόχους του έθετε και την ανάγκη για σταθεροποίηση του πληθυσμού της Αθήνας με προοπτική τη μείωση του, την βελτίωση της ποιότητας ζωής και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.¹⁸³

Εικ. 3.19 (πάνω αριστερά): Ρυθμιστικό σχέδιο ευρύτερης περιοχής Αθήνας, τροποποίηση Ν. 2730/99, Μάιος 1999

¹⁸¹ Κατά την διάρκεια της δικτατορίας στην Ελλάδα (1967-1974), η αυθαίρετη δόμηση είχε περιοριστεί δραστικά με μέτρα αστυνόμευσης.

¹⁸² Το Ρ.Σ.Α. του '83 δέχθηκε διάφορες τροποποιήσεις μεταγενέστερα με πιο σημαντική το Ν. 2730/99 στα πλαίσια της προετοιμασίας της Αθήνας για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004.

¹⁸³ Αραβαντινός Αθανάσιος, Πολεοδομικός σχεδιασμός για μία βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα, 2007, σελ. 250-252

Με τη σταθεροποίηση του πληθυσμού (πίνακας 3.1) δίνεται η ευκαιρία στην Αθήνα για σημαντικά έργα ανάπλασης και για ποιοτικές παρεμβάσεις στον αστικό χώρο. Προς αυτήν την κατεύθυνση αναβαθμίστηκε το ιστορικό κέντρο της πόλης, πραγματοποιήθηκαν αστικές αναπλάσεις και αξιοποιήθηκαν ιστορικά κτίρια τα οποία αποκαταστάθηκαν. Στις αρχές του 21ου αιώνα, η Αθήνα προετοιμάζεται για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 με ένα πρόγραμμα ενενήντα έξι έργων αναπλάσεων και εξωραϊσμού σε συνδυασμό με έργα υποδομής και πρασίνου τα οποία άλλαξαν εντελώς την εικόνα της Αττικής.¹⁸⁴ Στόχος των έργων αυτών ήταν η βελτίωση της ποιότητας ζωής και η πολεοδομική αναβάθμιση του πολεοδομικού συγκροτήματος της Αθήνας.

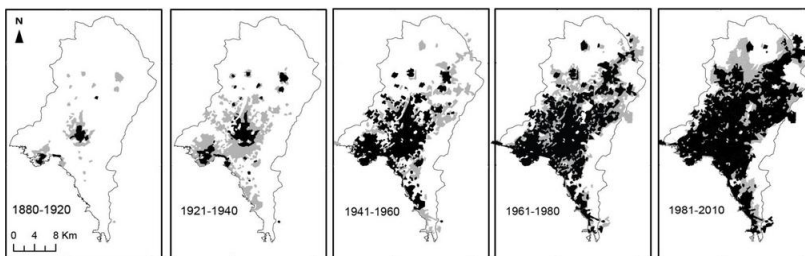
Έτος	Πληθυσμός Πολεοδομικού Συγκροτήματος Αθήνας
1940	1.124.109
1951	1.378.586
1955	1.621.000
1961	1.852.709
1965	2.133.000
1971	2.540.241
1981	3.028.245
1991	3.072.922
2001	3.172.006
2011	3.074.160

Διάγραμμα 3.3: Εξέλιξη αστικού πράσινου στο λεκανοπέδιο Αθηνών¹⁸⁵

Πίνακας 3.1: Πληθυσμιακή εξέλιξη Πολεοδομικού Συγκροτήματος Αθήνας

¹⁸⁴ <https://www.cityofathens.gr/episkeptes/aksiotheata/arxitektoniki>

¹⁸⁵ Παρατηρείται έντονη πτώση της αναλογίας πρασίνου στο λεκανοπέδιο Αθηνών μεταπολεμικά.

Εικ. 3.20: Χωρική εξάπλωση της Αθήνας

Σήμερα, οι χώροι πρασίνου στο λεκανοπέδιο είναι φανερό πως δεν επαρκούν, ο ρόλος του αστικού και περιαστικού περιβάλλοντος είναι υποβαθμισμένος όπως και η ποιότητα ζωής των κατοίκων της πρωτεύουσας. Συχνά, αποδίδεται στην Αθήνα ο χαρακτηρισμός "τσιμεντούπολη", διότι εξελίχθηκε με τα χρόνια σε μία ασφυκτικά πυκνοδομημένη αστική περιοχή (εικ. 3.20) και η αναλογία των ελεύθερων χώρων της και των χώρων πρασίνου συγκριτικά με το δομημένο περιβάλλον δεν είναι καθόλου ικανοποιητική. Έχοντας καλυφθεί τα τελευταία χρόνια το μεγαλύτερο τμήμα της διαθέσιμης γης του λεκανοπεδίου, οι χώροι πρασίνου συνιστούν πλέον πολύ μικρές εκτάσεις στο σύνολο της πόλης με έντονο το στοιχείο της διασποράς.

3.3 Υφιστάμενοι χώροι πρασίνου

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα το λεκανοπέδιο της Αθήνας είναι αναμφισβήτητα η έλλειψη ελεύθερων κοινόχρηστων χώρων και ιδιαίτερα χώρων πρασίνου. Το πρόβλημα της έλλειψης πρασίνου εντοπίζεται τόσο σε αστικό όσο και σε περιαστικό επίπεδο. Σύμφωνα με το Γεωτεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδας, οι αστικοί πράσινοι χώροι καλύπτουν μόλις τα 4 km² από τα 44 km² των διοικητικών ορίων της Αθήνας, πράγμα που σημαίνει ότι το

ποσοστό πρασίνου δεν ξεπερνά το 10%.¹⁸⁶ Σύμφωνα με τις καταγραφές του ΥΠΕΧΩΔΕ του 1994, η Αθήνα βρίσκεται στο τέλος του ευρωπαϊκού καταλόγου στην διαθεσιμότητα ελεύθερων χώρων πρασίνου με ποσοστό 2,55 τ.μ. ανά κάτοικο.¹⁸⁷

Σήμερα, οι υφιστάμενοι χώροι πρασίνου στο πολεοδομικό συγκρότημα της Αθήνας (εικ. 3.21) εξυπηρετούν ποικίλες χρήσεις και κατανέμονται σε δάση, δεντροφυτεμένους λόφους, άλση, αστικά πάρκα, μικρά τοπικά πάρκα των δήμων, γήπεδα γκολφ, χώρους πρασίνου μεγάλων αθλητικών εγκαταστάσεων, πρώην ιδιωτικά κτήματα, νεκροταφεία, αδόμητους χώρους σημαντικών κτιρίων με κηποτεχνικές διαμορφώσεις και χώρους πρασίνου στρατιωτικών εγκαταστάσεων¹⁸⁸.

Το περιαστικό πράσινο του λεκανοπεδίου της Αθήνας (εικ. 3.22) περιορίζεται στις πλαγιές των γύρω βουνών Αιγάλεω, Ποικίλο, Πάρνηθα, Πεντέλη και Υμηττό. Ενώ το ποσοστό του περιαστικού πρασίνου είναι σχετικά ικανοποιητικό, υπάρχει προβληματική σχέση μεταξύ του αστικού και του περιαστικού πρασίνου του λεκανοπεδίου λόγω έλλειψης δικτύων πρασίνου και συνδέσεων. Ακόμη, οι αποστάσεις από το κέντρο της πόλης προς το περιαστικό πράσινο είναι σχετικά μεγάλες (δάσος Καισαριανής και Υμηττός 5 χλμ., Πεντέλη 15 χλμ.)¹⁸⁹ και για τον λόγο αυτό δεν προσεγγίζονται εύκολα από τους κατοίκους της πόλης.

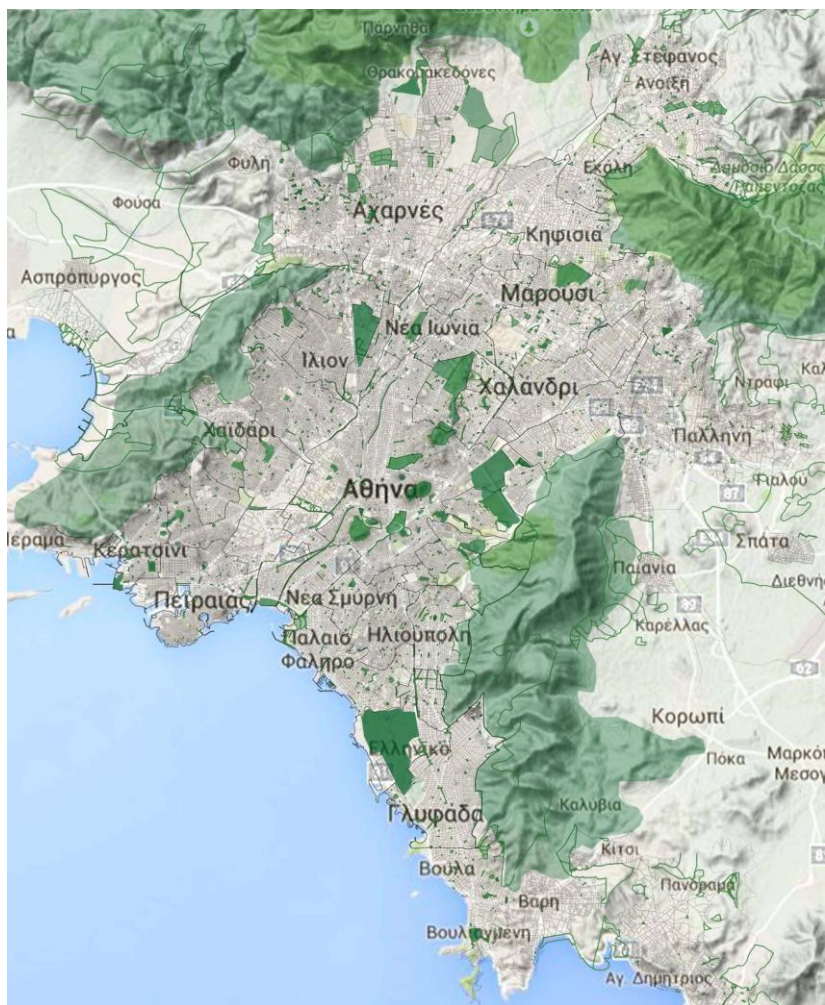
¹⁸⁶ Γλαντζή Άννα & Ράμφου Βασιλική, Αστικοί πράσινοι χώροι: ιστορική διερεύνηση της εξέλιξής τους και εισαγωγή στην έννοια της βιωσιμότητας, ΕΜΠ, 2012, σελ. 55

¹⁸⁷ Μπελαβίλας & Βαταβάλη, Πράσινο και ελεύθεροι χώροι στην πόλη, Οδηγός για το περιβάλλον, WWF Ελλάς, Αθήνα, 2009, σελ. 63

¹⁸⁸ Στους χώρους αυτούς το κοινό έχει περιορισμένη πρόσβαση.

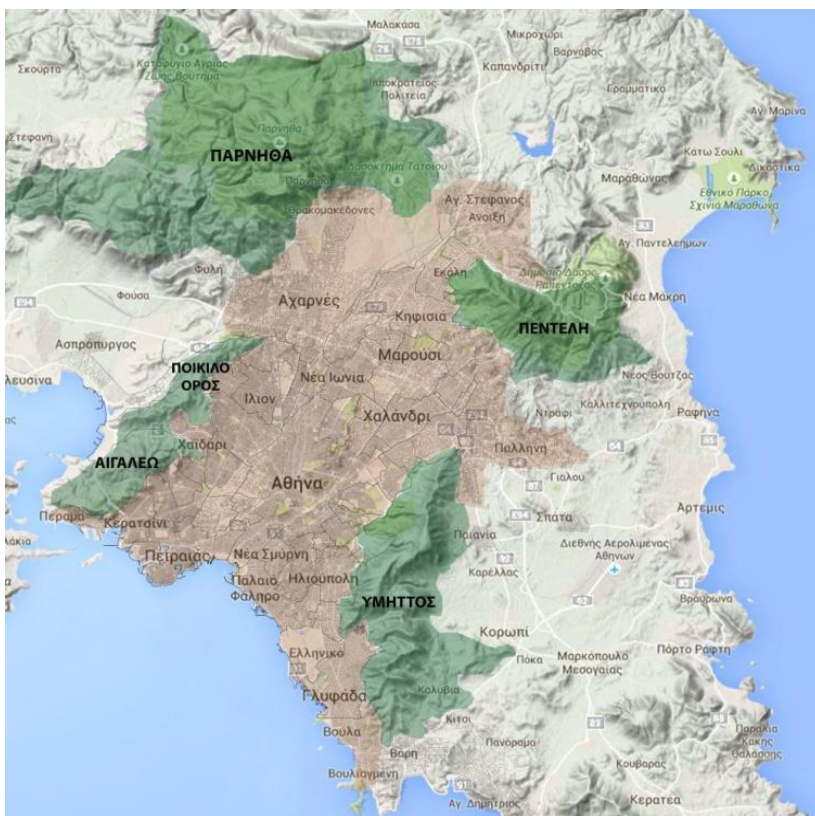
¹⁸⁹ Κουκλάδας Σωκράτης Α., Αξιολόγηση του Αστικού και Περιαστικού Πρασίνου - Περίπτωση του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Αθηνών, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 273

Εικ. 3.21: Χάρτης Πρασίνου - Λεκανοπέδιο Αθηνών

Σημαντικοί πνεύμονες πρασίνου για το λεκανοπέδιο της Αθήνας είναι οι δεντροφυτεμένοι λόφοι Ακρόπολης, Φιλοπάππου, Πνυκός, Αρείου Πάγου, Λυκαβηττού-Σχιστής Πέτρος, Κολωνού, Σκουζέ, Στρέφη, Φινοπούλου, Αρδηττού και Τουρκοβούνια.

Εικ. 3.22: Χάρτης περιαστικού πρασίνου Λεκανοπεδίου Αθηνών

Ακόμη, τα άλση συμβάλλουν αρκετά στα ποσοστά πρασίνου του λεκανοπεδίου. Τέτοιοι χώροι είναι το Πεδίο του Άρεως, το άλσος Βεΐκου, το Αττικό άλσος, το άλσος Συγγρού, το άλσος της Νέας Φιλαδέλφειας, το άλσος Ιλισίων, το άλσος της Πρώην Σχολής Ευελπίδων (άλσος Πολυγώνου) και το άλσος της Σχολής Χωροφυλακής. Εξίσου σημαντικοί χώροι πρασίνου στο ιστορικό κέντρο της πόλης είναι ο Εθνικός Κήπος και ο Κήπος Ζαπτείου. Ιδιαίτερη συμβολή για το πράσινο της πόλης θα είναι η πραγματοποίηση του οράματος για την δημιουργία του

μητροπολιτικού πάρκου του Ελληνικού στην περιοχή του πρώην αεροδρομίου καθώς και η ολοκλήρωση του μητροπολιτικού πάρκου στο Γουδί. Τέλος, το πάρκο περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτσης» αποτελεί ένα σημαντικό χώρο πρασίνου μητροπολιτικής σημασίας για το λεκανοπέδιο Αθηνών (εικ. 3.23).

Εικ. 3.23: Χάρτης μητροπολιτικών πάρκων Λεκανοπεδίου Αθηνών

Η κατάσταση του λεκανοπεδίου της Αθήνας επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό τα τελευταία χρόνια από την διοργάνωση των Ολυμπιακών αγώνων που ανέλαβε η Αθήνα το 2004. Από τη μία,

αποτέλεσε μία ευκαιρία για την πόλη να εξελιχθεί σε ένα περισσότερο ανταγωνιστικό και ελκυστικό τόπο αλλά από την άλλη τα περισσότερα από τα έργα της περιόδου εκείνης (εικ. 3.24) δημιουργήθηκαν εις βάρος των ελεύθερων χώρων και χώρων πρασίνου. Κατά την περίοδο της προετοιμασίας, συνέβησαν αλλαγές σε χρήσεις γης και οι ολυμπιακές εγκαταστάσεις χωροθετήθηκαν κυρίως σε ελεύθερους χώρους.¹⁹⁰

Εικ. 3.24: Γενικό Σχέδιο Ολυμπιακών Εγκαταστάσεων

¹⁹⁰ Μπελαβίλας & Βαταβάλη, Πράσινο και ελεύθεροι χώροι στην πόλη, Οδηγός για το περιβάλλον, WWF Ελλάς, Αθήνα, 2009, σελ. 74

αρχαιολογικοί χώροι της Αθήνας με πεζοδρομήσεις προσδίδοντας ένα νέο πολεοδομικό χαρακτήρα στην πόλη. Τέλος, έγιναν έργα στη παραλία του Φαλήρου και μεταφέρθηκε ο υπόδρομος στο Μαρκόπουλο των Μεσογείων.

3.4 Η κατανομή των χώρων πρασίνου

Η κατανομή του πρασίνου, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, παρουσιάζει έντονες διακυμάνσεις εντός του λεκανοπεδίου από περιοχή σε περιοχή. Σημαντικές εναλλαγές παρατηρούνται μεταξύ του ιστορικού κέντρου της Αθήνας, των βόρειων και βορειοανατολικών προαστίων, των νότιων αλλά και των δυτικών συνοικιών.

Στο κέντρο της Αθήνας είναι συγκεντρωμένο μεγάλο ποσοστό ελεύθερων χώρων της τάξης του 15% λόγω των αρχαιολογικών χώρων (εικ. 3.25). Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο και με τις περιοχές του κέντρου που δεν εντάσσονται στον ιστορικό ιστό (εικ. 3.26).

Εικ. 3.25 (αριστερά): Αεροφωτογραφία, Ιστορικό Κέντρο της Αθήνας

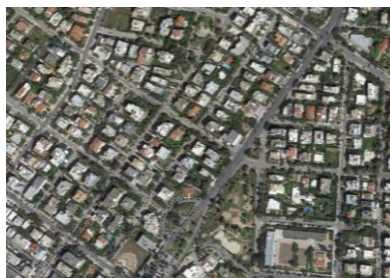
Εικ. 3.26 (δεξιά): Αεροφωτογραφία, Κυψέλη (Κεντρικός Τομέας Αθηνών)

Ακόμη, το ποσοστό 15% προσεγγίζουν και οι βορειότερες και νοτιότερες περιοχές του λεκανοπεδίου. Πιο συγκεκριμένα, στα βόρεια και νότια προάστια εξαιτίας του μικρού συντελεστή

κάλυψης παρατηρείται μεγαλύτερο ποσοστό ελεύθερων χώρων και χώρων πρασίνου (εικ. 3.27 και 3.28).

Εικ. 3.27 (αριστερά): Αεροφωτογραφία, Φιλοθέη (Βόρειος Τομέας Αθηνών)

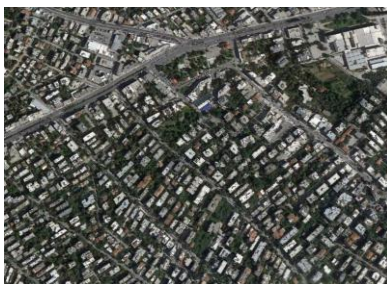

Εικ. 3.28 (δεξιά): Αεροφωτογραφία, Γλυφάδα (Νότιος Τομέας Αθηνών)

Από την άλλη, στα δυτικά προάστια παρατηρούνται τα χαμηλότερα ποσοστά σε ελεύθερους χώρους και χώρους πρασίνου που κυμαίνονται στο 0-5% της συνολικής έκτασης της περιοχής (εικ. 3.29). Ενώ στα νότια και ανατολικά τμήματα του λεκανοπεδίου οι ελεύθεροι χώροι κυμαίνονται στο 5-15% λόγω του μικρού ποσοστού κάλυψης των οικοπέδων (εικ. 3.30).

Εικ. 3.29 (αριστερά): Αεροφωτογραφία, Ίλιον (Δυτικός Τομέας Αθηνών)

Εικ. 3.30 (δεξιά): Αεροφωτογραφία, Αγία Παρασκευή (Ανατολικός Τομέας Αθηνών)

3.5 Θεσμικά εργαλεία για τη διασφάλιση χώρων πρασίνου

Στην Ελλάδα, έχει διαμορφωθεί αυστηρό θεσμικό πλαίσιο για την προστασία, διατήρηση, ανάπτυξη και βελτίωση των χώρων πρασίνου, ιδιαίτερα για τις δασικές εκτάσεις αλλά και τις εκτάσεις που έχουν χαρακτηριστεί ως πάρκα και άλση στο εγκεκριμένο σχέδιο πόλης.¹⁹¹ Τα πάρκα και τα άλση αντιμετωπίζονται ως κοινόχρηστοι χώροι στους οποίους επιτρέπονται μόνο υποδομές και διαμορφώσεις που εξυπηρετούν την λειτουργία και την προστασία της βλάστησης και υποβοηθούν την απόλαυση του πρασίνου από το κοινό.¹⁹² Ένα υπάρχον πάρκο ή άλσος σε σχέδιο πόλεως, απαγορεύεται να αλλάξει τον προορισμό και τη χρήση του.¹⁹³ Συγκεκριμένα, θεωρούνται βασικοί χώροι της βιώσιμης πόλης και δεν δύναται να πραγματοποιηθεί καμία ενέργεια που θα μεταβάλλει τον προορισμό των χαρακτηρισμένων εκτάσεων.¹⁹⁴

Οι περιοχές που βρίσκονται εντός των ορίων του σχεδίου πόλεως και καλύπτονται από δασική βλάστηση υπάγονται στις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας. Εάν η δασική βλάστηση δεν έχει τη μορφή πάρκου ή άλσους τότε προστατεύεται ως χώρος αστικού πρασίνου. Στην περίπτωση αυτή, αρμόδια για την προστασία της είναι η πολεοδομική υπηρεσία και όχι η δασική, όπως προβλέπεται και από τις διατάξεις του ισχύοντος ΓΟΚ. Για παράδειγμα, εάν κάποιος επιθυμεί να οικοδομήσει σε έκταση με δασική βλάστηση εντός

---

¹⁹¹ Πάρκα και άλση θεωρούνται ακόμα και οι εκτάσεις που δεν έχουν ενταχθεί σε σχέδιο πόλης αλλά φέρουν δασική βλάστηση και λειτουργούν εκ των πραγμάτων ως πάρκα και άλση.

¹⁹² Το αστικό πράσινο και η διαχείρισή τους από τους ΟΤΑ, 2009

¹⁹³ Χατζηαδάμ Παύλος, Φυσικό περιβάλλον και αστικές αναπλάσεις, ΑΠΘ, Βέροια, 2009, σελ. 42

¹⁹⁴ «Δασικά οικοσυστήματα: Ορισμοί, μέτρα προστασίας, ανάπτυξης και διαχείρισης», Κεφάλαιο Α', τροποποιήσεις του Ν. 998/1979 (ΦΕΚ Α'289)

σχεδίου πόλεως, θα πρέπει να λάβει από την πολεοδομική υπηρεσία και άδεια κοπής δέντρων.¹⁹⁵

Όσον αφορά την προστασία του περιαστικού πρασίνου, αυτό δεν αποτελεί αυτοτελή νομική έννοια, δηλαδή δεν αναγνωρίζεται από τη νομοθεσία ως ιδιαίτερη κατηγορία έκτασης υπαγόμενης σε ιδιαίτερο καθεστώς, ούτε είναι πάντοτε οριοθετημένο.¹⁹⁶ Οι δασικές εκτάσεις που θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως περιαστικό πράσινο αντιμετωπίζονται όπως όλες οι δασικές εκτάσεις.

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, το επιθυμητό ποσοστό ελεύθερων χώρων ορίζεται σε 8 τ.μ. ανά κάτοικο.¹⁹⁷ Οι χώροι αυτοί θα πρέπει να αποτελούν προσβάσιμα σημεία στην πόλη και να κατανέμονται σε αστικά πάρκα, πάρκα γειτονιάς, πλατείες, πεζόδρομους, παιδικές χαρές, νησίδες πρασίνου κ.α. (Πίνακας 3.2).

Προδιαγραφές για τους ελεύθερους χώρους των ελληνικών πόλεων				
	τ.μ./κάτοικο		Ακτίνα αναφοράς (μ)	Μέγεθος (τ.μ.)
	Πολεοδομική ενότητα	Πόλη		
Νησίδες πρασίνου	0,25		800	100-1.000
Πλατείες	0,50		800	1.000-5.000
Παιδικές χαρές	0,25			100-1.000
Πάρκο		1,5	1.500	5.000-15.000
Πάρκο πόλης		5,5	Πόλης	>15.000
Σύνολο	8,0			

Πίνακας 3.2: Προδιαγραφές για τους ελεύθερους χώρους στην Ελλάδα (ΦΕΚ 285/5.3.2004)

¹⁹⁵ Χατζηαδάμ Παύλος, Φυσικό περιβάλλον και αστικές αναπλάσεις, ΑΠΘ, Βέροια, 2009, σελ. 43

¹⁹⁶ Το αστικό πράσινο και η διαχείρισή τους από τους ΟΤΑ, 2009

¹⁹⁷ Μπελαβίλας & Βαταβάλη, Πράσινο και ελεύθεροι χώροι στην πόλη, Οδηγός για το περιβάλλον, WWF Ελλάς, Αθήνα, 2009, σελ. 66

Για την εξασφάλιση χώρων πρασίνου και την αύξηση των ποσοστών το κράτος έχει στη διάθεση του αρκετά θεσμοθετημένα μέσα στην πολεοδομική νομοθεσία.¹⁹⁸ Ένα από αυτά είναι η απαλλοτρίωση ιδιοκτησιών¹⁹⁹ που χαρακτηρίζονται από το ρυμοτομικό σχέδιο σαν κοινόχρηστοι χώροι, δηλαδή οι δρόμοι και οι πλατείες. Οι κοινόχρηστοι χώροι προς προάσπιση θα πρέπει στο ρυμοτομικό σχέδιο που ισχύει να χαρακτηρίζονται ως «χώρος πρασίνου» ή «άλσος» ή «πάρκο» ή πεζόδρομος ή παιδική χαρά, διαφορετικά μπορούν να μετατραπούν σε αθλητικές εγκαταστάσεις ή χώρους στάθμευσης. Όταν προτείνεται κάποιος χώρος πρασίνου από το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο (ΓΠΣ), είναι απαραίτητη η άμεση τροποποίηση του ρυμοτομικού σχεδίου για να κινηθεί η διαδικασία απαλλοτρίωσης.

Για την ταχύτερη δυνατή διάνοιξη των κοινόχρηστων χώρων, όμως, θα πρέπει ο εκάστοτε Δήμος να επισπεύσει την εφαρμογή του σχεδίου και τις αποζημιώσεις, ανεξάρτητα με το αν ο ενδιαφερόμενος ιδιοκτήτης θέλει να οικοδομήσει άμεσα. Ακόμη, με την διαδικασία της απαλλοτρίωσης συσχετίζεται και το φαινόμενο της αυταποζημίωσης.²⁰⁰ Αυταποζημίωση σημαίνει ότι οι ιδιοκτησίες που αποκτούν πρόσωπο σε δημόσιο χώρο, όπως είναι ένας δρόμος ή μία πλατεία, ωφελούνται, επομένως θα πρέπει να

---

¹⁹⁸ Ευαγγελίδου Μάρω, «Θεσμικά εργαλεία "πολιτικής γης" για την εξασφάλιση κοινόχρηστων χώρων πρασίνου στον αστικό ιστό», εισήγηση σε ημερίδα του οικολογικού ομίλου Πετρούπολης «*Αστικό πράσινο σε συνθήκες πολεοδομικού κορεσμού*», Δεκέμβριος 2007

¹⁹⁹ Όταν το δημόσιο παίρνει στην κυριότητά του ακίνητη περιουσία ενός ιδιώτη για κοινωφελείς χρήσεις, ακόμα και χωρίς τη συγκατάθεσή του, και τον αποζημιώνει για αυτό.

²⁰⁰ Ο Δήμος για να απαλλοτριώσει μία ιδιοκτησία θα πρέπει πρώτα να εκπονήσει μια μελέτη που λέγεται "πράξη αναλογισμού" για να ορίσει το ακριβές τμήμα της ιδιοκτησίας που οφείλει να πληρώσει ο Δήμος αλλά και το τμήμα που αντιστοιχεί στους περίοικους βάσει ενός συμπληρωματικού θεσμού που λέγεται αυταποζημίωση.

συμβάλλουν εν μέρει στην υλοποίησή του. Με τον ίδιο ακριβώς τρόπο αντιμετωπίζεται και η περίπτωση της παραλιακής ζώνης.

Ένας άλλος τρόπος για την διεύρυνση των υπαίθριων χώρων είναι η ορθή αξιοποίηση των όρων δόμησης. Από τα πρώτα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν στην δεκαετία του '60 και του '70 για να δοθεί μία ανάσα στις ελληνικές πόλεις, τα οποία εφαρμόζονται μέχρι και σήμερα, είναι η πρασιά και η στοά. Ένα άλλο μέτρο του οποίου η εφαρμογή έχει ανασταλεί λόγω της κακής εφαρμογής του είναι η μεταφορά συντελεστή δόμησης (ΣΔ). Η μεταφορά συντελεστή δόμησης εξυπηρετεί τη διαφύλαξη διατηρητέων κτιρίων, την ανάπλαση περιοχών και τη δημιουργία κοινόχρηστων χώρων. Το ζητούμενο όμως είναι να δημιουργηθούν ζώνες υποδοχής του ΣΔ σε μέρη που η φέρουσα ικανότητα της περιοχής το επιτρέπει. Ο θεσμός αυτός μπορεί να επιδράσει θετικά στην απόκτηση κοινόχρηστων χώρων καθώς απαλλάσσει τους ΟΤΑ από τα έξοδα απαλλοτριώσεως. Από την άλλη, ο έλεγχος της πυκνότητας μίας περιοχής με τη μείωση του ΣΔ ή του ύψους είναι μία εναλλακτική έμμεση μέθοδος. Με τη μείωση του ΣΔ ή του ύψους λιγοστεύουν οι ανάγκες μίας περιοχής για ελεύθερους χώρους καθώς θα φιλοξενεί λιγότερους κατοίκους. Επίσης, μέσα από την κατάλληλη εφαρμογή των όρων δόμησης μπορεί να διασφαλιστεί η προστασία των δημόσιων κτιρίων και των κήπων τους.²⁰¹

Αν και στην Ελλάδα βρίσκεται ακόμα σε πειραματικό στάδιο, το ενεργό οικοδομικό τετράγωνο είναι μία ευκαιρία για την ανάπτυξη του πρασίνου στο κέντρο της πόλης. Το παραπάνω εργαλείο στοχεύει στην ενοποίηση των νεκρών ακάλυπτων χώρων που

---

²⁰¹ Όπως είναι ο ορισμός της οικοδομικής γραμμής και η μείωσης της συνολικής δυνατότητας δόμησης

βρίσκονται στο εσωτερικό ενός οικοδομικού τετραγώνου μεταξύ των πολυκατοικιών.²⁰² Οι χώροι αυτοί μπορούν να φυτευτούν και να διαμορφωθούν κατάλληλα με κήπους και παιδικές χαρές.

Ακόμη, υπάρχουν και κάποια άλλα θεσμοθετημένα εργαλεία που αν και δεν χρησιμοποιούνται συχνά έχουν πολλές δυνατότητες.²⁰³ Για παράδειγμα, το δικαίωμα προτίμησης, δηλαδή το δικαίωμα του Δήμου να παρεμβαίνει στις αγοραπωλησίες μεταξύ ιδιωτών και να αγοράζει κατά προτεραιότητα κάποιο ακίνητο που πωλείται. Επιπροσθέτως, η εφαρμογή της εισφοράς σε γη μπορεί να συμβάλλει στην εξασφάλιση πρασίνου σε περιοχές αναμόρφωσης του σχεδίου. Η κάθε ιδιοκτησία υποχρεούται να συνεισφέρει σε περίπτωση πολεοδόμησης (δηλαδή ένταξης στο σχέδιο) για την εξασφάλιση των αναγκαίων κοινόχρηστων χώρων. Η υποχρέωση αυτή μπορεί να επεκτείνεται και σε εντός σχεδίου περιοχές, όταν αυτές εντάσσονται σε πρόγραμμα αναμόρφωσης/ανάπλασης. Ο τρόπος αυτός για την εξασφάλιση αστικής γης είναι ταυτόχρονα και μία πολύ ασφαλής και οικονομική μέθοδος για το Δημόσιο.²⁰⁴

3.6 Προβλήματα, προτάσεις και προοπτικές εξέλιξης των χώρων πρασίνου

Όπως διαπιστώθηκε, οι υφιστάμενοι χώροι πρασίνου του λεκανοπέδιου της Αθήνας δεν επαρκούν. Η απότομη αύξηση της ανοικοδόμησης και η εξάπλωση της Αθήνας εκτός των ορίων της

---

²⁰² Μπελαβίλας Νίκος & Βαταβάλη Φερενίκη, Πράσινο και ελεύθεροι χώροι στην πόλη, Οδηγός για το περιβάλλον, WWF Ελλάς, Αθήνα, 2009, σελ. 34

²⁰³ Ευαγγελίδου Μάρω, «Θεσμικά εργαλεία "πολιτικής γης" για την εξασφάλιση κοινόχρηστων χώρων πρασίνου στον αστικό ιστό», εισήγηση σε ημερίδα του οικολογικού ομίλου Πετρούπολης «Αστικό πράσινο σε συνθήκες πολεοδομικού κορσισμού», Δεκέμβριος 2007

²⁰⁴ Χατζηαδάμ Παύλος, Φυσικό περιβάλλον και αστικές αναπλάσεις, ΑΠΘ, Βέροια, 2009, σελ.

οδήγησε στον κατακερματισμό των χώρων πρασίνου σε μικρού και μεσαίου μεγέθους επιφάνειες με ανύπαρκτες συνδέσεις (δίκτυα). Η αυθαίρετη δόμηση κυριαρχεί ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που γίνονται καταπατήσεις δημόσιας γης από ιδιώτες. Εκτός του ότι συναντάμε ελάχιστες επιφάνειες πρασίνου στην Αθήνα, το πρόβλημα εστιάζεται στο ότι οι υπάρχοντες χώροι πρασίνου είναι τρομερά υποβαθμισμένοι.

3.6.1 Προβλήματα των χώρων πρασίνου

Ένα μεγάλο μερίδιο ευθύνης για την υφιστάμενη κατάσταση έχει αναμφισβήτητα η πολιτεία λόγω έλλειψης ή μη εφαρμογής των θεσμών και των μέτρων προστασίας για την ανάδειξη του αστικού και του περιαστικού πρασίνου. Από την άλλη μεριά τώρα, οι αρμόδιοι φορείς για την διασφάλιση των χώρων πρασίνου, εξαιτίας της απουσίας καλού προγραμματισμού και διαχείρισης, έχουν οδηγήσει πολλούς υπάρχοντες χώρους πρασίνου σε συνθήκες εγκατάλειψης και σταδιακής ερήμωσης. Ακόμη, η έλλειψη συντονισμού και συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων φορέων για την διαχείριση των χώρων πρασίνου καθώς και η αδυναμία διάθεσης οικονομικών πόρων για αυτούς είναι παράγοντες που δυσχεραίνουν την αξιοποίηση των χώρων αυτών.²⁰⁵ Στην εντατικοποίηση του ζητήματος, συμβάλλουν με την σειρά τους και οι ίδιοι οι πολίτες, εξαιτίας της έλλειψης ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης σε θέματα που αφορούν την προστασία και τον σεβασμό προς τους χώρους πρασίνου.

Τα σημαντικότερα προβλήματα που εντοπίζονται στο λεκανοπέδιο της Αθήνας συσχετίζονται με την αδυναμία σύνδεσης του αστικού

---

²⁰⁵ ΓΕΩΤΕΕ, Αστικό πράσινο της Αθήνας

και περιαστικού πρασίνου αλλά και με την άνιση κατανομή του πρασίνου εντός του λεκανοπεδίου. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αξιοποίηση των χώρων πρασίνου από λίγους κάτοικους συγκεκριμένων περιοχών επειδή η προσέγγιση τους δεν είναι εύκολα πραγματοποιήσιμη. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν εκτεταμένοι χώροι πρασίνου σε περιοχές με χαμηλή πυκνότητα ενώ παρατηρούνται σημαντικές ελλείψεις σε περιοχές με υψηλή πυκνότητα (κεντρικές και δυτικές συνοικίες). Ακόμη, πολλές φορές χωροθετούνται χρήσεις εντός των χώρων πρασίνου, οι οποίες καταλαμβάνουν τεράστιες επιφάνειες και απευθύνονται σε συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων (π.χ. η ιδιωτική αναψυχή απευθύνεται σε ανθρώπους που έχουν την δυνατότητα να καταναλώσουν) αποδίδοντας στον χώρο μία διαφορετική σημασία και χάνεται σταδιακά ο προορισμός και η λειτουργία του χώρου.²⁰⁶

Άλλος ένας άξονας προβληματισμού για τους υφιστάμενους υπαίθριους χώρους και χώρους πρασίνου είναι αυτός της αξιοποίησης. Σε διάφορες περιοχές της Αθήνας υφίστανται αξιολογες εκτάσεις οι οποίες έχουν την δυνατότητα να συμβάλλουν δραστικά στη βελτίωση της εικόνας της πόλης και παράλληλα να αυξήσουν το ποσοστό του πρασίνου, αλλά παρόλα αυτά δεν αξιοποιούνται. Επιπλέον, πολλές φορές οι υπάρχοντες χώροι πρασίνου τυχαίνει να είναι απομονωμένοι διότι δεν είναι εύκολα προσιτοί από το κοινό για καθημερινή χρήση. Έτσι, ενώ υπάρχουν στη διάθεση του κόσμου υπαίθριοι χώροι πρασίνου, δεν γίνεται η

---

²⁰⁶ Κοσμάκη Τζένη, «Προς μία πολιτική σχεδιασμού δημόσιων υπαίθριων χώρων στο λεκανοπέδιο της Αθήνας», περιοδικό Πυρφόρος, έκδοση ΕΜΠ, τεύχος 1/1998

κατάλληλη αξιοποίηση τους λόγω της μειωμένης διέλευσης ανθρώπων στα σημεία αυτά.²⁰⁷

Από την άλλη, οι υφιστάμενοι χώροι πρασίνου υστερούν σε επίπεδο υποδομών, όπως είναι για παράδειγμα ο φωτισμός κατά την διάρκεια της νύχτας, και η εικόνα της εγκατάλειψης έχει ως αποτέλεσμα οι χώροι να μετατρέπονται σε καταφύγιο ναρκομανών, άστεγων, αλλοδαπών και να αυξάνεται με τον τρόπο αυτό η εγκληματικότητα. Πέρα όμως από τις υποδομές, σοβαρό ζήτημα που αποτελεί παράλληλα και απειλή για τη δημόσια υγεία είναι η έλλειψη συντήρησης και κυρίως η απουσία καθαριότητας των χώρων πρασίνου καθώς δεν υπάρχει εξειδικευμένο προσωπικό για τέτοιου είδους εργασίες.

Το πράσινο του λεκανοπεδίου έχει δοκιμαστεί αρκετές φορές στο παρελθόν από συνεχόμενες πυρκαγιές οι οποίες παρατηρούνται συνηθέστερα σε δασικές εκτάσεις ιδιαίτερα τους θερινούς μήνες.²⁰⁸ Η επέμβαση όμως του ανθρώπινου παράγοντα δυστυχώς δεν σταματά εκεί. Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, οι κάτοικοι λόγω άγνοιας ή έλλειψης ευαισθητοποίησης προβαίνουν και σε άλλες πράξεις δημιουργώντας προβλήματα στο πράσινο και το περιβάλλον όπως για παράδειγμα με την παράνομη βόσκηση αιγοπροβάτων αλλά και με την αυθαίρετη δόμηση σε εκτάσεις με δασική βλάστηση.

Τέλος, η χωροθέτηση δραστηριοτήτων οργανωμένου αθλητισμού σε μεγάλους φυσικούς ανοικτούς χώρους που καλύπτουν τεράστιες επιφάνειες είναι ένα γεγονός το οποίο έχει προκαλέσει μείωση των

---

²⁰⁷ Κοσμάκη Τζένη, «Προς μία πολιτική σχεδιασμού δημόσιων υπαίθριων χώρων στο λεκανοπέδιο της Αθήνας», περιοδικό Πυρφόρος, έκδοση ΕΜΠ, τεύχος 1/1998

²⁰⁸ Στο παρελθόν έχουν συμβεί πολλά περιστατικά στον Υμηττό, στην Πεντέλη και στην Πάρνηθα, η οποία δέχτηκε τεράστιο πλήγμα το 2007 από μεγάλη πυρκαγιά.

χώρων πρασίνου στο λεκανοπέδιο Αθηνών και σοβαρές επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον.²⁰⁹

3.6.2 Προτάσεις για τους χώρους πρασίνου

Το πράσινο της Αθήνας δεν αντιμετωπίστηκε ποτέ σαν ένα ενιαίο σύνολο και όσες ενέργειες και προτάσεις πραγματοποιήθηκαν με σκοπό την αναβάθμισή του είχαν αποσπασματικό χαρακτήρα.²¹⁰ Ενώ έχουν πραγματοποιηθεί πολλές συζητήσεις και σχέδια για μεγάλους ανοιχτούς χώρους πρασίνου, σπάνια δημιουργούνται προϋποθέσεις για την υλοποίηση τους.²¹¹ Ένα όμως είναι σίγουρο, ότι πρέπει άμεσα να γίνουν ενέργειες για να αυξηθούν και να διευρυνθούν οι χώροι αυτοί.

Το 1994 προωθήθηκε από το ΥΠΕΧΩΔΕ ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα για την επίλυση των προβλημάτων με τους χώρους πρασίνου. Στόχος του ήταν η ενοποίηση του αστικού πρασίνου στην Αθήνα (Μητροπολιτικού, Διαδημοτικού και Τοπικού χαρακτήρα) και η διασύνδεσή του με το περιαστικό (Ορεινοί Όγκοι που περιβάλλουν το Λεκανοπέδιο), ώστε να δημιουργηθεί ένα εκτεταμένο δίκτυο "πράσινων διαδρόμων και διαδρομών" μέσα στον αστικό χώρο. Ειδικότερα, με το πρόγραμμα ΑΤΤΙΚΗ SOS, το οποίο είχε χρονικό ορίζοντα υλοποίησης μέχρι το 2000, σχεδιάστηκαν και προωθήθηκαν μέτρα θεσμικής προστασίας των περιαστικών ορεινών όγκων και Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου.²¹²

---

²⁰⁹ Κοσμάκη Τζένη, «Προς μία πολιτική σχεδιασμού δημόσιων υπαίθριων χώρων στο λεκανοπέδιο της Αθήνας», περιοδικό Πυρφόρος, έκδοση ΕΜΠ, τεύχος 1/1998

²¹⁰ ΓΕΩΤΕΕ, Αστικό πράσινο της Αθήνας

²¹¹ Κοσμάκη Τζένη, «Προς μία πολιτική σχεδιασμού δημόσιων υπαίθριων χώρων στο λεκανοπέδιο της Αθήνας», περιοδικό Πυρφόρος, έκδοση ΕΜΠ, τεύχος 1/1998

²¹² ΥΠΕΧΩΔΕ, <http://www.minenv.gr/4/44/4401/440102/44010201/g4401020102.html>

Ορισμένες από τις προτάσεις του ΓΕΩΤΕΕ²¹³ Παραρτήματος Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας εκφράζουν την ανάγκη για κεντρικό σχεδιασμό και ενιαία πολιτική για το αστικό πράσινο της Αθήνας από ένα μόνο φορέα και διαχείριση του πρασίνου από τους αρμόδιους ΟΤΑ (δήμους και κοινότητες). Επίσης, θεωρείται αναγκαία η χρηματοδότηση περισσότερων έργων πρασίνου και η καλύτερη σύνδεση με το περιαστικό πράσινο. Επιπλέον, μέσω της καταγραφής των ελεύθερων χώρων της πόλης θα δοθεί η ευκαιρία να αξιοποιηθούν κάποιοι χώροι από αυτούς και να φυτευτούν.²¹⁴

Βάσει της Χάρτας Πρασίνου για την Αθήνα (Ιούλιος 2008) σε καθένα από τους 907.540 κατοίκους αναλογούν 5,27 τ.μ. πάρκα πόλης και 1,57 τ.μ. νησίδες πρασίνου-πλατείες, δηλαδή σε κάθε κάτοικο αναλογούν συνολικά 6,84 τ.μ. πρασίνου. Στόχος του Δήμου Αθηναίων είναι το πράσινο να αυξηθεί στα 7,25 τ.μ. (5,5 τ.μ. για πάρκα πόλης και 1,75 τ.μ. για νησίδες πρασίνου-πλατείες) για κάθε κάτοικο.²¹⁵

Ορισμένες άλλες προτάσεις που έχουν τεθεί στηρίζονται στη δημιουργία ενός δικτύου πρασίνου το οποίο θα συσχετίζεται με τη διέλευση και την στάση των ανθρώπων ώστε να αξιοποιηθούν οι χώροι στο μέγιστο δυνατό βαθμό. Οι είσοδοι σε συνάρτηση με τις διαδρομές στους μεγάλης κλίμακας φυσικούς χώρους καθώς και οι συνδέσεις τους με το κύριο δίκτυο κίνησης πεζών στις περιοχές που τους περιβάλλουν και με τα μέσα μαζικής μεταφοράς παίζουν

---

²¹³ Γεωτεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας (ΓΕΩΤ.Ε.Ε.)

²¹⁴ ΓΕΩΤΕΕ, Αστικό πράσινο της Αθήνας

²¹⁵ Χάρτα πρασίνου για την Αθήνα, Νικήτας Κακλαμάνης, Δήμος Αθηναίων, Ιούλιος 2008, σελ. 4, Πηγή: www.cityofathens.gr

ιδιαίτερο ρόλο στην ένταξή τους στην πόλη και θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη κατά τη σχεδίαση του δικτύου πρασίνου.²¹⁶

Επίσης, ένα άλλο θετικό βήμα θα ήταν η εφαρμογή των θεσμικών εργαλείων που ήδη υπάρχουν αλλά και η δημιουργία νέων για την διασφάλιση χώρων πρασίνου. Επιπλέον, καλό θα ήταν να απομακρυνθούν οι μη συμβατές χρήσεις που εγκαταστάθηκαν είτε νόμιμα είτε παράνομα σε χώρους πρασίνου και να αποδοθεί ο χαρακτήρας που αρμόζει στους χώρους αυτούς. Από την άλλη, οι Δήμοι θα μπορούσαν να προβούν σε αγορές οικοπέδων για τη δημιουργία νέων χώρων πρασίνου.²¹⁷ Αλλά το σημαντικότερο από όλα είναι ότι ο κάθε πολίτης μπορεί να συμβάλλει τόσο στην προστασία όσο και στην αύξηση του πρασίνου. Τέτοιου είδους πρωτοβουλίες έχουν ήδη ξεκινήσει στο λεκανοπέδιο κατά κύριο λόγο από εθελοντικές ομάδες με ενέργειες που αφορούν τον καθαρισμό των πάρκων της πόλης μέχρι και την δημιουργία μικρών πάρκων (πάρκα τσέπης).

Από την άλλη, ο ΟΡΣΑ (Σχέδιο Νομού ΡΣΑ Αθήνας/Αττικής 2021 του Ιανουαρίου 2012) στηρίζει τη προστασία του περιαστικού χώρου και της γεωργικής γης από τις πιέσεις συρρίκνωσης καθώς και τη συνοχή των χώρων πρασίνου και των ελεύθερων χώρων της Αττικής, με την ένταξη τους σε ενιαίο δίκτυο πρασίνου. Το δίκτυο αναδεικνύεται μέσω της δημιουργίας «διαδρομών πολιτισμικής διαχρονικότητας», οι οποίες συνδέονται με τον πολεοδομικό ιστό και συνδυάζονται με το αστικό και περιαστικό πράσινο. Προτείνει

---

²¹⁶ Κοσμάκη Τζένη, «Προς μία πολιτική σχεδιασμού δημόσιων υπαίθριων χώρων στο λεκανοπέδιο της Αθήνας», περιοδικό Πυρφόρος, έκδοση ΕΜΠ, τεύχος 1/1998

²¹⁷ Ευαγγελίδου Μάρω, «Θεσμικά εργαλεία "πολιτικής γης" για την εξασφάλιση κοινόχρηστων χώρων πρασίνου στον αστικό ιστό», εισήγηση σε ημερίδα του οικολογικού ομίλου Πετρούπολης «Αστικό πράσινο σε συνθήκες πολεοδομικού κορεσμού», Δεκέμβριος 2007

επίσης τη διαμόρφωση δικτύου κοινόχρηστων χώρων πρασίνου εντός του αστικού ιστού που ταυτόχρονα θα λειτουργεί ως «οικολογική διαδρομή» μεταξύ των προστατευόμενων βιοτόπων στην Αττική. Επιπλέον, για την ανάδειξη σημαντικών βιοτόπων και τοπίων, προωθείται το πρόγραμμα οργάνωσης υπερτοπικών πόλων αναψυχής και περιαστικών Μητροπολιτικών Πάρκων πρασίνου προς όφελος όλων των κατοίκων της Αττικής. Ακόμη, διαμορφώνεται ένα «πράσινο τόξο», το οποίο από την μία αποτελεί αδιάκοπη συνέχεια των χώρων πρασίνου και από την άλλη συνδέει τους ορεινούς όγκους της Αττικής. Τέλος, προωθείται η ένταξη των προστατευόμενων περιοχών και στοιχείων του τοπίου ως κομβικά σημεία στο δίκτυο πρασίνου και στο δίκτυο πολιτιστικών διαδρομών της Αττικής.

Εικ. 3.31: Χάρτης για την προστασία και την αναβάθμιση του περιβάλλοντος, Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας/Αττικής 2021

ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
ΑΣΤΙΚΑ ΠΑΡΚΑ ΣΤΟ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟ
ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Παραπάνω, αναλύθηκε λεπτομερώς η κατάσταση που επικρατεί σήμερα σε σχέση με τους χώρους πρασίνου στο λεκανοπέδιο της Αθήνας. Διαπιστώθηκε ότι, οι χώροι πρασίνου δεν επαρκούν για τις ανάγκες των κατοίκων και η ποιότητα της ζωής τους είναι φανερά υποβαθμισμένη. Το πρόβλημα της έλλειψης πρασίνου εντοπίζεται τόσο σε αστικό όσο και περιαστικό επίπεδο ενώ καθοριστικό ρόλο παίζει και η προβληματική σύνδεση των χώρων μεταξύ τους λόγω έλλειψης δικτύων πρασίνου. Ακόμη, παρατηρήθηκε ότι υπάρχει έντονη διαφοροποίηση στα ποσοστά πρασίνου από περιοχή σε περιοχή που οφείλεται στην λανθασμένη κατανομή του πρασίνου εντός του λεκανοπεδίου.

Παρόλα αυτά, υφίσταται θεσμικό πλαίσιο για την διασφάλιση και την προστασία των χώρων πρασίνου στην Ελλάδα, καθώς και πολλά θεσμικά εργαλεία για την αξιοποίηση χώρων και την μετατροπή τους σε πράσινο. Από την άλλη πλευρά, όμως, εξαιτίας της απουσίας καλού προγραμματισμού, διαχείρισης, συντονισμού, συνεργασίας και σε ορισμένες περιπτώσεις μη εφαρμογής του θεσμικού πλαισίου που αναπτύσσεται κατά καιρούς, το λεκανοπέδιο οδηγήθηκε στην σημερινή προβληματική κατάσταση. Επίσης, στα σημερινή εικόνα συνέβαλλαν καθοριστικά και η στάση των ίδιων των πολιτών και το γεγονός ότι διατίθενται ελάχιστοι οικονομικοί πόροι για την συντήρηση των υφιστάμενων και την ανάπτυξη νέων χώρων πρασίνου.

Στη συνέχεια, στην παρούσα εργασία εξετάζονται περιπτώσεις αστικών πάρκων μητροπολιτικής εμβέλειας του λεκανοπεδίου της Αθήνας, τα οποία έχουν την δυνατότητα να συμβάλλουν δραστικά στην αύξηση των χώρων πρασίνου, όταν υλοποιηθούν εξ' ολοκλήρου τα τρέχοντα προγράμματα για το καθένα χωριστά. Σύμφωνα με το Σχέδιο Νομού ΡΣΑ Αθήνας/Αττικής 2021 Ιανουάριος 2012, Αστικά Μητροπολιτικά Πάρκα της Αττικής (εικ. 4.1) είναι:

- το Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού,
- το Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί – Ιλισίων,
- το Μητροπολιτικό Πάρκο Τουρκοβουνίων – Αττικό Άλσος,
- το Μητροπολιτικό Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτσης»
- και το Μητροπολιτικό Πάρκο Φαληρικού Όρμου.

Εικ. 4.1: Μητροπολιτικά Πάρκα Αττικής
(σύμφωνα με το Σχέδιο Νομού ΡΣΑ Αθήνας/Αττικής 2021)

Ακόμη, το Σχέδιο Νομού ΡΣΑ Αθήνας/Αττικής 2021 του Ιανουαρίου 2012 χαρακτηρίζει το Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού, το

Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί – Ιλισίων και το Μητροπολιτικό Πάρκο Φαληρικού Όρμου ως μητροπολιτικές παρεμβάσεις Α' προτεραιότητας ενώ το Μητροπολιτικό Πάρκο Τουρκοβουνίων – Αττικό Άλσος και το Μητροπολιτικό Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτσης» ως Β' προτεραιότητας.²¹⁸

Από τα παραπάνω Αστικά Μητροπολιτικά Πάρκα, επιλέχθηκαν δύο περιπτώσεις προς ανάλυση, το Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί – Ιλισίων (Α' προτεραιότητας) το οποίο βρίσκεται στην Κεντρική Αθήνα και το Μητροπολιτικό Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτσης» (Β' προτεραιότητας) που βρίσκεται στη Δυτική Αθήνα. Το Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί-Ιλισός, δεν έχει υλοποιηθεί έως σήμερα, αλλά σύμφωνα με το 14.6.11 Π. Δ/γμα (ΦΕΚ Δ'187) προωθείται η εφαρμογή του και η συμπλήρωση του θεσμικού πλαισίου διαχείρισης του πάρκου. Από την άλλη, το Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτσης», είναι ήδη διαμορφωμένο πάρκο στο οποίο προωθείται η περαιτέρω ανάπτυξη εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και ήπιας αναψυχής, συμβατής με την απαίτηση προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος. Επίσης, προωθείται η ολοκλήρωση της θεσμικής ρύθμισης και της αποσαφήνισης του ιδιοκτησιακού καθεστώτος.

---

²¹⁸ Οι μητροπολιτικές παρεμβάσεις διακρίνονται σε παρεμβάσεις Α' και Β' προτεραιότητας, σύμφωνα με τα εξής κριτήρια αξιολόγησης:

- Σπουδαιότητα της παρέμβασης για την εφαρμογή της Στρατηγικής του Σχεδίου Δράσης
- Εφικτότητα παρέμβασης σε σχέση με τους υφιστάμενους θεσμικούς, χωροταξικούς και οργανωτικούς περιορισμούς
- Χρηματοδοτική εφικτότητα παρέμβασης σε σχέση με τις υπάρχουσες εναλλακτικές δυνατότητες χρηματοδότησης
- Βαθμός αξιοπιστίας ως προς τους περιβαλλοντικούς όρους και άλλες θετικές ή αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις
- Κοινωνική αποδοχή και κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις
- Βαθμός συνεργασίας και συμπληρωματικότητας μεταξύ των Παρεμβάσεων, ώστε να εξασφαλίζεται υψηλός βαθμός ολοκλήρωσης του Σχεδίου Δράσης

4.1 Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί-Ιλισός

4.1.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Η περιοχή μελέτης του Μητροπολιτικού Πάρκου Γουδί-Ιλισός (εικ. 4.2) βρίσκεται βορειοανατολικά στο κέντρο της Αθήνας, στα όρια των δήμων Αθηναίων, Ζωγράφου, Παπάγου-Χολαργού και Φιλοθέης-Ψυχικού (γειτνιάζει με την περιοχή του

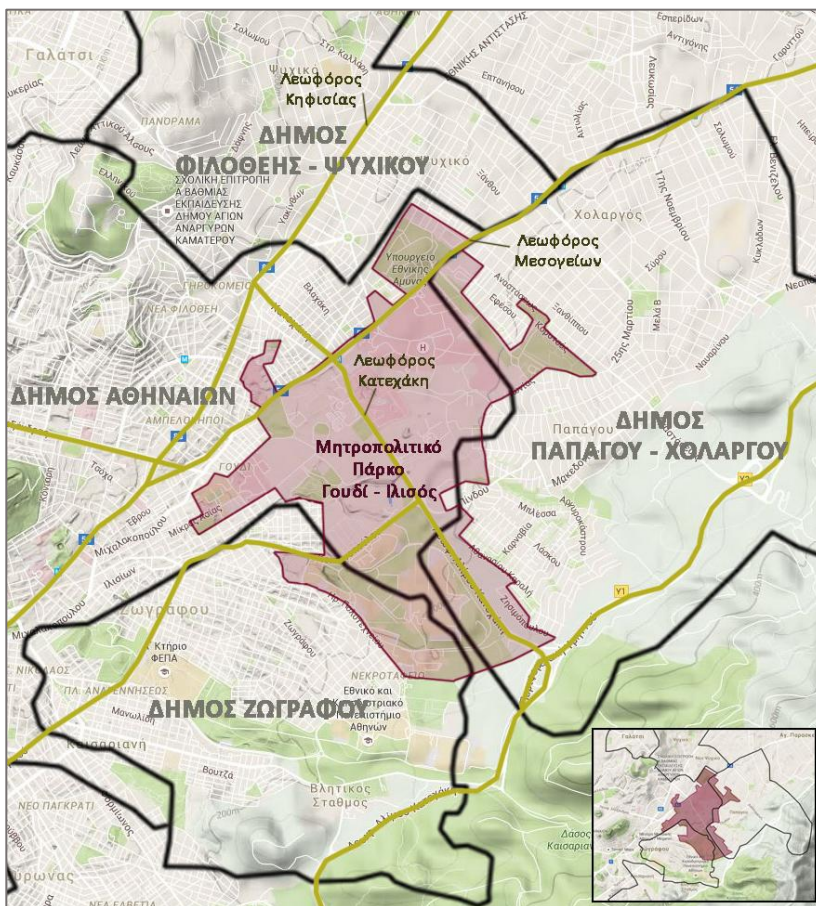
Νέου Ψυχικού), σε μία από τις πιο πυκνοκατοικημένες περιοχές της Αττικής. Χωροθετείται κοντά σε δύο μεγάλους οδικούς άξονες, νοτιοανατολικά της λεωφόρου Μεσογείων και εκατέρωθεν της λεωφόρου Κατεχάκη και αναπτύσσεται μέχρι τις παρυφές του Υμηττού. Η συνολική έκταση της περιοχής που προορίζεται για τη δημιουργία του Μητροπολιτικού Πάρκου ανέρχεται στα 4.500 στρέμματα περίπου εκ των οποίων τα 1.450 στρέμματα θα αποτελέσουν τον πυρήνα του Πάρκου αυτού.²¹⁹

Πρόκειται για ένα μεγάλο αστικό κενό που αποτελεί παράλληλα όριο του περιαστικού πρασίνου του λεκανοπεδίου της Αθήνας. Κύρια φυσικά χαρακτηριστικά του συνιστούν το υδρογραφικό δίκτυο των πηγών του Ιλισού και ο ορεινός όγκος του Υμηττού. Επιπλέον, βρίσκεται εντός των ορίων της Β' Ζώνης Προστασίας Υμηττού και είναι τμήμα της λεκάνης (εικ. 4.3) που σχηματίζεται ανάμεσα στον ορεινό όγκο του Υμηττού και στο σύστημα των

---

²¹⁹ <http://www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=113&language=el-GR>

λόφων της Αθήνας (Τουρκοβούνια, Λυκαβηττός).²²⁰ Εκτός από τα φυσικά χαρακτηριστικά του τοπίου, άλλα στοιχεία που συνθέτουν τον χαρακτήρα της περιοχής αυτής είναι η ιστορικότητα καθώς και η αρχιτεκτονική αξία των υφιστάμενων κτισμάτων.

Εικ. 4.2: Γεωγραφική θέση της περιοχής μελέτης

²²⁰ Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (ΟΡΣΑ), ΕΜΠ-Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας - Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος, Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί - Ιλίσος, συνοπτική παρουσίαση του ερευνητικού προγράμματος, 2002, σελ. 13

Εικ. 4.3: Πανοραμική άποψη περιοχής μελέτης από ύψωμα στον Υμηττό

4.1.2 Ιστορική εξέλιξη

Τα πρώτα στοιχεία ανθρώπινης επέμβασης στην ευρύτερη περιοχή εντοπίζονται γύρω στο 1875. Η πλησιέστερη δομημένη οικιστική περιοχή ήταν η συνοικία των Αμπελοκήπων, η οποία είχε ενταχθεί στο σχέδιο πόλης από το 1892. Τα όρια της Αθήνας πλησίασαν την περιοχή όταν δημιουργήθηκαν οι συνοικίες Ιλίσια - Θών - Γουδί το 1894 και η συνοικία του Αγίου Θωμά το 1902. Την ίδια εποχή, οι γυμνές εκτάσεις του Υμηττού λειτουργούσαν ήδη ως στρατιωτικά πεδία βολής.

Από το 1900 έως το 1938, αναπτύχθηκαν, στο μέτωπο της οδού Μεσογείων στο Γουδί, έξι στρατόπεδα, τα οποία συγκρότησαν τη «Στρατιωτική Πόλις Γουδί» (εικ. 4.4 και 4.9). Το 1918, εγκαταστάθηκε η Σχολή Χωροφυλακής, στο χώρο της πρώην ιερατικής σχολής που προϋπήρχε από το 1896, στο δυτικό όριο επί της οδού Μεσογείων.

Εικ. 4.4: «Στρατιωτική Πόλις Γουδί», Πανοραμική όψη των υποστέγων του Συντάγματος Πεδινού Πυροβολικού - κατασκευάστηκαν τη δεκαετία του 1900

Από το 1902 (ίδρυση) και μέχρι το 1940, αναπτύχθηκε στα βορειοδυτικά της περιοχής το Φθισιατρείο «Σωτηρία»²²¹ (εικ. 4.5 έως 4.8), ένα άλλο μεγάλο δημόσιο συγκρότημα, με μία σειρά από αυτόνομα διάσπαρτα περίπτερα και κτίρια. Χτίστηκε μέσα σε ένα εξαιρετικής ποιότητας τοπίο που είχε προκύψει από τεχνητή δασική διαμόρφωση με απαρχή τη δεκαετία του 1910.

Εικ. 4.5 (αριστερά): Φθισιατρείον «Σωτηρία», Περίπτερο «Σωτηρία» του 1905²²² (λήψη φωτογραφίας: 1937)

Εικ. 4.6 (δεξιά): Φθισιατρείον «Σωτηρία», το Περίπτερο «Σωτηρία» σήμερα

²²¹ Αποτελεί το μεγαλύτερο κέντρο νοσηλείας φυματικών.

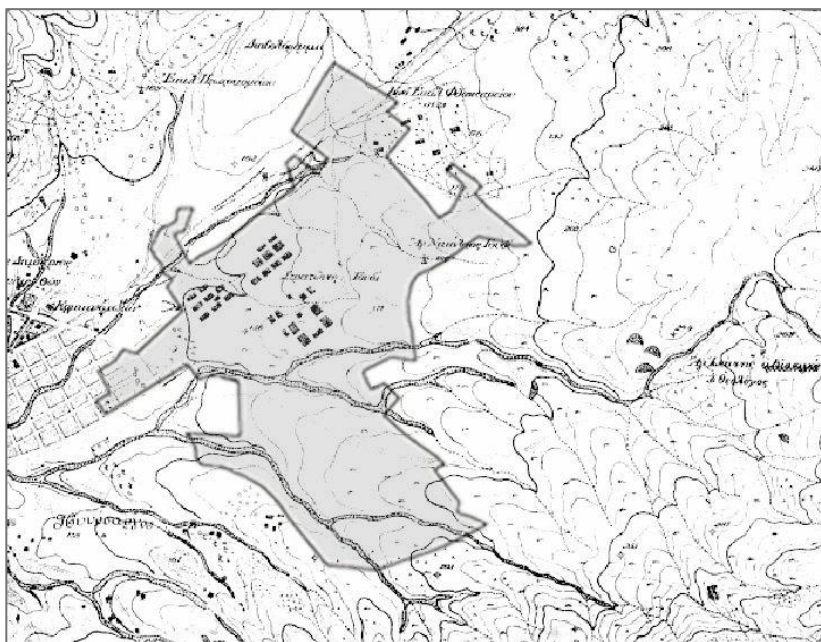
²²² Είναι το πρώτο κτίριο του νοσοκομείου σε σχέδια των αρχιτεκτόνων Ι. και Μ. Αξελού.

Εικ. 4.7 (αριστερά): Φθισιατρείον «Σωτηρία», Περίπτερο «Σπηλιοπούλειο», κατασκευής του 1914, (λήψη φωτογραφίας: 1937)

Εικ. 4.8 (δεξιά): Φθισιατρείον «Σωτηρία», Περίπτερο «Σπηλιοπούλειο» σήμερα

Εικ. 4.9: Χάρτης της περιοχής από τη Χαρτογραφική Υπηρεσία Στρατού, 1925 (ΕΛΙΑ)

Τη δεκαετία του 1920, άρχισαν οι πρώτες δενδροφυτεύσεις στην περιοχή, με ιδιαίτερα συστηματικό τρόπο στην περιοχή του στρατοπέδου της Χωροφυλακής (στο σημερινό πάρκο Χωροφυλακής) και συνεχίστηκαν τη δεκαετία του 1930 στο χώρο του Νοσοκομείου «Σωτηρία». Τα επόμενα χρόνια συνεχίστηκαν να πραγματοποιούνται και άλλες δενδροφυτεύσεις.

Από το 1896 έως το 1949, δημιουργήθηκε στη νότια πλευρά του Γουδιού, το Νοσοκομείο Παιδών «Αγία Σοφία», αποτελούμενο από χαμηλά λιθόκτιστα κτίρια και περίπτερα (εικ. 4.10). Από το 1957, επικρατεί η παρουσία του κεντρικού κτιρίου του νοσοκομείου (εικ. 4.11), που επεκτάθηκε με προσθήκες μέχρι το 1991. Από το 1934, δημιουργήθηκε το δεύτερο Νοσοκομείο Παιδών «Αγλαΐας Κυριακού και Οικογενείας Αντωνιάδη» στα νοτιοδυτικά του οικοπέδου (εικ. 4.12).

Εικ. 4.10 (αριστερά): Νοσοκομείο Παιδών «Αγία Σοφία», Περίπτερο «Κοργιαλένιο» κατασκευής 1915²²³

Εικ. 4.11 (δεξιά): Γενικό Νοσοκομείο Παιδών "Η Αγία Σοφία", Κεντρικό κτίριο

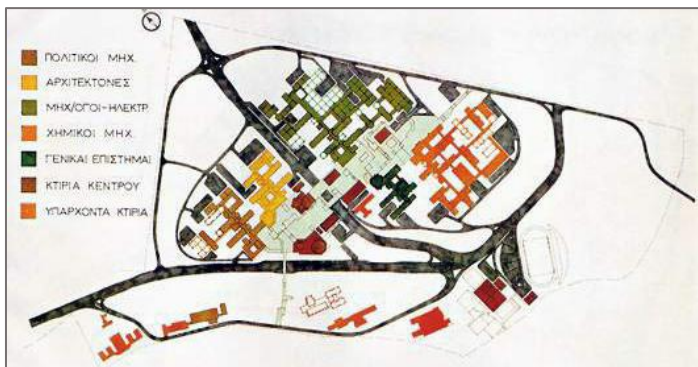
²²³ Σε σχέδια του αρχιτέκτονα Ellen.

Εικ. 4.12: Νοσοκομείο Παίδων Π. & Α. Κυριακού

Μέχρι τη δεκαετία του 1950, λόγω της απότομης οικιστικής ανάπτυξης της Αθήνας, η δομή της περιοχής γύρω από το Γουδί άλλαξε, εξαιτίας της πυκνής δόμησης (εικ. 4.18) και του ύψους των κτιρίων που τριπλασιάστηκε. Από το 1950, αρχίζει να δημιουργείται στο Γουδί η Πολυτεχνειούπολη Ζωγράφου (εικ. 4.13 και 4.14).²²⁴ Αρχικά, κτίστηκε ένας πυρήνας κτιρίων ο οποίος σταδιακά, ιδιαίτερα στις δεκαετίες 1980 και 1990, εξαπλώθηκε στα όρια της σημερινής Κατεχάκη με πολλά μεγάλα κτίρια.

Εικ. 4.13: Γενικό Σχέδιο Πολυτεχνειούπολης Ζωγράφου (1973)

²²⁴ Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (ΟΡΣΑ), ΕΜΠ-Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας - Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος, Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί - Ιλιός, συνοπτική παρουσίαση του ερευνητικού προγράμματος, 2002, σελ. 12

Εικ. 4.14: Πανοραμική άποψη Πολυτεχνειούπολης Ζωγράφου

Ακόμη, από το 1963 έως το 1967 κατασκευάστηκε η λεωφόρος Μεσογείων και μέχρι το 1970 ολοκληρώθηκε η λεωφόρος Μιχαλακοπούλου. Το 1981, με την κατασκευή της Περιφερειακής οδού Αλίμου-Καρέα-Κατεχάκη, προχώρησε η κατάτμηση του μέχρι τότε ενιαίου χώρου του Γουδιού.

Το 1968 άρχισε η ανέγερση ενός νέου συγκροτήματος της Υπηρεσίας Ενημερώσεως Ενόπλων Δυνάμεων (ΥΕΝΕΔ), στη συμβολή των οδών Κατεχάκη και Μεσογείων, για τη στέγαση της ελληνικής τηλεόρασης. Το 1967-1975 κατασκευάστηκε ο πύργος της Κεντρικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (ΚΥΠ)²²⁵, στα ανατολικά της ΥΕΝΕΔ και της Σχολής Χωροφυλακής. Το κτίριο τελικά φιλοξένησε και το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης (εικ. 4.15) ενώ δίπλα του κατασκευάστηκε το Υπουργείο Δικαιοσύνης (1988).

---

²²⁵ Η ΚΥΠ μετονομάστηκε αργότερα σε ΕΥΠ (Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών).

Εικ. 4.15: Πύργος Υπουργείου Δημοσίας Τάξης (συμβολή Κατεχάκη και Μεσογείων)

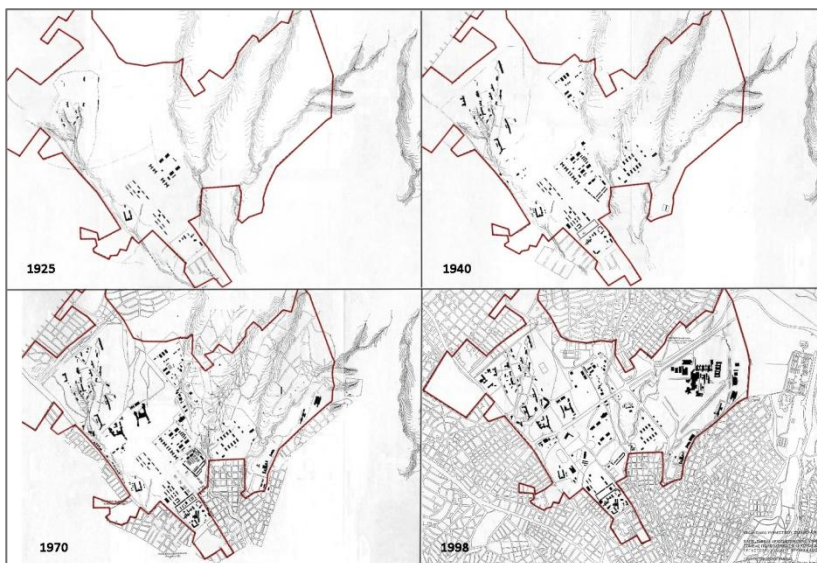
Την ίδια εποχή, κατασκευάστηκαν δύο μεγάλα νοσοκομεία, το 401 Γενικό Νοσοκομείο Στρατού (γύρω στο 1971) και το 251 Γενικό Νοσοκομείο Αεροπορίας (1970-1975), απέναντι από τη ΥΓΕΙΑ και την ΕΥΠ (εικ. 4.16 και 4.17). Τα νοσοκομεία κάλυψαν το βόρειο τμήμα του κόμβου των λεωφόρων Κατεχάκη και Μεσογείων, μέχρι το όριο του νοσοκομείου «Σωτηρία».²²⁶ Νωρίτερα, το 1960 ένα τμήμα του μέτωπο της «Σωτηρίας» προς την Μεσογείων δόθηκε για την κατασκευή του Γενικού Κρατικού Νοσοκομείου «Γ. Γεννηματάς».

Εικ. 4.16 (αριστερά): 401 Γενικό Στρατιωτικό Νοσοκομείο Αθηνών, άποψη από Κατεχάκη

Εικ. 4.17 (δεξιά): 251 Γενικό Νοσοκομείο Αεροπορίας, άποψη από Κατεχάκη

²²⁶ Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (ΟΡΣΑ), ΕΜΠ-Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας - Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος, Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί - Ιλιόσς, συνοπτική παρουσίαση του ερευνητικού προγράμματος, 2002, σελ. 12

Εικ. 4.18: Εξέλιξη οικιστικής ανάπτυξης της περιοχής Γουδί (1925-1998)

<u>ΧΡΗΣΕΙΣ</u>	<u>ΕΩΣ ΤΟ 1950</u>	<u>ΜΕΤΑ ΤΟ 1950</u>
Στρατιωτικές εγκαταστάσεις	«Στρατιωτική Πόλις Γουδί»	
Νοσοκομειακές εγκαταστάσεις	Φθισιατρείο «Σωτηρία»	Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο «Γ. Γεννηματάς»
	Νοσοκομείο Παιδων Αγία Σοφία	401 Γενικό Νοσοκομείο Στρατού
	Νοσοκομείο Παιδων «Αγλαΐας Κυριακού και Οικογενείας Αντωνιάδη»	251 Γενικό Νοσοκομείο Αεροπορίας
Εκπαίδευση	Σχολή Χωροφυλακής	Πολυτεχνειούπολη Ζωγράφου
Έργα		Διάνοιξη Μεσογείων και Κατεχάκη
Διοίκηση		ΥΠΕΝΔ (Υπουργείο Δημόσιας Τάξης)
		ΚΥΠ
		Υπουργείο Δικαιοσύνης

Πίνακας 4.1: Ιστορική εξέλιξη της περιοχής ως προς τις χρήσεις

Αξίζει να αναφερθεί ότι από το 1971 έως το 1992 μεγάλες πυρκαγιές έπληξαν τον ορεινό όγκο του Υμηττού. Για το λόγο αυτό οργανώθηκαν πολλές αναδασώσεις εκ των οποίων αξιόλογο χαρακτήρα “ανάπλασης” του φυσικού τοπίου παρουσιάζει η αναδάσωση του Αισθητικού δάσους της Καισαριανής.²²⁷

Ακόμη, για την περιοχή που εξετάζεται, έχουν γίνει κατά καιρούς πολλές προσπάθειες και σχέδια για παραχώρηση τμημάτων της έκτασης αυτής για διάφορες χρήσεις (π.χ. δημιουργία γηπέδου), τα οποία δεν υλοποιήθηκαν ποτέ μέχρι τώρα. Εξαίρεση αποτελεί το Άλσος του Ελληνικού Στρατού στο στρατόπεδο Βαρύτη.

Το 1977, γίνεται για πρώτη φορά λόγος για δημιουργία μητροπολιτικού πάρκου στους δήμους Αθηναίων, Ζωγράφου και Παπάγου για την αναψυχή όλων των κατοίκων του Λεκανοπεδίου της Αθήνας. Τότε, σύμφωνα με τον ν. 732/1977, παραχωρήθηκαν 965 στρέμματα²²⁸ για το πάρκο ενώ παράλληλα προβλεπόταν ρυμοτόμηση σε προστατευόμενη ζώνη Β' του Υμηττού για να δοθούν οικοπέδα σε αξιωματικούς. Ύστερα όμως από αντιδράσεις και πιέσεις των κατοίκων, η κυβέρνηση το 1981 εξέλαβε ως «εκπεσόντα» ολόκληρο τον νόμο, παρόλο που το πρόβλημα εντοπιζόταν μόνο στην περίπτωση δόμησης στον Υμηττό.²²⁹ Όμως, είχαν προλάβει ήδη να κτιστούν 43 αυθαίρετες πολυκατοικίες του ΑΟΟΑ, οι οποίες νομιμοποιήθηκαν αργότερα με ειδική τροπολογία.

Το 1985 θεσμοθετείται το ρυθμιστικό σχέδιο της Αθήνας (ν. 1515/1985), στο οποίο προβλεπόταν η δημιουργία μητροπολιτικού

---

²²⁷ Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (ΟΡΣΑ), ΕΜΠ-Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας - Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος, Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί - Ιλισός, συνοπτική παρουσίαση του ερευνητικού προγράμματος, 2002, σελ. 13

²²⁸ Από το ταμείο Εθνικής Άμυνας (ΤΕΘΑ) και τον Αυτόνομο Οικοδομικό Οργανισμό Αξιωματικών «...άνευ ανταλλάγματος...».

²²⁹ <http://www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=116&language=el-GR>

χώρου πρασίνου στην ευρύτερη περιοχή Γουδί. Λίγο αργότερα, το 1994, ύστερα από παρακίνηση της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, εξαγγέλλεται η δημιουργία «Ασκληπιείου Πάρκου Αθηνών»²³⁰, πρόταση που δεν έχει υλοποιηθεί μέχρι σήμερα.

Το 1997, έπειτα από την ανακοίνωση ανάληψης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 από την Αθήνα, ο ΟΡΣΑ αναθέτει στο Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος του Τομέα Πολεοδομίας και Χωροταξίας του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ²³¹ τη διερεύνηση για δημιουργία μητροπολιτικού πάρκου στην περιοχή Γουδί. Το ερευνητικό αυτό πρόγραμμα για το «Μητροπολιτικό Πάρκο στο Γουδί», πραγματοποιήθηκε το Νοέμβριο του 1997 και ολοκληρώθηκε το Μάιο του 1999. Στόχο της έρευνας του Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος του ΕΜΠ, αποτέλεσε «η δημιουργία ενός Μητροπολιτικού Πάρκου στο Γουδί, που θα εντάξει και θα ενσωματώσει τις υφιστάμενες στην περιοχή λειτουργίες υγείας - πρόνοιας - εκπαίδευσης - διοίκησης - αθλητισμού σε ένα ευρύ πάρκο πρασίνου, υψηλής οικολογικής ποιότητας, με περιορισμένες χρήσεις πολιτισμού, αθλητισμού και αναψυχής».²³²

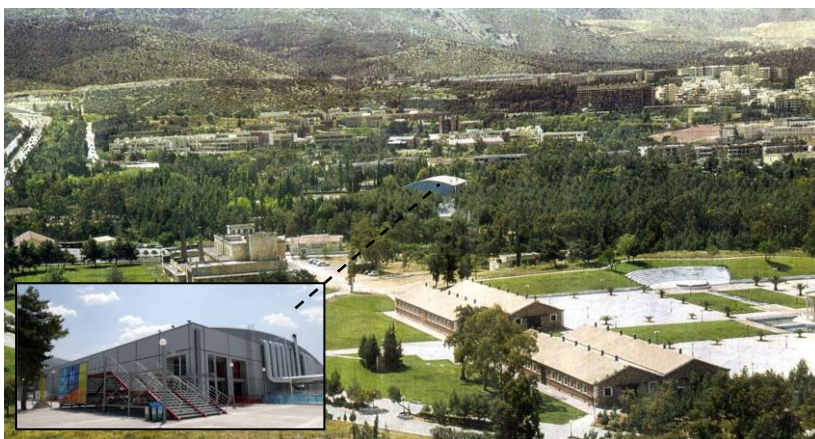
²³⁰ Σύμφωνα με τη μελέτη του 1997, το Ασκληπιείο Πάρκο Αθηνών προβλέπεται να ενοποιήσει τους χώρους των νοσοκομειακών μονάδων της περιοχής καλύπτοντας μία έκταση από το Λαϊκό Νοσοκομείο στη περιοχή Γουδί, του Δήμου Αθηναίων, μέχρι και το Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο.

²³¹ Η ερευνητική ομάδα περιλαμβάνει διδάσκοντες, ερευνητές και υποψήφιους διδάκτορες του ΕΜΠ, με επιστημονικό υπεύθυνο τον Καθηγητή Γιάννη Πολύζο, καθώς μελετητές και ειδικούς συμβούλους.

²³² Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (ΟΡΣΑ), ΕΜΠ-Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας - Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος, Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί - Ιλίσος, συνοπτική παρουσίαση του ερευνητικού προγράμματος, 2002, σελ. 4

Εμπόδιο όμως στην άμεση υλοποίηση του Πάρκου στάθηκε ο Ολυμπιακός Νόμος (ν. 2947/2000), με βάση τον οποίο κατασκευάστηκε δυτικά της λεωφόρου Κατεχάκη το συγκρότημα κλειστών εγκαταστάσεων του Badminton (εικ. 4.19). Αρχικός σκοπός ήταν να αποτελέσει μία λυόμενη προσωρινή κατασκευή, αποκλειστικά για τις ανάγκες των Αγώνων, με την υποχρέωση να απομακρυνθεί 6 μήνες μετά την λήξη τους, έτσι ώστε να ξεκινήσει η υλοποίηση του Μητροπολιτικού Πάρκου. Όμως, το 2005, η κατασκευή γίνεται μόνιμη (ν. 3342/2005) και παραχωρούνται συνολικά 25 στρέμματα του γηπέδου Badminton και της γύρω περιοχής του στην ιδιωτική εταιρεία «Ολυμπιακά Ακίνητα Α.Ε.»²³³.

Εικ. 4.19: Κλειστό γυμναστήριο Badminton, Γουδί

Παράλληλα, στο διάστημα που μεσολάβησε μετά το πέρας των Ολυμπιακών αγώνων έως το 2009, ο Οργανισμός Αθήνας ανέλαβε την προώθηση της θεσμικής ρύθμισης του «Μητροπολιτικού

---

²³³ Η εταιρεία μίσθωσε την έκταση αυτή για 20 χρόνια σε ιδιωτική εταιρεία για πολιτιστικές χρήσεις. Το 2007, το γήπεδο Badminton, μετατράπηκε σε έναν από τους μεγαλύτερους θεατρικούς χώρους στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, γνωστό σήμερα ως Θέατρο Badminton.

Πάρκου». Στην κατεύθυνση αυτή, αναπτύχθηκε νέο Π.Δ. για τον «Καθορισμό μέτρων προστασίας της περιοχής του όρους Υμηττού και των Μητροπολιτικών Πάρκων Γουδί – Ιλισίων» (ΦΕΚ 187/Δ/2011), όπου το Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί χαρακτηρίστηκε ως Ζώνη Ελεγχόμενης Ανάπτυξης (ΖΕΑ)²³⁴ και προωθήθηκε η εκπόνηση του Σχεδίου Γενικής Διάταξης. Με αφορμή το νέο Π.Δ., συλλέχθηκαν περαιτέρω στοιχεία και ξεκίνησε η συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς για την συμπλήρωση της μελέτης της έρευνας του ΕΜΠ.²³⁵

Έτσι, ο Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας ανέθεσε σε ερευνητική ομάδα του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης ένα πρόγραμμα εξειδίκευσης για την περιοχή Μητροπολιτικού Πάρκου Γουδί ως συνέχεια της έρευνας του ΕΜΠ την περίοδο 1999-2001. Πιο συγκεκριμένα, τον Νοέμβριο του 2011, ολοκληρώθηκε το ερευνητικό πρόγραμμα του Πανεπιστημίου Θράκης με τίτλο «Οριστικοποίηση Προτάσεων για τις Περιοχές των Μητροπολιτικών Πάρκων Γουδί - Ιλισίων».

Παρακάτω, περιγράφεται αναλυτικά η πρόταση του ερευνητικού προγράμματος «Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί - Ιλισίος, 1997-2001» του Εργαστηρίου Αστικού Περιβάλλοντος της Σχολής Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ, η οποία συμπληρώνεται με στοιχεία της πιο πρόσφατης έρευνας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.

---

²³⁴ Εντός των ΖΕΑ, οι εκτός και εντός σχεδίου περιοχές ρυθμίζονται με ενιαίο νομοθέτημα και όταν πρόκειται να τροποποιηθούν τα εγκεκριμένα σχέδια, γνωμοδοτεί η ΕΕ του Οργανισμού Αθήνας, δηλαδή ο φορέας που είναι αρμόδιος και για τον στρατηγικό και Γενικό Πολεοδομικό Σχεδιασμό.

²³⁵ Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασία Περιβάλλοντος Αθήνας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Οριστικοποίηση προτάσεων για την περιοχή του Μητροπολιτικού Πάρκου "Γουδί", Β' φάση - συνοπτική έκθεση, Νοέμβριος 2011, σελ. 10

4.1.3 Βασικές αρχές σχεδιασμού της πρότασης

Σύμφωνα με την πρόταση, η περιοχή μελέτης, έκτασης 4.500 στρεμμάτων, θα μετατραπεί σε ένα ενιαίο χώρο πρασίνου. Τα 1.450 στρέμματα της έκτασης αυτής, όπως ήδη αναφέρθηκε, θα αποδοθούν για τη δημιουργία του πυρήνα του δημοσίου πάρκου υψηλής οικολογικής ποιότητας.²³⁶ Το πάρκο θα ενοποιηθεί με τις υφιστάμενες δασικές εκτάσεις και το πράσινο των όμορων ιδιοκτησιών. Ακόμη, θα αποτελέσει τη συνέχεια του ορεινού όγκου του Υμηττού στον αστικό ιστό, και θα περιλαμβάνει το τμήμα των πηγών του Ιλισού ποταμού που παραμένει ακάλυπτο έως σήμερα.

Οι βασικές αρχές σχεδιασμού του χώρου στην κατεύθυνση της δημιουργίας Μητροπολιτικού Πάρκου μέσα από τις οποίες αναδεικνύεται ο επιθυμητός χαρακτήρας του, είναι οι εξής:

- *Ενιαία αντιμετώπιση του χώρου*
- *Οικολογική αποκατάσταση και ανάδειξη του υφιστάμενου φυσικού τοπίου: ανάδειξη του Ιλισού, εξασφάλιση της οικολογικής ενότητας με τον Υμηττό και ανάδειξη των υφιστάμενων χώρων πρασίνου.*
- *Ανάδειξη της ιστορικότητας του τόπου*
- *Ενσωμάτωση στο ευρύτερο πολιτιστικό δίκτυο²³⁷ της Αθήνας*
- *Ενίσχυση των πυρήνων πρασίνου*
- *Αναδιάρθρωση των ψυχαγωγικών, αθλητικών και παιδαγωγικών δραστηριοτήτων του χώρου²³⁸*

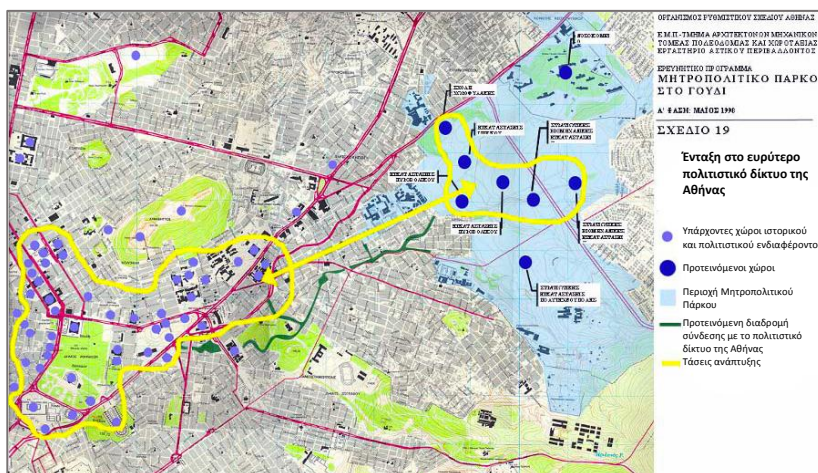
---

²³⁶ <http://www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=116&language=el-GR>

²³⁷ Όπως είναι το Μέγαρο Μουσικής, το Πάρκο Ελευθερίας, η Εθνική Πινακοθήκη, το Ωδείο Αθηνών, κλπ.

²³⁸ Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (ΟΡΣΑ), ΕΜΠ-Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας - Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος, Μητροπολιτικό

Σημαντικό ζήτημα του σχεδιασμού αποτέλεσε η ενιαία αντιμετώπιση για την αποφυγή του κατακερματισμού του χώρου και ιδιαίτερα η αντιμετώπιση της διχοτόμησης του από την λεωφόρο Κατεχάκη. Η ενοποίηση βασίστηκε σε συνδέσεις και στη ροή του φυσικού στοιχείου. Επίσης, κρίθηκε αναγκαία η προστασία και η ανάδειξη των υφιστάμενων φυσικών στοιχείων πρασίνου της περιοχής και του ποταμού Ιλισού. Από την άλλη, η ιστορικότητα αναδεικνύεται μέσω της διατήρησης των κτισμάτων των υφιστάμενων συμβατών χρήσεων αλλά και με την προσθήκη χρήσεων πολιτισμού και αναψυχής όπου χρειάζεται. Ακόμη, η προέγκυση επισκεπτών θα επηρεαστεί από την ένταξη του πάρκου στο πολιτιστικό δίκτυο της περιοχής (εικ. 4.20).

Εικ. 4.20: Ένταξη στο ευρύτερο πολιτιστικό δίκτυο της Αθήνας (ΕΜΠ)

Προϋπόθεση για τη λειτουργικότητα των παραπάνω είναι η ενίσχυση των πυρήνων πρασίνου κατά μήκος του Ιλισού καθώς και

των ενδιάμεσων σημείων πολιτισμού παράλληλα με τη χάραξη διαδρομών για πεζούς. Τέλος, η αναδιάρθρωση του αθλητισμού σε ήπια μορφή τοπικής κλίμακας, η ενίσχυση της αναψυχής και των παιδαγωγικών δραστηριοτήτων θα συμπληρώσουν τον επιθυμητό χαρακτήρα της περιοχής.

Στην οργάνωση του Πάρκου κυριαρχούν δύο κύριοι διασταυρούμενοι άξονες, που έχουν χαρακτήρα δημοσίων περιπάτων ενώ στο σημείο τομής των δύο κύριων αξόνων τοποθετούνται σημαντικές λειτουργίες. Οι αφετηρίες των αξόνων αυτών ορίζουν και τις κύριες εισόδους του Πάρκου. Οι άξονες αποτελούν ζώνες κυμαινόμενου πλάτους (από 10 – 25 μέτρα), οι οποίες είναι ειδικά διαμορφωμένες για την κίνηση των πεζών, των ποδηλάτων και παράλληλα αποτελούν χώρους παιχνιδιού και ανάπαυσης. Γύρω από αυτούς χωροθετούνται οι δραστηριότητες πολιτισμού και αναψυχής. Ταυτόχρονα, ενισχύονται κατάλληλα οι δραστηριότητες αθλητισμού. Σε συνάρτηση με τους δύο κύριους άξονες, αρθρώνεται ένα σύνολο δευτερευουσών διαδρομών ενώ ένας τρίτος άξονας, κινείται κατά μήκος του Ιλισού και αρθρώνεται με μικρά μονοπάτια. Ο σχεδιασμός των κύριων αξόνων των πεζών έχει επηρεαστεί από τη Στρατιωτική Πόλη και ακολουθεί την οργάνωση της σκληρής γεωμετρίας. Αντίθετα, οι ενδιάμεσοι χώροι, οι δευτερεύοντες δρόμοι, τα μονοπάτια, καθώς και οι διαμορφώσεις, ακολουθούν την οργανική μορφή του φυσικού τοπίου. Πάνω σε αυτήν την αντίθεση, οργανώνεται ο σχεδιασμός του Μητροπολιτικού Πάρκου. Η μεταγενέστερη πρόταση του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης στηρίχτηκε στην παραπάνω οργάνωση, μετατρέποντας ορισμένες ορθογωνικές χαράξεις σε περισσότερο οργανικές μορφές, ως μίμηση της φύσης.

Συνδέσεις-Δίκτυα

Η περιοχή μελέτης, σύμφωνα με την πρόταση, θα συνδεθεί με το λόφο του Λυκαβηττού, με τους χώρους του Αττικού Άλσους – Τουρκοβούνια, με τους χώρους πρασίνου του Άλσους Ιλισίων, με το λόφο Τσακού²³⁹ και με τους χώρους πρασίνου που χωροθετούνται περιφερειακά στα όρια του Υμηττού (εικ. 4.21 και 4.22). Ακόμη, θα αναδειχθούν και θα αξιοποιηθούν οι βασικοί άξονες σύνδεσης και ροής από και προς το Πάρκο (δηλαδή οι λεωφόροι Αλεξάνδρας, Βασ. Σοφίας και Μεσογείων).

Σε τοπικό επίπεδο, θα δοθεί έμφαση στην κίνηση των πεζών στην ευρύτερη περιοχή, μέσω της δημιουργίας μίας συνεχόμενης πορείας. Ακόμη, θα επανασχεδιαστούν τα υπάρχοντα πεζοδρόμια καθώς και οι μικροί υπαίθριοι χώροι των γειτονικών συνοικιών. Το πάρκο θα ενταχθεί στο δίκτυο των τοπικών, πολιτιστικών, κοινωνικών και εμπορικών δραστηριοτήτων της περιοχής ενώ οι προτεινόμενες παρεμβάσεις στο περιμετρικό δίκτυο (δενδροστοιχίες, φωτισμός, αστικός εξοπλισμός, κλπ.) θα πρέπει να διακρίνονται σαν μία ενότητα.

Ανάπτυξη Ζωνών

Η δημιουργία του πάρκου θα βασιστεί στην ανάπτυξη δύο διακριτών γεωγραφικών ζωνών. Την Α' Ζώνη²⁴⁰, η οποία θα είναι ο κεντρικός πυρήνας του πάρκου (καθαρής έκτασης 1.450 στρέμματα περίπου) και τη Β' Ζώνη που θα είναι η ζώνη ελέγχου του πάρκου

---

²³⁹ Βρίσκεται στα όρια των Δήμων Αγ. Παρασκευής – Χολαργού.

²⁴⁰ Περιλαμβάνει τις εκτάσεις: Άλσος Δήμου Αθηναίων, έκταση Ταμείου Εθνικής Άμυνας (ΤΕΘΑ), έκταση Αυτόνομου Οικοδομικού Συνεταιρισμού Αξιοματικών (ΑΟΟΑ), έκταση Κτηματικής Εταιρείας Δημοσίου (ΚΕΔ), Κέντρο Ιππασίας (ΚΕΙΠ) και ΕΡΤ.

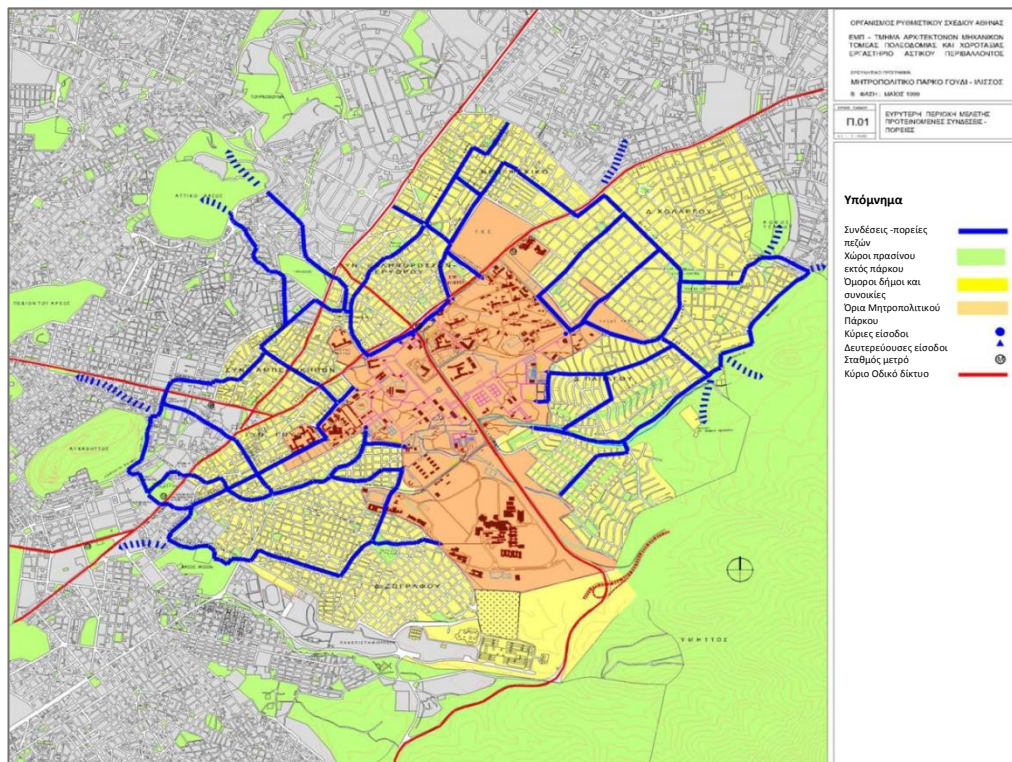
(καθαρή έκταση 2.400 στρέμματα περίπου).²⁴¹ Ο πυρήνας του πάρκου θα συνδέεται με την περιφερειακή ζώνη ελέγχου και θα εισέρχεται στον αύλειο χώρο των υφιστάμενων χρήσεων της.

Η πρώτη ζώνη θα αποτελεί ουσιαστικά το δημόσιο κοινόχρηστο τμήμα του πάρκου. Το μεγαλύτερο τμήμα της θα είναι περιφραγμένο, θα έχει πολλές εισόδους και θα τη διαχειρίζεται ένας ενιαίος Φορέας. Στην πρώτη ζώνη, επομένως, θα κυριαρχεί η χρήση του κοινόχρηστου πράσινου το οποίο θα αρθρώνεται από επιμέρους πάρκα και άλση, που θα διαφοροποιούνται σε αντιστοιχία με τα φυσικά χαρακτηριστικά του τοπίου και των φυτεύσεων. Σύμφωνα με την έρευνα του Πανεπιστημίου Θράκης, μικρές τροποποιήσεις σε εκτάσεις στον Πυρήνα του Πάρκου, θα οδηγήσουν στην αύξηση του Πυρήνα κατά 190.000 τ.μ.

Από την άλλη, η δεύτερη ζώνη του πάρκου θα συνεχίσει να βρίσκεται υπό τη διαχείριση των φορέων που σήμερα κατέχουν το χώρο (Δήμοι, Νοσοκομεία, Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Υπουργεία, κλπ). Στη ζώνη αυτή, θα διατηρηθούν οι υφιστάμενες χρήσεις αλλά θα περιοριστεί η δυνατότητα επέκτασής τους με βοηθητικό εργαλείο τους όρους δόμησης. Τέλος, προτείνεται η σταδιακή αλλά ριζική μείωση των λειτουργιών Κεντρικής Διοίκησης.

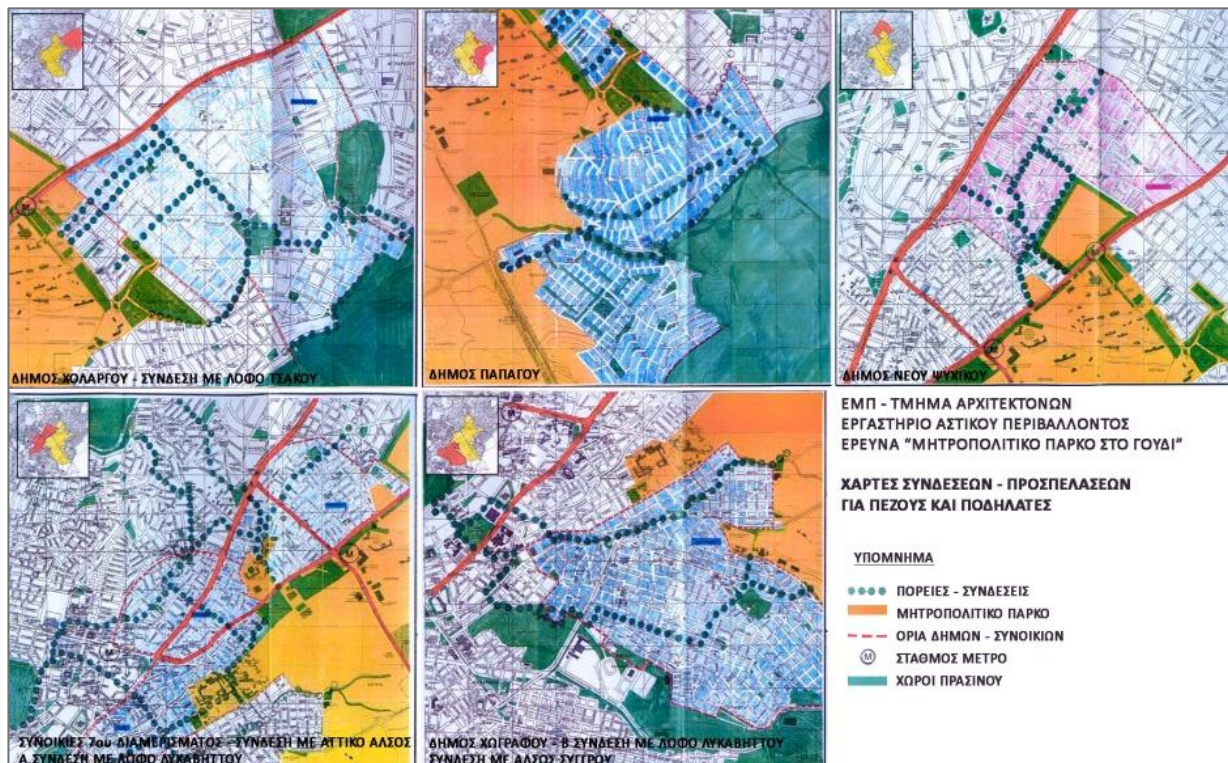
---

²⁴¹ Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (ΟΡΣΑ), ΕΜΠ-Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας - Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος, Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί - Ιλίσος, συνοπτική παρουσίαση του ερευνητικού προγράμματος, 2002, σελ. 22-23

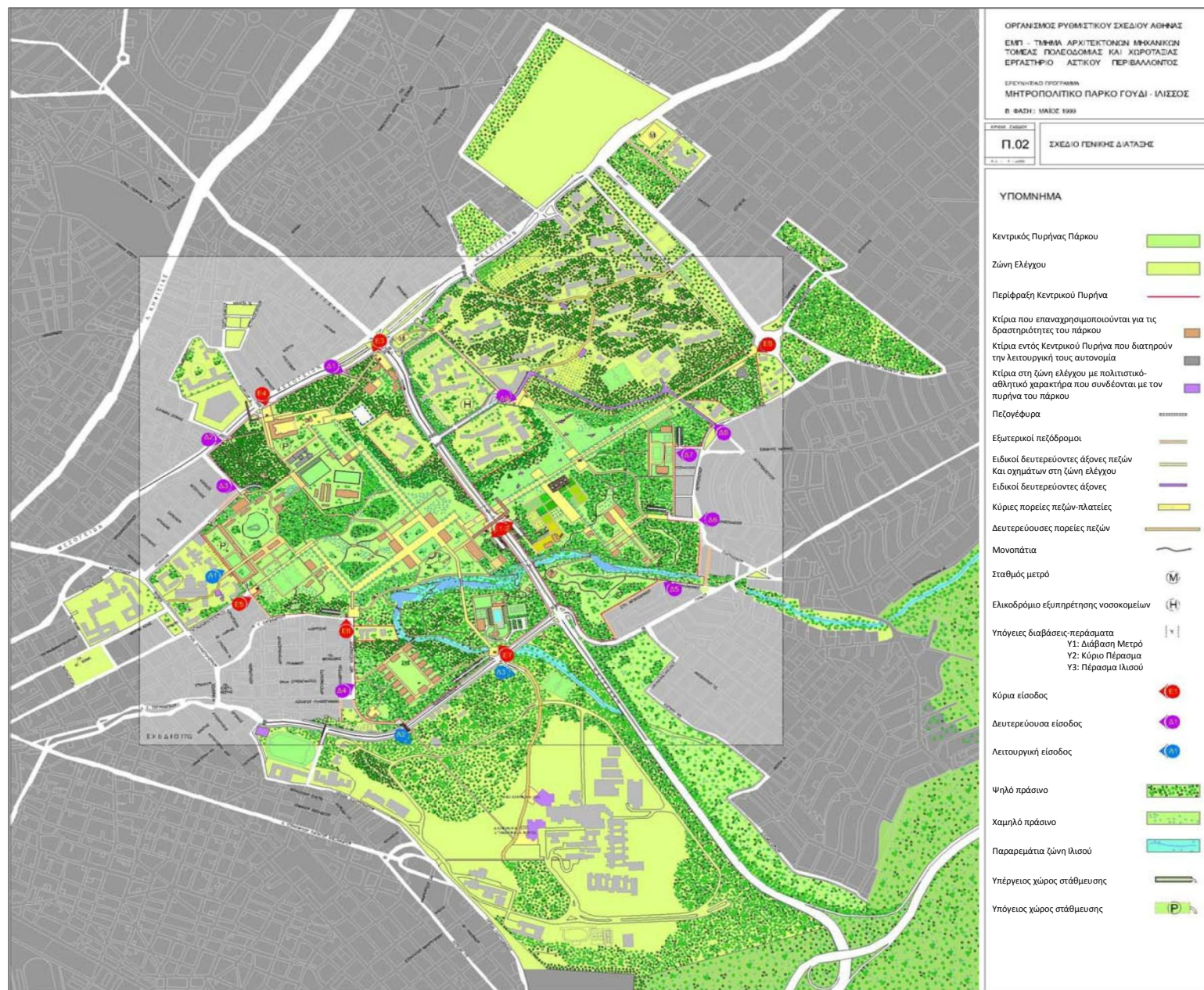
Εικ. 4.21: Χάρτης ευρύτερης περιοχής, προτεινόμενες συνδέσεις και πορείες (ΕΜΠ)

Εικ. 4.22: Χάρτης συνδέσεων προσπελάσεων για πεζούς και ποδηλάτες (ΕΜΠ)

Εικ. 4.23: Σχέδιο Γενικής Διάταξης, ΕΜΠ, 1999

Εικ. 4.24: Σχέδιο Γενικής Διάταξης, Δημοκρίτειο, 2011

4.1.4 Υφιστάμενες χρήσεις περιοχής

Σύμφωνα με την έρευνα του ΕΜΠ, τη μεγαλύτερη έκταση στην περιοχή μελέτης καταλαμβάνουν οι κοινωφελείς και οι πολιτιστικές λειτουργίες με ποσοστό 36,4% (πίνακας 4.2).

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΧΡΗΣΕΩΝ	ΕΚΤΑΣΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Γενικές χρήσεις	132,06 στρέμματα	16,9%
Κοινωφελείς και πολιτιστικές λειτουργίες	284,40 στρέμματα	36,4%
Κοινόχρηστο πράσινο, πλατείες και πεζόδρομοι	78,00 στρέμματα	10,00%
Ελεύθεροι αδόμητοι χώροι	82,20 στρέμματα	10,50%
Αθλητισμός	22,60 στρέμματα	2,9%
Δρόμοι	182,10 στρέμματα	23,3%

Πίνακας 4.2: Κατανομή Χρήσεων Γης²⁴²

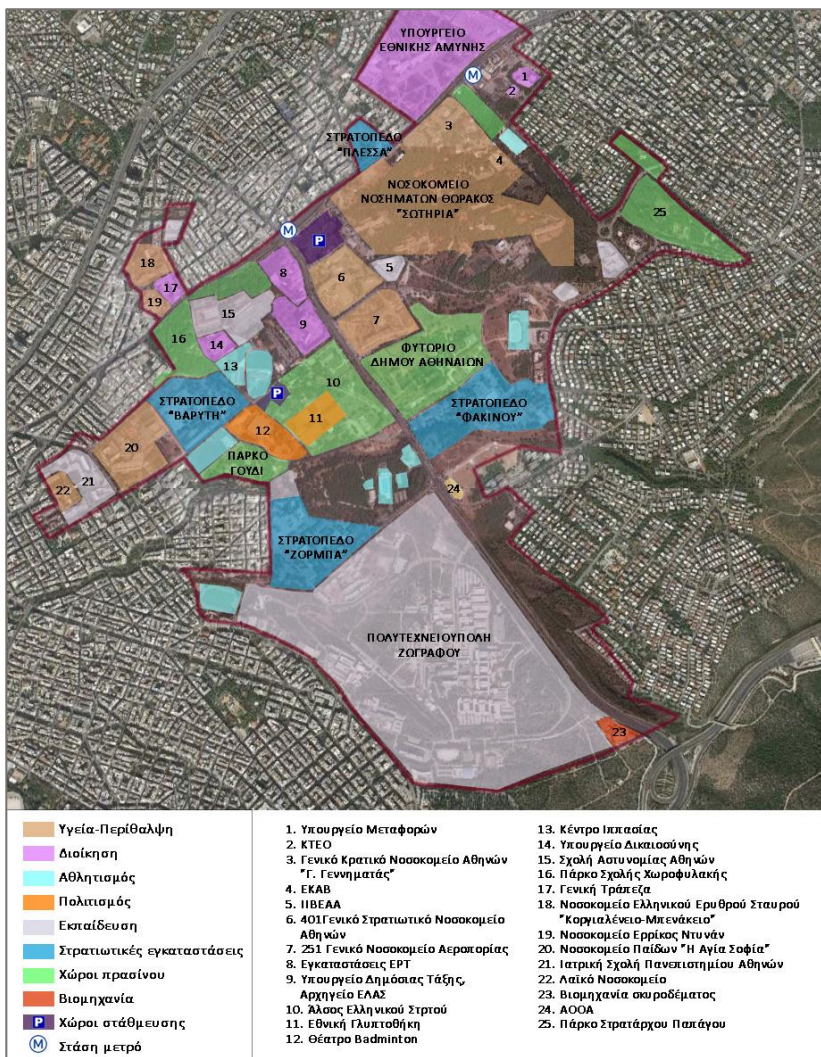
Η περιοχή μελέτης σήμερα φιλοξενεί χρήσεις κυρίως υπερτοπικού χαρακτήρα υγείας, τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, διοίκησης και αθλητισμού αλλά και άλλες ειδικές λειτουργίες (εικ. 4.25). Συγκεκριμένα διαθέτει 9 νοσοκομεία²⁴³, 5 εκπαιδευτικά ιδρύματα²⁴⁴, 5 κτιριακά συγκροτήματα διοίκησης²⁴⁵ και τις οργανωμένες αθλητικές εγκαταστάσεις των Δήμων Αθηναίων, Ζωγράφου και

²⁴² Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (ΟΡΣΑ), ΕΜΠ-Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας - Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος, Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί - Ιλιόσς, συνοπτική παρουσίαση, Α' Φάση, Μάιος 1998, σελ. 23

²⁴³ Το «Σωτηρία», το Νοσοκομείο Παιδών «Αγία Σοφία», το Νοσοκομείο Παιδών «Αγλαΐα Κυριακού», το 401 Γενικό Νοσοκομείο Στρατού, το 251 Γενικό Νοσοκομείο Αεροπορίας, το Γενικό Κρατικό «Γεννηματάς», ο Ερυθρός Σταυρός, το Γενικό Λαϊκό και το Εθνικό Κέντρο Άμεσης Βοήθειας. Σε κοντινή απόσταση λειτουργούν και άλλα νοσοκομεία.

²⁴⁴ Πολυτεχνειούπολη Ζωγράφου (εγκαταστάσεις ΕΜΠ), Επιστήμες Υγείας (Οδοντιατρική-Νοσηλευτική και Ιατρική Σχολή Αθηνών), η Σχολή Αξιωματικών της ΕΛ.ΑΣ. (πρώην Σχολή Χωροφυλακής) και η Αστυνομική Ακαδημία.

²⁴⁵ Το υπουργείο Δημόσιας Τάξης και η ΕΥΠ, το υπουργείο Δικαιοσύνης, το υπουργείο Εθνικής Άμυνας «Πεντάγωνο», το υπουργείο Μεταφορών και επικοινωνιών (στον ίδιο χώρο λειτουργεί και το ΚΤΕΟ) και το συγκρότημα της ΕΡΤ ΑΕ (πρώην ΥΕΝΕΔ).

Εικ. 4.25: Υφιστάμενες χρήσεις περιοχής μελέτης

Παπάγου (29 μονάδες)²⁴⁶. Ακόμη, η περιοχή περιλαμβάνει και άλλες ειδικές χρήσεις όπως είναι τα ενεργά στρατόπεδα Ζορμπά, Φακίνου και Πλέσσα και το πρώην στρατόπεδο Βαρύτη. Αν και δεν πρόκειται για υπερτοπικής εμβέλειας λειτουργίες, αξίζει να σημειωθεί ότι στην περιοχή μελέτης λειτουργούν 11 Δημόσια Σχολεία (9 Δημοτικά και 2 Γυμνάσια-Λύκεια), καθώς και το 2ο Σώμα Προσκόπων Παπάγου.²⁴⁷

Στην περιοχή υφίστανται σημαντικά ποσοστά πρασίνου, κυρίως πάρκα και άλση όπως είναι το Άλσος της σχολής Χωροφυλακής, το Άλσος Παπάγου, το άλσος Αθανάτων, το πάρκο Ελληνικού Στρατού²⁴⁸, το Πάρκο Γουδί, το πάρκο Ζωγράφου κ.α. καθώς και το φυτώριο του Δήμου Αθηναίων. Στους χώρους πρασίνου της περιοχής μελέτης εντάσσονται και οι δασικές και χορτολιβαδικές εκτάσεις του Αυτόνομου Οικοδομικού Συνεταιρισμού Αξιοματικών (ΑΟΟΑ).

4.1.5 Προτεινόμενες χρήσεις περιοχής

Το ερευνητικό πρόγραμμα του ΕΜΠ προτείνει να διατηρηθούν ορισμένες από τις υφιστάμενες χρήσεις ενώ παράλληλα να απομακρυνθούν κάποιες άλλες και να προστεθούν νέες όπου κρίνεται απαραίτητο. Συγκεκριμένα, τις υφιστάμενες χρήσεις τις οποίες χαρακτηρίζει συμβατές με τη λειτουργία και το χαρακτήρα του Πάρκου²⁴⁹ θα τις διατηρήσει και θα τις βελτιώσει ενώ τις

---

²⁴⁶ Περιλαμβάνουν το Κέντρο Εκπαίδευσης Ιππασίας της Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού, ένα ανοιχτό κολυμβητήριο, 24 γήπεδα ποδοσφαίρου-μπάσκετ-τένις-βόλεϊ-στίβου και 3 κλειστά γυμναστήρια.

²⁴⁷ Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (ΟΡΣΑ), ΕΜΠ-Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας - Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος, Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί - Ιλιός, συνοπτική παρουσίαση, Α' Φάση, Μάιος 1998, σελ. 62.

²⁴⁸ Στο Άλσος του Στρατού λειτουργεί σήμερα η Εθνική Γλυπτοθήκη.

²⁴⁹ Τέτοιες χρήσεις είναι οι υπάρχουσες αθλητικές εγκαταστάσεις των Δήμων Αθηναίων, Ζωγράφου και Παπάγου, καθώς και το Κέντρο Ιππασίας της Γενικής Γραμματείας

ασύμβατες χρήσεις με το Πάρκο²⁵⁰ θα τις απομακρύνει και θα δημιουργήσει νέες χρήσεις, κυρίως πολιτισμού, εκπαίδευσης, αθλητισμού και αναψυχής, που θα χωροθετηθούν σε υπάρχοντα κτίρια²⁵¹ τα οποία θα αποκατασταθούν. Τέλος, ορισμένα κτιριακά συγκροτήματα που κρίνονται ακατάλληλα θα κατεδαφιστούν²⁵², θα απαγορευθεί η δόμηση νέων κτιρίων ενώ θα επιτραπούν παρεμβάσεις μικρής κλίμακας για την ανάδειξη των υφιστάμενων κτιρίων και του άμεσου περιβάλλοντος χώρου.²⁵³

Η χρήση που θα υπερτερεί στην περιοχή μετά την επέμβαση θα είναι το πράσινο, οι πλατείες και οι πεζόδρομοι με ποσοστό 41,2% ενώ οι υπόλοιπες χρήσεις τις περιοχής θα περιοριστούν συγκριτικά με την υφιστάμενη κατάσταση (πίνακας 4.3).

Πιο αναλυτικά, θα επαναχρησιμοποιηθούν υφιστάμενα κτίρια για χρήσεις πολιτισμού που ταυτόχρονα θα έχουν και εκπαιδευτικό χαρακτήρα (εικ. 4.26), όπως είναι το Κέντρο για τις Καλές Τέχνες

Αθλητισμού, το οποίο σύμφωνα με την μελέτη μετά το 2004 μετατρέπεται σε Σχολή Ιππασίας.

²⁵⁰ Τέτοιες είναι, οι ενεργές στρατιωτικές εγκαταστάσεις (στρατόπεδα Φακίνου, Πλέσσα και Ζορμπά), οι εγκαταστάσεις της ΕΡΤ, η Σχολή Αξιωματικών Αστυνομίας, το πρατήριο βενζίνης επί της Λεωφόρου Μεσογείων, ο υπαίθριος χώρος στάθμευσης μεταξύ Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Υπουργείου Δικαιοσύνης, οι χώροι στάθμευσης και επισκευών κρατικών οχημάτων σε διάφορα σημεία του χώρου και, τέλος, τα γραφεία του ΑΟΟΑ επί της Λεωφόρου Κατεχάκη.

²⁵¹ Τα νεώτερα κτίρια, που παραμένουν και επαναχρησιμοποιούνται. Πρόκειται για στρατιωτικά κτίρια συνολικής επιφάνειας 30.000 τ.μ., που στεγάζουν αθλητικές δραστηριότητες των όμορων Δήμων, και που, αν και δεν είναι διατηρητέα ως προς τα μορφολογικά χαρακτηριστικά τους ή την άμεση ιστορική τους αξία, αποτελούν ένα σοβαρό κτιριακό απόθεμα που επαναχρησιμοποιείται. Δεν επιτρέπονται προσθήκες καθ' ύψος ή κατ' επέκταση.

²⁵² Πρόκειται, είτε για κτίσματα πρόχειρης κατασκευής, είτε για κτίρια σε θέσεις που δυσχεραίνουν την πρόσβαση στο Πάρκο, ή κτίσματα σε περιοχές του Πάρκου όπου δημιουργείται πυκνοδομημένη, σχεδόν αστική εικόνα, συνολικής επιφάνειας 15.000 τ.μ. περίπου.

²⁵³ Πρόκειται για το κτίριο του Θερμοκηπίου, εμβαδού 2.000 τ.μ. περίπου, καθώς και για τα περίπτερα των εισόδων. Δεν επιτρέπεται καμία άλλη δόμηση νέων κτιρίων.

(5.000 τ.μ.) -θα περιλαμβάνει εκθεσιακούς χώρους, συναυλιακό ή συνεδριακό χώρο, χώρο εστίασης και διοίκηση-, το Μουσείο Στρατιωτικής Ιστορίας και Τεχνολογίας (4.150 τ.μ.), το Μουσείο Παιδικού Παιχνιδιού (4.000 τ.μ.), το Εκθεσιακό Κέντρο για το Παιδικό Βιβλίο και το Παιχνίδι (1.800 τ.μ.), το Εκθεσιακό και Συνεδριακό Κέντρο στο κτίριο Σχολής Χωροφυλακής (6.000 τ.μ.), το Μουσείο - τη Βιβλιοθήκη Οπτικοακουστικών Μέσων - τη Σχολή Κινηματογράφου (5.800 τ.μ.), το Εθνικό Κέντρο Αρχείων και Εντύπων (12.000 τ.μ.), το Κέντρο Πολιτισμού Δήμου Ζωγράφου (2.000 τ.μ.) και το Κέντρο Πολιτισμού Δήμου Παπάγου (7.500 τ.μ.).

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΧΡΗΣΕΩΝ	ΕΚΤΑΣΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Γενικές χρήσεις	117,10 στρέμματα	15%
Κοινοφελείς και πολιτιστικές λειτουργίες	222,30 στρέμματα	28,50%
Κοινόχρηστο πράσινο, πλατείες και πεζόδρομοι	322,70 στρέμματα	41,20%
Ελεύθεροι αδόμητοι χώροι	-	-
Αθλητισμός	5,60 στρέμματα	0,70%
Δρόμοι	114,20 στρέμματα	14,60%

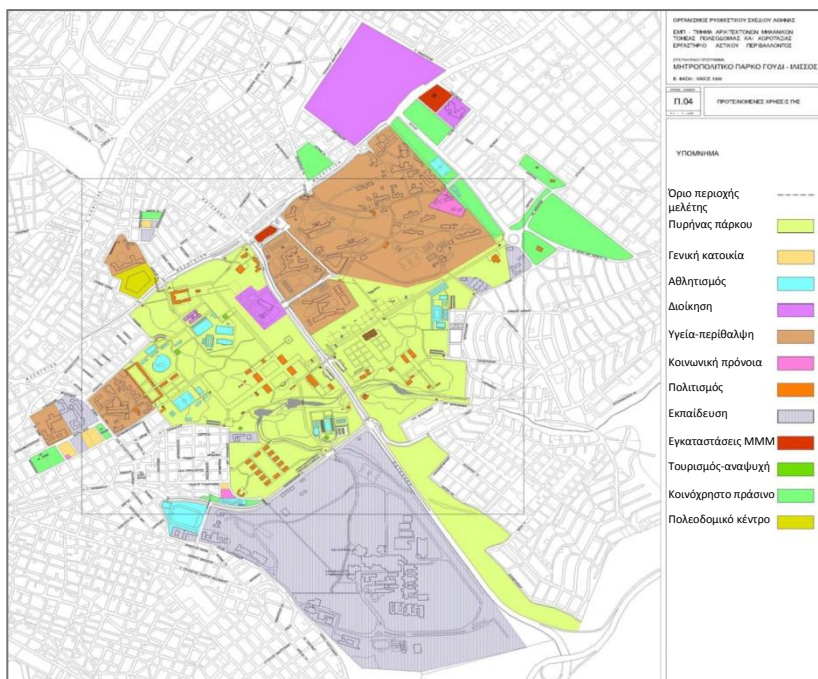
Πίνακας 4.3: Κατανομή Προτεινόμενων Χρήσεων Γης²⁵⁴

Ακόμη, θα επαναχρησιμοποιηθούν υπάρχουσες εγκαταστάσεις για εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, προτείνεται ένα Κέντρο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης για τον Ιλισό και τα Ρέματα της Αττικής (525 τ.μ.), Εκπαιδευτικοί και Εκθεσιακοί Κήποι με Κέντρο Φυτοτεχνικών Αναπλάσεων (50 στρέμματα) σε συνδυασμό με υπαίθρια αναψυχή²⁵⁵, ένα Κέντρο Παιδικής Ιππασίας (2.850 τ.μ.) που θα περιλαμβάνει χώρο εστίασης (900 τ.μ.) και μία Σχολή

²⁵⁴ Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (ΟΡΣΑ), ΕΜΠ-Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας - Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος, Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί - Ιλισός, συνοπτική παρουσίαση, Α' Φάση, Μάιος 1998, σελ. 23

²⁵⁵ Για τις νέες ανάγκες που προκύπτουν θα δημιουργηθεί ένα νέο κτίριο για θερμοκήπιο έκτασης 2.000 τ.μ.

Ιππασίας (5.000 τ.μ.). Επίσης, θα δημιουργηθούν τρία Αθλητικά Πάρκα²⁵⁶, το Αθλητικό Πάρκο Δήμου Αθηναίων, το Αθλητικό Πάρκο Δήμου Ζωγράφου και το Αθλητικό Πάρκο Παπάγου. Ως προς τους χώρους εστίασης, στο πάρκο θα λειτουργήσει μόνο ένα ανεξάρτητο αναψυκτήριο, ενώ εντός των προτεινόμενων κτιρίων υπάρχει δυνατότητα ανάπτυξης χρήσεων εστίασης αλλά και αναψυχής.

Εικ. 4.26: Προτεινόμενες χρήσεις γης (ΕΜΠ)

Στον Κεντρικό Πυρήνα του Πάρκου θα διατηρηθούν η Ιατρική Βιβλιοθήκη (2.400 τ.μ.) και το Υπουργείο Δικαιοσύνης, του οποίου

²⁵⁶ Αθλητικό Πάρκο ονομάζουμε ένα σύνολο υπαίθριων αθλητικών δραστηριοτήτων ήπιου χαρακτήρα, μικρής κλίμακας, μέσα σε χώρους πρασίνου, οι οποίες απευθύνονται στο ευρύ κοινό και σε διάφορες ηλικιακές ομάδες.

ο υπαίθριος χώρος θα ενταχθεί στον πυρήνα του πάρκου. Τέλος, στη Ζώνη Ελέγχου ενισχύονται ή χωροθετούνται νέες δραστηριότητες όπως είναι το Κέντρο Πρόνοιας και Κοινωνικής Στήριξης (2.700 τ.μ.), το Μουσείο του νοσοκομείου Σωτηρία, το Κινηματοθέατρο του νοσοκομείου Σωτηρία, το Μουσείο Παιδιατρικής, το Αθλητικό Πάρκο Παπάγου II, τα Αθλητικά Πάρκα Ζωγράφου II και III και το Κέντρο Κοινωνικού Εξοπλισμού Δ. Ζωγράφου.

Σύμφωνα με το ερευνητικό πρόγραμμα του Πανεπιστημίου Θράκης, για τις προτεινόμενες χρήσεις του Πάρκου, κυρίαρχο ρόλο θα παίξει η Κεντρική πλατεία δυτικά της λεωφόρου Κατεχάκη που θα αποτελέσει και την καρδιά του πάρκου. Ακόμη, θα δοθεί έμφαση στη δημιουργία «Κέντρου για την Αρχιτεκτονική και την Πόλη» στο κεντρικό κτίριο του Κ.Ε.ΙΠΠ ενώ προτείνεται διαδραστικός χώρος πολιτισμού και αναψυχής για τα παιδιά και τους εφήβους (εικ. 4.27).

4.1.6 Προσβασιμότητα

Η περιοχή μελέτης αποτελεί κομβικό σημείο μεγάλων κυκλοφοριακών ροών της Πρωτεύουσας, δηλαδή της λεωφόρου Μεσογείων και της λεωφόρου Κατεχάκη²⁵⁷ ενώ βρίσκεται πολύ κοντά και στην λεωφόρο Κηφισίας. Οι τρεις αυτοί οδικοί άξονες σε συνδυασμό με την ίδια την περιοχή μελέτης αποτελούν εμπόδιο στην επικοινωνία των γύρω περιοχών. Από την άλλη, οι οδικές προσπελάσεις είναι ασφυκτικές και πολύ επικίνδυνες για τους πεζούς.

---

²⁵⁷ Οι υπερτοπικοί αυτοί άξονες είναι από τους μεγαλύτερους που αναπτύσσονται εντός του Λεκανοπέδιου των Αθηνών.

Εικ. 4.27: Προτεινόμενες χρήσεις γης, Δημοκρίτειο, 2011

Από την ανάλυση του υφιστάμενου δικτύου των λεωφορειακών γραμμών εξάγεται το συμπέρασμα ότι οι γειτονικές περιοχές κατοικίας ή υπερτοπικών χρήσεων δεν επικοινωνούν άμεσα με δημόσια συγκοινωνία.²⁵⁸ Η μετακίνηση, λοιπόν, με τα ΜΜΜ είναι δύσκολη, παρά το γεγονός ότι βρίσκεται κοντά σε δύο σταθμούς του μετρό (Κατεχάκη και Εθνικής Άμυνας, επί της λεωφόρου Μεσογείων).

Σύμφωνα με την πρόταση, στο πάρκο χωροθετούνται τρεις κατηγορίες εισόδων οι κύριες, οι δευτερεύουσες και οι λειτουργικές εισόδους. Θα δημιουργηθούν οκτώ κύριες εισόδους για την εξυπηρέτηση του Πυρήνα του Πάρκου οι οποίες θα είναι διαμορφωμένες ως πλατείες υποδοχής των επισκεπτών και θα αρθρώνονται με τους κύριους άξονες κίνησης των πεζών και με το πλέγμα που συνδέει το Πάρκο με τους σημαντικότερους υπαίθριους φυσικούς χώρους των όμορων Δήμων και συνοικιών.

Επιπλέον, άλλες εννιά δευτερεύουσες εισόδους στο Πάρκο θα αρθρώνονται με δευτερεύοντες άξονες πρόσβασης και θα προσφέρουν την απαιτούμενη προσβασιμότητα από τις πυκνοδομημένες γειτονικές περιοχές κατοικίας. Ακόμη, την πρόσβαση από τη Ζώνη Ελέγχου στον Κεντρικό Πυρήνα του Πάρκου, καθώς και από τις αυτόνομες δραστηριότητες της Ζώνης Ελέγχου θα εξυπηρετούν οι λειτουργικές εισόδους.

Στην πρόταση του ΕΜΠ, έχει αναπτυχθεί εσωτερικό δίκτυο κυκλοφορίας πεζών για την καλύτερη σύνδεση του πάρκου με τις όμορες περιοχές κατοικίας. Το εσωτερικό δίκτυο του Πάρκου

---

²⁵⁸ Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (ΟΡΣΑ), ΕΜΠ-Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας - Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος, Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί - Ιλισός, συνοπτική παρουσίαση του ερευνητικού προγράμματος, 2002, σελ. 11

απευθύνεται τόσο στους πεζούς όσο και στα ποδήλατα, ενώ επιτρέπεται η ελεγχόμενη κίνηση οχημάτων εξυπηρέτησης και, σε περιορισμένο τμήμα του πάρκου μικρά λεωφορεία δημόσιας συγκοινωνίας.²⁵⁹ Για την επίλυση της προσέγγισης με τα ΜΜΜ, προτείνονται δύο νέες λεωφορειακές γραμμές (εικ. 4.28).

Προτείνονται δύο υπόγειοι και εννιά υπαίθριοι χώροι στάθμευσης στον Κεντρικό Πυρήνα, οι οποίοι χωροθετούνται στην περίμετρο του Πάρκου, δίπλα στις κύριες εισόδους με αποτέλεσμα η κίνηση των οχημάτων να περιορίζεται περιμετρικά του πάρκου. Στη Ζώνη Ελέγχου, διευθετούνται οι υφιστάμενοι ή προγραμματισμένοι χώροι στάθμευσης που εξυπηρετούν την πρόσβαση στο πάρκο. Μελλοντικά (2020), προτείνεται η δημιουργία ενός κεντρικού υπόγειου χώρου στάθμευσης κάτω από την κεντρική πλατεία του πυρήνα του Πάρκου, για την εξυπηρέτηση όλων των γύρω χρήσεων. Ακόμη, έχουν προβλεφθεί υπόγειοι χώροι στάθμευσης στις περιοχές των σταθμών του Μετρό (Κατεχάκη και Εθνική Άμυνα).²⁶⁰ Έως ότου δημιουργηθούν όμως οι προβλεπόμενοι υπόγειοι χώροι στάθμευσης, έχουν προβλεφθεί προσωρινοί μεταβατικοί υπαίθριοι χώροι στάθμευσης. Παράλληλα, επιλέγεται η δημιουργία τριών περιφερειακών υπαίθριων χώρων στάθμευσης, μικρής δυναμικότητας, για την εξυπηρέτηση κυρίως εκδρομικών λεωφορείων.²⁶¹

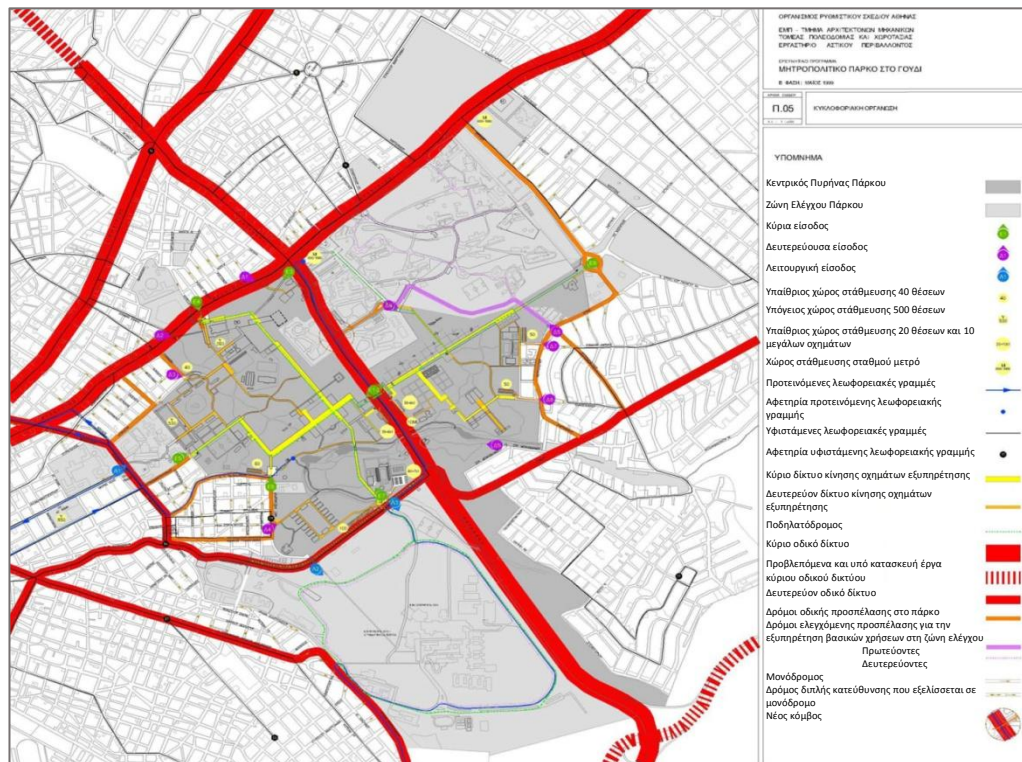
---

²⁵⁹ Στον πυρήνα του πάρκου απαγορεύεται αυστηρά η κυκλοφορία οχημάτων.

²⁶⁰ Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασία Περιβάλλοντος Αθήνας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Οριστικοποίηση προτάσεων για την περιοχή του Μητροπολιτικού Πάρκου "Γουδί", Β' φάση - συνοπτική έκθεση, Νοέμβριος 2011, σελ. 19 και 25

²⁶¹ Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασία Περιβάλλοντος Αθήνας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Οριστικοποίηση προτάσεων για την περιοχή του Μητροπολιτικού Πάρκου "Γουδί", Β' φάση - συνοπτική έκθεση, Νοέμβριος 2011, σελ. 27

Εικ. 4.28: Χάρτης κυκλοφοριακής οργάνωσης

4.1.7 Ιδιοκτησιακό καθεστώς - Φορέας διαχείρισης

Η περιοχή μελέτης, ως προς τα διοικητικά της όρια, ανήκει στους Δήμους Αθηναίων, Ζωγράφου και Παπάγου ενώ το μεγαλύτερο μέρος της έκτασης ανήκει σε φορείς του Δημοσίου Τομέα (όπως ΚΕΔ, Υπουργεία, Πανεπιστημιακά Ιδρύματα, Τοπική Αυτοδιοίκηση, κλπ). Το θεσμικό και το ιδιοκτησιακό καθεστώς όμως της περιοχής είναι πολύπλοκο (εικ. 4.29). Εξίσου πολύπλοκο καθεστώς επικρατεί και στις παραχωρήσεις αλλού χρήσεως και αλλού κυριότητας.

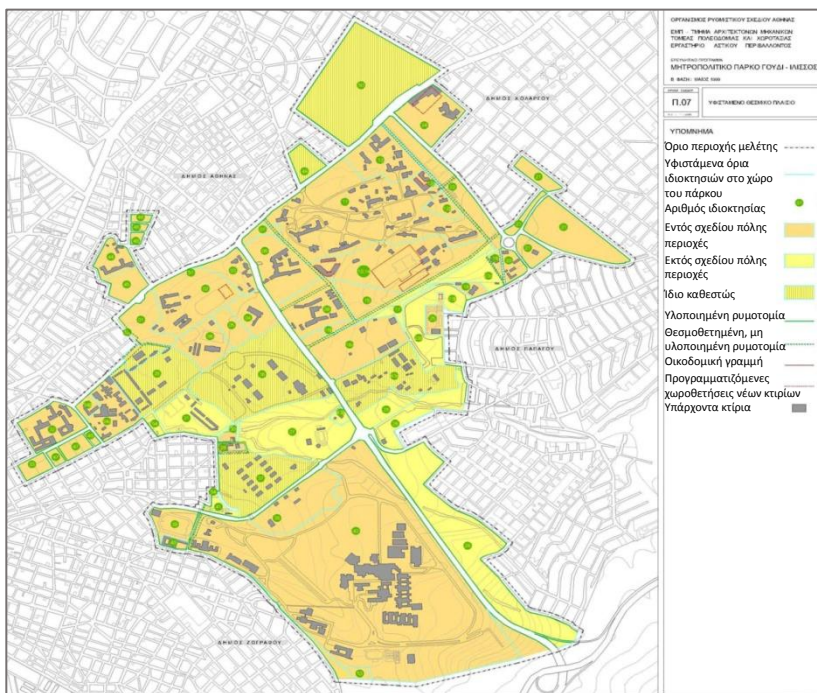
Στο σύνολο της περιοχής μελέτης έχουν καταγραφεί 53 διαφορετικές ιδιοκτησίες ή καθεστώτα. Μεγαλύτερη ιδιοκτησία αποτελεί μία έκταση 965 στρεμμάτων του Ταμείου Εθνικής Άμυνας (στον πυρήνα της περιοχής), η οποία καθορίστηκε (Ν. 732/77) παραχωρητέα άνευ ανταλλάγματος στους Δήμους Αθηναίων και Ζωγράφου για τη δημιουργία χώρων πρασίνου. Από την παραπάνω έκταση, παραχωρήθηκαν 435 στρέμματα (1981-1989), αλλά η παραχώρηση δεν ολοκληρώθηκε αφού είχε συνδεθεί με την αξιοποίηση της δασικής έκτασης του ΑΟΟΑ.

Ως προς το θεσμικό καθεστώς της περιοχής, ένα τμήμα της είναι εντός Σχεδίου Πόλεως²⁶², ένα άλλο τμήμα είναι εκτός Σχεδίου, και μία έκταση 736 στρεμμάτων έχει το ίδιο καθεστώς (ενεργά και ανενεργά στρατόπεδα). Τμήματα του χώρου είναι δασικά και χορτολιβαδικά ενώ η περιοχή διέπεται από το καθεστώς της Β΄ Ζώνης Προστασίας Υμηττού μέχρι την Μεσογειών. Βασικό πλεονέκτημα αποτελεί το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος της

---

²⁶² Τα τμήματα που έχουν ενταχθεί στο Σχέδιο Πόλεως τμηματικά έχουν τους δικούς τους όρους δόμησης.

έκτασης αυτής είναι χαρακτηρισμένος «δημόσιος» χώρος και δεν έχει ανάγκη απαλλοτριώσεων.

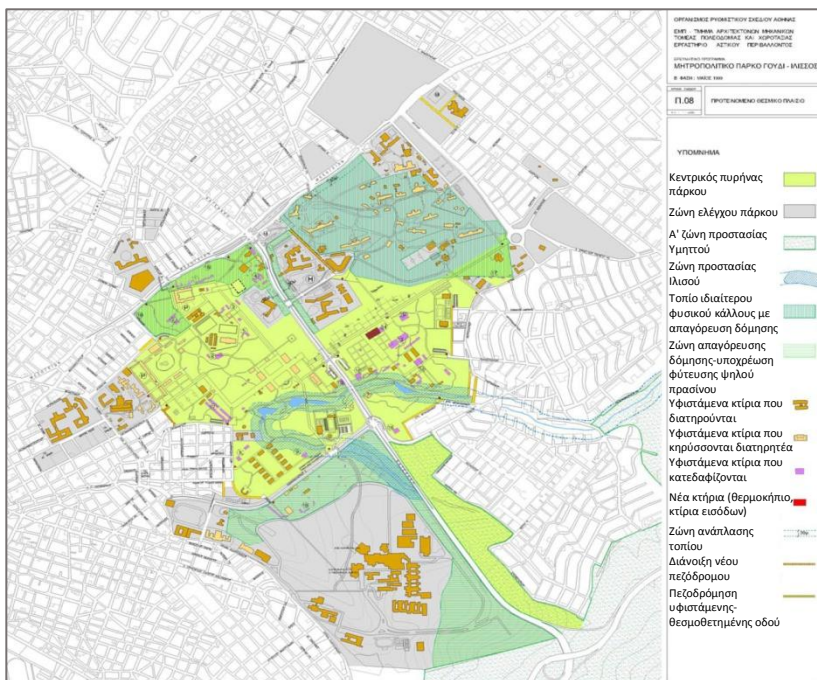

Εικ. 4.29: Υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο

Σύμφωνα με την πρόταση του ΕΜΠ, προβλέπεται η δημιουργία ενός νέου Φορέα με αυξημένες αρμοδιότητες και δυνατότητες τόσο σε διοικητικό επίπεδο, όσο και στο επίπεδο της υλοποίησης και συντήρησης του Πάρκου.²⁶³ Την πρώτη ζώνη του πάρκου θα την διαχειρίζεται ο Φορέας αυτός ενώ η δεύτερη ζώνη του πάρκου θα

²⁶³ Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασία Περιβάλλοντος Αθήνας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Οριστικοποίηση προτάσεων για την περιοχή του Μητροπολιτικού Πάρκου "Γουδί", Β' φάση - συνοπτική έκθεση, Νοέμβριος 2011, σελ. 31

συνεχίσει να βρίσκεται υπό τη διαχείριση των σημερινών φορέων σε συνεργασία με το Φορέα του Πάρκου (εικ. 4.30).

Εικ. 4.30: Προτεινόμενο θεσμικό πλαίσιο

Η προσέγγιση όμως αυτή δεν φαίνεται να ευδοκιμεί ιδιαίτερα στις μέρες μας και για τον λόγο αυτό η ερευνητική ομάδα του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης προέβηκε σε αναδιατύπωση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος. Σύμφωνα, λοιπόν, με τα παραπάνω, στο μεγαλύτερο τμήμα του Πάρκου, η ιδιοκτησία ή η νομή του χώρου παραμένει σε επιμέρους ανεξάρτητους φορείς (στους υφιστάμενους εγκατεστημένους ή σε όποιους παραχωρούνται - ενοποιούνται). Αυτοί, μετά από την υλοποίηση των προβλέψεων της Πολεοδομικής Μελέτης της ΖΕΑ

αναλαμβάνουν τη διαμόρφωση των χώρων σύμφωνα με το Σχέδιο Γενικής Διάταξης καθώς και τη συντήρηση – διαχείριση. Παρόλα αυτά, θα υπάρξει ένας Φορέας Διαχείρισης του «Μητροπολιτικού Πάρκου Γουδί» που θα έχει συντονιστικό ρόλο (π.χ. ο Οργανισμός Αθήνας).

4.1.8 Σημερινή κατάσταση - Προβλήματα περιοχής

Σήμερα, η περιοχή μελέτης παραμένει ένα τεράστιο «κενό» του αστικού ιστού εξαιτίας των μεγάλων ενιαίων αναξιοποιήτων εκτάσεων. Οι υπερτοπικές χρήσεις και τα μεγάλα κτιριακά συγκροτήματα που συγκεντρώνονται κυρίως στα όρια της έκτασης αυτής δεν βοηθούν στην οικειοποίηση του υφιστάμενου χώρου ως πάρκο από τους κατοίκους των γειτονικών περιοχών. Ακόμη, ο προτεινόμενος κεντρικός πυρήνας του πάρκου λειτουργεί σήμερα σαν "πίσω αυλή" για τα υπάρχοντα κτίρια που έχουν πρόσωπο στις κεντρικές λεωφόρους καθώς και ως άτυπος χώρος στάθμευσης. Σε αυτό συνέβαλλε κατά κύριο λόγο η χωροθέτηση του θεάτρου "Badminton" αλλά και άλλες μεταολυμπιακές χρήσεις, οι οποίες έφεραν τα οχήματα στο κέντρο του Πάρκου και προκάλεσαν νέα διχοτόμηση της έκτασης, πέραν αυτής που προκαλεί η Κατεχάκη.

Ακόμη, η περιοχή κατακερματίζεται σήμερα από την κίνηση των οχημάτων στο υφιστάμενο άτυπο δίκτυο κίνησης που έχει διαμορφωθεί στο εσωτερικό του χώρου. Στο παρελθόν, το άτυπο αυτό οδικό δίκτυο ήταν των στρατοπέδων και παρέμενε κλειστό στη δημόσια κυκλοφορία. Η κατάσταση όμως ανατράπηκε όταν, το δίκτυο μεταβιβάστηκε στα Ολυμπιακά ακίνητα (2004) και μετά το πέρας των αγώνων άνοιξε για το κοινό για την εξυπηρέτηση των

μεταολυμπιακών χρήσεων (θέατρο Badminton, ΕΠΟ).²⁶⁴ Στη συνέχεια, το δίκτυο μετατράπηκε σε παρακαμπτήριο των μεγάλων λεωφόρων και οι ελεύθεροι χώροι που συναρτώνται με αυτό σε άτυπους χώρους στάθμευσης.²⁶⁵

Την τελευταία δεκαετία, πραγματοποιήθηκαν διάφορες κινητοποιήσεις και συγκεντρώσεις κινήσεων και φορέων της περιοχής αλλά και των ιδίων των κατοίκων, με κύριο αίτημα την υλοποίηση του μητροπολιτικού πάρκου μέσω της δημιουργίας ενός ενιαίου χώρου πρασίνου, αναψυχής και περιπάτου. Το αίτημα αυτό, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, είναι στην διαδικασία της υλοποίησης καθώς η περιοχή μελέτης έχει χαρακτηριστεί Μητροπολιτικό Πάρκο και εκπονείται η οριστικοποίηση της πρότασης αυτής.

---

²⁶⁴ Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασία Περιβάλλοντος Αθήνας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Οριστικοποίηση προτάσεων για την περιοχή του Μητροπολιτικού Πάρκου "Γουδί", Β' φάση - συνοπτική έκθεση, Νοέμβριος 2011, σελ. 29

²⁶⁵ Η αντιστροφή αυτής της εικόνας έρχεται με την αξιοποίηση ακριβώς αυτού του δικτύου σε «ραχοκοκαλιά» του Πυρήνα του Πάρκου, με τη μετατροπή του σε δίκτυο πεζόδρομων και ποδηλατόδρομων.

4.2 Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτσης»

4.2.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Το Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτσης» αποτελεί το μεγαλύτερο οργανωμένο πνεύμονα πρασίνου στον αστικό ιστό της Αθήνας με έκταση 1.150 στρέμματα.²⁶⁶

Βρίσκεται στα βορειο-δυτικά της Αθήνας, εντός των διοικητικών ορίων του Δήμου Ίλιου, στη θέση με το τοπωνύμιο «Πύργος Βασιλίσσης». Γειτνιάζει με το Δήμο Αγίων Αναργύρων-Καματερού, πιο συγκεκριμένα με τον πρώην Δήμο Αγίων Αναργύρων στα ανατολικά και με τον πρώην Δήμο Καματερού στα βόρεια (εικ. 4.31).²⁶⁷ Περιβάλλεται από κεντρικές λεωφόρους, στα ανατολικά από τη λεωφόρο Δημοκρατίας και στα δυτικά από τη λεωφόρο Φυλής (Χασιάς). Χωροθετείται στο βόρειο άκρο της λεκάνης απορροής του Κηφισού ποταμού. Ανατολικά του πάρκου, σε απόσταση περίπου 600 μ., βρίσκεται η κύρια κοίτη του Κηφισού ενώ πλησιέστερα, 200 μ. δυτικά του πάρκου, διέρχεται το ρέμα της Εσχατιάς.²⁶⁸ Η ονομασία του πάρκου προέρχεται από τον πολιτικό Αντώνη Τρίτση, ο οποίος ενδιαφέρθηκε για τον χώρο και τον διέσωσε από την εγκατάλειψη την περίοδο που διετέλεσε υπουργός ΠΕΧΩΔΕ (Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων

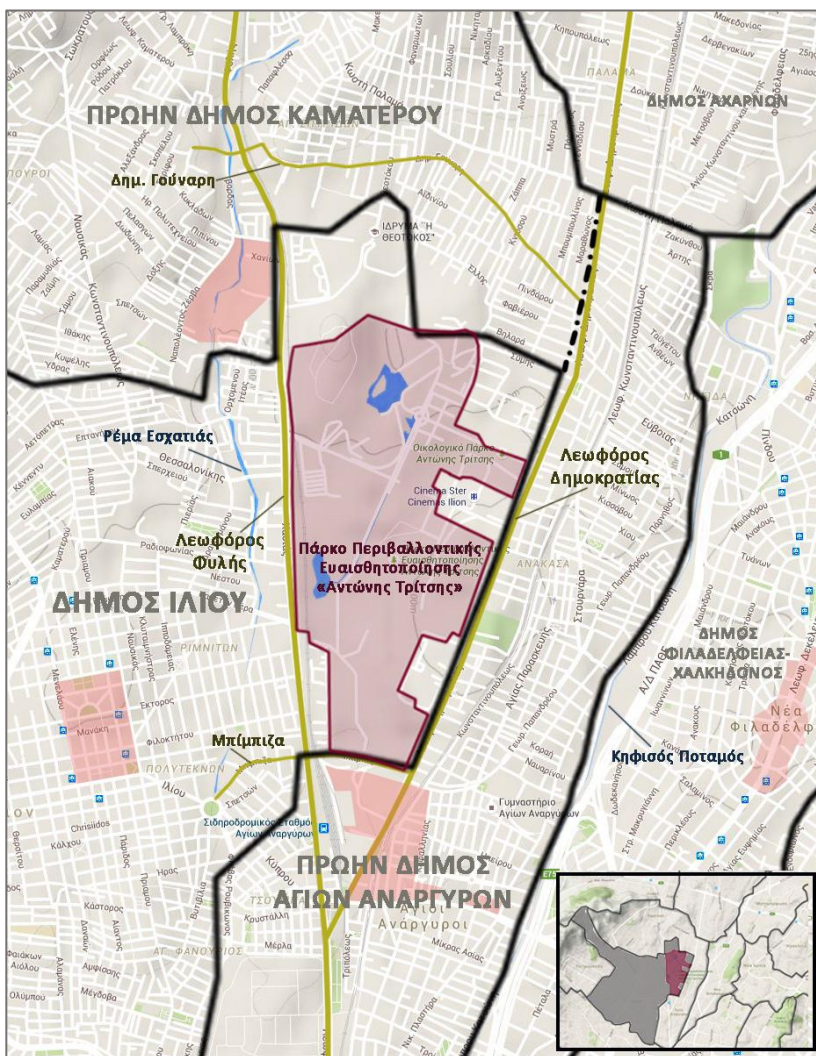
²⁶⁶ Αναφέρεται ενδεικτικά ότι το Hyde park στο Λονδίνο έχει έκταση 1.420 στρέμματα ενώ ο Εθνικός Κήπος στο κέντρο της Αθήνας είναι μόνο 158 στρέμματα (6 φορές μικρότερος από το πάρκο "Αντώνης Τρίτσης").

²⁶⁷ <http://www.parkotritsi.gr/parko-perigrafi.htm>

²⁶⁸ Πούλη Αργυρώ & Σταυρόπουλος Δημήτρης, Οικολογικό Πάρκο Δυτικής Αθήνας. Αποτύπωση υπάρχουσας κατάστασης - Προτάσεις βελτίωσης, Τ.Ε.Ι Πειραιά, Αθήνα, 2009

Έργων). Σήμερα, το Πάρκο Τρίτση (εικ. 4.32) συνιστά ένα από τα τελευταία καταφύγια άγριας ζωής στο αστικό περιβάλλον της Αθήνας.

Εικ. 4.31: Γεωγραφική θέση του πάρκου

Εικ. 4.32: Πανοραμική άποψη πάρκου

Η ύπαρξη του πάρκου «Αντώνης Τρίτσης» οφείλεται κατά κύριο λόγο στη δράση της βασίλισσας Αμαλίας²⁶⁹ στα χρόνια της βασιλείας της. Η βασίλισσα Αμαλία, προκειμένου να δημιουργήσει ένα πρότυπο Κέντρο Γεωργίας και Κτηνοτροφίας, απέκτησε ένα μεγάλο κτήμα έκτασης 2.500 στρεμμάτων, στην εύφορη κοιλάδα του ποταμού Κηφισού, σε "τερπνή και χαριέσσα" τοποθεσία (Σουμερλής, «Αττικά»)²⁷⁰. Το σημερινό πάρκο αποτελεί ένα μεγάλο τμήμα του τότε κτήματος της βασιλικής οικογένειας.

4.2.2 Ιστορική εξέλιξη

Οι πληροφορίες για την ιστορία του πάρκου ξεκινούν κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, όπου στην ευρύτερη περιοχή του σημερινού πάρκου υπήρχαν μεγάλα τσιφλίκια, τα οποία στα χρόνια

---

²⁶⁹ Η βασίλισσα Αμαλία της Ελλάδας, σύζυγος του βασιλιά Όθωνα, κατά την περίοδο της βασιλείας της (1836-1862) πρόσφερε σημαντικό κοινωνικό έργο με την φιλανθρωπική της δράση. Ήταν έκδηλο το ενδιαφέρον της για την γεωργία και ασχολήθηκε με τη δημιουργία κήπων στην Αθήνα.

²⁷⁰ Γεωργόπουλος Σπύρος & Διώτης Μαρίνος, ΙΛΙΟΝ: Πορεία στους Αιώνες, Πολιτιστικό Κέντρο Μελίνα Μερκούρη, 6η έκδοση, Δήμος Ιλίου, Μάρτιος 2001, σελ. 87

της απελευθέρωσης πέρασαν στα χέρια εύπορων οικογενειών. Ο πρώτος αγοραστής του κτήματος έκτασης 300 στρεμμάτων στον συνοικισμό Δραγουμάνο (εκεί που βρίσκεται σήμερα ο Πύργος Βασιλίσσης) ήταν ο Ιωάννης Παπαθεοδώρου Λεφάκης (1832). Ο Λεφάκης πούλησε την ιδιοκτησία του το 1838 στους Άγγλους John Williams και George Miles. Οι νέοι αγοραστές ενδιαφέρονταν να κάνουν επενδύσεις και το κτήμα (εικ. 4.33) καλλιεργήθηκε συστηματικά μέχρι το 1840 όπου ο John Williams γίνεται ο μοναδικός ιδιοκτήτης.²⁷¹

Εικ. 4.33: Το αγρόκτημα της Επταλόφου

Λίγα χρόνια αργότερα, αγοράζεται από τον Δημήτριο Κοντάκη και την ίδια χρονιά (1848), με προτροπή της Αμαλίας, αγοράζεται από την βασιλική οικογένεια. Οι βασιλείς θέλησαν να το επεκτείνουν και οδηγήθηκαν σε νέες αγορές τα έτη 1848-1861, ώσπου διαμόρφωσαν ένα ενιαίο κτήμα 2.500 στρεμμάτων. Με την

---

²⁷¹ <http://www.parkotritsi.gr/parko-istoria.htm>

προσπάθεια και την εποπτεία της βασίλισσας, το κτήμα μετατράπηκε σταδιακά σε μία φυτεμένη και καλλιεργήσιμη έκταση. Στην υλοποίηση συνέβαλαν οι ανακτορικοί κηπουροί Σμιτ και Μπαρώ²⁷², αμπελουργοί και πολλοί εργάτες από τα γύρω χωριά. Το κτήμα γέμισε με ζώα που έφεραν από διάφορα σημεία της Ευρώπης και όχι μόνο.

Στις παλαιότερες εγκαταστάσεις προστέθηκαν τα οικήματα των εργατών, οι στάβλοι, τα υπόστεγα και οι αποθήκες. Παράλληλα με την διαμόρφωση του αγροκτήματος κατασκευάστηκε η βασιλική έπαυλη, στη μέση περίπου του κτήματος, στη θέση ενός παλαιού πύργου.²⁷³ Το 1854 εγκαινιάζεται το κτίριο "Πύργος Βασιλίσσης" (δηλ. η βασιλική έπαυλη, εικ. 4.34) και μέχρι τα τέλη του 1856 το κτήμα είχε σχεδόν ολοκληρωθεί.

Εικ. 4.34: Ο Πύργος Βασιλίσσης σήμερα

---

²⁷² Οι Σμιτ και Μπαρώ είχαν φτιάξει και τον Βασιλικό Κήπο στο κέντρο της Αθήνας.

²⁷³ Χρησίμευε πιθανότατα ως κατοικία των πρώην άγγλων ιδιοκτητών του.

Στο αγρόκτημα προϋπήρχαν έξι φυσικοί λοφίσκοι ενώ το 1857 προστέθηκε ένας έβδομος τεχνητός με εντολή της βασίλισσας Αμαλίας.²⁷⁴ Επηρεασμένη από την Μεγάλη Ιδέα, η βασίλισσα έδωσε στο κτήμα την επωνυμία "Επτάλοφος", όπως ονομάζεται αλλιώς και η Κωνσταντινούπολη.

Σύντομα, κρίθηκε αναγκαία η δημιουργία ενός νέου οικισμού δίπλα ακριβώς στο αγρόκτημα Επτάλοφος για τις οικογένειες των εργατών, των αξιωματούχων και των ειδικών που εργάζονταν και έμεναν σε αυτό. Από την άλλη, οι εύπορες αθηναϊκές οικογένειες έδειξαν έντονο ενδιαφέρον για οικοδόμηση των εξοχικών τους επαύλεων κοντά στις βασιλικές εγκαταστάσεις. Για τους παραπάνω λόγους, λοιπόν, τον Μάρτιο του 1858, ιδρύθηκε ο νέος οικισμός ΙΛΙΟΝ ΤΡΩΑΣ²⁷⁵, σημερινός Δήμος Ιλίου.

Το 1862, όμως, η βασιλεία του Όθωνα και η αντιβασιλεία της Αμαλίας πήρε τέλος λόγω της δυσαρέσκειας του ελληνικού λαού και οι βασιλείς εξορίστηκαν. Τότε, τα έργα στο κτήμα σταμάτησαν με αποτέλεσμα την ερήμωσή του. Με το ψήφισμα της Β' Εθνικής Συνελεύσεως της 3ης Ιουλίου 1863, το κτήμα κηρύσσεται εθνική ιδιοκτησία και την διαχείριση του αναλαμβάνει το Υπουργείο Οικονομικών (εικ. 4.35).

Μετά τον θάνατο όμως του Όθωνα, η Αμαλία μεταβιβάζει το κτήμα στον Σίμωνα Σίνα (1870) και το 1878 πουλήθηκε στον Γεώργιο Παχύ από τους κληρονόμους του Σίνα. Μετά το θάνατό του Παχύ (1913), το κτήμα περνά στην κόρη του Λαυρία, σύζυγο του Φερνάνδου Σερπιέρη. Το 1931, ο γιος τους Ιωάννης Βαπτιστής Σερπιέρης,

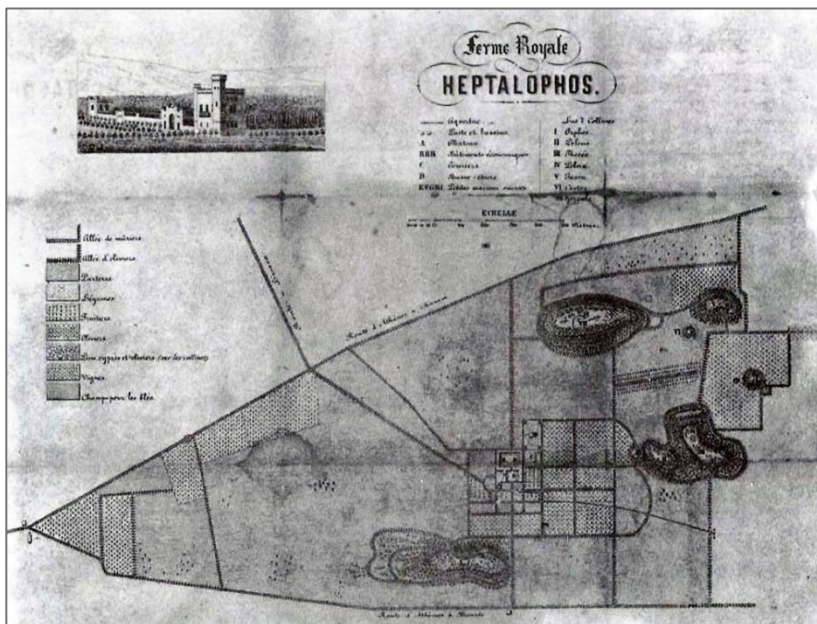
---

²⁷⁴ Στους λόφους έδωσε ονόματα επτά Αργοναυτών: Ιάσων, Πολυδεύκης, Κάστωρ, Θησέας, Ηρακλής, Ορφεύς, Πηλεύς.

²⁷⁵ <http://www.parkotritsi.gr/parko-istoria.htm>

συνέστησε μαζί με άλλους την ανώνυμη εταιρεία «ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΥΡΓΟΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ ΑΕ.» για να δημιουργήσει ένα πρότυπο κέντρο γεωργίας και κτηνοτροφίας.

Εικ. 4.35: Τοπογραφικό διάγραμμα του κτήματος της Επταλόφου, 1868

Τα πρώτα χρόνια μετά τον πόλεμο (1951-1961) σημειώθηκε υψηλή οικιστική ανάπτυξη και άρχισε να συρρικνώνεται το κτήμα του Πύργου Βασιλίσσης (εικ. 4.36).²⁷⁶ Στο νότιο μέρος του κτήματος χτίζονται κτίρια και μηχανουργεία του Υπουργείου Γεωργίας, οι δήμοι φτιάχνουν αμαξοστάσια για τα απορριμματοφόρα, ενώ μεγάλη έκταση καταλαμβάνει το κέντρο βρεφών "Η Μητέρα" (ιδρύθηκε το 1953 και λειτούργησε το 1955).²⁷⁷ Ακολούθησαν το

²⁷⁶ <http://www.ilion.gr/web/guest/thecity>

²⁷⁷ <http://www.parkotritsi.gr/parko-istoria.htm>

ίδρυμα Θεοτόκος (1963), το Εθνικό Ίδρυμα Αποκατάστασης Ανάπηρων (1972) και το Ίδρυμα Νεολαίας και Δια Βίου Μάθησης (Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας). Ακόμη, τη δεκαετία του '70 φτιάχνεται το δημοτικό γήπεδο Ιλίου, λειτουργεί φυτώριο για τις ανάγκες του Δήμου, ενώ ήδη από το 1948 μία μεγάλη έκταση του κτήματος αξιοποιείται από το Προσκοπικό Κέντρο Πύργου Βασιλίσσης (ΠΥ.ΒΑ). Επίσης, σε μεγάλη έκταση, ανεγέρθηκαν συγκροτήματα Εργατικών κατοικιών (54,5 στρέμματα).

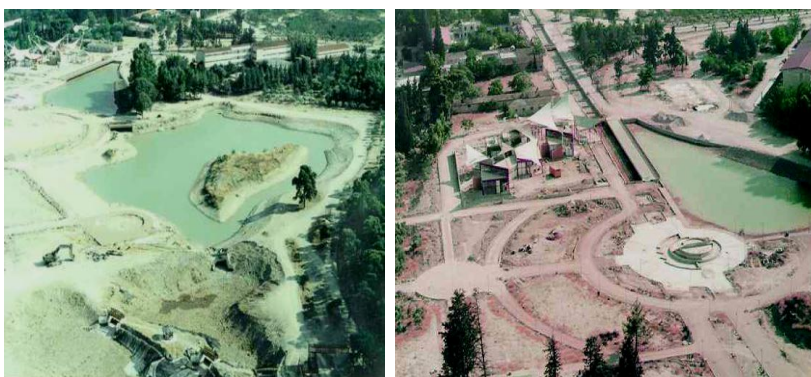

Εικ. 4.36: Σύγκριση αεροφωτογραφιών περιοχής σημερινού δήμου Ιλίου 1938 (αριστερά) και 1960 (δεξιά)

Οι πρώτες ενέργειες για την δημιουργία του σύγχρονου πάρκου άρχισαν το 1987 και οφείλονται, όπως προαναφέρθηκε, στο έμπρακτο ενδιαφέρον του υπουργού ΠΕΧΩΔΕ Αντώνη Τρίτση. Τότε, εκπονήθηκαν μελέτες από τον Οργανισμό Αθήνας, ο οποίος ανέλαβε τη διαχείριση του σχεδίου του Πάρκου στα πλαίσια ενός ευρύτερου προγράμματος αναβάθμισης του πρασίνου της

πόλης.²⁷⁸ Με τον τρόπο αυτό, κατοχυρώθηκε ο ενιαίος χαρακτήρας της έκτασης που κινδύνευε να κατακερματιστεί από τις αντιφατικές χρήσεις. Κατά το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας (Ν. 1515/85, 2052/92) και τις ειδικές μελέτες του Οργανισμού της Αθήνας (ΟΡΣΑ), η έκταση επρόκειτο να διαμορφωθεί σε υπερτοπικό πόλο αναψυχής "οικολογικό πάρκο περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και κέντρο εκπαίδευσης". Τα έργα (εικ. 4.37 και 4.38) ξεκίνησαν το 1993 και ολοκληρώθηκαν το 2001.²⁷⁹

Εικ. 4.37 & 4.38: Φωτογραφίες κατά την διάρκεια κατασκευής του πάρκου

Στη συντονιστική επιτροπή συμμετείχαν δημόσιοι φορείς, μεταξύ των οποίων και οι τρεις δήμοι, καθώς και διάφοροι οργανισμοί. Το σχέδιο υλοποιήθηκε σε δύο στάδια: το πρώτο, ως πιλοτικό αστικό σχέδιο, από τον Ιανουάριο του 1991 έως τον Ιούνιο του 1995 και το δεύτερο ως μέρος του Επιχειρησιακού Προγράμματος

---

²⁷⁸ Ανδρικοπούλου Ελένη, Γιαννακού Αθηνά, Καυκαλάς Γρηγόρης και Πιτσιάβα-Λατινοπούλου Μάγδα, Πόλη και Πολεοδομικές Πρακτικές για την βιώσιμη αστική ανάπτυξη, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2007, σελ. 352

²⁷⁹ Τα παραπάνω έργα υλοποιήθηκαν από τη Διεύθυνση Ειδικών Έργων Αναβάθμισης Περιοχών (ΔΕΕΑΠ), ΥΠΕΧΩΔΕ.

Περιβάλλοντος του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, ολοκληρώθηκε στο τέλος του 1999.²⁸⁰

Τα τελευταία όμως χρόνια, ταυτόχρονα με την δημιουργία του Πάρκου, δημιουργήθηκαν χώροι μαζικού εμπορίου εις βάρος της έκτασης του Πάρκου. Μια έκταση περίπου 360 στρεμμάτων, ιδιοκτησίας των απογόνων του Σερπιέρη, δεν απαλλοτριώθηκε για την επίτευξη του Πάρκου, αλλά οικοδομήθηκε από πολυεθνικές και από το 2003 ξεκίνησε την λειτουργία του ένα εσωστρεφές εμπορικό κέντρο.²⁸¹

4.2.3 Βασικές αρχές σχεδιασμού

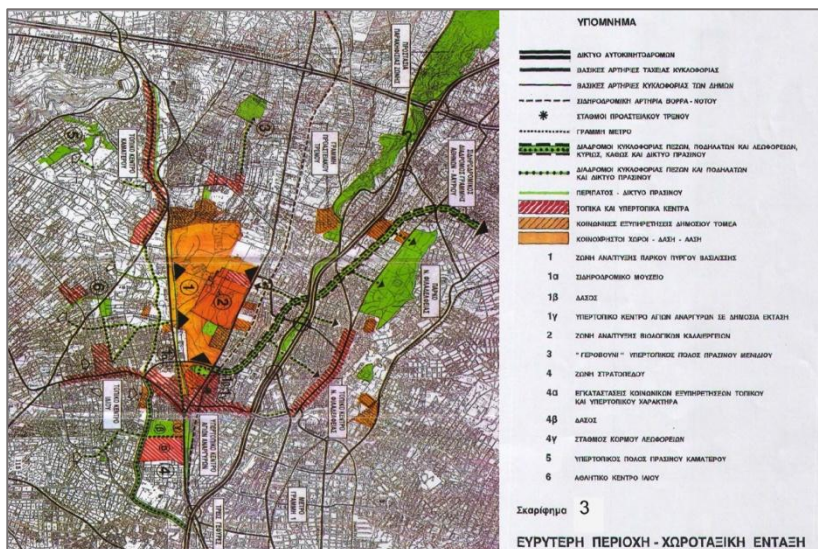
Η έκταση του πάρκου εντάσσεται στα πλαίσια της αναβάθμισης του αστικού περιβάλλοντος της γύρω περιοχής των τριών δήμων καθώς οι υφιστάμενοι χώροι πρασίνου των δήμων δεν επαρκούν για τις ανάγκες των κατοίκων. Σε σχετικά μικρή ακτίνα περιμετρικά του πάρκου αναπτύσσονται τα κέντρα των περιοχών που το περιβάλλουν (εικ. 4.39). Ιδιαίτερα, στη συνέχεια του νοτίου άκρου του Πάρκου αναπτύσσονται έντονα εμπορικές χρήσεις οι οποίες αποτελούν το κεντρικό τμήμα του Δήμου Αγίων Αναργύρων. Η συνολική έκταση του Πάρκου, περιορίζεται από τις σιδηροδρομικές γραμμές του τρένου και από σημαντικούς οδικούς άξονες. Ακόμη, περιβάλλεται από συνεχή και πυκνό οικιστικό ιστό, μονώροφων και διώροφων κατοικιών. Κεντρική ιδέα στην διαμόρφωση αυτού του υπερτοπικού πόλου αναψυχής ήταν αφενός η δημιουργία ενός

---

²⁸⁰ Ανδρικοπούλου Ελένη, Γιαννακού Αθηνά, Καυκαλάς Γρηγόρης και Πιτσιάβα-Λατινοπούλου Μάγδα, Πόλη και Πολεοδομικές Πρακτικές για την βιώσιμη αστική ανάπτυξη, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2007, σελ. 352

²⁸¹ Χαλδέζου Ν. Σωτηρία, «Η συμβολή των κοινωνικών περιβαλλοντικών και πολιτειακών παραγόντων στην ανάπτυξη του πάρκου Τρίτση - Η αναπτυξιακή δυναμική της οικειοποίησης του πάρκου από την τοπική κοινωνία», ΕΜΠ, Νοέμβριος 2014, σελ. 39

πάρκου περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και αφετέρου η δημιουργία ενός κέντρου για το περιβάλλον.

Εικ. 4.39: Χάρτης χωροταξικής ένταξης του πάρκου (ΥΠΕΧΩΔΕ)

Ο σχεδιασμός του Πάρκου έχει επηρεαστεί από την αγγλική και την γαλλική κηποτεχνία και έχει δανειστεί στοιχεία όπως είναι οι ελικοειδείς διάδρομοι, οι τεχνητές λίμνες και το δάσος (αγγλικός τύπος) αλλά και τα συμμετρικά διακοσμημένα παρτέρια και τα τεχνητά κανάλια (γαλλικός τύπος). Κύριο χαρακτηριστικό του τοπίου του πάρκου συνιστούν οι έξι τεχνητές λίμνες (εικ. 4.40) όπου η μία υπερχειλίζει στην άλλη. Οι λίμνες διασχίζουν το πάρκο με κατεύθυνση από τον βορρά προς τον νότο και βρίσκονται σε κεντρικά σημεία όπου προηγούμενα υπήρχαν περιοδικοί νερόλακκοι. Τη σύνδεση, τη ροή και την ανακύκλωσή του νερού μεταξύ των λιμνών εξασφαλίζει ένα τεχνητό κανάλι (εικ. 4.41). Το υγρό στοιχείο του πάρκου αποτελεί το 3,8% της συνολικής έκτασης

(περίπου 44 στρέμματα) και είναι ένας σημαντικός βιότοπος για πολλά είδη ζώων και φυτών.²⁸²

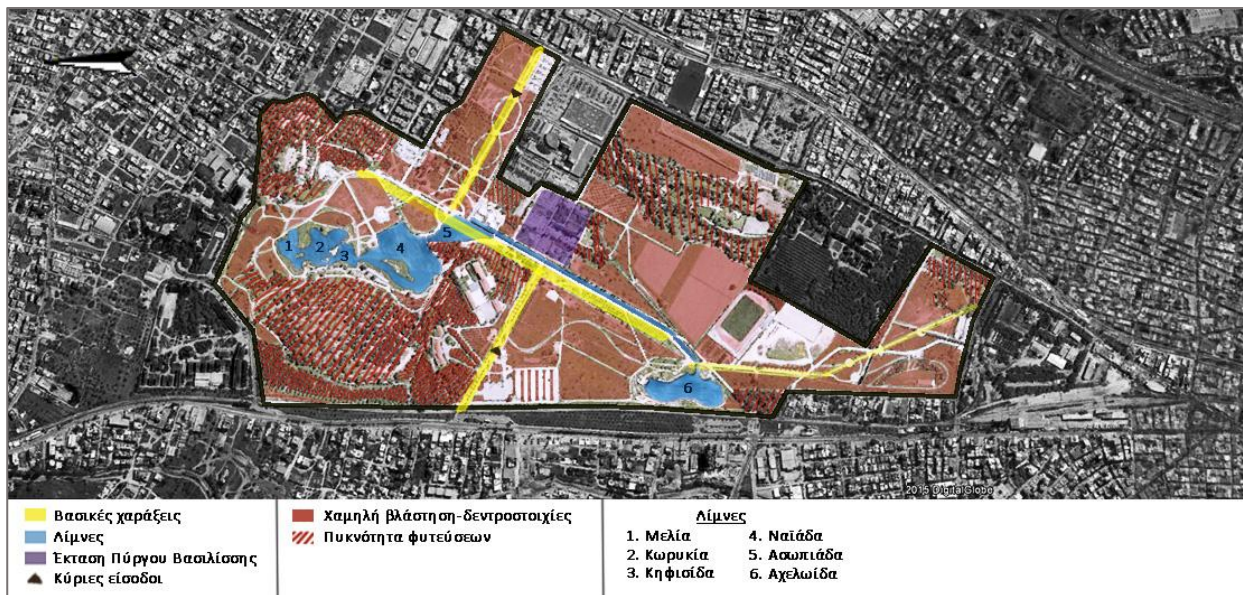
Το τεχνητό κανάλι νερού βρίσκεται δυτικά του πύργου βασιλείσης και αποτελεί τη βασική χάραξη του πάρκου στον άξονα βορράς-νότος. Εκατέρωθεν του καναλιού αναπτύσσονται φαρδιά μονοπάτια για πεζούς και ποδηλάτες ενώ η πορεία του καναλιού διακόπτεται εγκάρσια από γέφυρες που συμβάλλουν στην επικοινωνία των δύο παράλληλων μονοπατιών. Ακόμη, υπάρχουν άλλες δύο σημαντικές χαράξεις στον άξονα ανατολή-δύση (εικ. 4.40) που διασταυρώνονται με τον άξονα κίνησης του τεχνητού καναλιού. Οι χαράξεις αυτές οριοθετούν και τις δύο βασικές εισόδους του πάρκου από τις κεντρικές λεωφόρους στα δυτικά και στα ανατολικά (εικ. 4.42 και 4.43).

Οι φυτεύσεις του πάρκου ακολουθούν άξονες, τονίζουν πορείες και οριοθετούν χώρους. Ορίζουν τα οπτικά όρια στον χώρο ανάλογα με το μέγεθος, την πυκνότητα και την διαπερατότητα τους. Ψηλή φύτευση παρατηρείται κυρίως στους λόφους, στο δάσος καθώς και σε δεντροστοιχίες (εικ. 4.40). Οι λίμνες περικλείονται από καλαμώνες, αγροτικές καλλιέργειες, δέντρα και θάμνους.²⁸³ Μεγάλο ποσοστό της έκτασης του πάρκου αποτελείται από χαμηλή βλάστηση και γρασίδι, το οποίο προορίζεται για παιχνίδι και ανάπαυση.

---

²⁸² Αξίζει να αναφερθεί ότι τις τελευταίες δεκαετίες οι περισσότεροι υγρότοποι του λεκανοπεδίου της Αθήνας έχουν συρρικνωθεί ή αποξηρανθεί.

²⁸³ <http://www.parkotritsi.gr/parko-perivallon.htm>

Εικ. 4.40: Βασικές χαράξεις πάρκου

Εικ. 4.41: Το τεχνητό κανάλι νερού

Εικ. 4.42 (αριστερά): Χάραξη από την ανατολική είσοδο

Εικ. 4.43 (δεξιά): Χάραξη από την δυτική είσοδο

Σημαντικό ρόλο στην συνολική διαμόρφωση του πάρκου παίζει το οργανωμένο δίκτυο από μονοπάτια μεγάλου πλάτους για πεζοπορία τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν ακόμη και για ποδηλασία. Οι πορείες του πάρκου χαρακτηρίζονται από συνέχεια και στα σημεία που δεν είναι εφικτή η σύνδεση εξαιτίας της ύπαρξης του υγρού στοιχείου έχουν διαμορφωθεί ειδικές γέφυρες για την κυκλοφορία των πεζών και των ποδηλάτων (εικ. 4.44). Μέχρι σήμερα παραμένει ημιτελές το αρχικά προβλεπόμενο έργο της κατασκευής γραμμών τρένου και σταθμών εντός του πάρκου,

απαραίτητου για την ολοκληρωμένη επίσκεψη στους χώρους του, λόγω της μεγάλης έκτασής του (εικ. 4.45).²⁸⁴

Εικ. 4.44 (αριστερά): Γέφυρες βορειο-δυτικά του Πάρκου

Εικ. 4.45 (δεξιά): Γραμμές τρένου εντός του Πάρκου

Όσον αφορά τις υφιστάμενες κτιριακές υποδομές του Πάρκου, αυτές αποτελούν ένα πολύ μικρό μέρος του με ποσοστό 0,8%. Στα κτίρια και τους στάβλους της βασιλίσσας Αμαλίας που προϋπήρχαν στο κτήμα, πραγματοποιήθηκαν εργασίες αποκατάστασης, διατηρώντας το αρχικό αρχιτεκτονικό ύφος τους²⁸⁵ ενώ παράλληλα αναπτύχθηκε και νέα πτέρυγα κτιρίων.

4.2.4 Χρήσεις εντός του πάρκου

Η χρήση που υπερέχει εντός του πάρκου είναι οι καλλιέργειες²⁸⁶, οι οποίες καταλαμβάνουν έκταση πάνω από 245 στρέμματα. Σημαντικό τμήμα του πάρκου αποτελούν και οι εκπαιδευτικές

---

²⁸⁴ Χαλδέζου Ν. Σωτηρία, «Η συμβολή των κοινωνικών περιβαλλοντικών και πολιτειακών παραγόντων στην ανάπτυξη του πάρκου Τρίτση - Η αναπτυξιακή δυναμική της οικειοποίησης του πάρκου από την τοπική κοινωνία», ΕΜΠ, Νοέμβριος 2014, σελ. 41

²⁸⁵ Τα κτίρια του Πύργου Βασιλίσσης, τα αγροτικά συγκροτήματα και ο περιβάλλοντας χώρος αυτών έχουν χαρακτηριστεί ως διατηρητέα.

²⁸⁶ Οι καλλιέργειες αποτελούν κατά κύριο λόγο ιδιοκτησία της ιδιωτικής Αγροτικής Εταιρείας Α.Ε.

εγκαταστάσεις όπως είναι το εκπαιδευτικό κέντρο του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων ΠΥ.ΒΑ. σε έναν από τους λόφους του πάρκου, η Εθνική Εστία Επιστημών του Ιδρύματος Νεολαίας και Δια Βίου Μάθησης²⁸⁷, το κέντρο ενημέρωσης για την ανάπτυξη και διάδοση της Περιβαλλοντικής Κοινωνικής Νοημοσύνης και το περίπτερο ενημέρωσης της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρίας. Από την άλλη, μεγάλο τμήμα του πάρκου καταλαμβάνουν και οι αθλητικές εγκαταστάσεις οι οποίες περιλαμβάνουν το αθλητικό κέντρο του δήμου Ιλίου (19,18 στρέμματα) και ένα πλήρες οργανωμένο γυμναστήριο.

Επίσης, έντονη είναι η παρουσία των εμπορικών χρήσεων με μία αγορά βιολογικών και παραδοσιακών προϊόντων, ένα οικολογικό βιβλιοπωλείο, μία υπαίθρια λαϊκή αγορά η οποία λειτουργεί μία φορά την εβδομάδα καθώς και οι διάφοροι πλανόδιοι πωλητές. Στο πάρκο υπάρχουν εγκαταστάσεις αναψυχής (2 παιδικές χαρές), αρκετοί πάγκοι για πικ-νικ, παγκάκια και κιόσκια για ξεκούραση ενώ σε κεντρικά σημεία του πάρκου δίπλα στις λίμνες (εικ. 4.46) λειτουργούν χώροι εστίασης (2 καφετέριες).

Άλλη σημαντική χρήση στο πάρκο είναι οι χώροι και τα κτίρια πολιτισμού και πιο συγκεκριμένα τρία υπαίθρια θέατρα (ένα μεγάλο και δύο μικρότερα), δύο παρεκκλήσια²⁸⁸, μία δανειστική βιβλιοθήκη, ένα παλιό παραδοσιακό οινοποιείο, μία έκθεση με συλλογές ερπετών καθώς και υπαίθρια έργα ξυλογλυπτικής²⁸⁹ σε συγκεκριμένα σημεία του πάρκου. Ακόμη, στο πάρκο παρευρίσκονται ο υποσταθμός της ΔΕΗ Αγίων Αναργύρων (2,1

---

²⁸⁷ Η Εθνική Εστία Επιστημών ιδρύθηκε το 1995.

²⁸⁸ Του προφήτη Ηλία και των Αποστόλων Πέτρου και Παύλου

²⁸⁹ Τα έργα ξυλογλυπτικής είναι φτιαγμένα από τους καμένους κορμούς των δέντρων της Πάρνηθας.

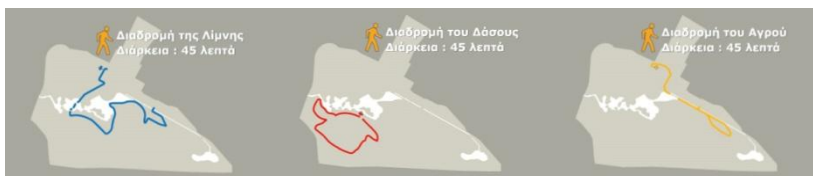
στρέμματα), το γραφείο επικοινωνίας, το κτίριο διοίκησης, ένα παρατηρητήριο-εργαστήριο και ένας χώρος παροχής πρώτων βοηθειών (γραφεία-διοίκηση-υπηρεσίες). Ο υπόλοιπος εσωτερικός χώρος του πάρκου καλύπτεται από δάση στους λόφους, καλλιέργειες δένδρων και χέρσα στα χαμηλά.

Εικ. 4.46: Πανοραμική άποψη κεντρικής λίμνης και καφετέριας

4.2.5 Δραστηριότητες εντός του πάρκου

Το Πάρκο αποτελεί ένα σημαντικό χώρο στην πόλη για περίπατο (εικ. 4.47 και 4.48), τρέξιμο και γενικότερα άθληση όπως ποδηλασία (εικ. 4.49), καθώς και συναθροίσεις, αναψυχή, πολιτιστικές εκδηλώσεις (για παράδειγμα οι θεατρικές παραστάσεις στα υπαίθρια θέατρα), εκθέσεις, φυσιολατρικές δραστηριότητες και άλλα.

Εικ. 4.47: Προτεινόμενες διαδρομές του πάρκου

Εικ. 4.48 και 4.49: Περίπατος και ποδηλασία στο πάρκο

Στους επισκέπτες του πάρκου παρέχεται περιβαλλοντική εκπαίδευση στο Κέντρο Προσανατολισμού και Ενημέρωσης της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρίας. Η ΕΟΕ οργανώνει διάφορα προγράμματα περιβαλλοντικής ενημέρωσης για την ανάδειξη του φυσικού πλούτου του πάρκου και την ευαισθητοποίηση του κοινού, ιδιαίτερα των μικρών παιδιών. Από την άλλη, το Κύτταρο Εναλλακτικών Αναζητήσεων Νέων (ΚΕΑΝ) διοργανώνει εκπαιδευτικούς περίπατους εντός του πάρκου. Ακόμη, είναι ένας δημοφιλής προορισμός για σχολικές εκδρομές με στόχο την περιβαλλοντική εκπαίδευση.

Εντός του πάρκου, λειτούργησε για ένα μικρό χρονικό διάστημα εντός της τελευταίας 5ετίας, στάβλος με άλογα όπου συνέβαλλε στην αναψυχή των επισκεπτών προσφέροντας βόλτα με τα άλογα επί πληρωμή. Πρόσφατα, όμως σταμάτησε την λειτουργία διότι ήταν παράνομος και αυθαίρετος.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

	Χώρος εκδηλώσεων		Βρύση	Ε.Ο.Ε.
	Χώρος ανάπαυσης		Τηλέφωνο	 ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ & ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ Εκθεσιακός χώρος / Κεντρικό Γραφείο
	Κιόσκι		Τουαλέτες κοινού	 Παρατηρητήριο / Εργαστήριο
	Πανοραμική θέα		Πρώτες βοήθειες	 Περίπτερο Ενημέρωσης
	Θέση παρατήρησης πουλιών		Χώρος στάθμευσης	 Ψηλή-Πυκνή βλάστηση
	Εκκλησία		Κτίριο Διοίκησης Υπηρεσίες Πάρκου	 Μεσαία βλάστηση
	Γραμμή τρένου		NATURASHOP	 Χαμηλή βλάστηση

Εικ. 4.50: Χάρτης του κύριου μέρους του πάρκου

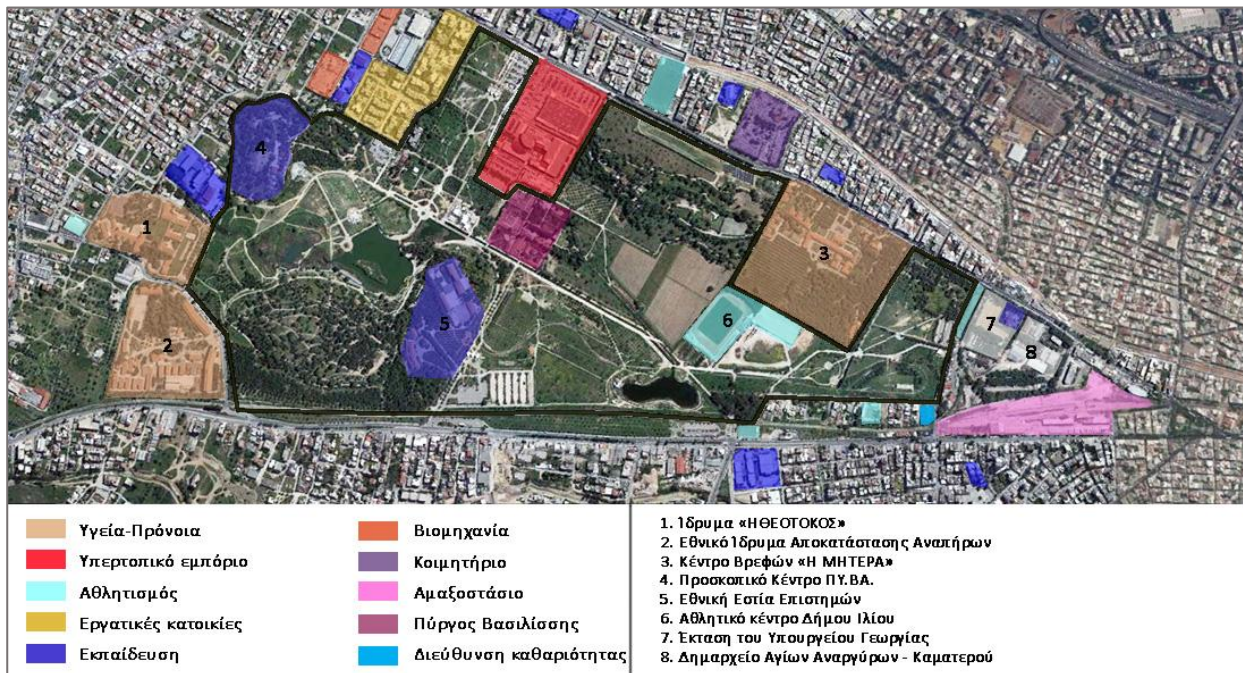
4.2.6 Χρήσεις περιμετρικά του πάρκου

Η περιοχή που περιβάλλει το κτήμα είναι κυρίως πυκνός αστικός ιστός. Περιμετρικά υπάρχουν κατοικίες, αρκετές κοινωφελείς χρήσεις και κτίρια εκπαίδευσης (εικ. 4.51). Το μεγαλύτερο όμως χώρο καταλαμβάνουν οι εγκαταστάσεις πρόνοιας και πιο συγκεκριμένα τα παρακάτω ιδρύματα: Κέντρο Βρεφών Μητέρα (έκτασης 103,4 στρέμματα), το Ίδρυμα Θεοτόκος (51 στρέμματα), το Εθνικό Ίδρυμα Αποκατάστασης Αναπήρων (έκτασης 58,3 στρέμματα) και το Ίδρυμα Νεολαίας και Δια Βίου Μάθησης. Σημαντική έκταση καταλαμβάνουν οι εγκαταστάσεις κοινωνικής κατοικίας -ΑΟΕΚ- (έκτασης 54,5 στρ.) καθώς και ένα εμπορικό κέντρο και ένα μεγάλο πολυκατάστημα (μαζί 53,86 στρέμματα). Ανατολικά του πάρκου λειτουργεί το Κοιμητήριο Αγίων Αναργύρων στην λεωφόρο Δημοκρατίας ενώ νότια υπάρχουν εγκαταστάσεις ΟΣΕ (αμαξοστάσιο, κλπ) έκτασης 66,5 στρ. και το δημαρχείο των Αγίων Αναργύρων-Καματερού. Ακόμη, στα βορειο-ανατολικά όρια του πάρκου λειτουργούν 2 μονάδες βιομηχανικών εγκαταστάσεων (34,7 στρέμματα).

4.2.7 Προσβασιμότητα

Το πάρκο διαθέτει πέντε διαφορετικές εισόδους κοντά στις οποίες υπάρχει χώρος στάθμευσης. Προσεγγίζεται ανατολικά από την λεωφόρο Δημοκρατίας, δυτικά από την λεωφόρο Φυλής (Χασιάς), βόρεια από την οδό Δημ. Γούναρη και στον νότο από την οδό Μπίμπιζα. Εξυπηρετείται από 9 γραμμές λεωφορείων οι οποίες συνδέονται με μετρό, ΗΣΑΠ και προαστιακό σιδηρόδρομο. Τις εισόδους Α και Γ εξυπηρετούν 3 γραμμές, την είσοδο Β εξυπηρετούν 3 γραμμές και άλλες 3 γραμμές τις εισόδους Δ και Ε. Πρόσφατα, (27 Φεβρουαρίου 2014) εγκαινιάστηκε ο Σιδηροδρομικός Σταθμός Πύργου Βασιλίσσης ο οποίος βρίσκεται σε απόσταση περίπου 10 λεπτά με τα πόδια από την είσοδο Α. Το πάρκο διαθέτει ένα οργανωμένο δίκτυο από πλατιά μονοπάτια που εξυπηρετούν τους πεζούς και λειτουργούν ταυτόχρονα ως ποδηλατόδρομοι (εικ. 4.52).

Εικ. 4.51: Σημαντικές χρήσεις περιμετρικά του πάρκου

Εικ. 4.52: Χάρτης προσβάσεων

4.2.8 Ιδιοκτησιακό καθεστώς - Φορέας διαχείρισης

Το μεγαλύτερο μέρος του πάρκου αποτελεί σήμερα δημόσια περιουσία. Σημαντική όμως έκταση αυτού, πιο συγκεκριμένα περίπου 244 στρεμμάτα, ανήκει στην ιδιωτική εταιρεία «ΑΓΡΟΤΙΚΗ Α.Ε.», η οποία αποτελεί κυρίως ζώνη ανάπτυξης βιολογικών καλλιεργειών. Ακόμη, ένα τμήμα της ανατολικής εισόδου έκτασης περίπου 57 στρεμμάτων έχει προκύψει από παραχώρηση γης (εικ. 4.53).

Εικ. 4.53: Ιδιοκτησιακό καθεστώς πάρκου

Για την καλύτερη διαχείριση του πάρκου, το 2002, συστάθηκε από την Πολιτεία ο Οργανισμός Διοίκησης και Διαχείρισης. Είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου με κοινωφελή μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα και εποπτεύεται από το ΥΠΕΧΩΔΕ (ΥΠΕΚΑ).²⁹⁰ Στην διοίκηση αυτή συμμετέχουν οι Δήμοι Ιλίου, Αγίων Αναργύρων και Καματερού, ο Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Δυτικής Αθήνας (ΑΣΔΑ) και εκπρόσωποι του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αθηνών Πειραιώς, του Οργανισμού Αθήνας, του Γεωπονικού Πανεπιστημίου καθώς και εκπρόσωποι διαφόρων περιβαλλοντικών

²⁹⁰ http://www.ornithologiki.gr/page_cn.php?tlD=1337&alD=361

οργανώσεων.²⁹¹ Ο Οργανισμός Διοίκησης και Διαχείρισης είναι υπεύθυνος για τη σωστή λειτουργία, τη συντήρηση και την ανάπτυξη του πάρκου. Ταυτόχρονα, πραγματοποιεί δραστηριότητες που στοχεύουν στην περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση, την ενημέρωση και την εκπαίδευση των πολιτών για τη διαφύλαξη και την ανάπτυξη του φυσικού περιβάλλοντος.

4.2.9 Σημερινή κατάσταση - Προβλήματα περιοχής

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του πάρκου είναι αναμφισβήτητα η έλλειψη οικονομικών πόρων, πράγμα που εντείνει την σημερινή εικόνα εγκατάλειψης του. Παρά το γεγονός ότι στο πάρκο λειτουργούν εμπορικές δραστηριότητες που μπορούν και θα έπρεπε να συμβάλλουν στα έσοδα του, ο αρμόδιος φορέας του πάρκου αδυνατεί να εισπράξει τα χρήματα αυτά. Κατ' επέκταση, δεν έχει την δυνατότητα να εξοφλήσει τα χρέη του προς δημόσιους οργανισμούς κοινής ωφέλειας (ΔΕΗ, ΕΥΔΑΠ) με αποτέλεσμα την περιοδική διακοπή του νερού και του ρεύματος στο Πάρκο.²⁹² Ακόμη, η έλλειψη οικονομικών πόρων έχει οδηγήσει στην ελλιπή συντήρηση, φύλαξη και λειτουργία του Πάρκου με άμεσο αποτέλεσμα την ρύπανση του χώρου και την φθορά των υφιστάμενων εγκαταστάσεων.

Άλλα προβλήματα του χώρου σχετίζονται με τις μεγάλες εκτάσεις εντός αυτού που παραμένουν αναξιοποίητες. Ακόμη, δεν υπάρχουν οι κατάλληλες υποδομές για τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Το πάρκο οδηγήθηκε πολύ σύντομα στην υποβάθμιση επειδή δεν

---

²⁹¹ http://www.ornithologiki.gr/page_cn.php?tlD=1337&alD=361

²⁹² Χαλδέζου Ν. Σωτηρία, «Η συμβολή των κοινωνικών περιβαλλοντικών και πολιτειακών παραγόντων στην ανάπτυξη του πάρκου Τρίτση - Η αναπτυξιακή δυναμική της οικειοποίησης του πάρκου από την τοπική κοινωνία», ΕΜΠ, Νοέμβριος 2014, σελ. 38

ακολουθήθηκε εξ' αρχής καλή διαχείριση και από τα προβλεπόμενα αρχικά έργα ολοκληρώθηκαν περίπου τα μισά.

Σήμερα, στο Πάρκο δραστηριοποιούνται αρκετές μη κερδοσκοπικές οργανώσεις με κύριο αντικείμενο τους το περιβάλλον.²⁹³ Αυτές, προσφέρουν εθελοντικό έργο, υλοποιούν προγράμματα περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και συνεργάζονται με πανεπιστημιακά - εκπαιδευτικά ιδρύματα και οργανώσεις.

Ακόμα, τα τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί η ευαισθητοποίηση και η συμμετοχή των πολιτών σε εθελοντικές εργασίες για την βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης του πάρκου. Η επισκεψιμότητα του Πάρκου διατηρείται σε σχετικά υψηλά επίπεδα, ιδιαίτερα τα Σαββατοκύριακα με 15.000 καταγεγραμμένους επισκέπτες (2014).²⁹⁴ Οι περισσότεροι από τους επισκέπτες είναι κάτοικοι των όμορων περιοχών των δήμων. Στις μέρες μας, λόγω της οικονομικής κατάστασης που επικρατεί και σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι γύρω περιοχές από το Πάρκο είναι υποβαθμισμένες, το Πάρκο αποτελεί ίσως και τον μοναδικό τρόπο αναψυχής για ορισμένους κατοίκους. Είναι επομένως, αναγκαία η σωστή λειτουργία του πάρκου ως παράγοντα αναβάθμισης της ποιότητας ζωής.

4.2.10 Προτάσεις

Παρακάτω, αναφέρονται ορισμένες από τις προτάσεις που έχουν διατυπωθεί στον άξονα της περαιτέρω ανάπτυξης του πάρκου και της προστασίας του φυσικού του περιβάλλοντος. Κρίνεται, λοιπόν,

---

²⁹³ Όπως οι Φίλοι του πάρκου, το ΚΕΑΝ, η ΕΔΡΑ, η οργάνωση ΓΗ και η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία.

²⁹⁴ <http://www.athensvoice.gr/the-paper/article/481/τα-πάρκα-της-αθήνας>

αναγκαίο, να διατηρηθεί η υφιστάμενη βλάστηση και να πραγματοποιηθούν νέες δεντροφυτεύσεις για την ενίσχυση του φυσικού στοιχείου του τοπίου. Η λειτουργία του Πάρκου θα επωφεληθεί άμεσα από τη προσθήκη χρήσεων αναψυχής, ιδιαίτερα για μικρά παιδιά αλλά και εφήβους, αθλητικές εγκαταστάσεις, εγκαταστάσεις πολιτισμού, εκπαίδευσης και έρευνας με στόχο την ενίσχυση του περιβαλλοντικού του χαρακτήρα. Ακόμη, στην ανάδειξη του πάρκου θα βοηθούσε και η βελτίωση του δικτύου των ΜΜΜ.

Επιπλέον, θα μπορούσαν να δημιουργηθούν μικροί χώροι εστίασης (εστιατόρια, αναψυκτήρια) και άλλες χρήσεις, εκτός του εμπορίου, που έχουν την δυνατότητα να φέρουν έσοδα μέσα από τη λειτουργία και την ενοικίαση τους σε ιδιώτες. Στόχος του Πάρκου είναι η αυτονομία, και για τον λόγο αυτό θα πρέπει να εξασφαλίσει ακόμα περισσότερα έσοδα, ίσως και με τη συμμετοχή χορηγών. Τα έσοδα του Πάρκου θα πρέπει να επαρκούν για την σωστή λειτουργία, συντήρηση και φύλαξη του.

Στην κατεύθυνση της αυτονομίας, θα μπορούσαν ακόμη να χρησιμοποιηθούν ήπιες μορφές ενέργειας για την ενεργειακή αυτονομία των εγκαταστάσεων του. Από την άλλη, οι νέες προσθήκες και παρεμβάσεις στο Πάρκο θα πρέπει να βασίζονται στον βιοκλιματικό σχεδιασμό. Επίσης, θα μπορούσε να αξιοποιηθεί η ανακύκλωση συσκευών και να λειτουργήσει ειδικό σύστημα εγκατάστασης βιολογικού καθαρισμού των λυμάτων του Πάρκου. Επιπροσθέτως, το πάρκο παρουσιάζει ανάγκη για αρδευτικούς πόρους και θα μπορούσε να συμβάλλει στην αντιμετώπιση των

πλημμύρων των γύρω περιοχών²⁹⁵, μέσω της προώθησης ορθότερης διαχείρισης του νερού.²⁹⁶

---

²⁹⁵ Τα τελευταία χρόνια έχουν σημειωθεί πολλές καταστροφικές πλημμύρες στους όμορους δήμους.

²⁹⁶ Χαλδέζου Ν. Σωτηρία, «Η συμβολή των κοινωνικών περιβαλλοντικών και πολιτειακών παραγόντων στην ανάπτυξη του πάρκου Τρίτση - Η αναπτυξιακή δυναμική της οικειοποίησης του πάρκου από την τοπική κοινωνία», ΕΜΠ, Νοέμβριος 2014, σελ. 39

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Με την ολοκλήρωση της εργασίας, επιβεβαιώνεται ο αρχικός προβληματισμός για την επιτακτική ανάγκη που παρουσιάζουν οι σύγχρονες πόλεις για χώρους πρασίνου. Οι απαιτήσεις σε πράσινο είναι αυξημένες, πράγμα που δικαιολογείται αν σκεφτεί κανείς την εντατικοποίηση του φαινομένου της αστικοποίησης έως τη σύγχρονη εποχή, όπως αυτό εξακριβώθηκε μέσα από την ιστορική ανασκόπηση της εξέλιξης των χώρων πρασίνου στον αστικό ιστό.

Από την έρευνα που πραγματοποιήθηκε για τους χώρους πρασίνου διαπιστώθηκε ότι, η μορφή, η έκταση, η τοποθεσία, η χρήση και η λειτουργία τους καθώς και το ποσοστό συμβολής τους σε πράσινο, τόσο στο εσωτερικό τμήμα της πόλης όσο και περιμετρικά της διαφοροποιείται και ποικίλει. Πολλές φορές, η ύπαρξη χώρων πρασίνου είναι έντονα συνυφασμένη με την παρουσία του υγρού στοιχείου. Ο ρόλος τους είναι πολυδιάστατος και η ύπαρξη τους προσφέρει πολλά οφέλη σε περιβαλλοντικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο και σαφώς καλύτερη ποιότητα ζωής στους κατοίκους της πόλης.

Σε επίπεδο σχεδιασμού των πόλεων, από το παρελθόν έως σήμερα, οι χώροι πρασίνου παίζουν καθοριστικό ρόλο, καθώς συσχετίζονται άμεσα με την πολεοδομική οργάνωση και την εξέλιξη τους. Η σημερινή όμως διαμόρφωση της αντίληψης για το πράσινο εντός της πόλης, επηρεάστηκε κυρίως από τις συνθήκες που επικράτησαν κατά την διάρκεια της βιομηχανικής επανάστασης. Από την μία πλευρά, ο άνθρωπος αποξενώθηκε από τη φύση με συνέπεια την υποβάθμιση της. Από την άλλη πλευρά όμως, αργότερα, συνειδητοποίησε τις αρνητικές επιπτώσεις που είχε το γεγονός αυτό στην καθημερινότητα του. Με τον τρόπο αυτό,

μεταβιομηχανικά και μέχρι τις μέρες μας αναδείχθηκε η αξία των χώρων πρασίνου μέσα στην πόλη και αναπτύχθηκαν δράσεις για την αύξηση των χώρων πρασίνου και προωθήθηκε ο σχεδιασμός και η οργάνωση δικτύων πρασίνου.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν αξιόλογα παραδείγματα εφαρμογής καλών πρακτικών σε επίπεδο πρασίνου. Οι ευρωπαϊκές πόλεις που μελετήθηκαν παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά πρασίνου ενώ υφίσταται ευδιάκριτο και ιεραρχημένο σύστημα οργάνωσης του δικτύου πρασίνου. Οι χώροι πρασίνου προσεγγίζονται εύκολα από τους περισσότερους κατοίκους λόγω της μικρής ακτίνας εξυπηρέτησης και λόγω της καλής οργάνωσης της δημόσιας συγκοινωνίας. Ακόμη, προωθείται η ανάπτυξη νέων ενώ ταυτόχρονα οι υφιστάμενοι προστατεύονται και διατηρούνται. Στην επίτευξη των παραπάνω, όμως, συμβάλλει ο καλός προγραμματισμός και η σωστή διαχείριση ως προς τους στόχους που τίθενται κάθε φορά. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα σχέδια να φθάνουν στο στάδιο της υλοποίησης από την στιγμή που οι πόλεις δεσμεύονται για αυτά. Ακόμη, στην Ευρώπη προωθείται έντονα από την πολιτεία η διαδικασία της ενημέρωσης και της ενεργής συμμετοχής των πολιτών σε σχετικά θέματα, πράξη που συνεισφέρει σε μεγάλο βαθμό με τη σειρά της στον τομέα αυτό.

Αντίθετα, στις ελληνικές μεγαλουπόλεις παρατηρούνται σοβαρές ελλείψεις και προβλήματα. Στην δυσμενέστερη θέση βρίσκεται όμως η Αθήνα, διότι παρουσιάζει τα χαμηλότερα ποσοστά συγκριτικά με τις υπόλοιπες ελληνικές πόλεις και ο ρόλος των αστικών της χώρων πρασίνου είναι ιδιαίτερα υποβαθμισμένος (εικόνα εγκατάλειψης, ελλιπής συντήρηση). Στο λεκανοπέδιο της Αθήνας δε υφίσταται κάποιο οργανωμένο δίκτυο πρασίνου που έχει ως αποτέλεσμα την προβληματική σύνδεση των χώρων μεταξύ

τους. Επίσης, στη σημερινή εικόνα εγκατάλειψης συμβάλλει καθοριστικά και η στάση αδιαφορίας των ίδιων των πολιτών όσο και η ανεπαρκής ενημέρωση για ευαισθητοποίηση από τους αρμόδιους. Παρά το γεγονός ότι υπάρχει θεσμικό πλαίσιο για την διασφάλιση και την προστασία των χώρων πρασίνου, όπως και θεσμικά εργαλεία για την αξιοποίηση εκτάσεων και την μετατροπή τους σε πράσινο, απουσιάζουν ο καλός προγραμματισμός, η διαχείριση, η συνεργασία και σε ορισμένες περιπτώσεις δεν εφαρμόζονται οι θεσμοί. Έτσι, η υλοποίηση των μελετών και των προτάσεων που γίνονται κατά καιρούς αποτελεί ένα πολύ δύσκολο έργο, ιδιαίτερα σε συνδυασμό με το γεγονός ότι διατίθενται ελάχιστοι οικονομικοί πόροι για την ανάπτυξη νέων χώρων πρασίνου όσο και για την συντήρηση των υφιστάμενων.

Από τη διάκριση των χώρων πρασίνου σε κατηγορίες, παρατηρήθηκε ότι τα πάρκα αποτελούν το μεγαλύτερο τμήμα των αστικών υπαίθριων χώρων πρασίνου. Για τον λόγο αυτό, η έρευνα από το επίπεδο πρασίνου εστιάζει στην συμβολή των μεγάλων αστικών πάρκων μέσα στην πόλη. Στις ευρωπαϊκές πόλεις που μελετήθηκαν, διαπιστώθηκε ότι υπάρχει πληθώρα πάρκων και επιμέρους χώρων πρασίνου άλλοτε μικρότερων και άλλοτε πολύ μεγαλύτερων. Ο αριθμός των πάρκων της κάθε πόλης επαρκεί ώστε να προσεγγίζονται από τους αστούς με μέγιστη ακτίνα εξυπηρέτησης τα 300μ. περίπου. Επιπλέον, μεγάλη έμφαση δίνεται στην εύκολη προσέγγιση των πάρκων τόσο με τα πόδια όσο και με τα ΜΜΜ. Τα πάρκα που αναλύθηκαν από τις ευρωπαϊκές πόλεις ανταποκρίνονται στις ανάγκες τις κοινωνίας και της πόλης, φιλοξενούν πολλές δραστηριότητες και εγκαταστάσεις, πράγμα που δικαιολογεί την αυξημένη επισκεψιμότητά τους. Ακόμα, εστιάζουν σε χρήσεις που προσελκύουν τον κόσμο δίχως όμως να

εμπορευματοποιούνται. Οι κάτοικοι τα επισκέπτονται με σκοπό την αναψυχή, το περπάτημα, το παιχνίδι αλλά και για τη χαλάρωση. Επομένως, οι χρήσεις που προωθούνται κυρίως είναι ο οργανωμένος αθλητισμός, η εκπαίδευση, ο πολιτισμός και οι εγκαταστάσεις αναψυχής. Ακόμη, φάνηκε ότι η χρήση των πάρκων ευνοείται όταν οι χρήσεις που τοποθετούνται στην περίμετρο τους έχουν κοινωφελή χαρακτήρα. Τέλος, παρατηρήθηκε πως η εύκολη προσέγγιση σε συνδυασμό με τις κατάλληλα τοποθετημένες χρήσεις προωθούσαν την επισκεψιμότητα του πάρκου.

Από την άλλη, στην Αθήνα εντοπίζονται πολύ λιγότερα πάρκα και γενικότερα χώροι πρασίνου, όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα. Τα υφιστάμενα πάρκα αντιμετωπίζουν δυσκολίες που σχετίζονται με την λειτουργικότητα και την αξιοποίηση τους. Από τα παραδείγματα των πάρκων της Αθήνας που επιλέχθηκαν, διαπιστώθηκε ακόμη, ότι όσον αφορά την δημιουργία νέων αστικών πάρκων, η διαδικασία πραγματοποίησης των αντίστοιχων έργων είναι χρονοβόρα, ακόμα και αν οι προτάσεις που γίνονται είναι ευρέως αποδεκτές. Ως προς τα υφιστάμενα πάρκα βλέπουμε ότι τα τελευταία χρόνια επικρατεί τάση εγκατάλειψης λόγω κακής διαχείρισης, έλλειψη οικονομικών πόρων και αδιαφορία των αρμόδιων φορέων. Ακόμη, πολλές φορές τα πάρκα γίνονται στόχος επιχειρήσεων για μερική ιδιωτικοποίηση τμημάτων της έκτασης τους με παράλληλη προώθηση των εμπορικών χρήσεων, που έρχονται σε αντίθεση με την λογική και τον χαρακτήρα των αστικών πάρκων.

Συμπερασματικά, η Ελλάδα διαφοροποιείται σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές πόλεις σε βασικά θέματα διαχείρισης και σχεδιασμού του πρασίνου της πόλης και κατ' επέκταση των πάρκων της. Παρατηρείται όμως, ότι υπάρχει η θέληση από ορισμένες

ομάδες ατόμων και πραγματοποιούνται προτάσεις με στόχο την εξέλιξη και την δημιουργία νέων αστικών πάρκων εξ' ολοκλήρου, τα οποία θα αποτελέσουν ανοιχτούς χώρους συνοχής για τους κατοίκους και στοιχείο ενοποίησης της πόλης. Στην κατεύθυνση αυτή της προοπτικής ανάπτυξης, ολοκληρώνοντας, λοιπόν, την έρευνα, ακολουθούν ορισμένες προτάσεις για τις ελληνικές πόλεις, εμπνευσμένες από την τακτική που ακολουθείται από την υπόλοιπη Ευρώπη.

Αρχικά, όσον αφορά το σύνολο της κάθε πόλης μπορούν να διαμορφωθούν οργανωμένα δίκτυα πρασίνου, όπως για παράδειγμα πράσινες διαδρομές, πράσινες ζώνες ή σφήνες πρασίνου, για την καλύτερη σύνδεση της υπαίθρου (προάστια) με το κέντρο της πόλης καθώς και τη σύνδεση του αστικού και του περιαστικού πρασίνου. Για την επίτευξη των συνδέσεων αυτών, προτείνεται η δημιουργία ενός κατάλληλου δικτύου πεζόδρομων αλλά και ποδηλατόδρομων. Ακόμη, οι χώροι πρασίνου των πόλεων θα πρέπει κατανεμηθούν με τέτοιο τρόπο ώστε να υπάρξει ομοιόμορφη και ισάξια διανομή για όλες τις περιοχές κατοικίας, με μέγιστη ακτίνα εξυπηρέτησης περίπου τα 300 μέτρα. Για την καλύτερη προσέγγιση του δικτύου του δημοσίου πρασίνου προτείνεται, επίσης, η αναδιαμόρφωση της δημόσιας συγκοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων των υπάρχοντων δρομολογίων και στάσεων εξυπηρέτησης. Επιπλέον, θα ήταν καλό να προωθηθεί με τον βέλτιστο δυνατό τρόπο η περιβαλλοντική εκπαίδευση για την ευαισθητοποίηση των πολιτών κάθε ηλικίας σε ζητήματα προστασίας και διαχείρισης του πρασίνου της πόλης. Τέλος, προτείνεται άμεση αξιοποίηση των μεγάλων αστικών κενών και μετατροπή σε κοινόχρηστους χώρους πρασίνου.

Ως προς τα αστικά πάρκα, προτείνεται η ενιαία αντιμετώπιση και η ένταξη τους στον αστικό ιστό μέσω κατάλληλων συνδέσεων κυκλοφορίας. Για την ευκολότερη προσέγγιση τους από το κοινό είτε με τα πόδια είτε με ποδήλατο είτε με όχημα, θα πρέπει να διαμορφωθούν είσοδοι από όλες τις πλευρές τους που θα πληρούν τις παραπάνω προδιαγραφές. Ακόμη, μπορούν να αναπτυχθούν δημόσιες χρήσεις που θα εκμεταλλεύονται ολόκληρη την έκταση των πάρκων, οι οποίες θα δύνανται για ελεύθερη χρήση από όλους τους κατοίκους. Οι νέες χρήσεις θα πρέπει να απευθύνονται σε όλες τις ηλικιακές ομάδες για την κάλυψη των αναγκών του συνόλου του πληθυσμού. Θα πρέπει, επίσης, να επαναπροσδιοριστεί ο χαρακτήρας των σημερινών πάρκων της χώρας μας, με έμφαση στην προσθήκη εγκαταστάσεων αναψυχής, αθλητισμού, εκπαίδευσης καθώς και χώρων εστίασης για την αύξηση των δραστηριοτήτων εντός των πάρκων. Όσον αφορά τις χρήσεις που αναπτύσσονται στην περιμετρική ζώνη του πάρκου, θα πρέπει και αυτές με την σειρά τους να αυξηθούν και να αποκτήσουν κοινωφελή χαρακτήρα υπερτοπικής σημασίας. Όλα τα παραπάνω, θα συμβάλλουν στην γενικότερη αύξηση της προσελκυσιμότητας των πάρκων με αποτέλεσμα την αύξηση της επισκεψιμότητας τους και της αξιοποίησης τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

- ❖ Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Δυτικής Αθήνας (ΑΣΔΑ), *Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Α. Τρίτσης»*: Για μία ολοκληρωμένη στρατηγική βιωσιμότητας, Ελληνική Δημοκρατία – Περιφέρεια Αττικής, Περιφέρει Αττικής, 2008, Πηγή: <http://home.asda.gr/PdfFiles/Publications/ParkoTritsis/Parako.pdf>
- ❖ Ανδρικοπούλου Ελένη, Γιαννακού Αθηνά, Καυκαλάς Γρηγόρης και Πιτσιάβα-Λατινοπούλου Μάγδα, *Πόλη και Πολεοδομικές Πρακτικές για την βιώσιμη αστική ανάπτυξη*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2007, σελ. 28-47 και 352-355
- ❖ Αραβαντινός Αθανάσιος & Κοσμάκη Πολυξένη, *Υπαίθριοι χώροι στην πόλη, Θέματα ανάλυσης και πολεοδομικής οργάνωσης αστικών ελεύθερων χώρων και πρασίνου*, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Τομέας II, Αθήνα, 1988
- ❖ Αραβαντινός Αθανάσιος, *Πολεοδομικός σχεδιασμός για μία βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα, 2007, σελ. 243-269, 535 και 536
- ❖ Γεωργόπουλος Σπύρος & Διώτης Μαρίνος, *ΙΛΙΟΝ: Πορεία στους Αιώνες*, Πολιτιστικό Κέντρο Μελίνα Μερκούρη, 6η έκδοση, Δήμος Ιλίου, Μάρτιος 2001, σελ. 71-103 και 141-148
- ❖ ΓΕΩΤΕΕ, *Αστικό πράσινο της Αθήνας*, κείμενο από εκπόνηση μελέτης της Δ.Ε. (Διοικούσα επιτροπή) του Παραρτήματος Ανατ. Στερεάς Ελλάδας του Γεωτεχνικού

Επιμελητηρίου

Ελλάδος,

Πηγή:

<http://www.bioprasino.gr/el/articles/?nid=147>

- ❖ Γιαννάκη Σοφία, «Αμβούργο: Πώς ένα δίκτυο πρασίνου προστατεύει την αστική βιοποικιλότητα», ηλεκτρονικό περιοδικό *MOnuMENTA*, Νοέμβριος 2008, Πηγή: <http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=4&lang=gr&CategoryID=4&ArticleID=291>
- ❖ Γλαντζή Άννα & Ράμφου Βασιλική, *Αστικοί πράσινοι χώροι: ιστορική διερεύνηση της εξέλιξής τους και εισαγωγή στην έννοια της βιωσιμότητας*, ΕΜΠ, 2012, σελ. 2-26, 38-45, 54-81
- ❖ Δανιήλ Μαρία, «Οι κήποι της Αθήνας στην εποχή του Γεωργίου Α΄ (1863-1914)», ηλεκτρονικό περιοδικό *MOnuMENTA*, Ιανουάριος 2012, Πηγή: <http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=2&ArticleID=681&CategoryID=6&lang=gr>
- ❖ Δανιήλ Μαρία, «Οι κήποι της Αθήνας στην εποχή του Μεσοπολέμου (1914-1940)», ηλεκτρονικό περιοδικό *MOnuMENTA*, Μάιος 2012 Πηγή: <http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=2&lang=gr&CategoryID=6&ArticleID=739>
- ❖ Δανιήλ Μαρία, «Οι κήποι της Αθήνας στην εποχή του Όθωνα (1834-1862)», ηλεκτρονικό περιοδικό *MOnuMENTA*, Ιούλιος 2011, Πηγή: <http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=2&ArticleID=619&CategoryID=6&lang=gr>
- ❖ Δήμος Αθηναίων, Κακλαμάνης Νικήτας, *Χάρτα πρασίνου για την Αθήνα*, Ιούλιος 2008, Πηγή: www.cityofathens.gr
- ❖ Ελευθεριάδης Α. & Ματζίρης Ε., «Αστικό πράσινο: Οφέλη, προβλήματα, σχεδιασμός, διαχείριση», Απρίλιος 2013,

Πηγή: http://www.citybranding.gr/2013/04/blog-post_8.html

- ❖ Ερευνητική Μονάδα Γεωγραφικών Πληροφοριακών Συστημάτων, *Αποτύπωση και συγκριτική ανάλυση της χωρικής κατανομής πρασίνου 11 Ελληνικών πόλεων*, Γ.Π.Α, Αθήνα, 2010
- ❖ Ερμολόγους Παναγιώτης Ν., «Κοπεγχάγη – Η πιο πράσινη πόλη της Ευρώπης εξομολογείται», κυπριακό ηλεκτρονικό περιοδικό *cy-arch*, Απρίλιος 2015, Πηγή: <http://www.cy-arch.com/copenhagi-prasini-poli-ermogenous/>
- ❖ Ευαγγελίδου Μάρω, «Θεσμικά εργαλεία "πολιτικής γης" για την εξασφάλιση κοινόχρηστων χώρων πρασίνου στον αστικό ιστό», εισήγηση σε ημερίδα του οικολογικού ομίλου Πετρούπολης «*Αστικό πράσινο σε συνθήκες πολεοδομικού κορεσμού*», Δεκέμβριος 2007, Πηγή: <http://www.asda.gr/elxoroι/articles93.htm>
- ❖ Καπετάνιος Αντώνιος Β., «Το επεισόδιο του Λυκαβηττού – Η αναδάσωση που έριξε την κυβέρνηση», *Δασαρχείο*, Μάιος 2014, Πηγή: <http://dasarxeio.com/2014/05/17/1212-3/>
- ❖ Κασσιός Κ., *Σχεδιασμός και διαχείριση του αστικού και περιαστικού πρασίνου της Αθήνας*, Ένα μέλλον για την Αθήνα. Σε αναζήτηση πολιτικών αστικής επανοργάνωσης του πολεοδομικού συγκροτήματος της πρωτεύουσας, επιμέλεια Στ. Τσέτση, 2003
- ❖ Κοσμάκη Τζένη, «Προς μία πολιτική σχεδιασμού δημόσιων υπαίθριων χώρων στο λεκανοπέδιο της Αθήνας», περιοδικό *Πυρφόρος*, έκδοση ΕΜΠ, τεύχος 1/1998
- ❖ Κουκλάδας Σωκράτης Α., *Αξιολόγηση του Αστικού και Περιαστικού Πρασίνου - Περίπτωση του Πολεοδομικού*

Συγκροτήματος Αθηνών, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 93-110, 115-138

- ❖ Λιονάτου Μαρία Δ., *Αρχιτεκτονική τοπίου και δίκτυα πρασίνου στα σύγχρονα αστικά κέντρα: Δυνατότητες και προοπτικές - μεθοδολογία και εφαρμογή: Το παράδειγμα της Λάρισας*, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 2008, σελ. 8-13, 17-19, 23-45
- ❖ Μαρμαράς Εμμανουήλ Β., *Για την Αρχιτεκτονική και την Πολεοδομία της Αθήνας*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2012, σελ. 15-25, 126-129, 177-239
- ❖ Μέλισσας Δημήτρης (Επιστημονικός υπεύθυνος), Κασσιός Κωνσταντίνος, Ζαμπάζα Βασιλική, Μακρή Παναγιώτα, Παναγοπούλου Γεωργία, Κυριακάκης Δημήτρης, *Το αστικό πράσινο και η διαχείρισή τους από τους ΟΤΑ*, 2009
- ❖ Μπελαβίλας Νίκος & Βαταβάλη Φερενίκη, *Πράσινο και ελεύθεροι χώροι στην πόλη, Οδηγός για το περιβάλλον*, WWF Ελλάς, Αθήνα, 2009, σελ. 1-92
- ❖ Νομική Ομάδα Υποστήριξης Πολιτών - WWF, *Αστικό Πράσινο: η ανάσα της πόλης χάνεται*, Κείμενο παρέμβασης του WWF Ελλάς για τους κοινόχρηστους χώρους πρασίνου, Φεβρουάριος 2004, σελ. 1-6
- ❖ Ντούρος Γιώργος, «Αστικό - Περιαστικό Πράσινο», Μάρτιος 2001, άρθρο δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα του Παρατηρητηρίου Ελεύθερων Χώρων, Πηγή: <http://www.asda.gr/elxoroι/ntouros.htm>
- ❖ Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (ΟΡΣΑ), ΕΜΠ-Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας - Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος, *Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί - Ιλισός*, συνοπτική παρουσίαση, Α' Φάση, Μάιος 1998

- ❖ Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (ΟΡΣΑ), ΕΜΠ-Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας - Εργαστήριο Αστικού Περιβάλλοντος, *Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί - Ιλισός*, συνοπτική παρουσίαση του ερευνητικού προγράμματος, 2002
- ❖ Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασία Περιβάλλοντος Αθήνας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, *Οριστικοποίηση προτάσεων για την περιοχή του Μητροπολιτικού Πάρκου "Γουδί"*, Β' φάση - συνοπτική έκθεση, Νοέμβριος 2011
- ❖ Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Περιβάλλοντος Αθήνας, *Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας / Αττικής (ΡΣΑ) 2021*, Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, Αθήνα, Ιανουάριος 2012
- ❖ Πλουμίδη Ε. & Σερράος Κ., «Εξυγίανση πυκνοδομημένων αστικών κέντρων μέσω της δημιουργίας δικτύου υπαίθριων χώρων πρασίνου μικρής κλίμακας. Η ιδέα των "πάρκων τσέπης"», Μάρτιος 2013, Πηγή: http://www.citybranding.gr/2013/03/blog-post_7.html
- ❖ Πούλη Αργυρώ & Σταυρόπουλος Δημήτρης, *Οικολογικό Πάρκο Δυτικής Αθήνας. Αποτύπωση υπάρχουσας κατάστασης - Προτάσεις βελτίωσης*, Τ.Ε.Ι Πειραιά, Αθήνα, 2009, σελ. 1-31, 61-93
- ❖ Πουρναρά Σεμέλη Ι., *Αστικοί Κοινόχρηστοι Χώροι Πρασίνου - Περιβαλλοντικές Συνιστώσες του Σχεδιασμού και της Οικιστικής Ανάπτυξης*, ΕΜΠ, Αθήνα, 2013, σελ. 11-28, 30-38
- ❖ Ρεϊσή Ε., Φωτίου Κ. και Ψωμά Δ., *Ανάλυση και διάπλαση για το «Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης*

- “Αντώνης Τρίτσης”», Α.Τ.Ε.Ι. Καβαλάς, Δράμα, 2011, σελ. 19-39, 83-114
- ❖ *Σύγχρονα Ελληνικά Τοπία: Γεωγραφική προσέγγιση από ψηλά*, επιμέλεια Χατζημιχάλης Κωστής, Εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα, 2011, σελ. 160-163
  - ❖ Σχέδιο νόμου, «Δασικά οικοσυστήματα: Ορισμοί, μέτρα προστασίας, ανάπτυξης και διαχείρισης», Κεφάλαιο Α', τροποποιήσεις του Ν. 998/1979 (ΦΕΚ Α'289)
  - ❖ Τάτσης Κωνσταντίνος, «Το Πάρκο Planten un Blomen στο Αμβούργο», Φεβρουάριος 2015, Πηγή: <http://biokipos.blogspot.gr/2015/02/to-planten-un-lmen.html>
  - ❖ Τερκενλή Θεανώ Σ., *Το πολιτισμικό τοπίο: Γεωγραφικές προσεγγίσεις*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1996
  - ❖ Τσούνης Γρηγόρης, *Το Φυσικό Περιβάλλον της Αθήνας - Αρχαιολογία 48*, Πηγή: <http://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/48-1.pdf>
  - ❖ Φίλιππα Χριστίνα Ν., «Κηπουπόλεις – Ιστορία από το μέλλον», Απρίλιος 2011, Πηγή: <https://parallhlografos.wordpress.com/2011/04/16/κηπου-πόλεις-ιστορία-από-το-μέλλον/>
  - ❖ Χαλδέζου Ν. Σωτηρία, «Η συμβολή των κοινωνικών περιβαλλοντικών και πολιτειακών παραγόντων στην ανάπτυξη του πάρκου Τρίτση - Η αναπτυξιακή δυναμική της οικειοποίησης του πάρκου από την τοπική κοινωνία», από *Το ζήτημα της Μεθοδολογίας και της Θεωρίας στον Σχεδιασμό του Χώρου*, επιστημονική υπεύθυνος Παναγιωτάτου Ε., ΕΜΠ, Νοέμβριος 2014, σελ. 33-56
  - ❖ Χατζηαδάμ Πάυλος, *Φυσικό περιβάλλον και αστικές αναπλάσεις*, ΑΠΘ, Βέροια, 2009, σελ. 31-32, 41-45

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- ❖ Bayram Cemil Bilgili & Ercan Gökyer, «Urban Green Space System Planning», Hankırı Karatekin University & Bartın University, Turkey, από το βιβλίο: *Landscape Planning* (edited by Murat Ozyavuz), publishing InTech, 2012
- ❖ Bristol City Council, *Bristol's Parks and Green Strategy*, Φεβρουάριος 2008, Πηγή:
http://www.bristol.gov.uk/sites/default/files/documents/leisure_and_culture/parks_and_open_spaces/Parks%20and%20Green%20Space%20Strategy%20-%20adopted%20Feb%202008_0_0_0_0_0.pdf
- ❖ Bristol City Council, *Parks And Estates A Management Plan For Netham Park 2010-2020*, Πηγή:
http://www.bristol.gov.uk/sites/default/files/documents/leisure_and_culture/parks_and_open_spaces/information_on_parks_and_open_spaces/Netham%20Park%20management%20plan.pdf
- ❖ Bristol, *Winner 2015, European Green Capital, Green Cities - Fit for life*, European Commission, Πηγή:
http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2013/06/Bristol-Brochure_Web_F01.pdf
- ❖ COST Action C8, *Stockholm's blue-green infrastructure - Sweden*, sector green/blue, Πηγή:
<http://www.cardiff.ac.uk/archi/programmes/cost8/case/greenblue/sweden-stockholm.pdf>
- ❖ COST, *Greenstructure and Urban Planning*, edited by Ann Caroll Werquin, Bernard Duhem, Gunilla Lindholm, Bettina Oppermann, Stephan Pauleit and Sybrand Tjallingii, Final

Report of COST Action C11, European Commission, 2005, p. 287-293

- ❖ European Green Capital Application, Hamburg, Section 3, Πηγή:
http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2011/05/EGC-application_Hamburg_dec08_03.pdf
- ❖ Green urban areas incorporating sustainable land use, Bristol Application, Section 3, Πηγή:
http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2013/06/Indicator-3-Green-urban-areas-incSLU_BRISTOL1.pdf
- ❖ *Hamburg, Winner 2011, European Green Capital, Green Cities - Fit for life*, European Commission, Πηγή:
<http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2011/04/Hamburg-Leaflet-Final-Printed-EN-Sept-2011.pdf>
- ❖ *Hamburg - European Green Capital 2011*, European Commission, Πηγή:
http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2011/06/ENV-10_034_Hambourg_MEP_final.pdf
- ❖ *Nantes - European Green Capital 2013*, European Commission, p. 1-35, Πηγή:
http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2011/04/ENV-12-003_Nantes_EN_WebRes.pdf
- ❖ *Nantes European Green Capital*, Nantes Presentation part 1, Πηγή:

- <http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2011/04/nantespresentationpart1.pdf>
- ❖ Peter Shirley, *The Urban Park*, από το βιβλίο: Cliff Moughtin with Peter Shirley, *Urban Design: Green Dimensions*, Architectural Press, Elsevier, second edition, 2005
  - ❖ *Stockholm - European Green Capital 2010*, European Green Capital, European Commission, Luxembourg: Publications Office of the European Union, Πηγή: http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2013/02/brochure_stockholm_greencapital_2010.pdf
  - ❖ *Stockholm – The First European Green Capital*, Stockholm’s Five Year Report, publisher: the city of Stockholm - executive office, June 2015, Πηγή: <http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2011/04/Stockholm-First-European-Green-Capital-.pdf>
  - ❖ *Vitoria-Gasteiz, Winner 2012, European Green Capital, Green Cities - Fit for life*, European Commission, Πηγή: http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2011/04/ENV-11-023-BrochureEGC2017_EN-final.pdf

Διαδίκτυο

- ❖ <http://www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=36>
- ❖ <http://el.wikipedia.org/wiki/Φωτοσύνθεση>
- ❖ <http://el.wikipedia.org/wiki/Δρόσος>
- ❖ <http://el.wikipedia.org/wiki/Αθήνα>

- ❖ http://el.wikipedia.org/wiki/Λεκανοπέδιο_Αττικής
- ❖ https://el.wikipedia.org/wiki/Συζήτηση:Ελληνική_απογραφή_2011
- ❖ <http://www.anelixi.org/oikologiki-arxitektoniki/beltiosi-astikou-klimatos/tropopoiisi-mikroklimatos/blastisi/>
- ❖ http://www.kastoriacity.gr/index.php?option=com_content&task=category&sectionid=50&id=48&Itemid=611
- ❖ <https://www.itia.ntua.gr/kephisos/>
- ❖ http://www.seihsou.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=32
- ❖ <http://www.epamath.gr/>
- ❖ <http://www.atticapark.com/home>
- ❖ <http://parkingparko.espivblogs.net/>
- ❖ <http://www.filadelfeia-dimos.gr/Default.aspx?pid=86&la=1>
- ❖ <http://www.chania.gr/city/monuments/municipal-garden.html>
- ❖ <http://www.ige.gr/el/>
- ❖ <https://kompreser.espivblogs.net/2011/09/09/neoklasiki-poleodomia-mixanismos/>
- ❖ <https://www.cityofathens.gr/episkeptes/aksiotheata/arxitektoniki>
- ❖ <http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/index.html>
- ❖ <https://en.wikipedia.org/wiki/Stockholm>
- ❖ <https://sv.wikipedia.org/wiki/L%C3%A5ngholmen>
- ❖ <http://www.visitstockholm.com/en/see--do/guides/six-beautiful-parks/>
- ❖ <http://walkingstockholm.blogspot.gr/2014/11/langholmen-from-prisoners-to-park.html>
- ❖ <http://langholmen.com/en/om-langholmen/hitta-hit/>

- ❖ <https://el.wikipedia.org/wiki/Αμβούργο>
- ❖ <http://plantenunblomen.hamburg.de/>
- ❖ <https://el.wikipedia.org/wiki/Βιτόρια-Γκαστέις>
- ❖ <http://www.ispania.gr/eidhseis/genikes/1999-2010-11-09-10-28-37>
- ❖ http://www.vitoria-gasteiz.org/we001/was/we001Action.do?idioma=en&aplicacion=wb021&tabla=contenido&uid=u_14508e8c_12dbba3c544_7fa6
- ❖ <https://en.wikipedia.org/?title=Nantes>
- ❖ <http://www.en.nantes.fr/home/green-capital.html>
- ❖ <http://www.jardins.nantes.fr/N/Jardin/Parcs-Jardins/Plus/36/Parc-de-Proce.asp>
- ❖ [https://fr.wikipedia.org/wiki/Parc de Proc%C3%A9](https://fr.wikipedia.org/wiki/Parc_de_Proc%C3%A9)
- ❖ <https://en.wikipedia.org/wiki/Copenhagen>
- ❖ <http://www.citybranding.gr/2014/02/2014.html>
- ❖ <https://en.wikipedia.org/wiki/F%C3%A6lledparken>
- ❖ <http://www.kk.dk/artikel/f%C3%A6lledparken-1>
- ❖ <https://canadianindenmark.wordpress.com/2012/11/18/fælledparken/>
- ❖ <https://en.wikipedia.org/wiki/Bristol>
- ❖ <http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/winning-cities/2015-bristol/index.html>
- ❖ <http://www.parkotritsi.gr/>
- ❖ http://www.ornithologiki.gr/page_cn.php?tID=1335
- ❖ [https://el.wikipedia.org/wiki/Αμαλία της Ελλάδας](https://el.wikipedia.org/wiki/Αμαλία_της_Ελλάδας)
- ❖ <http://www.ilion.gr/web/guest/thecity>
- ❖ <http://agro.in.gr/breaks/article/?aid=1231099943>
- ❖ <http://www.athensvoice.gr/the-paper/article/481/τα-πάρκα-της-αθήνας>

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Πρώτη Ενότητα

Εικ. 1.1, 1.6, 1.12, 1.15, 1.22,
1.26, 1.31, 1.34, 1.37, 1.40,
1.45, 1.48, 1.63: Λήψεις από
Google Earth

Εικ. 1.2:

[http://www.panoramio.com/
photo/61454039](http://www.panoramio.com/photo/61454039)

Εικ. 1.3:

[https://oikoinfo.wordpress.co
m/category/περιβάλλον/νερό
/ποταμοί-
ρέματα/κηφισός/page/2/](https://oikoinfo.wordpress.com/category/περιβάλλον/νερό/ποταμοί-ρέματα/κηφισός/page/2/)

Εικ. 1.4:

[http://el.wikipedia.org/wiki/Κ
ηφισός](http://el.wikipedia.org/wiki/Κηφισός)

Εικ. 1.5:

[https://www.itia.ntua.gr/kep
hisos/](https://www.itia.ntua.gr/kephisos/)

Εικ. 1.7: [http://www.attiko-
prasino.gr/Default.aspx?tabid
=267&language=el-GR](http://www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=267&language=el-GR)

Εικ. 1.8:

[http://www.seihsou.gr/index.
php?option=com_content&ta
sk=view&id=16&Itemid=32](http://www.seihsou.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=32)

Εικ. 1.9:

[http://www.seihsou.gr/index.
php?option=com_easygallery
&act=photos&cid=3&Itemid=
38](http://www.seihsou.gr/index.php?option=com_easygallery&act=photos&cid=3&Itemid=38)

Εικ. 1.10:

[http://www.2steps.gr/index.a
sp?xkey=848](http://www.2steps.gr/index.asp?xkey=848)

Εικ. 1.11:

[http://photorama.ning.com/g
roup/Arxaiologikoixoroi/foru
m/topics/archaiologikoi-
chhoroi](http://photorama.ning.com/group/Arxaiologikoixoroi/forum/topics/archaiologikoi-chhoroi)

Εικ. 1.13 και 1.14:

[http://haidari.culhub.gr/featu
red_item_category/xwroi_gre
en/](http://haidari.culhub.gr/featured_item_category/xwroi_gre/en/)

Εικ. 1.16: [http://www.attiko-
prasino.gr/Default.aspx?tabid
=324&language=el-GR](http://www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=324&language=el-GR)

Εικ. 1.17:

[http://www.upatras.gr/el/loc
ation](http://www.upatras.gr/el/location)

Εικ. 1.18:

[https://www.flickr.com/phot](https://www.flickr.com/photos/)

os/upatras/14136008648/in/photostream/

Εικ. 1.19 (με επεξεργασία),
1.20 και 1.21: *Σύγχρονα
Ελληνικά Τοπία: Γεωγραφική
προσέγγιση από ψηλά*

Εικ. 1.23:
<http://www.epamath.gr/index.php/2012-01-11-16-16-46/2012-01-11-16-17-50>

Εικ. 1.24:
http://el.wikipedia.org/wiki/Εθνικό_Πάρκο_Ανατολικής_Μακεδονίας_-_Θράκης

Εικ. 1.25:
<http://www.epamath.gr/index.php/2012-01-11-16-16-46/2012-01-16-14-58-54>

Εικ. 1.27:
<http://www.panoramio.com/photo/70903885?source=wapi&referrer=kh.google.com>

Εικ. 1.28: <http://www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=113&language=el-GR>

Εικ. 1.29 και 1.30:
<http://www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=1216&language=el-GR>

Εικ. 1.32:
<http://www.panoramio.com/photo/47475766?source=wapi&referrer=kh.google.com>

Εικ. 1.33: <http://www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=106&language=el-GR>

Εικ. 1.35: <http://www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=624&language=el-GR>

Εικ. 1.36: <http://www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=627&language=el-GR>

Εικ. 1.38:
<http://parkingparko.espivblogs.net/gallery/>

Εικ. 1.39:
<http://www.panoramio.com/photo/82636349?source=wapi&referrer=kh.google.com>

Εικ. 1.41:
<http://www.filadelfeia-dimos.gr/Default.aspx?pid=238&la=1>

Εικ. 1.42:
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nea_Filadelfia_lake.JPG

Εικ. 1.43 και 1.44:
<http://www.chania.gr/city/m>

[onuments/municipal-garden.html](#)

Εικ. 1.45:

[http://www.news.gr/travel/taxidia/article-wide/90602/deka-pragmata-poy-den-prepei-na-hasete-sthn-ko.html](#)

Εικ. 1.46:

[http://www.newsbeast.gr/travel/100-winter-destinations/arthro/762514/oi-100-ellinikoi-proorismoi-gia-fthinoporo-kai-gia-heimona/](#)

Εικ. 1.48 και 1.49:

[http://www.ige.gr/el/](#)

Εικ. 1.50:

[http://www.olp.gr/el/nature-protection/nature-quality](#)

Εικ. 1.51:

[http://www.athensvoice.gr/the-paper/article/334/ζωγράφου-άνω-ιλίσια-γουδή-η-πρωτεύουσας-των-φοιτητών](#)

Εικ. 1.52: [http://www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=1196&language=el-GR](#)

Εικ. 1.53: Λήψη Google Earth-Street View

Εικ. 1.54:

[http://agriniovoice.gr/afieroma-stin-xarilaou-trikoupi-position-kai-pos-egine/#prettyPhoto](#)

Εικ. 1.55:

[http://www.epirusblog.gr/2014/09/blog-post_621.html](#)

Εικ. 1.56:

[http://www.panoramio.com/photo/108413822](#)

Εικ. 1.57:

[http://www.athensattica.gr/ειστε-εδω/τι-να-δειτε/αρχιτεκτονικη/item/5971-παιδική-χαρά-πικιώνη-φιλοθέης?poiid=1300132006782](#)

Εικ. 1.58:

[http://www.junior.gr/main/option/print/images/06010001.JPG](#)

Πίνακας 1.1: Προσωπικό αρχείο

Εικ. 1.59:

[http://www.wisegEEK.com/what-is-photosynthesis.htm](#) (με επεξεργασία)

Εικ. 1.60, 1.61, 1.62, 1.63, 1.64, 1.65 και 1.67: ΑΝΕΛΙΞΗ,

<http://www.anelixi.org/> (με
επεξεργασία)

Εικ. 1.66: -

Εικ. 1.68:

<http://www.econews.gr/2012/11/03/athlisi-sta-parka-2/>

Εικ. 1.69:

<http://www.zougla.gr/greece/article/gemise-pedia-to-parko-tritsi-stis-ekdilosis-tis-nomarxias-gia-to-perivalon>

Εικ. 1.70: Προσωπικό αρχείο

Εικ. 1.71:

<http://www.ifeelkid.gr/7-family-friendly-%CF%80%CE%AC%CF%81%CE%BA%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CF%84%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82/>

Εικ. 1.72: Bayram Cemil Bilgili & Ercan Gökyer, «Urban Green Space System Planning», Hankırı Karatekin University & Bartın University, Turkey, *Landscape Planning* (edited by Murat Ozyavuz), publishing InTech, 2012, p. 120

Εικ. 1.73 και 1.74:

<http://www.902.gr/eidisi/neo-laia-paideia/48236/irakleio-plimmyrise-parko-georgiadi-sto-diimero-ekdiloseon-tis-enosis#/4>

Εικ. 1.75:

<http://omadaftouxelefteria.blogspot.gr/p/2012.html>

Εικ. 1.76 και 1.77: Γλαντζή Α. & Ράμφου Β., *Αστικοί πράσινοι χώροι: ιστορική διερεύνηση της εξέλιξής τους και εισαγωγή στην έννοια της βιωσιμότητας*, ΕΜΠ, 2012, σελ. 7

Εικ. 1.78: Αραβαντινός Α. & Κοσμάκη Π., Υπαίθριοι χώροι στην πόλη, Θέματα ανάλυσης και πολεοδομικής οργάνωσης αστικών ελεύθερων χώρων και πρασίνου, ΕΜΠ, Αθήνα, 1988

Εικ. 1.79:

http://www.huffingtonpost.com/john-mariani/new-dc-dining-by-john-mar_b_5324481.html

1.80: Γλαντζή Α. & Ράμφου Β., *Αστικοί πράσινοι χώροι:*

ιστορική διερεύνηση της
εξέλιξής τους και εισαγωγή
στην έννοια της

βιωσιμότητας, ΕΜΠ, 2012,
σελ. 11

Πολυτεχνείο, Τμήμα

Αρχιτεκτόνων, Τομέας II,
Αθήνα, 1988, σελ. 57

Εικ. 1.81: [http://www.opinie-
perfumy.pl/bond-no-9-
central-park/](http://www.opinie-perfumy.pl/bond-no-9-central-park/)

Εικ. 1.82 και 1.84:

Ανδρικοπούλου Ε., Γιαννακού
Α., Καυκαλάς Γ. και Πιτσιάβα-
Λατινοπούλου Μ., *Πόλη και
Πολοδομικές Πρακτικές για
την βιώσιμη αστική*

ανάπτυξη, Εκδόσεις Κριτική,
Αθήνα, 2007, σελ. 32

Εικ.1.83: Γλαντζή Α. &
Ράμφου Β., *Αστικοί πράσινοι
χώροι: ιστορική διερεύνηση
της εξέλιξής τους και
εισαγωγή στην έννοια της*

βιωσιμότητας, ΕΜΠ, 2012,
σελ. 15

Εικ. 1.85:

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/225784/garden-city>

Εικ. 1.86:

[http://todiscoverice.blogspot.
gr/2015/01/letchworth-
garden-city.html](http://todiscoverice.blogspot.gr/2015/01/letchworth-garden-city.html)

Εικ. 1.87:

[http://www.nclurbandesign.o
rg/architecture/chandigarh-
le-corbusiers-master-piece/](http://www.nclurbandesign.org/architecture/chandigarh-le-corbusiers-master-piece/)

Εικ. 1.88:

[http://arquitectura.estudioqu
agliata.com/tag/cite-radieuse](http://arquitectura.estudioquagliata.com/tag/cite-radieuse)

Εικ. 1.89: Γλαντζή Α. &
Ράμφου Β., *Αστικοί πράσινοι
χώροι: ιστορική διερεύνηση
της εξέλιξής τους και
εισαγωγή στην έννοια της
βιωσιμότητας*, ΕΜΠ, 2012,
σελ. 20

Δεύτερη Ενότητα

Εικ. 2.1: *Copenhagen -
European Green Capital 2014*,
European Commission, p. 4,
Πηγή:

[http://ec.europa.eu/enviro
nment/europeangreencapital/
wp-
content/uploads/2012/07/EN](http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2012/07/EN)

V-13-

004 Copenhagen EN final webres.pdf

Εικ. 2.2: *Stockholm – The First European Green Capital*, Stockholm's Five Year Report, publisher: the city of Stockholm - executive office, June 2015, p. 4

Εικ. 2.3:

http://www.trf.sll.se/Global/Dokument/english/maps/Mapp-23-Accessibility-to-green-wedges-quiet-areas-and-water_h.jpg

Εικ. 2.4: *Stockholm - European Green Capital 2010*, European Green Capital, European Commission, Luxembourg: Publications Office of the European Union, p. 24

Εικ. 2.5:

<http://walkingstockholm.blogspot.gr/2014/11/langholmen-from-prisoners-to-park.html>

(με επεξεργασία)

Εικ. 2.6:

<https://en.wikipedia.org/wiki>

[/L%C3%A5ngholmen#/media/File:Langholmen.jpg](#)

Εικ. 2.7: *Hamburg, Winner 2011, European Green Capital, Green Cities - Fit for life*, European Commission, Πηγή:

<http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2011/04/Hamburg-Leaflet-Final-Printed-EN-Sept-2011.pdf>

Εικ. 2.8:

<http://www.hamburg.de/gruenes-netz/3907750/karte/>
(με επεξεργασία)

Εικ. 2.9 και 2.10: Γιαννάκη Σ., «Αμβούργο: Πώς ένα δίκτυο πρασίνου προστατεύει την αστική βιοποικιλότητα», ηλεκτρονικό περιοδικό *MONUMENTA*, Νοέμβριος 2008, Πηγή:

<http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=4&lang=gr&CategoryID=4&ArticleID=291>

Εικ. 2.11:

<http://www.hamburg.de/gru>

[enes-netz/3907750/karte/](http://www.marcusvenzke.de/HamburgKarte/HamburgKarte_Version1_071210_150dpi.gif)

(με επεξεργασία)

Εικ. 2.12:

http://www.marcusvenzke.de/HamburgKarte/HamburgKarte_Version1_071210_150dpi.gif

Εικ. 2.13:

<http://plantenunblumen.hamburg.de/parkplan/> (με επεξεργασία)

Εικ. 2.14: <http://www.travel-to-hamburg.com/plantenunblumen/>

Εικ. 2.15:

<https://www.flickr.com/photos/82448532@N07/7560558452/in/photostream/>

Εικ. 2.16: European Green Capital Award 2012-2013, *Vitoria-Gasteiz*, Vitoria-Gasteiz application, p. 33,

Πηγή:

<http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2011/04/European-Green-Capital-Award-2012-13-nuevo-estandar.pdf>

Εικ. 2.17: *The Interior Green Belt - Towards an Urban Green Infrastructure in Vitoria-Gasteiz*, working document, CEA, Μάρτιος 2012, σελ. 27 (με επεξεργασία)

Εικ. 2.18: http://www.vitoria-gasteiz.org/we001/was/we001Action.do?aplicacion=wb021&tabla=contenido&idioma=en&uid=u_1e8934a8_12e47a4954c_7ffd

Εικ. 2.19:

<http://www.panoramio.com/photo/20974951>

Εικ. 2.20: http://www.vitoria-gasteiz.org/we001/was/we001Action.do?aplicacion=wb021&tabla=contenido&idioma=en&uid=u_14508e8c_12dbba3c544_7f90 και

http://www.vitoria-gasteiz.org/we001/was/we001Action.do?aplicacion=wb021&tabla=contenido&idioma=en&uid=u_14508e8c_12dbba3c544_7fa3 (με επεξεργασία)

Εικ. 2.21:

<http://www.mondomacchina.>

it/en/greenery-in-the-city-technologies-and-management-models-c845

Εικ. 2.22:

<http://www.auran.org/cartes/nantes-metropole-les-grands-equilibres> (με επεξεργασία)

Εικ. 2.23: *Green Urban Areas*, Nantes Application, Chap 3, p. 42, Πηγή:

<http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2011/05/EGCNantesUKChap3-F.pdf>

Εικ. 2.24: Λήψη από Bing Maps

Εικ. 2.25:

<http://www.jardins.nantes.fr/N/Jardin/Parcs-Jardins/Plus/36/Parc-de-Proce.asp> (με επεξεργασία)

Εικ. 2.26:

<http://www.panoramio.com/photo/1390318>

Εικ. 2.27 και 2.28: *Green Urban Areas incorporating Sustainable Land Use*, Copenhagen Application,

Section 3,

Πηγή:http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2012/07/Section-3-green-urban-areas_Copenhagen.pdf

Εικ. 2.29:

<http://www.panoramio.com/photo/74397659>

Εικ. 2.30:

<http://www.theinspiration.com/2011/07/skatepark-in-copenhagen-designed-by-nordarch/>

Εικ. 2.31:

<https://canadianindenmark.wordpress.com/2012/11/18/falledparken/> και

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c4/F%C3%A6lledparken_1957-1976.png (με επεξεργασία)

Εικ. 2.32:

https://en.wikipedia.org/wiki/Parks_of_Bristol#/media/File:Bristolparks.jpg

Εικ. 2.33: *Green urban areas incorporating sustainable*

land use, Bristol Application,
Section 3, cover page

Εικ. 2.34: Προσωπικό αρχείο

Εικ. 2.35: Bristol City Council,
*Parks And Estates A
Management Plan For
Netham Park 2010-2020*, p.
20

Εικ. 2.36:

<http://www.guide2bristol.co>

[m/information/9418/Netham
--Park](http://www.guide2bristol.co/m/information/9418/Netham--Park)

Εικ. 2.37:

Bristol City Council , *Parks
And Estates A Management
Plan For Netham Park 2010-
2020*, p. 4 (με επεξεργασία)
Πίνακας 2.1 και 2.2:

Προσωπική επεξεργασία

Τρίτη Ενότητα

Διάγραμμα 3.1: Πουρναρά
Σεμέλη Ι., *Αστικοί
Κοινόχρηστοι Χώροι
Πρασίνου - «Περιβαλλοντικές
Συνιστώσες του Σχεδιασμού
και της Οικιστικής
Ανάπτυξης»*, ΕΜΠ, Αθήνα,
2013, σελ. 25
(επεξεργασμένο)

Διάγραμμα 3.2: Προσωπική
επεξεργασία

Εικ. 3.1: Λήψη Google Earth

Εικ. 3.2 και 3.3:

[https://anthologio.wordpress.
com/2015/04/08/%CE%AE-
19-%CF%8E-%CF%8C-
%CE%AE-%CF%8C-2/](https://anthologio.wordpress.com/2015/04/08/%CE%AE-19-%CF%8E-%CF%8C-%CE%AE-%CF%8C-2/)

Εικ. 3.4:

[http://www.koolnews.gr/wp-
content/uploads/2013/11/et
hnikos-kipos-570.jpg](http://www.koolnews.gr/wp-content/uploads/2013/11/ethnikos-kipos-570.jpg)

Εικ. 3.5, 3.6 και 3.7:

[http://www.monumenta.org/
article.php?IssueID=2&Article
ID=619&CategoryID=6&lang=
gr](http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=2&ArticleID=619&CategoryID=6&lang=gr)

Εικ. 3.8 και 3.9:

[http://dasarxeio.com/2014/0
5/17/1212-3/](http://dasarxeio.com/2014/05/17/1212-3/)

Εικ. 3.10:

[http://www.monumenta.org/
article.php?IssueID=2&Article
ID=681&CategoryID=6&lang=
gr](http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=2&ArticleID=681&CategoryID=6&lang=gr)

Εικ. 3.11: <http://www.sadas-pea.gr/8-topothetisis/>

Εικ. 3.12: <http://www.panoramio.com/photo/72750475>

Εικ. 3.13: <http://www.panoramio.com/photo/47475766?source=wapi&referrer=kh.google.com>

Εικ. 3.14: <http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=2&lang=gr&CategoryID=6&ArticleID=739>

Εικ. 3.15: <http://www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=1156&language=el-GR>

Εικ. 3.16: <http://local.e-history.gr/pages/viewpage.action?pagelId=11929495>

Εικ. 3.17, 3.18 και 3.19:
Αραβαντινός Α.,
Πολοδομικός σχεδιασμός για μία βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα, 2007, σελ. 245, 246 και 257 αντίστοιχα
Διάγραμμα 3.3: Γιαννίρης Ηλίας, «Ελεύθεροι Χώροι: Νέα Κατάσταση-Νέες

προοπτικές για τα Κινήματα Πόλης», εισήγηση στην ημερίδα «Οι δημόσιοι χώροι ως κοινωνικό αγαθό σε κρίση», Ιανουάριος 2011, Αθήνα

Πίνακας 3.1: Μαρμαράς Εμμανουήλ Β., Για την Αρχιτεκτονική και την Πολεοδομία της Αθήνας, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2012, σελ. 183 (τροποποιημένος)

Εικ. 3.20: <http://www.mdpi.com/2220-9964/3/1/96/htm>

Εικ. 3.21, 3.22 και 3.23:
Προσωπικό αρχείο

Εικ. 3.24: <http://www.stadia.gr/2004/maasterplan-gr.jpg>

Εικ. 3.25, 3.26, 3.27, 3.28, 3.29 και 3.30: Λήψεις Google Earth

Πίνακας 3.2: Πουρναρά Σεμέλη Ι., *Αστικοί Κοινόχρηστοι Χώροι Πρασίνου - «Περιβαλλοντικές Συνιστώσες του Σχεδιασμού και της Οικιστικής*

Ανάπτυξης», ΕΜΠ, Αθήνα,
2013, σελ. 24

Εικ. 3.31: Οργανισμός
Ρυθμιστικού Σχεδίου και
Περιβάλλοντος Αθήνας,
Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας /

Αττικής (ΡΣΑ) 2021,
Υπουργείο Περιβάλλοντος,
Ενέργειας και Κλιματικής
Αλλαγής, Αθήνα, Ιανουάριος
2012, χάρτες

Τέταρτη Ενότητα

Εικ. 4.1, 4.2, 4.25, 4.31, 4.38,
4.49, 4.50 και 4.51:

Προσωπική επεξεργασία

Εικ. 4.3: [http://www.attiko-
prasino.gr/Default.aspx?tabid
=113&language=el-GR](http://www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=113&language=el-GR)

Εικ. 4.4, 4.5, 4.6, 4.7, 4.8, 4.9
(με επεξεργασία), 4.10, 4.13,
4.15, 4.18 (με επεξεργασία),
4.20, 4.21, 4.22, 4.23, πίνακας
4.2 και 4.3 (με επεξεργασία),
4.26, 4.28, 4.29 και 4.30:
Οργανισμός Ρυθμιστικού
Σχεδίου Αθήνας (ΟΡΣΑ), ΕΜΠ-
Σχολή Αρχιτεκτόνων
Μηχανικών Τομέας
Πολεοδομίας και Χωροταξίας
- Εργαστήριο Αστικού
Περιβάλλοντος,
*Μητροπολιτικό Πάρκο Γουδί -
Ιλισός, συνοπτική*

παρουσίαση, Α' Φάση, Μάιος
1998

Εικ. 4.11:

[http://www.tanea.gr/news/gr-
eece/article/5206534/nearh-
mhtera-boythkse-sto-keno-
apo-ton-6o-orofo-toy-
paidwn-agia-sofia/](http://www.tanea.gr/news/gr-eece/article/5206534/nearh-mhtera-boythkse-sto-keno-apo-ton-6o-orofo-toy-paidwn-agia-sofia/)

Εικ. 4.12:

[http://www.docmed.gr/epitel
ous-monimi-giatros-sto-
aktinothrapeftiko-tmima-
tou-agla%CE%90a-kiriakou-
dimosiefthike-to-
fek/#prettyPhoto/0/](http://www.docmed.gr/epitelous-monimi-giatros-sto-aktinothrapeftiko-tmima-tou-agla%CE%90a-kiriakou-dimosiefthike-to-fek/#prettyPhoto/0/)

Εικ. 4.14:

[http://4.bp.blogspot.com/-
W3-
QBRrrQA4/VEXPVBV36KI/AAA
AAAAAGKQ/4tfjYE58bsU/s16
00/6_00419.jpg](http://4.bp.blogspot.com/-W3-QBRrrQA4/VEXPVBV36KI/AAAAAAGKQ/4tfjYE58bsU/s1600/6_00419.jpg)

Εικ. 4.16:

http://axeloostv.blogspot.gr/2011/03/blog-post_9282.html

Εικ. 4.17:

<https://www.haf.gr/structure/gea/251gna/251gna-history/>

Πίνακας 4.1: Προσωπική
επεξεργασία

Εικ. 4.19:

<http://engdesigns.gr/portfolio/κλειστό-γυμναστήριο-badminton-στο-γουδί/> και
http://www.gazzetta.gr/sites/default/files/article/2011_11/

=
[ektasi_mitropolitikoy_parkoy.jpg](#)

Εικ. 4.24 και 4.27:

Οργανισμός Ρυθμιστικού
Σχεδίου και Προστασία
Περιβάλλοντος Αθήνας,
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο
Θράκης, *Οριστικοποίηση
προτάσεων για την περιοχή
του Μητροπολιτικού Πάρκου
"Γουδί", Β' φάση - συνοπτική
έκθεση*, Νοέμβριος 2011,
χάρτες

Εικ. 4.30:

https://www.youtube.com/watch?v=yn8WCevT98k&list=FLQJu8IA88mC9ZXD_EQu1g9A&index=1

Εικ. 4.33, 4.35 και 4.36 (με
επεξεργασία): Γεωργόπουλος
Σπύρος & Διώτης Μαρίνος,
ΙΛΙΟΝ: Πορεία στους Αιώνες,
Πολιτιστικό Κέντρο Μελίνα
Μερκούρη, 6η έκδοση, Δήμος
Ιλίου, Μάρτιος 2001, σελ.
86,92 και 142-143 αντίστοιχα

Εικ. 4.34:

<http://82mag.gr/επίσκεψη-στον-πύργο-της-βασιλίσσης-αμ/>

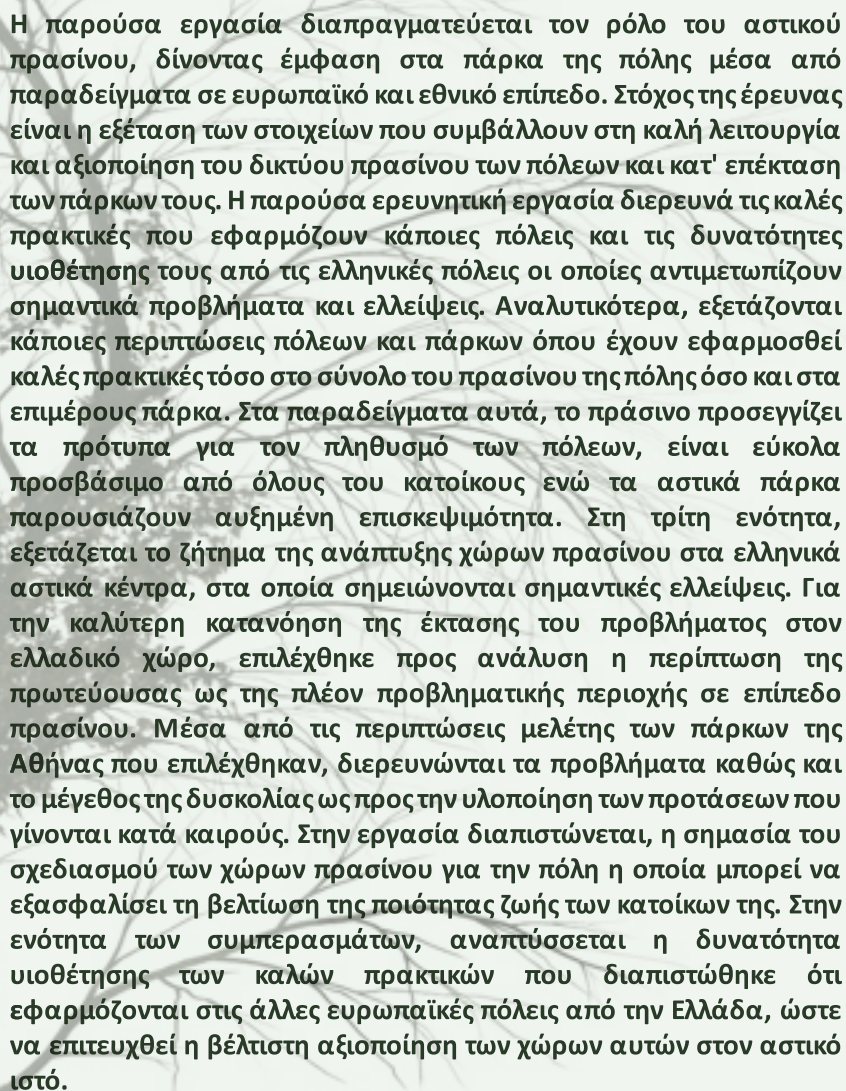
Εικ. 4.37, 4.38, 4.39, 4.42:
Πούλη Α. & Σταυρόπουλος Δ.,
Οικολογικό Πάρκο Δυτικής
Αθήνας. Αποτύπωση
υπάρχουσας κατάστασης -
Προτάσεις βελτίωσης, Τ.Ε.Ι
Πειραιά, Αθήνα, 2009, σελ.
63, 12-13, 68

Εικ. 4.41:

<http://www.parkotritsi.gr/parko-istoria.htm>

Εικ. 4.43:

Η παρούσα εργασία διαπραγματεύεται τον ρόλο του αστικού πρασίνου, δίνοντας έμφαση στα πάρκα της πόλης μέσα από παραδείγματα σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Στόχος της έρευνας είναι η εξέταση των στοιχείων που συμβάλλουν στη καλή λειτουργία και αξιοποίηση του δικτύου πρασίνου των πόλεων και κατ' επέκταση των πάρκων τους. Η παρούσα ερευνητική εργασία διερευνά τις καλές πρακτικές που εφαρμόζουν κάποιες πόλεις και τις δυνατότητες υιοθέτησης τους από τις ελληνικές πόλεις οι οποίες αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα και ελλείψεις. Αναλυτικότερα, εξετάζονται κάποιες περιπτώσεις πόλεων και πάρκων όπου έχουν εφαρμοσθεί καλές πρακτικές τόσο στο σύνολο του πρασίνου της πόλης όσο και στα επιμέρους πάρκα. Στα παραδείγματα αυτά, το πράσινο προσεγγίζει τα πρότυπα για τον πληθυσμό των πόλεων, είναι εύκολα προσβάσιμο από όλους του κατοίκους ενώ τα αστικά πάρκα παρουσιάζουν αυξημένη επισκεψιμότητα. Στη τρίτη ενότητα, εξετάζεται το ζήτημα της ανάπτυξης χώρων πρασίνου στα ελληνικά αστικά κέντρα, στα οποία σημειώνονται σημαντικές ελλείψεις. Για την καλύτερη κατανόηση της έκτασης του προβλήματος στον ελλαδικό χώρο, επιλέχθηκε προς ανάλυση η περίπτωση της πρωτεύουσας ως της πλέον προβληματικής περιοχής σε επίπεδο πρασίνου. Μέσα από τις περιπτώσεις μελέτης των πάρκων της Αθήνας που επιλέχθηκαν, διερευνώνται τα προβλήματα καθώς και το μέγεθος της δυσκολίας ως προς την υλοποίηση των προτάσεων που γίνονται κατά καιρούς. Στην εργασία διαπιστώνεται, η σημασία του σχεδιασμού των χώρων πρασίνου για την πόλη η οποία μπορεί να εξασφαλίσει τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της. Στην ενότητα των συμπερασμάτων, αναπτύσσεται η δυνατότητα υιοθέτησης των καλών πρακτικών που διαπιστώθηκε ότι εφαρμόζονται στις άλλες ευρωπαϊκές πόλεις από την Ελλάδα, ώστε να επιτευχθεί η βέλτιστη αξιοποίηση των χώρων αυτών στον αστικό ιστό.